שלום אַש

געזאַמעלטע שריפטען

מ ע ר י

אכטער באנד

צווייטע אויסגאבע.

ארויסגעגעבען פון

ש ל ו ם אַ ש ק אָ מ י ט ע.

1923

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

מערי

איך ווידמע דאָס בוך

„מ ע ר י“

מיינע פרוי און פריינד

מ אַ ט ע ל אַ ש

אין דאַנקבאַרקייט פאר לייד און גליק.

ד ע ר מ ח ב ר.

דער ראמאן מערי איז געדרוקט געווארען אין אמעריקא פון א עקזעמפלאר וואס איז געווארען צענזורירט פון דער רוסישער צענזור, צוליעב דעם זענען אלע ערטער וועלכע זענען אויסגעמעקט געווארען פון דער רוסישער צענזאר ארויסגעלאזט געווארען פון די ערשטע אויס־גאבע, און אויסגעפיהלט געווארען מיט שטרייכלעך. אין די יעצטיגע אויסגאבע איז צוריק אריינגעגעבען געווארען די אלע אויסגעלאזטע ערטער פון די ערשטע אויסגאבע.

דער מחבר.

ערשטער טייל

דאס ערשטע קאפיטעל.

עס איז געווען דער יונגער הערבסט, וועלכער האט מערי ראזענצווייג אזוי געשטימט.

דער יונגער הערבסט אויף דער קליין־רוסישער ערד.

זי איז געגאנגען צווישען די געדיכטע קוסטען מיט ווילד גראז בעוואקסען, וועלכע זיינען פייכט געווען. טראפענס וואסער זיינען געהאנגען אויף די בלעטער, איהרע פיס זיינען נאס געווארען און זי האט ניט געקוקט דערויף. זי איז אלץ טיעפער אריין צווישען די גרעזער, וואס זיינען דארט געוואקסען, ווי זי וואלט געוואלט צווישען זיי פערפאלען ווערען. עס איז געווען א שטילער זונען־אונטערגאנג, מיט בלאהע זיידענע וואלקען אויסגעמישט, וועלכע זענען נאך איבערגע־בליבען אויפ'ן הימעל פון דעם נאכמיטאגדיגען רעגען. און זי איז פול געווען מיט די פרומע געזאנגען, וואס זי האט געהערט.

פון דער קליינער פויעריש־מאלאראסישער קירך איז זי גע־גאנגען, וואס איז געווען ווייט אבגעלעגען פון שטאדט. זי האט זיך צוגעהערט צום געזאנג פון די מיידלעך און קינדער, וואס האבען ביי זייער בעטען געזונגען, און האט געטראכט וועגען דעם, ווי וועניג שעהנע רעליגיעזע צערעמאניעס עס זיינען דא ביי אידען; ווי ארים די אידישע שוהל איז, ווי ווייט זי איז פון איהר און ווי פרום, ווי מורא'דיג פרום איז די פויערשע קירך.

זי האט זיך דערמאהנט, ווי א מיידעל האט געקניהט פאר'ן פאפ און האט זיך פאר איהם מתודה געווען. פארוואס איז ביי יודען ניטא אזא מנהג? — האט זי געקלערט. און דא איז איהר ערשט גע־קומען אויף די געדאנקען, אז זי האט אייגענטליך גאר קיין רעליגיאן נישט, אז זי איז אויפגעוואקסען אהן א גאט. ווי אונפערשטענדליך און פרעמד עס זיינען איהר די רעליגיעזע צערעמאניעס פון איהרע עלטערען! קיינער האט זיך נישט געמיהט איהר זיי געבען צו פערשטעהן, קיינער האט נישט פערלאנגט פון איהר, אז זי זאל זיי

אבהיטען. און זי האט מיט בענקשאפט און וועה געקוקט אויף די ארימע פויערשע מיידלעך, וואס זיינען איצט געגאנגען פון קירך אויף ביידע זייטען וועג אין זייערע ווייסע קליידער און די בלומען פון זייערע פעלדער אין די געבעט־ביכער אריינגעשטעקט.

ווארום עס איז געווען די צייט, ווען דאס אכטצעהן־יאהריגע מיידעל שעפט־אויף אין איהר נשמה אלע חוואליעס פון שטימונגען, וואס שוועבען אין דער לופט ארום.

און אכטצעהן יאהר איז מערי דאן אלט געווען, און א געשטאלט האט זי געהאט, מעהר צו א אינגעל געגליכען איידער צו א מיידעל. א פלאכע ברוסט האט זי געהאט, און אויגען, גרויסע און פייערדיגע, ווי מען געפינט עס ביי רבי'אימשע קינדער פון א חסיד'יש הויף. און די האר האבען זיך איהר געקרייזעלט אין לאקען און זיינען ווי פיאות אראבגעפאלען איבער איהר לענגליך געזיכט. און א שטערען האט זי געהאט א הויכען, א געוועלקטען און א מלכות'דיגען, און זי האט אויסגעזעהן איצט, צווישען די קוסטען ווילד גראז, וועלכע האבען זיך שוין געטונקעלט אין אבענד־דעמערונג, ווי א ווערבעלע א יונגס מיט העגגענדע לאנגע צווייגען האט זיך אויסגעריסען פון דער ערד און געהט צווישען די גרעזער איבער די פעלדער.

— „פאטער אונזער, אונזער טעגליך ברויט גיב אונז היינט" — האט געקלונגען דער אבגעהאקטער זאץ פון געבעט ביי איהר אין זכרון. ווי פראסט די ווערטער זיינען! — האט זי זיך געטראכט. א ארים פאלק, פויערים קומען אריין אין קירך, וואס שטעהט אין מיטען פעלד, און בעטען פאר זייערע תבואות. און זי האט פערנומען אין זיך דאס קירכען־געזאנג, די קינדער'ס ציטערנדיגע שטימען, די פארכט און דעם ערנסט פון דער תפילה. און א פרומער צוק איז דורכגעגאנגען דורך איהר ביינערדיג לייב, וואס איז קוים געווען איינגעהילט אין איהר שווארץ זיידענער בלוזע און אין איהר ווייכען טיולענעם טוך. און פלוצלונג האט זי זיך פערטראכט וועגען איהר מוטער.

איהרע געדאנקען זיינען איצט איבערגעטראגען געווארען אויף עפיס אנדערש — וועגען דעם ערשטען קאפיטעל פון איהר ראמאן, וואס זי האט צו שרייבען, וועגען וועלכען זי האט געטראכט נאך זיינענדיג אין גימנאזיום אין דער גובערנסקער שטאדט. זי האט איהם אבגעלעגט אויף דער צייט, ווען זי וועט אהיים קומען צו דער מוטער

אויף וואקאציע. אבער ביז איצט איז איהר נאך אלץ נישט אויסגע־קומען אוועקצוזעצען זיך ביים טישעל.

זי איז טרויעריג געווארען און האט זיך פארווירפע געמאכט: דער גאנצער זומער איז אוועק אין גארנישט!

יעדעס מאל, ווען מערי איז ערנסט געווארען, האט זי געטראכט וועגען דעם ראמאן וואס זי דארף שרייבען, און איהר פוילקייט האט זי געבראכט צו זעהר טרויעריגע געדאנקען איבער איהר צוקונפט. און זי האט אנגעהויבען צו קלערען וועגען פעטערבורג, וואוהין זי וויל פאהרען צום ווינטער אויף די קורסען, און וועגען איהרע חבר'טעס, די פריילינס עהרליך, וועלכע וואוינען דארט.

נאך היינט אויף דער נאכט א בריעף שרייבען — האט זי זיך געזאגט. נאר דאס טונקעלקייט, וואס האט אנגעהויבען צו זיך צו פארשען ארום איבער די פעלדער, און דאס קירכען־געזאנג, וואס האט נאך געקלונגען אין איהרע אויערען און עס האט זיך איהר געדאכט, דאס צו פערנעהמען איצט פון די אויסגעשפרייטע פעלדער, פון די זומפען און פון די נאסע קוסטען, וואס זיינען ארום — האט זי נישט געלאזט זיך פערנעהמען מיט געדאנקען וועגען פראקטישע זאכען, ווי א בריעף צו די עהרליכ'ס. זי האט זיך אריינגעלאזט אין געדאנק וועגען ראמאן. דאס האט געזאלט זיין עפיס א שרעקליכע געשיכטע פון א גרעפין, וואס ליעגט אויפ'ן טויטען־בעט און בעשווערט איהר זוהן, אז ער זאל ווערען א קאטוילישער גלח, און דער זוהן פערליעבט זיך אין א מיידעל. און די מלחמה ביי איהם צווישען דער מוטער'ס שבועה און דער ליעבע צו זיין אויסדערוועהלטער — דאס האט געזאלט זיין עפיס זעהר הארצרייסענדעס.

ווארום מערי האט אין אזעלכע מינוטען שטענדיג געטראכט וועגען גרעפינס און גראפען, אלטע שלעסער־ריטער פון מיטעלאלטער, וואס קומען ביי־נאכט אויף זייערע פערד אנגעלאפען, רויבען אוועק זייערע כלות און אנטלויפען מיט זיי. זי איז געוועזען ווי אין א חלום, און ארום איהר האט געוויימעלט די סביבה פון מיטעל־אלטערישע שלעסער, נור צוליעב זייטיגע סבות לעבט זי פארלויפיג דא, אין דעם קליינעם שמוציגען אידישען שטעדטעל, ביי איהרע אידישע עלטערען. זי וועט זיך אבער אמאל אויפחאפען אין א פריה־מארגען און וועט זיך געפינען אין איהר ריכטיגען מיליע...

זי האָט בײַ זיך אָבגעמאַכט — אויף דער נאַכט, ווי זי וועט אהיים קומען, אוועקזעצען זיך און אָנשרייבען דאָס ערשטע קאַפּיטעל פון איהר ראָמאַן: „די גרעפין אויפ׳ן טויטען־בעט“.

מיט דעם בעשלוס איז זי אין שטוב אריין.

עס איז געוועזען שבת אויף דער נאַכט. די מוטער האָט נור ערשט וואָס געהאַט אַ ליכט אָנגעצונדען, איז געזעסען אין אַ ווינקעל און געזאָגט שטיל „גאָט פון אברהם“. די שטוב איז געוועזען אין טונקעל איינגעהילט. די נאַכט האָט מען נור דורך די פענסטער געזעהן. דער פאָטער האָט זיך ארויף און אראָב געדרעהט איבער׳ן שטוב און געקרעכצט פון צייט צו צייט — עכטע יודישע קרעכצען.

זי האָט זיי נישט געזעהן, האָט זיך מיט זיי נישט געגריסט און איז אריין צו זיך אין צימער אַהן ווערטער. זי האָט געוואָלט די לאָמפּ אָנצינדען, נור דאָס טונקעלקייט פון שטוב איז איהר געפעלען, האָט זי זיך אויף איהר בעטעל אוועקגעזעצט און געקוקט אין דער פינסטער־רער שטוב אריין.

אין אַ ווײַלע ארום האָט זיך די טהיר געעפענט, און די מוטער איז אריינגעקומען, ווי אריינגעשלייכט. זי איז פּאַמעליך צו צום בעט און האָט מיט ליעבע גערופען: „מרים־לעבען!“.

מערי האָט זיך נישט אָבגערופען.

די מוטער האָט די האַנד אויסגעשטרעקט, געטאַפּט איהר קאָפּ און האָט ניט אַהן שרעק אויסגערופען:

— דו האָסט דאָך היץ!

דאָס מיידעל האָט נישט געענטפערט. איהר איז גוט געוועזען צו פיהלען אין דער טונקעל דער מוטער׳ס האַנד אויף איהר קאָפּ. איהר שווייגען האָט די מוטער אָנגענומען פאַר אַ גוטען צייכען, און זי האָט ווייטער געוואָגט צו ריידען:

— זאָל איך אָנצינדען דאָס ליכט?

— ווי דו ווילסט.

די מוטער האָט דאָס ליכט אָנגעצונדען און זיך צוריקגעזעצט נעבען איהר בעט:

— ווי דו זעהסט אויס, טאָכטער, דו ביזט דאָך נאַס, וואו ביזטו געוועזען?

דאָס מיידעל האָט זיך פערקרימט: — מאַמע!

— טהו זיך אוים, דו וועסט זיך, חלילה, פערקיהלען. דאס מיידעל האט זיך וויעדער פערקרימט: — מאמע!

— מרים־לעבען, ווי דו זעהסט אוים!

דאס מיידעל האט זיך אבגערופען:

— איך וויל זיין אליין.

די מוטער האט אבגעקרעכצט, געקושט די טאכטער אויפ'ן קאפ און איז אין דער צווייטער שטוב אריין.

דאס צווייטע קאפיטעל.

ווען מערי איז אליין געבליבען, האט זי זיך אויפגעזעצט, איבער־געטהאן זיך טרוקען און זיך אוועקגעזעצט נעבען איהר ווייסען טיש, ביי וועלכען זי פלעגט מאכען די לעקציעס פון גימנאזיום. זי האט ארויסגענומען דאס ראזע בריעף־פאפיר און געוואלט אנהויבען צו שרייבען דעם ראמאן.

אז זי האט געוואלט אנהויבען צו שרייבען — איז איהר דער גאנצער ראמאן ווי אוועקגעפלויגען; דאס מיליע פון די גרעפינס אויפ'ן טויטען־בעט איז אזוי ווייט געווען פון איהר, אז זי האט נישט גע־וואוסט מיט וואס אנצוהויבען.

און דא ערשט האט זי דאך אלץ געהאט!

נאכ'ן ערשטען זאץ האט זי אוועקגעלעגט די פעדער. זי האט אנגעהויבען ארומשפאנען איבער דער שטוב ארויף און אראב. פון דער וואנד האט אראבגעקוקט צו איהר באטיטשעלי'ס א ווענעציאנע־רין, געציהרט דעם קאפ אין א פערל־הייבעל. זי האט זיך פערקוקט אויף דאס שמוק־שטיק און זי האט געזעהן ז י ך אין דעם געציהרט, און געטראכט צו נעהמען פון דער מוטער די אלטע פערל און זיך אויפ־נייהען אזא הייבעל.

נור דערווייל האט זיך פון דער צווייטער שטוב געהערט א בעלע־בען. עס איז ווער געקומען, מען רעדט הויך. זי האט געטראכט — דער פעטער לייזער איז דארט, און זי איז בייז געווארען, פארוואס די מענשען פון דעם וואכענדיגען לעבען וועקען זי אויף פון איהרע חלומות.

די מוטער האָט אָנגעקלאַפּט: מרים־לעבען, קום אַריין, דער סאַמאָ־וואַר שטעהט אויפ'ן טיש.

זי האָט געהאַט בדעה אַריינצוגעהן צום טהיי. נור דערפאַר וואָס די מאַמע האָט אָנגעקלאַפּט, האָט זי נישט געוואָלט אַריינגעהן.

זי האָט געפיהלט אַ בעדערפניש דער מוטער צו־להכעיס טהאָן, נישט פאַר שלעכטסקייט, נור עפּעס צוליעב אַנ'אונבעוואוסטען טעם.

דער מוטער'ס רופען האָט זי אָבער אַבגעריסען פון איהרע געדאַנ־קען און דאָס בעלעבען, וואָס האָט זיך געהערט פון דער צווייטער שטוב, האָט זי גע'חשק'ט אַריינצוגעהן. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס מיט זיך צו טהאָן. צום סוף האָט זי אויף זיך אַרויפגעוואָרפען אַ טיכעל און איז אַריין אין עס־צימער.

דאָס עס־צימער איז איצט געווען גוט בעלויכטען. די ברייטע לאָמפּ האָט געגאָסען ליכט איבער'ן טיש. דער טיש איז געווען געדעקט און דער סאַמאָוואַר האָט היימליך געמאַכט די שטוב. ביים טיש האָט זי געטראָפען, אויסער דעם פאָטער, דעם פעטער לייזער מיט זיין זוהן מישאַ.

זי האָט זיך בעגריסט מיט זיי.

— ווייסט, מרים, מישאַ פאָהרט דאָך קיין קיעוו אין אוניווערזי־טעט אַריין.

— אַזאַ יונגער און שוין אַזוי פיעל לערנען — האָט די מוטער געזאָגט.

אין מערי'ן האָט זיך ערוועקט די נישט־לאַנג־געענדיגטע גימנאַ־זיסטקע. — האָט זי געפרעגט:

— קיין קיעוו? און איך האָב געמיינט, אַז דו וועסט פאָהרען קיין פּעטערבורג. צו וואָס בלייבען אין דער פּראָווינץ?

— איך האָב אָבגעשיקט די פּאַפּירען קיין פּעטערבורג אויך, נור איך רעכען, אַז אין קיעוו וועל איך גיכער אָנגענומען ווערען, — האָט מישאַ געענטפערט און איז רויט געוואָרען (ער האָט געהאַט די גע־וועהנהייט צו רויטלען זיך ביי דער קלענסטער געלעגענהייט).

— מען זאָגט, אין קיעוו זיינען זיי נישט אַזוי שטרענג מיט דער פּראָצענט־נאָרמע — האָט ער אָנגעהויבען צו רעדען רוסיש, ווענדענדיג זיך צו מערי'ן.

— און איך פאהר קיין פעטערבורג — האט מערי געזאגט צו מישא'ן אויף רוסיש, קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען. — מיר בענקט זיך נאך פיטער, — האט זי צוגעלעגט מיט'ן טאן פון די פראָ־ווינציעלע גימנאזיסטקעס, וועלכע רעדען שוין: „מיר, סטודענטען".

— דאס איז א נייעס, — האט זיך דער פאטער געווענדט צום פעטער לייזער, — איך הער דאס צום ערשטען מאָל, דאס איז גאר א נייעס.

— וואס האט זי געזאגט, וואס האט זי געזאגט? — האט די מוטער איינינע מאָל איבערגעפרעגט אויף אידיש. וואוהין פאהרט זי? קינד — האט זי אונבעהאָלפען געקוקט צו דער טאכטער.

נור מערי האט ווייטער גערעדט מיט מישא'ן אויף רוסיש וועגען דער אוניווערזיטעט אין פעטערבורג:

— יא, דו האסט רעכט — אהן א גאָלדענער מעדאל וועט פאר א אידען אין פעטערבורג שווער זיין אנצוקומען.

— מען זאגט פינף הונדערט האבען אנגעגעבען און פלעצער זיינען דא נור פופציג; זיי וועלען א קאנקורס אויסרופען — האט מישא געזאגט צו מערי'ן און עפעס אויס א געוועהנהייט פון זיינע קינדער־יאהרען געקוקט אין א זייט, — אודאי, וואלט זיך געוואָלט זיין אין פעטערבורג — א וועלט־שטאָדט, טהעאטער, קאמיסארזשעווסקאיא, — האט ער צוגעלעגט מיט א פערשעמט שמייכעלע, און זיינע פאָדערשטע צייהן האבען זיין געזיכט געגעבען דעם אויסדרוק פון א קינד.

— און איך זאג, אז גלייכער איז אין קיעוו, נישט אזוי אבגעריסען פון דער היים, דאס לעבען ביליגער און די אוניווערזיטעט די אייגענע. — האט זיין פאטער זיך געווענדט צו מישא'ן.

— וואס וויל ער דען שטודירען? — האט ר' חיים געפרעגט זיין ברודער.

— איך וואלט געוואלט, ער זאָל ענדיגען דאקטאר אדער אדוואָ־קאט, ער האט אזוי לאנג געארבייט, זאָל ער כאטש עפעס האבען דערפון — האט לייזער געענטפערט זיין ברודער פאר זיין זוהן — ער האט זיך אבער איינגעשפארט מאטהעמאטיק, רעכנען, וויים איך, וואס עס וועט זיין דערפון?

— איך ליעב עס — האט מישא פערשעמט געזאגט און איז ווידער רויט געווארען.

— דאס איז גוט — האט זיך מערי ארייגעמישט, — אלע אידען שטודירען נור מעדיצין. דאס איז נישט קיין וויסענשאפט. דאס איז א פראפעסיע, א קאריערע. איך וועל הערען נאטור־וויסענשאפט, איך ליעב זעהר די נאטור.

— און צוליעב דעם דארף מען פאהרען אזש קיין פעטערבורג? — האט געזאגט די מוטער, וועלכע האט פערשטאנען אביסעל רוסיש, — האסטו ווייניג ביכער, קויף דיר נאך און לערן דא.

— איך וועל דא נישט אויסזיצען אין דעם קליינעם שטעדטעל, איך וועל משוגע ווערען, — האט זיך דאס מיידעל אבגערופען צו דער מוטער אויף אידיש, האלב אויסשרייענדיג.

דער פאטער, וועלכער האט אין דער היים בעקומען א גוטע ערציהונג, האט נישט געוואלט מאכען קיין פאמיליען־סצענע אין געגענווארט פון זיין ברודער. ער האט צו דער ווייב געשאקעלט מיט'ן קאפ, אז זי זאל אויפהערען און, ווענדענדיג זיך צו דער טאכטער, האט ער געזאגט:

— ועסט פאהרען, וועסט פאהרען.

נאך דעם האט ער מיט'ן ברודער אנגעהויבען צו רעדען וועגען דעם וואלד, וואס זיי האבען ביידע בשותפות. דער שמועס ביים טיש איז געווארען געטהיילט: די עלטערע האבען גערעדט וועגען זייערע עסקים און די יונגע האבען זיך אויפגעהויבען און זיינען אריין צו מערי'ן אין צימער.

דאס דריטע קאפיטעל

אז מישא און מערי זיינען אליין געבליבען, איז איהר טראץ און איהר עקשנות, וואס זי האט ארויסגעוויזען צו די עלטערען, אינגאנצען פערשוואונדען. איהר איז בעפאלען א קינדערשע פרעהליכקייט, וועלכע עס פלעגט אויף איהר קומען פון צייט צו צייט נאך א טרויעריגע שטימונג. עס איז געווען די פרעהליכקייט, וועלכע פלעגט זיך גיסען ווי פון א ריינעם קליינעם קוואל וואסער; איהרע אויגען זיינען בע־

לעבט געווארען און איהר געזיכט איז זעהר ליעבליך און זעהר שעהן געווארען. זי האט נישט אנדערש געקאנט רעדען, סיידען מיט א קליינ׳ גענדען געלעכטער, און באלד ארומגענומען דעם, צו וועמען זי האט גערעדט — נישט געקוקט דערויף, צי עס איז א מיידעל איהר גלייכען, אדער א בחור, אויף וועלכען איהר האנד־בעריהרונג האט ארויסגערופען פלאמען אויפ׳ן פנים.

זי איז דערביי אונשולדיג געבליבען.

— מישא, טייערינקער, — האט זי געזאגט צו איהם, גלעטענדיג מיט איהרע קאלטע ווייסע פינגער דעם קין פון זיין באק, — פאהר קיין פעטערבורג, ווי גאט איז דיר ליעב, קום, מיר וועלען אינאיינעם זיין.

מישא איז רויט געווארען ווי פייער. די אויבערשטע ליפ האט זיך איהם פערקרימט, און ער האט פערלעגען געלאכט, געוויזען דערביי די צוויי גרויסע צייהן, און זיין גאנצעס ווענען איז געוועזן ווי א אינגעל, וואס איז אויפגעוואקסען אהן זיין ווייסען. הענד האט ער געהאט צו־גרויסע, פיס האט ער געהאט צו־גרויסע, און ביי יעדער אזא פערלעגענהייט פלעגט ער שטעהן אונבעהאלפען מיט זיינע צו־גרויסע הענד און פיס און אויסזעהן, ווי א אינגעל, וועלכען מען האט אנגעטהאן צו־גרויסע קליידער...

— איך ו ו י ל דאך פאהרען... איך וויל פאהרען, נאר וואס מאכען? — און איז געשטאנען אין מיטען שטוב און האט די ברילען פערלעגען אראבגענומען פון דער נאז און פערלעגען זיך זיי צוריק ארויפגעזעצט.

— מיר וועלען איבער נעווסקי שפאצירען, איבער דער נעווא וועלען מיר אין לאדקעס פאהרען, אין די טהעאטערען, אין די רעסטאראנען אזוי „פא סטודענטשעסקי“, וועלען מיר לעבען, אויף די „אסטראווא“ וועלען מיר וואוינען. כ׳לעבען, עס וועט גוט זיין — איך האב דארט פיעל בעקאנטע, וועסט זעהן.

— זאלען זיי מיך נור אננעהמען, וואלט אלץ גוט געוועזן—ענטפערט מישא מיט דעם פריהערדיגען פערלעגען געלעכטער׳ל.

— זיי וועלען אננעהמען, כ׳לעבען, פארוואס זאלען זיי נישט אננעהמען? — האט מערי פערגעסען אז פריהערדיגען געשפרעך, — און וועלען זיי נישט אננעהמען, וועסטו ווארטען א פערטיל יאהר, און אז

ארט וועט זיך מאכען, עס איז ווערטה. די גרויסע שטאדט לערנט. אה, מישא, פיטער, פיטער! — האט זי אויסגערופען מיט ענטציקונג.

באלד האט זיך אין טהיר אין בעוויזען די מוטער, וועלכע איז אריינגעקומען אין דער שטיל און מיט שרעק, דרייסטער צו מישא'ן ווי צו איהר טאכטער, און האט זיך אוועקגעזעצט נעבען מישא'ן און געזאגט צו איהם:

— נו, זאג דו אליין, מישא, צו וואס דארף זי אוועקפאהרען? ביכער האט זי, וויפיעל זי דארף, ברויכסט נאך — קויף. און וואוהין וועט זי פאהרען, א מיידעל אליין אין אזעלכע גרויסע שטעדט? און דא זיינען מיר אליין — דער פאטער איהרער, די מוטער איהרע. נו, זאג, מישא, דו ביזט דאך א מאנספערשוין, זאג!...

נור אנשטאט צו בייזערן זיך אדער ארויסצולויפען פון שטוב — ווי מערי וואלט עס אנ'אנדערש מאל געטהאן — איז זי איצט ארויפגעפאלען אויף דער מוטער, האט זי געקושט, געגלעט די הענד און געהאלזט זי: מאמינקע, טייערע, מאמינקע גוטע, דו ביזט גוט, דו ביזט גוט, — און האט אלץ דער מוטער'ס הענד געקושט.

— מיין קינד טייערס, וואוהין ווילסטו? געענדיגט דאס גימנאזיום, און וואס ווילסטו נאך? צו וואס דארפסטו אזוי פיעל לערנען, וואס ביזטו א מאנספערשוין? — א דאקטאר ווילסטו ווערען? — צו וואס אזוינס? צו וואס לויפען? וואס פעהלט דיר דא אין דער היים?

מערי, ליגענדיג די קאפ אויף דער מוטער'ס שויס, האט גערעדט ווי צו זיך אויף רוסיש:

—פיטער איז שעהן, מאמינקע, שעהן איז פיטער, און עס בענקט זיך, עס בענקט זיך זעהר.

— שמואל איז אוועק, איז קיין אויסלאנד געפאהרען, און דו ווילסט אויך אוועק. מיט וועמען וועל איך איבערבלייבען? וואס איז מיט אייך? פארוואס, טייערינקע, אוועקפאהרען? — ווילסט זעהן פעטערבורג — וועסטו אמאל מיט'ן טאטען מיטפאהרען. צו וואס, קינד? נו, זאג דו, מישא — צו וואס? — מילא שמואל איז א מאנספערשוין— אבער דו?

מערי טראכטענדיג וועגען עפעס האט זיך פלוצלונג אויפגעכאפט:

— מיר פאהרען אינאיינעם, מאמעלע קרוין — האט זי געוויזען אויף מישא'ן — אינאיינעם וועלען מיר פאהרען, אויף די „אסטראווא" וועלען מיר וואוינען, מיט איזוואזטשיקעס וועלען מיר פאהרען. אך, מאמינקע, פיטער איז שעהן, מאמע! — און זי איז ווידער ארויפגעפאלען אויף דער מוטער'ס האלז און זי געקושט.

נור באלד האט ווער אנגעקלאפט אין טהיר, און עס איז אריינגעקומען סאניע, מישא'ס שוועסטער. זי האט מישא'ן אן א זייט געררופען און איהם עפעס אריינגערוימט אין אויער. דערנאך האט זי זיי צוקושט מיט מערי'ן און אין איילעניש געזאגט:

— וועסט מארגען מיט אונז מיטגעהן? מיר וועלען צום דניעפר ארויס.

זי האט אבער באלד צוריקגעכאפט, ווי זי וואלט חרטה געהאט אויף איהרע ווערטער און געקוקט אויף מישא'ן.

מערי, אין איהר לוסטיגער שטימונג, האט אויפגעכאפט:

— א גליקליכע אידעע! מארגען איז זונטאג, מיר וועלען א גאנצען טאג אין דארף זיין, מיר וועלען אין קרעטשמע געהן, די פויערים וועלען געווים טאנצען.

סאניע האט אבגעענטפערט צוויי־דייטיג:

— נישט דאס טאנצען אינטערעסירט אונז.

— ווער דען אינטערעסירט איך? — האט מערי געקוקט נייגיעריג אויף מישא'ן.

— „ניטשעווא"! — האט סאניע ווידער געזאגט צוויי־דייטיג.

— צו וואס דארפט איהר געהן? איהר קאנט דאך די פוהר נעהמען — האט די מוטער געזאגט — מארגען איז דאך זונטאג, און די פערד שטעהען אין דער היים.

— די פערד וועלען מיר נישט קאנען בענוצען, מיר דארפען געהן צו־פוס — האט סאניע אבגעענטפערט ווידער געהיימניספאל.

דער ברודער האט איצט געקוקט אויף איהר שטרענג און געשאקעלט מיט'ן קאפ.

מערי האט זיי אנגעקוקט נייגיערינ.

מישא האט געפיהלט, אז ער דארף עפעס זאגען, האט ער די ברילען ארונטערגענומען און געבייזערט זיך אויף דער שוועסטער:

— וואס מאכסטו פאר א היסטאריעס? מיר וועלען אביסעל שפא־צירען געהן, און דאס איז אלץ. האט איהר געזעהן, וואס פאר א זאך זי האט געמאכט דערויס!

— אביסעל שפאצירען געהן, און דאס אלץ — האט זיך סאניע אליין ווי אויף זיך געבייזערט, — און מענשען מיינען ווייס איך וואס! נארנישט, גלאט אזוי שפאצירען געהן...

די ווערטער וועלכע זיינען אין א געהיימניספאלען טאן געזאגט געווארען, האבען ביי מערי'ן נאך מעהר נייגיעריגקייט ארויסגערופען, און זי האט געקוקט אמאל אויף מישא'ן, אמאל אויף סאניען.

מישא האט זיך שוין נישט געקאנט איינהאלטען און האט אויסגע־שריען צו דער שוועסטער:

— וואס פלוידערסטו? וואס פאר א געהיימניסען מאכסטו? מענשען דערשרעקען זיך דאך. מיר ווילען שפאצירען געהן, און זי קומט און דערצעהלט איך: „מיר ווילען שפאצירען געהן" — אבער אין אזא טאן, אז דיר דאכט זיך, אז מיר געהן א מענשען הרג'ענען; האסטו געזעהן אביסעל א גוזמא!

סאניע האט זיך פערשעמט און האט אנגעהויבען הויך צו ריידען, ווי זי וואלט זיך אויף זיך אליין געבייזערט.

— ווער מיינט דא עפיס? קיינער מיינט נישט. מיר וועלען שפאצירען געהן, און מעהר נארנישט.

די מוטער האט אבער פון די אלע געשפרעכען ארויסגענומען, אז דא האנדעלט זיך וועגען א שרעקליכער זאך, האט זי זיך מיט שרעק אנגערופען:

— מרים־לעבען, איך וועל דיך נישט לאזען געהן, וואס ריידען זיי דא?

מישא האט זיך איצט צובייזערט:

— זעהסטו, וואס דו האסט אנגעמאכט, האסט מענשען דערשרא־קען בחנם.

מערי איז ארוים מיט א געלעכטער.

זיי האבען זיך אלע דריי צולאכט, די מוטער האט אויך געשמייכעלט און זיך בערוהיגט.

— קום, מיר וועלען געהן, — האט מישא געזאגט צו דער שוועסטער.

סאָניע האָט זיך ווידער צוקושט מיט מערי'ן: — ביז מאָרגען!

— ביז מאָרגען. וואו טרעפט מען זיך?

— מיר וועלען אריינגעהן נאָך דיר.

די מוטער האָט זיך אויך געקושט און איז מיט זיי ארויס.

מערי האָט זיך אויפ'ן בעט געלעגט, האָט צוגערוקט די לאָמפּ צום בעט און גענומען לעזען א בוך.

זי האָט אָבער נישט געלעזען. איהרע אויגען האָבען ערגעץ ווייט געקוקט, און א שמייכעל, א גליקליכער שמייכעל האָט געשוועבט איבער איהרע ליפּען, איבער איהר גאַנץ געזיכט.

זי האָט געקלערט וועגען „פּיטער".

דאָס פיערטע קאַפּיטעל.

ווען אַלץ אין שטוב האָט שוין געהאַט געדרעמעלט, איז נאָך דער בעל־הבית פון שטוב, ר' חיים ראָזענצווייג, אויף געווען, ארויף און אראָב געדרעהט זיך איבער דעם סאַלאָן. ער האָט די פינגער צווישען זיין געדיכטע באָרד געלאָזט אדורכפיהרען און איז געווען טיעף פערקלערט וועגען דעם צוקער־זאַוואָד, וועלכען ער האָט געהאַט אין שותפות מיט זיין ברודער לייזער. די געשעפטען זיינען איהם לעצטענס געגאַנגען שלעכט, און ער האָט זיך געזעהן נאָהנט צו אַנ'אומגליק. העלפען האָט ער זיך נישט געקענט. דאָס גאַנצע געלד, וואָס ער האָט געהאַט געקראָגען פון זיין שווער בירושה, איז געווען איינגע־בראָקט אין דעם וואַלד מיט די דערפער ארום, וואָס ער האָט געהאַט איבערגענומען פון זיין שוועהר. די היפּאָטעקען פון וואַלד מיט די דערפער זיינען געווען אַזוי פערפּלאָנטערט, אַז ער איז געווען אין אַ שטענדיגען פּראָצעס מיט אַ גראַף, וואָס האָט געהאַט אַ גוט אין שכנות מיט איהם, איבער אַ טהייל וואַלד, און ער האָט נישט נור נים געקענט ארויסנעהמען אַ גראָשען פון דער גאַנצער ירושה, נאָר ער האָט נאָך געמוזט אויסברייינגען זיין געלד, כדי צו פיהרען דעם פּראָצעס.

און צו אַזעלכע זאָרגען איז ר' חיים נישט געוועהנט געווען. ער האָט געשטאַמט פון גרויסען יחוס, פון אַ גאַליציאַנישען רבינ'ס הויף, פון וועלכע די צווייגען לעבען נאָך און רעגירען ביז היינטיגען טאָג.

א גוטער קאָפּ, א משכיל, וועלכער איז געווען אנגעשטעקט מיט לשון־קודש ביכלעך און גאזעטען פון יענער צייט, האט דער פאטער מיט איהם געטהאן א געלד־שידוך — מיט א רייכען אידישען גוט־בעזיצער'ס איין איינציגע טאכטער, ביי וועלכען ר' חיים האט געלעבט אויפ'ן דאָרף און כל ימיו קעסט געגעסען. צו קיין געשעפטען האט ער זיך נישט גענומען. צו וואס? דער שוועהר האט געהאט א גרויסע אימע־ניע נישט ווייט פון שטאדט, האט ער געוואוינט ביים שוועהר, קינדער דארט געהאט און געפיהלט זיך ווי דער גאלדענער אידעם. אלע האבען פאר איהם אין שטוב דרך־ארץ געהאט. דער שוועהר איז געווען א גראבער יונג און האט דרך־ארץ געהאט פאר'ן אידעמ'ס תורה און פאר זיין שרייבען און לעזען. די שוויגער האט געציטערט פאר זיין גרויסען יחוס — דעם טשארטקאווער'ס אנ'אייניקעל! און דאס ווייב, וועלכעס איז ערצויגען געווארען אויפ'ן דארף פרום און נאאיוו און האט פיעל אין זיך געהאט פון די פראסטע פאכטעס, איז איהם געווען אונטערטעניג און האט זיך געשראקען פאר איהם. א שעהנער מאנס־פערשוין מיט א לאנגער שווארצער בארד, — האט ער זיך געפוצט און געציהרט ווי א פרוי. די בארד איז שטענדיג געווען אויסגעקעמט. אויף אלע יום־טוב האט ער זיך זיידענע רעק געלאזט מאכען און וועסטען פון די טייערסטע זיידען שטאפען. אלץ האט פון איהם נור אראבגעשמעקט. דאס ווייבעל איז גליקליך געווען, אז ער איז צוגע־גאנגען צו איהר. עס האט עפּים פון איהם אראבגעוועהט דער גלאנץ פון דעם חסיד'ישען הויף, פון וועלכען ער איז ארויסגעקומען, און דאס ווייב האט שטענדיג אויף איהם געקוקט מיט מורא — ציי האלט זי זיך גוט, צי רעדט זי גוט.

ער האט פון חסיד'ישען הויף מיטגעבראכט מיט זיך א שווייגען און א האלטען, וואס האט איהם געגעבען די ממשלה אין האנד. ער האט זעהר ווייניג גערעדט, נור דאס, וואס איז אונבעדינגט נויטיג, און געענטפערט שטענדיג מעהר מיט די אויגען, ווי מיט די ליפען. דאס שווייגען האט איהם ארומגערינגעלט מיט אזא געהיימניס, אז מען האט מורא געהאט פאר איהם. שעה'ן לאנג פלעגט דער שוועהר שטעהן אונטער זיין טהיר, מורא האבענדיג אריינצוגעהן צו איהם, ווען ער האט איהם געדארפט צו זעהר א נויטיגער זאך — ווי, למשל, איהם איבער־געבען דאס געלד. וואס ער, דער אידעם, ר' חיימ'ל דארף האבען קיין

אויסלאַנד צו פאָהרען. דער שוועהר האָט זיך צוערשט מישב געווען מיט דער ווייב און טאָכטער, ווי אַזוי ער זאָל ריידען צו איהם. צייט דער יונגער־מאַן איז אין שטוב אַריינגעקומען, האָט דער שוועהר מורא געהאַט אַ סך צו עסען ביים טיש, — ווי זיין געוועהנהייט איז געווען, — און פלעגט דאַרפען אַ שבת אָדער אַ יום־טוב, איידער מ'איז צום טיש געגאַנגען, אין געהיים פריהער זיין הונגעריגען מאַגען זעטיגען, כדי ער זאָל נישט דאַרפען ביים טיש פיעל עסען. און טיש האָט דער יונגער־מאַן געפיהרט מיט שווייגען און קוקען בלויז. אז ער האָט זיך נאָך מיטאָג שלאָפען געלעגט, זיינען אַלע אויף די שפּיץ־ נעגעל אַרומגע־גאַנגען. אין הויף איז שטענדיג גרייט געווען פאַר איהם צוויי פערד און אַ קאַטש צו פאָהרען שפּאַצירען אָדער צו זיינע חברים צו־גאַסט אין דעם קליינעם שטעדטיל. אז ער האָט זומער געהאַלטען ביים פאָהרען אין די בעדער (ער האָט פון חסיד'שען הויף אַ האַרץ־שוואַכונג מיטגעבראַכט, עס איז אַ משפחה־פעהלער געווען), איז דער גאַנצער הויף אויף־געווען, און אַלע האָבען איהם צוגעגרייט צו דער רייזע. און, אַז ער האָט געלאָזט צוריקקומען פון די בעדער האָט מען אַכט טאָג פריהער די פאָדלאָגעס געוואַשען, גערוימט און געשייערט די שטיבער און אַלע גוי'עס אין דער אומגעגענד האָבען געוואוסט: דער הערר קומט צוריק פון די בעדער!

אַזוי איז דער יונגער־מאַן געוועהנט געווען צו האַלטען זיך פאַר דעם גאַלדענעם איידעם די העלפט פון זיין לעבען. די קינדער זיינען איהם אויפגעוואַקסען, — האָט ער זיי אין גאַהנטען שטעדטעל געשיקט לערנען. פאַר'ן זוהן, שמואל'ן, האָט ער עקסטרא געהאַלטען לעהרערס. זיי זאָלען איהם פאַרבערייטען צום עקזאַמען. ער האָט איהם אין גימ־נאַזיום נישט געוואָלט שיקען, ווייל ער וואָלט בעדאַרפט שרייבען אום שבת. אין גימנאַזיום פאַר מיידלעך האָט מען נישט בעדאַרפט שרייבען שבת — האָט ער די טאָכטער אין גימנאַזיום יאָ געשיקט. אין שטוב ביים שוועהר האָט מען קרום געקוקט דערויף — דעם טשאַרט־קאָווער'ס אייניקלעך אין גימנאַזיום! דער מוטער איז שווער געווען זיך צו צושיידען מיט די קינדער, זי האָט פיעל געוויינט דערביי, נור קיינער האָט נישט געוואַגט אַ וואָרט צו זאָגען. חיים'ל האָט אַזוי גע־הייסען, און דאָס איז געווען דאָס שטרענגסטע געבאָט פאַר די מיט־גליעדער פון שטוב.

אז דער שוועהר איז אבער געשטארבען, און חיימ'ל האט געראפט איבערנעהמען אלע געשעפטען אויף זיך, האט ער זיך געפיהלט זעהר משונה. ער האט זיך אליין נאך געהאלטען פאר א האלבען יונגען־מאנטשיק. פאר א קעסט־קינד, און דא האט ער שוין דערוואקסענע קינדער, פאר וועלכע ער דארף זארגען, אבער נישט נור דאס אליין. עס האט זיך באלד ארויסגעוויזען, אז דעם שוועהר'ס עשירות איז מעהר געווען אין מענשען'ס מיילער ווי אויפ'ן רעכטען אמת. צו דער אימעניע האט דער שכן דער גראף ארויסגעשטעלט גאנצע פאדער־רונגען, — אז זי איז נור געווען גערונגען, נישט געקויפט. די אקטען זיינען נישט געווען קלאר, עפּים א גלויבען אויפ'ן ווארט און נאך מיט יורשים האבען צו טהאן. אזוי לאנג ווי דער אלטער האט געלעבט, האט ער געקאנט מיט די יורשים דורכקומען. ער אבער ווייסט נישט, ווי אזוי מען מאכט עס, און האט זיך געמוזט פון דארף ארויסציהען און אריינגעצויגען זיך אין שטאדט, דאס בארע געלד איינגעבראקט אין א צוקער־זאוואד. און זיין ברודער האט איהם וועגען זאוואד געבראכט פון קיעווער צוקער־בירזשע נישט קיין זעהר פרעהליכע נייעס.

נור נישט דאס בלויז האט איהם היינט אזוי טרויעריג געמאכט. נישט געוועהנט אבצוגעבען זיך מיט געשעפטען, האט ער לאנג נישט געקאנט קלערען וועגען געשעפטען — זיי זיינען איהם אוועקגעפלויגען פון אונטער דער האנד. עס איז איהם נישט געווען קיין גרויסער חלוק — יא געשעפטען, נישט געשעפטען, ער וואלט נור געוואלט רוהיג זיין און פיהרען ווייטער זיין ארט לעבען — פאר מיטאג דעם שלאף צו געניסען אונגעשטערט, דעם „המליץ“ לעזען נאך מיטאג און זיך די זיידענע וועסטען צו מאכען. זיינען אבער אויפגעוואקסען די קינדער, ער וואלט געוואלט. אז די קינדער זאלען געהן אין זיין וועג, אז דער זוהן זאל ווערען א גאלדענער איידעם און די טאכטער א גאלדענע שנוהר, א „פעריל“ אין דער משפחה. ער האט זיי געלאזט ענדיגען דאס גימ־נאזיום נישט דערפאר, אז זיי זאלען אוים דעם זייער ברויט ציהען נור פאר א מין ציהרונג. א נגיד'ישער בחור, פון גרויסען יחוס, קאן לערנען, קאן לשון קודש און האט דאס גימנאזיום געענדיגט. און אזוי אויך די טאכטער, אז מענשען זאלען זאגען: „ר' חיימ'לס טאכטער מירעלע האט דאס גימנאזיום געענדיגט!“ די קינדער האבען זיך אבער נישט געוואלט בענוגענען מיט'ן גימנאזיום. זיין זוהן שמואל,

אז מען האָט איהם נישט געוואָלט אָננעהמען אין קיעווער אוניווערזי־טעט, איז ער אַוועק אין דער שווייץ שטודירען, און איצט קומט צו געהן די טאָכטער און וויל קיין פעטערבורג פאָהרען.

שוין נישט דאָס ערשטע מאָל האָט ערביים טיש געהערט פון דער טאָכטער א וואָרט לאָזען פאַלען, אז זי וויל אויפ'ן ווינטער „קיין פעטערבורג" פאָהרען, און ער האָט געוואוסט, אז זי וועט אויספיהרען. די קינדער זיינען געוואָרען אויפגעצויגען ביים שוועהר אין הויז, ווי קליינע פּריצים'לעך. דער טאַן, וואָס ער האָט איינגעפיהרט אין הויז פאַר זיך האָט זיך אויך איבערגעטראָגען אויף זיינע קינדער: „דעם טשאַרטקאָווער'ס אייניקלעך" האָט מען זיי גערופען אין שטוב, און מען האָט זיי בעהאַנדעלט ווי זרע קודש. די מוטער האָט דרך־ארץ געהאַט פאַר זיי, און זיי האָבען אויף די מוטער מעהר רחמנות געהאַט, ווי זי געליבט. זיי זיינען געווען געוועהנט, אז מען זאָל זיי אונבעגרענצט נאָכגעבען און קוקען אויף זיי, ווי אויף „הייליגע זאַמען". עס האָט זיך ביי זיי ענטוויקעלט א מין אריסטאָקראַטישער עגאָאיזם. פאַר'ן פאָטער האָבען זיי געפיהלט א טיפען דרך־ארץ, נור דאָך וואָלטען זיי נישט געבראָכען זייער ווילען פאַר זיין ווילען, און שטענדיג האָבען זיי זייער עקשנות אויסגעפיהרט. דאָך פאַר די מענשען אין דרויסען האָבען זיך די קינדער שטענדיג געפיהרט טאַקטפאָל און פאָרנעהם. דאָס האָבען זיי מעהר געהאַט צו פערדאַנקען זייער איינגעבוירענער אינטעליגענץ, איידער זייער ערציהונג.

עס האָט זיך געמאַכט פאַר מעריין א פּאַסענדער שידוך, א בערדיטשעווער נגיד'ס א זוהן. דער שידוך איז פאַר'ן פאָטער געווען זעהר אויף דער האַנד. ערשטענס, האָט עס איהם געפּאַסט, אז ר' חיים'ל ראַזענצווייג, לויט זיינע יאָהרען און אַרט, וואָס ער פערנעהמט, זאָל שוין האָבען א אויסגעגעבענע טאָכטער. צווייטענס, איז עס טאַקי געווען א שידוך, ווי דער פאָטער האָט זיך געוואונשען — א נגידיש הויז, וואָס וויל אַריינגעהמען ר' חיים'ל דעם טשאַרטקאָ־ווער'ס א טאָכטער אין הויז אריין. מען וואָלט זי דאָרט געהאַלטען ווי א גרעפין. און גלאַט אזוי וואָלט ער געוואָלט אויסגעבען א טאָכטער, די וועלט וואָלט זיך אביסעל גערודערט, מען וואָלט געזאָגט: ר' חיים גיט אוים א טאָכטער קיין בערדיטשעוו!

האָט ער אָבער ניט געזעהן קיין עצה, ווי אזוי דאָס צו טהאָן. מיט

בייזען האט ער נישט געוואלט אנהויבען. ער האט געוואוסט, אז ער וועט מיט איהר גארנישט אויספיהרען. מיט גוטעןריידען מיט איהר, איהר זאגען.. וואס זאל ער איהר זאגען? וואס זאל ער ריידען מיט איהר?

און דא ערשט איז איהם געקומען אויפ'ן זינען, אז ער האט אייגענטליך קיינמאל נישט גערעדט מיט זיינע קינדער; אז זיי זיינען אונטערגעוואקסען, גרויס געווארען און מענשען מיט אייגענע ווילענס געווארען אהן זיין וויסען און אהן זיין צושטימונג. קליינערהייד האט ער זיך מיט זיי געשפיעלט און אַט, דאכט זיך, זיינען זיי ערשט קינדער געווען און איצט שטעהן פאר איהם נייע פרעמדע מענשען.

די פרעמדקייט האט ער רעכט דערפיהלט, ווען זי, די טאכטער, איז געזעסען דא ביים טיש און האט מיט מישא'ן רוסיש גערעדט. ערשט איצט איז איהם איינגעפאלען, אז אייגענטליך איז די טאכטער איהם גאר א פרעמדער מענש, ער קאן גאר נישט און וויים גאר נישט, וואס זי דענקט; אז דורך דער צייט, וואס זי איז געווען אין גימנאזיום און האט געלערענט, איז אויסגעוואקסען א מענש, וועלכער איז איהם פרעמד אי מיט זיין שפראך, אי מיט זיין דענקען. דאס איז נישט דאס מיידעל מיט די לאקלעך, וועלכע ער פלעגט אפטמאל אויף זיין שויס נעהמען און זי האט איהם מיט די אויגען אן זיין טאטען דערמאהנט. דאס קליינע מיידעל איז שוין א מעשה פון לאנג אן — און איצט שטעהט פאר איהם א מענש, איבער וועלכען ער האט קיין שום שליטה נישט. עס האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז די טאכטער פיהלט א געוויסע פעראכטונג צו איהם. לאכט עפיס אויס איהם. זי וועט קיינמאל נישט ריידען מיט איהם וועגען איהרע ביכער, וואס זי לערנט, זי רעדט קיינמאל נישט מיט איהם פון די זאכען, וואס זי רעדט מיט מישא'ן. — האטש איך בין דאך אויך א אינטעליגענט, האט ער צו זיך געזאגט. און אין ביכער האב איך דאך אויך א שטיקעל ידיעה, און האב דאך אויך שילער'ס דראמען געלעזען (ר' חיים'ל האט געלעזען דייטש, נישט רוסיש). פארוואס רעדט זי מיט מיר נישט דעריבער? זי האלט מיך פאר אונגעבילדעט, איך קאן זי נישט פערשטעהן...

אבער ר' חיים ראזענצווייג איז א מענש וואס לאזט נים איבער ביי זיך קיין עגמת-נפש איבער נאכט. ער איז עס געוועהנט פון דער היים אויס. קיין זאך זאל איהם נישט שטערען די נאכט-רוה. האט ער

זיך דאָס מאָל אויך בעמיהט צו געפינען אַ ליכטיגע זייט אין דער גאַנצער געשיכטע, און ער האָט זיך אַליין געזאָגט: אַ בלויז איינרייידעניש! אַ קינד נאָך, איז מיט'ן פאָטער נישט געוועהנט, אַ עקשן אַביסעל, קינדהייט, אונזער גאַנצע משפחה איז אַזוי געווען. און באַלד איז איהם איינגעפאַלען אַ גליקליכער געדאַנק: איך וועל טהאָן אַזוי, ווי מיין טאַטע האָט מיט מיר געטהאָן. איך וועל שרייבען קיין בערדיטשעוו און וועל זי גאָרנישט אָנפרעגען, זי וועט נישט קאָנען מעיז זיין. צו וואָס פרעגען, ריידען? אַ טאַטע טהוט, — האָט דען מיין טאַטע מיט מיר נישט אַזוי געטהאָן? אַ נייע וועלט, נייע מענשען — מען זאָגט נור אַזוי. בשעת מעשה, מחותנים וועלען זיין — וועט זיין פערפאַלען. ברוגז ווערען — נישקשה, זיך איבערבעטען, מעשה קינד.

ער האָט געוואוסט, אַז עס איז נישט קיין גוטע תשובה אויף דער פראַגע. נור עס איז געווען אַ גוטע תשובה אויף די נאַכט אדורכצר שלאָפען — און דאָס האָט ער איצט געוואָלט.

דאָס פינפטע קאַפּיטעל.

עס איז געווען אַ מאָרגען פון אַ ליכטיגען זומער־טאָג אין פריהען הערבסט. טרוקען און לייכט האָט די זון אין מערי'ס פענסטער אריינגעשיינט און אַלץ בעגאָסען מיט ליכט. די רויטע הערבסט־בלעטער פון די בוימער, וואָס זיינען אין גאָרטען, האָבען אין איהר פענסטער אריינגעקלאַפּט. זי האָט נאָך קוים צייט געהאַט זיך צו וואַשען, און סאָניע'ס קול האָט זיך געהערט פון גאָרטען:

מע—רי, מע—רי!

האַלב אָנגעטהאָן, מיט אַ נאַס פּנים און נאַקעטע הענד, איז מערי צו צום פענסטער, געוואָלט עפּיס אַראָברופען צו סאָניע'ן. זי האָט אָבער באַלד נעגעבען אַ שפּרונג אָב מיט שרעק, — זי האָט פאַר זיך דערזעהן מאַנספערשוינען.

זי האָט פלינק אַרויפגעוואָרפען אויף זיך איהר טונקעל־בלויע זיידענע זומער־קלייד (מערי האָט ליעב געהאַט צו קליידען זיך אין זיידענע שטאָפען — אַ נויגונג פון איהר חסיד'ישער משפחה) און איז אַריין אין עס־צימער. די מוטער האָט שוין געוואַרט אויף איהר מיט

שאַקאַלאַד און צוויי אייער, דער פאָטער איז געזעסען אויפ׳ן שאַקעל־שטוהל און האָט געקרעכצט (עס איז געווען זיין געוועהנהייט נאָך פון שוועהר׳ס הויז צו זיצען יעדען פריה־מאָרגען אַ שעה אויף דעם שאַקעל־שטוהל אין שלאָף־ראָק און צו קרעכצען נישט פון צרות, נור פון פערגעניגען). מערי האָט נישט געוואָלט עסען די אייער, זי האָט זיך געאיילט. די מוטער האָט דערביי אומגליקליך די הענד געבראָכען. מערי׳ן האָט עס ניט אזוי געצויגען צו דער געזעלשאַפט, ווי צו דער זון, וועלכע האָט בעגאָסען דאָס ברייטע, גרויסע עס־צימער מיט ליכט. זי האָט געהאַט אויף זיך אַ בלאָה־זיידענעם שאַל, וואָס האָט איהר קליינע פיגור געקליידט (זי האָט ליעב געהאַט צו קליידען זיך אין טונקעלע קאָלירען אין רעמבראַנדישען ליכט) און איז ארויס מיט אַ שטיל, פריידיג לאַכען אין גאָרטען, וואו די געזעלשאַפט האָט שוין געוואַרט אויף איהר.

זי האָט אָבער באַלד איינגעהאַלטען איהר האַסטיגען שפּרונג. זי האָט בעמערקט ביי מישאַ׳ן אַ פּרעמדען מאַנספּערשוין.

— מיכאַאיל אַבראַמאָוויטש קאַוואַלסקי, — האָט מישאַ פאָר־געשטעלט דעם פרעמדען הערר.

— אַח, וואָס פאַר אַ לאַנגער נאָמען — האָט דער פרעמדער אויס־גערופען, — פון וואַנען זענט איהר שוין געוואָהר געוואָרען ווי מיין טאַטע הייסט? — האָט ער צוגעלייגט מיט אַ שמייכעלע, וועלכעס איז איהם זעהר לייכט אַנגעקומען, און, געווענדעט זיך צו מערי׳ן, זעהר עלעגאַנט פערבויגענדיג זיך:

— אין פּוילען, פון וואַנען איך קום, רופט מען מיך פּראָסט קאַוואַלסקי, אָדער נאָך בעסער, ווי מיינע חברים רופען מיך, „פּאַן מיכאַל". און, איבעריגענס,אויב איך בין מיך נישט טועה — דאַכט זיך, אז איך האָב שוין דעם פערגניגען געהאַט, — האָט קאַוואַלסקי געזאָגט מערי׳ן, געהענדיג פאַראויס ביי איהר זייט דורך די גאַסען אויסער דער שטאָדט ארויס.

מערי האָט איהם פערוואונדערט אַנגעקוקט:

— זיי וועלען ענטשולדיגען מיין זכרון...

— ביי אייער פריינדין זילבערשטיין, אַמאָל דאָנערשטאָג אויף דער נאַכט, — אין קיעוו, — האָט ער צוגעגעבען זעהר פערטרויענספאָל.

— יעדענפאלס, האָט עס שוין געמוזט זיין לאַנג, ווען איך בין נאָך א קינד געווען.

— דאָס איז אמת.

מערי האָט זיך אביסעל געפונען פארלעגען און האָט מיט א מין ווילד חנ'דעל געזאָגט:

— אָבער א וואונדער, איהר זאָלט מיך גערענקען?

— אזא געזיכט ווי זייערס פארגעסט מען נישט, — האָט זיך קאוואלסקי אבגערופען האלב אין דער שטיל, מישא און סאָניע, וועלכע זיינען פון הינטען געגאַנגען, זאָלען זייער געשפרעך נישט הערען.

מערי האָט איהם אָנגעקוקט, און א פרישער שמייכעל האָט געשוועבט אויף איהר פנים, ווי עס וואָלט נאָך געשוועבט דערויף דאָס געהיימניס פון שלאָף, נאָר זי האָט שמייכלענדיג געזאָגט:

— וואָס, אזא שרעקליך געזיכט האָב איך?

— ניין, נאָר אנדערס ווי יעדענס — האָט ער געזאָגט קאָקעט, — אייער געזיכט מאַכט מעהר דעם איינדרוק פון וואַקסענדיגען, איידער פון לעבעדיגען; אייער גאַנצע פיגור מאַכט אויף מיר דעם איינדרוק, ווי איהר וואָלט נישט געבוירען געוואָרען פון מענשען, נור ארויסגע־וואַקסען פון דער ערד. און אזא געזיכט גערענקט מען נאָך יאָהרען.

מערי האָט האַלב־פערדריסליך געשמייכעלט:

— נו, אויב אזוי, דאַרף איך געהן אין וואַלד אריין און צוריק מיט מיינע ברידער־בוימער זיך לאָזען אין דער ערד איינפלאַנצען.

זי האָט געקוקט אויף איהם, געזוכט צו פערשטעהן, וואָס מיינט ער. קאוואלסקי אליין אָבער איז געבליבען גאַנץ נאַטירליך, ער האָט פערלעגען געשמייכעלט און געזאָגט הויך:

— נישט דאָס האָב איך געוואָלט זאָגען. איך האָב געמיינט עפּיס גאַנץ פרימיטיוועס, נור איך וועל עס נישט קאָנען ארויסברייננגען, דאָס איז מיין רוסיש שולדיג, איך בין נעמליך פון פוילען.

מישא, וועלכער איז נאָכגעגאַנגען פון הינטען מיט סאָניע'ן, איז איהם צו הילף געקומען: קאוואלסקי איז א מאָלער און רעדט אין א שפּראַך פון פאַרבען און געשטאַלטען — ער זעהט פריהער, איידער ער הערט. מאָלען וואָלט ער געקאָנט דאָס, וואָס ער וויל זאָגען, רעדט ער אָבער, פערשטעהן מיר איהם נישט אינגאַנצען.

מערי האָט זיך געפיהלט מאָדנע, נישט איבער זיין אויסדרוק, נור

איבער זיין אַרט ריידען: דריי ווערטער האָט זי גערעדט מיט איהם — און זי איז שוין מיט איהם אין מיטען דערינען. נור ביי איהם זיינען די ווערטער אַזוי נאַטירליך און פּראָסט ארויסגעקומען, אַז עס איז נישט געווען צו וואָס זיך צו טשעפּען. זי האָט זיך נור אָבגערופען:

— יאָ, די זילבערשטיינס פון קיעוו זיינען וואַרשויער, ביי זיי אין שטוב רעדט מען פּויליש, — און האָט אָנגעקניפּט דאָס געשפּרעך מיט סאָניע׳ן און מישאַ׳ן, כדי נישט צו זיין מיט קאַוואַלסקי׳ן אַליין.

— קאַוואַלסקי איז צו אונז געקומען מאָלען; איהם געפעלט זעהר די קליין־רוסישע לאַנדשאַפט. מיר ווילען איהם די ברעגעס פון דניעפּער ווייזען — אָט דאָס איז דער סוד, וואָס זי האָט נעכטען גע־מאַכט, — האָט מישאַ געוויזען אויף סאָניע׳ן.

— מיידלעך מאַכען פון אַלץ אַ סוד, זיי האָבען ליעב יעדע זאַך צו פערהילען און פערשלייערען, — האָט קאַוואַלסקי געזאָגט.

מערי האָט אָנגעקוקט סאָניע׳ן,ביידע האָבען זיך געפיהלט פער־שעמט. מערי האָט זיך אָבגערופען:

— מען זאָגט, די פּאָליאַקען זיינען זעהר עלעגאַנטע גענענאַיבער די דאַמען, — דערביי האָט זי סאָניע׳ן גענומען אונטער׳ן אָרעם און דאָס געשפּרעך אָבגעבראָכען.

זיי זיינען ארויסגעקומען אויסער דער שטאָדט. די פעלדער האָבען זיך שוין דאָ אויסגעשפּרייט אין דער גליהענדער מיטאָג־שעה. עס איז געווען אַ הערליכער זוניגער הערבסט־טאָג. די זון האָט העל בעגאָסען דעם טאָג מיט ליכט; דאָס אויג איז פערלאָרען געוואָרען אין אַ אונ־ענדליכען ברייטען ים פון לאַנגע ברייטע ליכט־פעלדער, וועלכע זיינען פערלאָרען געוואָרען אין ליכטיגען האָריזאָנט.

— און וואָס איז דאָ בעזונדערס צו מאָלען? — האָט זיך סאָניע אָנגערופען, וועלכע האָט זיך ביז איצט פערשעמט צוריקגעהאַלטען.

— מען זאָגט, אַז פּוילען איז זעהר שעהן, דאָס שעהנסטע לאַנד פון גאַנץ רוסלאַנד, — האָט זיך מישאַ אויך אריינגעמישט.

— אפשר איז ליכט און פאַרבען, אָבער אין דער נשמה געפעלט מיר שוין קליין־רוסלאַנד בעסער, — האָט קאַוואַלסקי געענטפערט.

— צום ערשטען מאָל דאָ? — האָט מערי געפרעגט, — ווי געפעלען אייך די קליין־רוסישע פעלדער?

— פיעל מוזיק. פאַרלויפיג קען איך דריי מדינות פון רוסלאַנד —

פוילען, ליטא און קליין־רוסלאנד, און יעדעס פון זיי מאכט אויף מיר א בעזונדער איינדרוק. למשל, ווי דריי כלות. ליטא איז ווי א כלה, וואס האלט אין איין טרויערן נאך איהר חתן, פוילען איז ווי א כלה, וואס האלט אין איין קאקעטירען מיט איהר חתן, קליין רוסלאנד איז ווי א כלה, וואס געהט חתונה האבען מיט א ליעד אויף די ליפען און מיט די שטיוועל אויף די פיס גלייך אין חתנ׳ס הויז אריין.

די מיידלעך האבען זיך אנגעקוקט. סאניע איז ארויס מיט א געלעכטער. מישא׳ן איז געוועזן נישט אנגענעהם מעהר ווי אלעמען. ער האט געפרובט צו שמייכלען און עפּיס צו זאגען. צום נאטיר־ליכסטען האט זיך געהאלטען קאוואלסקי, מען האט גארנישט אנגעזעהן אין איהם, אז ער האט עפּיס געזאגט אזעלכעס, וואס מען זאגט נישט אין געזעלשאפט פון יונגע מיידלעך.

— דאס איז שוין געוועזן ליטעראריש געזאגט, נישט מאלעריש, — האט מישא בעמערקט מיט א לעכלען.

מערי האט אבער ארויפגעקוקט צו קאוואלסקי׳ן, איהר געזיכט האט אנגענומען א פרומע מינע, דערביי האבען דאך די אויגען שעלמיש געלויכטען.

— איהר רעדט מיט אזא ליעבע פון דער קליין־רוסישער לאנד־שאפט, פארוואס וואוינט איהר נישט אויפ׳ן דארף? — האט זי געזאגט גאנץ רוהיג, ווי זי וואלט נישט געוועזן געהערט קאוואלסקי׳ס לעצטע ווערטער.

— זיי וועלען מיך „ארויסגיסען“ — האט קאוואלסקי געענטפערט עפּיס אויף פויליש, וואס מערי האט נישט פערשטאנען.

— ווי הייסט? —

— מען ערלויבט מיר נישט אויפ׳ן דארף צו וואוינען.

— ווארום, איהר זענט דען א איד?

קאוואלסקי האט אבגעענטפערט:

— אהא, נאך וואס פאר איינער, א פוילישער.

אלע האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. זיי האבען נ׳ט געגלויבט, אז ער איז א איד. און איצט, נאכדעם ווי ער האט זיך עפענטליך ערקלערט פאר א אידען, האבען זיי זיך נאך נעהנטער געפיהלט צו איהם.

— זיי האבען מורא, אז איך זאל נישט פערשאכערען מיינע בילדער די פויערים. זיי האבען אבער נישט וואס מורא צו האבען. אויף מיינע

בילדער וועלען אפילו די פויערים קיין בעלנים נישט זיין, — איז קאַ־וואַלסקי געוואָרען ערנסט.

— די זעלבע מעשה, וואָס מיט לעוויטאַן? — האָט מישאַ געפרעגט.

— לעוויטאַן, מיין הערר, איהם לאָזען מיר צורוה, — האָט קאַ־וואַלסקי געזאָגט מישאַ'ן, און זיין האַלטען און זיין געזיכט האָבען אויסגעדריקט צער.

— לעוויטאַן — האָט קאַוואַלסקי ווייטער גערעדט נאָך אַ מינוט שווייגען, — האָט זיך ווי אַנ'אַפּאַסטעל פון דער קונסט אין רוסישען דאָרף אריינגעגנב'עט בעהאַלטענערהייט און הינטער דעם רוקען פון גאַראַ־אַוואַי האָט ער די טיעפסטע געהיימניסען פון דער רוסישער ערד אין זיינע בילדער אויפבעהאַלטען. עס איז אַ טריאומף פון דער קונסט, וואָס זי האָט ענטפּלעקט די שעהנקייט פון דער רוסישער ערד דוקא אין אַ אידען.

דער געשפּרעך האָט איצט אנגענומען אַנ'ערנסטען כאַראַקטער.

— לעוויטאַן — דאָס איז אַ טראַגעדיע, — האָט מישאַ קורץ, נור זיכער געזאָגט.

— אַ טראַגעדיע, ווי יעדער טיעפער מענש.

— ניין — אַ ספּעשעל־אידישע טראַגעדיע. זי איז נישט קיין טיעפע — ווייל זי איז אַנ'אויסערליכע, און נישט קיין שעהנע, ווייל אַנדערע זיינען די סבות פון אונזער טראַגעדיע, נישט מיר אַליין, — האָט מישאַ ארויסגעבראַכט און איז רויט געוואָרען.

— וואָס מיינט איהר דערמיט?

— איך מיין דערמיט, דאָס לעוויטאַן, נישט האָבענדיג קיין אייגען פאָלק און קיין אייגענע ערד, האָט געמוזט געהן צו אַנדערע, — האָט מישאַ זיך גענומען פונאַנדערוויקלען זיין געדאַנק און האָט זיך פאַר־בערייטעט צו האַלטען אַ גאַנצע רעדע, רויט ווערענדיג, שטאַמלענדיג אביסעל און זוכענדיג ווערטער, נור קאַוואַלסקי האָט איהם דערווייל אויסגעכאַפּט און האָט איהם איבערגעהאַקט אין מיטען.

— לעוויטאַן האָט נישט געהאַט קיין אייגענע פאָלק און קיין אייגען לאַנד, נור אייגענע אויגען. און יעדעס שעהנע וואָס דער קינסטלער זעהט, דאָס איז זיינס.

מערי האָט איהם פערוואונדערט אַנגעקוקט:

— יעדעס שעהנע?

— די שעהנקייט איז דאס פעלד פון קינסטלער, אויף וועלכען ער ארבייט.

— און אז מען פערוויינערט דאס איהם?

— האט ער פאנטאזיע, אין זיין פאנטאזיע איז די ווירקליכקייט נאך שעהנער.

מישא איז ערשט איצט פארטיג געווארען מיט די ווערטער צו זיין אידעע און האט זי געוואלט פונאנדערוויקלען, נור ער האט געזעהען, אז דאס געשפרעך האט אנגענומען אנ׳אנדער ווענדונג, איז ער שטיל געבליבען.

זיי זיינען שוין געווען ווייט אין פעלד. די שטאדט האט מען נישט ארויסגעזעהן. די פעלדער זיינען געווען העל בעלויכטעט. נאכ׳ן שניט; די תבואות זיינען שוין געווען אראבגענומען, עס זיינען נור איבערגעבליבען קופעס קאנישינע, וואס האט זיך געגאלדעט אין דער זון און געווארפען א ליכטיג, געלב-גאלדען גלאנץ איבער׳ן גאנצען פעלד. דער וועג איז געווען בעזעצט מיט לאנגע, דארע ווערבעס, וועלכע האבען געלאזט אראבהענגען זייערע לאנגע בלעטערדיגערויט-אבגעשטאנענע צווייגען איבער׳ן וועג. פון צייט צו צייט האט זיך געווארפען א רויט פערברענט בוימעל, ערשט וואס דער ווינד האט אויפגעקליבען זיינע רויטע בלעטער און איבער׳ן וועג געטראגען און לאנגע ווייסע באבעיאכנע-שנירען האבען זיך געצויגען. פויערטעס זיינען געגאנגען אין זייערע קאלירטע פויערשע קליידער און זיינען אזוי שלאנק געווען און דאר ווי די קרוגען, וואס זיי האבען געהאלטען אנגעבויגען אויף די שטעקלעך. און זייערע געבונדענע טאפטשאנעס און לאנגע טונקעלע געזיכטער האבען אויסגעזעהן ווי די בוימער, וואס שטעהן אויפ׳ן וועג.

מערי האט גענומען סאניע׳ן און זיי זיינען געגאנגען פאראויס, איבערלאזענדיג הינטער זיך מישא׳ן מיט קאוואלסקי׳ן.

— ווער איז ער? — האט מערי געפרעגט.

— ער האט געבראכט א בריעף צום טאטען פון א קיעווער סוחר; ער איז אהער געקומען און וויל דא לאנדשאפטען מאלען.

מערי האט געשוויגען.

— נישט אמת, א אינטערעסאנטער מענש, א קינסטלער? — האט סאניע זיך אנגערופען מיט א שמייכעל צו מערי׳ן.

— קום, לאזען מיר זיך לאזען פאראויס, — און איבערלאזענדיג

מישא׳ן מיט קאוואלסקי׳ן הינטער זיך, האבען זיי אנגעהויבען צו געהן פאראויס. אז זיי זיינען פון דער־ווייטענס געווען, האבען זיי זיך שטי־פעריש געלאזט לויפען איבער דעם העל בעגאלדעטען וועג. קאוואלסקי האט געקוקט נאך מערי׳ן, ווי זי לויפט פון דער־ווייטענס. אין דער זון האט דער שווארצער פלעק פון איהר פיגור אויסגעזעהן אינגאנצען ווי א אינגעל, ווי א זעכצעהן־יעהריג שלאנק אינגעל. איהרע לאקען האבען זיך איהר איבער׳ן פנים געווארפען און זיך געטרייסעלט ווי פיאות איבער איהרע באקען.

— אראב דעם קאפעלוש פון קאפ, אראב, ער מאכט דאס גאנצע בילד קאליע, — האט קאוואלסקי נאכגעשריען.

און דא האט קאוואלסקי זיך אנגערופען צו מישא׳ן:

— איך האב אייך פריהער פערשטאנען, — איהר זייט א ציוניסט, איך האב׳ס פערשטאנען פון אייערע ווערטער. זעהט דאס בילד, — ווייזענדיג אויף מערי׳ן פון דער־ווייטענס. וואס אנבעלאנגט איהר, האט איהר רעכט. די דינגע ווייכע ביינער, געהילט אין דעם זיידענעם טוך, געהערען נישט דא אהער אויף דעם פעלד; דער שווארצער פלעק פערדארבט דאס גאנצע בילד פון לאנדשאפט, ביי דעם געלד־גאלדען ליכט ארום, ווילט זיך זעהן די רויט־ווייסע פלעקען פון די רוסישע פױ־ערים. די הויכע דארע געשטאלטען פון די פויערים אין זייערע גרויע פארבען. מיט זייערע לאנגע אויסגעצויגענע מאטיווען. אבער דער נידריגער שווארצער פאלק, — ניין, ניין — ער קומט, וואוהין איהר ווילט. — אין דער גליהענדער וויסטעניש, וואו די איילבערטען שטעהען פערשמאכט אויף דער זון, וואו ווייסער מארמאר ברענט זיך אין אזיאטישע שטראהלען, וואו די פאלמען שמאכטען ארוים פון זאמדיגע וויסטעניסען—אהין קומט די קליינע, שווארצע געשטאלט מיט דעם קרוג אויף די אקסעל, ביים שטיין־קוואל, ווארטענדיג אויף א פאסטוך, א יעקב.

אויף דעם זיינען די מיידלעך צוריקגעקומען, וועלכע האבען זיך אין קאוואלסקי׳ס געגענווארט צוריקגעהאלטען, ווידער אויפגעזעצט די היט און רוהיג זיך פערנומען. מערי האט פערשטאנען אן מישא׳ס מינע, אז קאוואלסקי האט ווידער געמוזט עפּיס זאגען א אונפאסענדעס — האט זי די אויבערשטע ליפ פערקרימט און האט אנגעהויבען צו ריידען מיט סאניע׳ן, ווייזענדיג אויף מישא׳ן.

— מיר פאהרען דאך ביידע קיין פעטערבורג.

סאניע האט זיך דערפרעהט און האט פון גדולה אין די הענד געפאטשט.

— אמת, דאס איז גוט, נעהמט מיך אויך מיט. נישט אמת, מישא?

קאוואלסקי איז שטיל געווארען, ערנסט, און זיך צוריקגעהאלטען פון דעם געשפרעך. און וועלכען ער האט ניט געקאנט נעהמען קיין אנטהייל.

מערי האט א פאר מאל געווארפען א בליק אויף איהם, עפעס זיך געוואונדערט און געשלאגען זיך מיט דער דעה. צום סוף האט זי איהם פלוצלונג געפרעגט:

— איך בעט אייך איבער, זייט מוחל, ווי אלט זייט איהר?

— ווענען וואס נעהט עס? — האט קאוואלסקי געפרעגט מיט א שמייכעל.

— איך ביז ביי מיר ניט אזוי זיכער אין אייערע יאהרען. אמאל דאכט זיך מיר אז איהר זייט שוין אנ'אלטער מאן, און א מאל נעהמט אייער געזיכט אן אזא יונגשאפט, גלייך ווי איהר וואלט געווען א קינד.

— דאס איז מיין פערבארגען־פערבארגען געהיימנים, — האט קאוואלסקי געענטפערט זעהר געהיימניספאל.

אויף דעם איז דער עולם שטיל געווארען, ביז זיי זיינען אין דארף אנגעקומען.

אין דארף זיינען זיי הונגעריג געווארען, און מישא האט פאר־געליינט אריינצוגעהן צו דעם אידישען קרעטשמער עסען.

דאס זעקסטע קאפיטעל.

אין א ווינקעל פון דארף, איינגעטונקט אין הויכע דעמבעס, איז געשטאנען א אידישע קרעטשמע. דאס אידעל, אין עלטערע יאהרען שוין, מיט א לאנגער געלער בארד, איז געזעסען מיט זעהר א פער־זארגט פנים אויף דעם שוועל פון זיין קראם. ווען ער האט דערזעהען די אנגעקומענע, האט ער זיך פלינק אויפגעכאפט און זיי אנטקעגען געלאפען: ער האט זיי געקענט פון שטאדט, די ראזענצווייגס.

אז זיי זיינען אין שטוב אריין, האבען זיי ערשט דערזעהען די סבה פון זיין טרויער: זעקס מיידען, איינע גרעסער פון דער צווייטער, האבען זיך אין שטוב ארומגעדרעהט. אין א ווינקעל איז געזעסען די עלטסטע מיט א אידישען סאלדאט און געגעסען פון איין טעלער ארויס. דער פאטער האט געוויזען אויפ'ן זעלנער „מיין חתן". נור דאס חתן־כלה־פאר האבען זיך ניט געלאזט שטערען, א בליק געווארפען אויף די פרעמדע און ווידער לייבליך ארויסגעגעסען פון טעלער און געשושקעט זיך. דער פאטער האט אבגעקרעכצט.

— נאך פון פאר די אכציגע יאהרען, — האט זיי דער איד ערקלעהרט שטאלץ מיט זיין רעכט, וואס ער וואהנט אויפ'ן דארף, דערלאנגענדיג זיי סמעטענע אין הויף ארויס.

— נאך ווייט צום דניעפר? — האט ווער געפרעגט.

— אט באלד, א וויארסט נאכ'ן דארף, — מען קומט נור ארויס פון הינטער די בוימער, זעהט מען איהם באלד.

עס איז געווען אין דער מיטאג שעה אין דעם קליין־רוסישען דארף. עס האט זיך גערעכט, אז פעלדער, בוימער, מענשען און הייזער שלאפען אין דער זון. אין דער דארפישער גאס האבען זיך ארומגעוואלגערט א היבש ביסעל נאקעטע קינדער אינאיינעם מיט די היהנער, שעפסען און חזירים. איינס האט דאס צווייטע געיאגט. דערזעהן נייע מענשען זיצען פאר דער קרעטשמע, זיינען געקומען אנצורלויפען די קינדער מיט די חזירים'לעך, שעפסען און היהנער, און די קינדער, ווי די פיה האבען זיי ארומגערינגעלט און בעוואונדערט אויסגעשטעלט אויף זיי מויל און אויגען.

פון דערווייטענס האט זיך געהערט א הארמאניקע שפיעלען: עס האט ווער געזונגען א מעלאנכאליש ליעד, וועלכעס האט זיך פערשמאכט אויסגעצויגען איבער דער לאנדשאפט.

קאוואלסקי האט זיך געשפיעלט מיט די קינדער, געקויפט צוקערלעך און האט זיי געטיילט. פון דערווייטענס זיינען די מוטערס געשטאנען, הויכע, געזונטע און שמוציגע, ווי די דעמבעס, און האבען געלאכט, ווייזענדיג די פוילע צייהן.

קאוואלסקי איז אזוי ענטציקט געווארען פון דעם בילד, אז ער האט אויסגעשריען, אז ער מוז דא אין דארף פערבלייבען.

— מיין פריינד זילבערשטיין פון קיעוו האָט מיר מיטגעגעבן אַ בריעף צו ה׳ ראָזענצווייג, — ווייזט קאָוואַלסקי אויף מישאַ׳ן — ער האָט עפּיס געדענקט, אַז אייער פאָטער וואָהנט אויפ׳ן דאָרף און האָט אַנ׳אייגענע גוט. צום סוף וואָהנט איהר גאָר אין שטאָדט.

— דאָס איז טאַקי צו די ראָזענצווייגס, — ווייזט מישאַ אויף מערי׳ן, — זיי האָבען ביז איצט געוואָהנט אין דאָרף.

— זיי האָבען זיך אין דאָרף ערצויגען? — האָט קאָוואַלסקי נעפרעגט מערי׳ן, — איך האָב עס אָבער באַלד נעוואוסט.

— פון וואַנען האָט איהר דאָס געוואוסט? איך האָב דאָך נאָך מיט איך קיין צוויי ווערטער ניט גערעדט, — האָט מערי זיך אָנגערופען. שוין אַ ביסעל פערדריסליך פון זיינע ווערטער.

— וואָס ביי אַנדערע זיינען ווערטער, איז ביי אונז געזיכט און בעוועגונג.

— נו, וועלען מיר דעם טייך זעהן, — האָט מישאַ איבערגעהאַקט דעם געשפּרעך.

זיי האָבען בעצאָהלט און האָבען זיך געלאָזט איבער דער דאָרפס־גאַס צום דניעפּר צו. נאָך זיי — די קינדער מיט די חיות און עופות.

מערי איז געווען ארויסגעקומען פון הומאָר — קאָוואַלסקי האָט אויף איהר געמאַכט זעהר אַ שלעכטען איינדרוק מיט זיין איינדרינגליכקייט און מיט זיינע פּראָזענדע ווערטער, און אַזוי ווי זי איז צום ערשט נייגעריג געווען צו בעקענען זיך נעהענטער מיט אַ קינסטלער, אַזוי האָט זי זיך איצט דערפון אָבגעשאָקעלט.

דער וועג צום דניעפּר־צו האָט געפיהרט אין שטילען. נור באַלד האָט זיך פאַר זייערע אויגען געעפענט אַ בילד, וועלכעס האָט זיי אַן אַלץ געמאַכט פערגעסען.

דער דניעפּר האָט זיך ווי אַ שטיק הימעל אויסגעגאָסען אין אַ קרומער קאַרעטע, און אויסגעקערעוועט זיך אַ וועג פון איין עק האָריזאָנט צום אַנדערען עק, איבער פעלדער, וועלדער און גרינע הויכע קוסטעס. ביי דער צווייטער זייט דניעפּר זיינען געווען הויכע זאַמדיגע בערג, וועלכע האָבען געטראָגען אויף זיך גאַנצע וועלדער און פון דער זייט פון וואַנען זיי זיינען אָנגעקומען איז דער גאַנצער ברעג געווען איינגעטונקט איז געדיכט בעוואַקסענע קוסטען און געמייזעכצען. זיי זיינען פערטרונקען געוואָרען אין דעם גרינס, וואָס האָט זיי דער־

גרייכט ביז איבער די קניה. נאך שווערער מאטערניש זיינען זיי אנ־געקומען צו א געלען זאמדיגען וועג, וועלכער האט צוגעפיהרט צום ברעג פון דניעפר. ביים גראז איז געלעגען אויסגעצויגען א לאנגע בערלינקע, וועלכע האט געדיענט צום איבערפיהרען אויפ'ן צווייטען ברעג. אויף דער בערלינקע איז געלעגען א גוי אויסגעצויגען און איז געשלאפען איז דער זון אריין. אבער ניט בלויז דער גוי, נור אויך דאס וואסער און די הויכע בעוואקסענע ברעגענס ארום זיינען מיט איהם מיטגעשלאפען, א שלאפענדע מעלאנכאליע איז געפאלען פון הימעל אראב און האט זיך געלעגט איבער די גאנצע געגענד. און עס האט אויסגעזעהען. ווי דאס וואסער און די ברעגעס רופען דעם געהענדען וואנדלער אוועקצולעגען זיך און שלאפען. ווייטער איבער דעם וואס־סער־פלאך האבען זיך טראטוועס געוויזען אין דער זון אויסגעצויגען וועלכע האבען זייער זונטאג רוה געהאלטען אויפ'ן ברייטען טייך; פון דארט האבען זיך לאנגע אויסגעצויגענע קולות געהערט, וואס זיי־נען אין דער טיפער ווייטקייט פערטרונקען געווארען.

מערי און סאניע האבען זיך נעבען ברעג אוועקגעזעצט. סאניע האט עפּים גערעדט, מערי האט איהר ניט געענטפערט און האט געקוקט אין הימעל אריין. מישא איז געשטאנען נעבען זיי, קאוואלסקי איז מיט אמאל ניט געווארען — ער איז פּלוצלינג פערשוואונדען צווישען די קוסטען. מען האט נור געהערט פון דערווייטענס ווי ער טרעט צווישען די נאסע גרעזער. באלד דערויף האט זיך געהערט א פּלושטשען איז וואסער — דאס איז ער שוין געשוואומען אין וואסער און זיך געבאדען. נאך א קליינע ווייל האט מען איהם שוין גע־זעהען אין א לאדקע, וואס ער האט אבגעבונדען פון דער בערלינקע און זיך א נאקעטער געלאזט אהין צו די פּליסאקעס ביי די טראטוועס.

— עפּים מאדנע מענשען — האט זיך מישא אנגערופען — די פּאליאקען. ביי אונז אין גימנאזיום זיינען אויך געווען א סך פּאַ־ליאקען, נור יענע זיינען עפּים גאר אנדערע געווען.

— ער איז ניט קיין פּאליאק, — האט זיך מערי אנגערופען.

— ער רעדט דאך רוסיש אזוי שלעכט, — האט סאניע געזאגט.

— ער מוז פּויליש אויך ניט בעסער ריידען.

— נור וואס דען איז ער?

— דאס קלעהר איך טאקי אויך.

— מיר האבען זיך בעקענט און באלד האט ער אונז איינגעלאדען צו אנ׳אלגעמיינעם שפאציר צום דניעפר, אבער אין אזא טאג, אז עס איז געווען אונמעגליך איהם אבצוזאגען, — האט מישא געזאגט.

— אלע קינסטלער זיינען אזוי, — האט זיך סאניע אנגערופען.

— פון וואנען ווייסטו דאס?

— עס זיינען אמאל אקטיארען געקומען צו אונז אין שטאדט, זיינען זיי אויך אזוי באלד היימיש געווען, — האט סאניע געזאגט, רויט ווערענדיג און געוואלט באלד צוריקכאפען די ווערטער.

נאך א קליינעם שטיל־שווייגען האט מערי זיך אנגערופען, קוקענדיג ווייט אין וואסער אריין און פון דערווייטענס געזעהען א ווייסען פלעק שווימט־צו צו די טראטוועס:

— איך קלעהר וועגען דעם, אז ער געהערט צו א נאציאן וואס איז נאך ניטא, אדער צו אזעלכער, וואס איז שוין ווען געווען.

— ער איז א איד, — האט מישא געזאגט.

— שטענדיג ביזטו דא מיט דיין אידישקייט — כאפט סאניע אוים — איי. הער־אויף, הער־אויף מיט דיין אגיטאציע, מיר ווייסען שוין, אלץ ווייסען מיר שוין: דו ביזט געווען אין גימנאזיום און האסט מיטגעבראכט ציוניזם פון דארט, — האט סאניע איצט געפונען דאס ארט זיך אבצורעכענען מיט איהר ברודער.

— און דו האסט מיטגעבראכט סאציאליזם.

— נור איך רייד ניט דערפון אין געזעלשאפט: ארבייט איז אנ׳אנדער זאך און געזעלשאפט איז אויך אנ׳אנדער זאך. אז איך וויל אגיטירען, געה איך ארוים צו דער „ארבייט“, און אז איך בין אין געזעלשאפט — בין איך ניט קיין „פארטיי־מענש“, — און דאס איז אלץ.

ווער ווייסט ווי לאנג די דיסקוסיע וואלט זיך געווען געצויגען, ווען פלוצלינג וואלט ניט ערשיינען קאוואלסקי. ער איז צוגעשוואומען צום ברעג, צווישען די קוסטען, מען האט איהם ניט געזעהען, נור געהערט זייז פליסטערן. ער האט ארויפגעווארפען אויף זיך זיינע קליידער, פון זיין קאפ און לייב האבען טראפענס וואסער גערונען און ער האט געציטערט און איז בלויז געווארען פאר קעלט. ער איז ערשיענען פון די גרעזער ארוים:

— איי, זשידי, זשידי! — האט ער אויסגערופען! — ליגען דא ביים ברעג און דיסקוטירען אין וואסער אריין. אז גוים וואלטען גע־

ווען, וואָלטען זיי אין וואסער ארומגעשוואומען, אויף לאַדקעס גע־פאָהרען, און דאָס ליעגט ביי אַ גאָלדענעם ברעג פון אזא וואסער און דיסקוטירט וועגען פרינציפּען.

מערי האָט געקוקט אויף קאָוואלסקי'ן. ער איז איצט געווען גאָר אַנ'אַנדער מענש. די פלעקען ארום די אויגען זיינען אינגאַנצען פערשוואונדען געוואָרען. ער האָט אויסגעזעהען ווי אַ קליין אונ־בעהאָלפען אינגעל, וועלכעס די מוטער האָט אַבגעצוואָגען. זיין גע־זיכט איז דערביי געווען שטאַרק מענליך. אינגאַנצען האָט ער גע־מאַכט דעם איינדרוק, ווי ער וואָלט דאָ געוואָהנט צווישען די קוסטען און וואָלט זיך תמיד אין וואסער געבאָדען. די ווערטער, וואָס ער האָט איצט געזאָגט, זיינען ניט געווען אין דעם פריהערדיגען פּראַקטיק־ציאָנעלען טאָן, נור איינפאַך און מיט ליעבע.

אַ שטיקעל שמייכעל האָט געשפּיעלט אויף מערי'ס ליפּען. איהר ברייטער גרויסער שטערן האָט זיך ווי אויסגעלייטערט, זי האָט לייכט אויפגעאָטעמט און גרוים די אויגען געעפענט.

און אזוי ווי עס וואָלט זי ווער מיט דער האַנד איבערגעמאַכט, האָט זיך באַלד אין מערי'ס בענעהמען בעמערקט אַן ענדערונג. מען האָט געזעהען, ווי אַ שטילע פרייד האָט אָנגעפילט איהר קליין וועזען און עס האָט ארויסגעשטראַהלט פון איהרע אויגען און פון איהר גאַנץ פּנים. איהרע בעוועגונגען זיינען לייכטער געוואָרען און ריטמישער. זי האָט ניט גערעדט, האָט נור ליכטיג אָנגעקוקט דעם, וואָס האָט גע־רעדט. זי איז זיך געגאַנגען אין אַ זייט צוריק, האָט זיך געשפּיעלט מיט איהרע הענד און עס האָט עפּיס געזונגען אין איהר.

זיי האָבען דעם וועג צוריק געפיהרט אין שטילען.

אז זיי זיינען אָנגעקומען אין דאָרף, האָבען זיי געזעהען זעהר אַן אמוזאַנטע זאַך.

פון איינעם פון די הייזלעך איז אַ רוסיש מיידעל אין אַ קורץ־רויט קליידעל, אין אַ פּאָר שטיוועל ארויסגעריטען אויף אַ פערד, און נאָך איהר זיינען צוויי זשערעבקעס נאָכגעלאָפען. זי האָט זיך געלאָזט גאַלאָפּ איבער'ן געסעל פון דאָרף צום פּלומפּ־צו. איהרע צעפּ האָבען זיך אויפגעבונדען פון הינטער איהר טיכעל און זיינען איהר איבער'ן פּנים צופלאָסען. זי האָט זיך ווי אַ ווינד אויפ'ן פערד געלאָזט. איהר יונגע, שטאַרקע פיגור אויף דעם פערד אין דער גליהענדער זון האָט

אויסגעזעהען ווי אוים בראַנז געגאָסען; איהרע הענד האָבען שטאַרק געהאַלטען אין צוים דאָס ברויזענדע פערד, וועלכעס האָט זיך, ווי זיין רייטערין, געוואָרפען אין אימפּעט. די דאָרפס־בחורים זיינען פאר די טהירען פון זייערע הייזער ארויס, נאָכגעקוקט די רייטערין און זייערע אויגען האָבען געגלאַנצט. באַלד דערויף האָט מען געזעהען ווי פון די טויערען זיינען די בחורים ארויס אויף די פערד און האָבען זיך געלאָזט נאָך דער רייטערין צו דער פלומפּ; זי — פאָראויס, און די בחורים — נאָך איהר. אין דער גליהענדער, האַלב־אונטערגע־הענדער זון האָט זי אויסגעזעהען ווי אַ שטאָלצע בעפעהלעריז, וועלכע פיהרט אָן איהרע רייטער צו קריעג. קאָוואַלסקי האָט זיך ניט גע־קאָנט איינהאַלטען, האָט זיך נאָכגעלאָזט נאָך די רייטער. מערי האָט עפּיס הויך אויפגעלאַכט. אַז זיי זיינען אָנגעקומען פאַר דעם ברונען, האָבען זיי אַזאַ ספּעקטאַקל געזעהען: דאָס מיידעל מיט צופלאָסענע האָהר אין געשטאַנען ביי דעם ברונען און האָט אָנגעטרונקען די פערד. עס האָבען זי ארומגערינגעלט די בחורים מיט זייערע פערד און יע־דעם מאָל האָט אַנ׳אַנדערער געפּרואווט צו צוקומען צו דער מיידעל, זי ארומנעהמען און צו קושען. זי האָט זיי אָבער אָבגעיאָגט מיט אַ באַטעק אין האַנד, און יעדער שמיץ, וואָס זי האָט געגעבען דעם צו־דרינגליכען בחור, האָט אָבגעשאָלט פון דערוויטענס, און זיי האָבען ניט געקאָנט באַין אופן צוקריגען זיך צו איהר.

קאָוואַלסקי איז געשטאַנען, זיינע אויגען האָבען איהם געשטראַהלט און דאָס פּנים האָט איהם געלויכטען פאַר גדולה איבער דעם בילד. מערי האָט דאָס בעמערקט (זי האָט שוין איצט בעמערקט אַלע ענדע־רונגען, וואָס האָבען זיך געוויזען אויף זיין געזיכט). פּלוצלינג איז ער אויפגעשפּרונגען, האָט געגעבען אַ געשריי אויף פּויליש:

— הע, איהר טרוסען! — און געגעבען אַ שפּרונג־צו צו דער מייד־דעל. ער האָט געקראָגען אַ קלאַפּ מיט׳ן באַטעק איבער׳ן פּנים, אַז עס האָט איהם אָנגעהויבען שווינדלען פאַר די אויגען, אָבער ער האָט ניט אָבגעלאָזט. ער האָט זי שוין געהאַט ארומגענומען און אויסגע־קושט איהרע אויגען און ליפּען. די גוים זיינען געשטאַנען ארום פּלומפּ און געלאַכט. אַז ער האָט זי אָבגעלאָזט, זיינען אַנדערע גע־גאַנגען דאָסזעלבע טהאָן.

איהם אָבער האָט מען געדאַרפט אָוועקפיהרען. דער קלאַפּ פון

באַטעק איז געווען אַזאַ שטאַרקער אַז דאָס אויג איז איהם אַנגעלאָר־פען מיט בלוט און געשוואָלען געוואָרען. מערי האָט ארויסגענומען איהר טיכעל, האָט עס נאָס געמאַכט ביים ברונען און איהם דאָס אויג ארומגעבונדען. זיי האָבען איהם אַבגעפיהרט צום אידען אין קרעטשמע.

— עס איז וואסיל'ס איינציגע טאָכטער — האָט דער איד דער־צעהלט אין דער צייט ווען קאַוואַלסקי איז געזעסען און זיך אויף און אַב געלעגט קאַלטע קאָמפּרעסען אויפ'ן אויג, — די שעהנסטע שיקסע פון דאָרף. די בחורים געהען אום פאַר איהר. זי איז אַבער אַזוי שטאָלץ ,אַז זי טראָגט שטענדיג ביי זיך אַ באַטעק און ניט איינעם אין דאָרף האָט זי שוין געמאַכט אַזאַ אונטערגעשלאָגען אויג.

— עס איז אַלץ ווערטה, — האָט דער יונג געשפּיגען מיט בלוט — אַבער אַ מויד, אַבער אַ האַלטען זיך!

שטיל שווייגענדיג האָט איהם מערי דערלאַנגט איין נאָס טיכעל נאָכ'ן אַנדערען, ניט ווייסענדיג און ניט פיהלענדיג, אַז זי ציהט אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פון מישאָ'ן און סאַניע'ן מיט איהר ארבייט. קאַוואַלסקי האָט געהאַלטען אין איין שרייען.

— אַבער אַ קלאַפּ, אַבער אַ מויד, אַבער אַ קלאַפּ, אַ וואָ, אַ וואָ!

אַז ער האָט זיך שוין אַביסעל בערוהיגט, — האָבען זיי זיך גענר־מען אַהיים געהן. סאַניע האָט עפּיס דערמאָהנט די מאַמע. אַז זיי האָבען שוין געהאַלטען ביים ארויסגעהן, — האָט זיך קאַוואַלסקי פּלוצלינג אַבגעשטעלט:

— ווייסט איהר גאַר וואָס, איך בלייב דאָ איבער אין דאָרף. איך בעט אייך איבער (צו מערי'ן) און דאַנק אייך זעהר. איך וועל דאָ פערבלייבען. העי, (רופט ער צום איד), ווילט איהר מיר אַ צימער פערדינגען?

דער איד האָט זיך אין קאָפּ געקראַצט.

— ווייס איך, און דער סטראַזשניק, עס וואָהנט אַפּילו אַ איד, אַ יונגער־מאַן דאָ אין דאָרף ביי אַ גויע...

קאַוואַלסקי האָט איהם ניט געלאָזט ענטפערען.

— נו, וועל איך שוין מיר געפינען אַנ'אָרט וואו צו נעכטיגען. איך וועל צום ערשטען־בעסטען פויער געהן אין אַ סטאַדאָלע. אַ,

זארגט אייך ניט פאר מיר, — אדיע, איך דאנק אייך זעהר, און דרי־קענדיג מערי'ס האנד, האט ער געזאגט:

— אויף ווידערזעהן, איך האף, מיר וועלען זיך דאך נאך זעהן... קומט גאר אמאל אין דארף ארויס.

— וואס, איהר דענקט מיט אנ'אמת דא צו פערבלייבען? — האט מערי געפרעגט.

— יא, איך וועל מיר שוין אויסזוכען אנ'ארט.

— און אייערע זאכען, איהר האט דאך ביי אונז די זאכען?

— איך דארף דא קיינע זאכען ניט, אזוי ווי איך שטעה און געה. מארגען אין דער פריה וועל איך מיר דאס העמד אין דניעפּר אויסוואשען.

— און אייערער פארבען און לייווענד?

— אהא דאס מאלען מיינט איהר? איך האב ניט ליעב מיטצר־שלעפּען מיין ווארשטאט מיט זיך; איך ליעב צו זעהן צוערשט פאר מיר אליין דערנאך פאר אנדערע.

דערווייטערענדיג זיך אין דארף, האט ער צו זיך גערעדט, גע־האלטען דאס טיכעל אויפ'ן אויג:

— אבער א מויד, אבער א קלאפּ!

ווען מערי איז אהיים געגאנגען מיט מישא'ן און סאניע'ן, האט זי איבער'ן גאנצען וועג געשוויגען. זי האט נור געקוקט ווייט, ווייט, אין די אונטערגעהענדע זון. די זון איז שוין לאנג געווען אונטערגע־גאנגען. דער גאנצער הימעל איז געווען בעצויגען נור מיט א טיעף בלאהען הימלישען שיין. ווייט אין האריזאנט זיינען שווארצע בוימער געשטאנען מיט געדיכטע שווארצע קרוינען, און הינטער זיי איז א גאלדען ברענענדער הימעל געווען, ווי עס וואלט דארט הינטער די בוי־מער א צווייטע וועלט געשיינט.

זי איז פלינק אין שטוב אריין, זי האט ניט געהערט דער מוטער'ס רייד, זי האט זיך אין איהר שטיבעל פערשלאסען, אין דער פינסטער אויף איהר בעט זיך געלעגט און האט אלץ נאך געזעהען דעם בענגאל־דעטען פלאמענדען הימעל, וואס איז אויף יענער זייט בוימער.

דאס זיבעטע קאפּיטעל.

מישא איז אהיים געקומען טרויעריג און ניט צופריעדען מיט זיך. די בעקאנטשאפט מיט קאוואלסקי'ן איז איהם ניט געפעלען. זיין ריידען און האנדלען א גאנצען טאג אויפ'ן דארף האט איהם דער־נערווירט. עס האט איהם אויסגעזעהען, ווי קאוואלסקי וואלט דאס אלץ גערעדט און געטהאן כדי צו אימפּאנירען מערי'ן. און אז ער האט אויף איהר געמאכט א געוויסען איינדרוק — דאס האט ער בעמערקט אין איהר בענעהמען זיך און אין איהר שווייגען דעם גאנצען וועג. מישא איז זיך ניט קלאר געווען אין א ליעבעס־געפיהל צו מערי'ן. ער האט אייגענטליך נאך ניט גאנץ קלאר געוואוסט, וואס דאס איז אזעלכעס. ער האט מעהר געהאט דערפון א אהנונג פון די ביכער, וואס ער האט געלעזען איידער קאנען עס בעגרייפען פון זיך זעלבסט. מיט זיינע ניינצעהן־צוואנציג יאהר איז ער נאך געווען אין זיינע געפיהלען א קינד. אלץ איז געשלאפען אין איהם. ער איז איבערגעגאנגען פון קינדער־שטוב אין גימנאזיום, פון גימנאזיום אין אוניווערסיטעט, ניט ענדערענדיג זיך אינערליך. נאאיוו און קינדיש, האט ער גענומען די מענשען און געגענשטאנדען פראסט, אהן הינטערגרונד. ער האט פיעל געהאט געלעזען איבער ליעבע, ווי ער האט געהאט איבער אנדערע זא־כען געלעזען, און געוואוסט וואס די ביכער שרייבען וועגען איהר.

צו פרויען האט ער געהאט אזא בעציהונג, ווי קינדער האבען א בעציהונג צו דערוואקסענע. אנ'אנדער מין מענשען. ער האט גע־קענט זעהן נאקעטע פרויען און דערביי ניט רויט ווערען. און מאדנע איז איהם געווען, ווען ער האט זיך פריהמארגענס אויפגעהויבען און געוואלט ארייננעהן איו סאלאן אריין און די שוועסטער סאניע, וועלכע פלעגט תמיד ארומלויפען פריהמארגענס אין אויסגעטהאנענעם סטאניק, האט געשריען פון איין שטוב אין די צווייטע: „מען קאן ניט", „מען קאן ניט".

זיין פערהאלטען צו מערי'ן איז געווען ווי צו א חבר, וואס מען איז זעהר גערן זיין פריינדשאפט. מערי האט איהם אימפּאנירט און ווי נאהנט ער איז אויך געווען מיט איהר און ווי אפט ער האט זי אוי בענעגענט — דאך האט זי עפּיס געקאנט אזוי מאכען, אז מען

האט זיך מיט איהר ניט געפיהלט היימיש. עפּיס איז אין איהר אומגעבונג געלעגען א געהיימניס, וואס האט זי דערוויטערט. דאס געפיהל האט ער געהאט נאך פון קינדהייט אן. ווען זי איז אין שטאדט אריינגעקומען צופאהרען אין איהר פאטער'ס קאטש, איז גע־לעגען אין איהר עפּיס אזעלכעס, וואס האט אלעמען געהאלטען פון דערווייטענס פון איהר. און פון קינדהייט אן איז מישא'ן געלעגען אין דעם, אז מערי זאל האבען פון איהם די בעסטע מיינונג, זי זאל וויסען פון זיינע פארטשריטע אין זיין לערנען און פון אלץ וואס איז איהם אנגעגאנגען.

נור נאך מעהר האט זיך דאס געפיהל ביי איהם געשטארקט פון דער צייט אן, ווען מערי איז צוריק אהיים געקומען פון קיעוו. מערי האט דאס לעצטע יאהר גימנאזיום מיטגעמאכט אין קיעוו. זי איז צוריקגעקומען פיעל שוויינענדיגער און געהיימניספאלער ווי זי איז פריהער געווען. עס האט זיך ביי איהר אויסגעארבייט א מין ארטיג ריידען מיט זייטיגע מענשען, וועלכעס זי האט פריהער ניט געהאט. מיט מישא'ן האט זי זיך ווידער בעגעגענט זעהר פריינדליך און פאמי־ליער, דאך האט זיך שוין געפיהלט אין איהר בענעהמען זיך א געוויסע קאלטקייט און דערוויטערטקייט.

מישא פלעגט דאן אין איהר געגענווארט ביי דער קלענסטער זאך רויט ווערען.

מישא האט גוט געלערענט און איז געווען פעהיג צו טרוקענע און שכל'דיגע זאכען. יעדען געגענשטאנד, וואס ער האט גוט פער־שטאנען, האט ער ליעב געהאט פערשטענדליך צו מאכען און ער־קלערען פאר די ארומיגע מיט אייגענע ווערטער און לויט זיין אייגע־נער אויפפאסונג, און עס האט איהם אויסגעוויזען ווי ער וואלט עס אליין ערפונדען. ער האט געזוכט ווערטער וועלכע זאלען אם קלאר־סטען אויסדריקען זיין מיין און פלעגט קיינמאל ניט געפינען דאס פאס־סענדע ווארט און דערביי זיך רויטלען ווי א קינד, וואס פערהערט זיך ביים פאטער. דערפאר האט איהם זעהר געקרענקט דאס בענעה־מען זיך פון קאוואלסקין צו איהם. קאוואלסקי האט איהם בעהאנ־דעלט ווי א קינד און ניט געלאזט אויסדריקען זיינע געדאנקען אזוי ווי ער האט געוואלט. מישא האט געוואוסט, אז ער האט רעכט און

ווען ניט קאוואלסקי, וואלט ער געקאנט פאר מערי'ן ענטוויקלען זיין אידעע: „די טראגעדיע פון אידישען שאפען אין גלות“, פארוואס עס קאן זיך ניט ענטוויקלען אנ'אייגענע אידישע קונסט אין א פרעמדער סביבה, און דעם גורל פון אידישען קינסטלער, — ער האט עס אזוי קלאר געוואוסט. ער האט געהאט דעריבער געלעזען און געהאט זיין אייגענע מיינונג אויך.

ער איז געווען ציוניסטיש געשטימט, האטש ניט קיין פארטייי־מענש. ער האט צו קיין שום עקזיסטירענדער פארטיי ניט אנגעהערט. אידיש געזאנגען איז ער געווען פון דער היים אויס, קליינערהייד גאר פרום, האט תלמוד געלערענט, דערנאך, אז ער האט זיך אין דער היים פארבערייטעט צום פינפטען קלאס גימנאזיום, האט ער די לשון־קודש'דיגע ביכלעך אויך ניט אוועקגעלעגט. ער האט פיעל איבער אי־דישע ענינים געלעזען און געוואוסט. אידישע צרות און עולות געגען אידען האבען געפונען א טיעפען אבקלאנג אין זיין הארץ. א ביסעלע פאנטאזיע נאך געהאט, נאאיוו געווען — האט ער לעזענדיג די געשיכטען פון אנדערע פעלקער, די טהאטען פון זייערע העלדען, אויך געטרוימט פון א צוקונפט פאר זיין פאלק, וואס זאל אויך פול זיין מיט גרויסע העלדען־טהאטען. דערפאר האט ער צו קיין פארטיי ניט אנגעהערט. די אלע פארטייען, וואס זיינען דא ביי אידען, זיינען ניט די ריכטיגע, זיי זיינען צו־לאנגווייליג, צו פאמעליך. מיט דער שנעלקייט, וואס ער האט דורכגעלערענט די געשיכטען פון די פעלקער, האט ער געוואלט די אידישע צוקונפט שאפען. איהם האט זיך אויסגעוויזען, אז דאס איז זעהר גרינג אויסצופיהרען, מען דארף נור אנהויבען, זיך נעהמען דערצו. דערווייל האט די אידישע בעליידיגונג געשניטען זיין שטאלץ, וואס איז ביי איהם געווען נאטירליך און שטארק ווי ביי יעדען געזונטען נאטירליכען בחור אין זיינע יאהרען ביי יעדען פאלק.

דאס אלץ האט ער געוואוסט ביי זיך, נור ארויסברענגען האט ער עס דאך ניט געקאנט: אין א געזעלשאפט פלעגט ער זיך שעמען, און ווי ער האט אנגעהויבען צו ריידען — פלעגט ער רויט ווערען און ניט קאנען געפינען דאס פאסענדע ווארט. איז ער נור געזעסען אויף די פערזאמלונגען, איינהארכען זיך, וואס אנדערע זאגען און רופען:

„עס איז ניט דאָס“, „עס איז ניט דאָס“. און דערביי פלעגט ער עס אזוי שטיל זאָגן, אז קיינער זאָל ניט הערן. און איז רויט געוואָרן.

מישא איז ארויסגעגאנגען צו זיך אין שטוב אריין, וואָס ער האָט געהאַט אויפ׳ן אויבערשטען שטאָק און ביי זיך געטראַכט: יאָ, זי האָט׳ס בעמערקט. ווי זי האָט מיך אָנגעקוקט, ווען ער האָט גערעדט, — אַ געלעכטער׳ל האָט געשוועבט אויף איהרע ליפען — איך האָב׳ס געזעהען. קינסטלער, און אז מען איז אַ קינסטלער, דאַרף מען אַלץ אזוי אויסריידען — גראָב, אָרדינער, ווי ער האָט מיר די ווערטער איבערגעהאַקט? איך וואָלט דאָך געקאָנט ארויסברענגען אַלץ, און פאַרוואָס האָט זי געשמייכעלט?

ער האָט זיך מיט אַמאָל געגעבען אַ שאָקעל־אָב פון אַלץ, אָנגעצונדען די לאָמפּ און אוועקגעזעצט זיך ביי אַ בוך לעזען. דאָס פּנים האָט איהם דערביי געפלאַמט ווי אַ פייער.

אַ פּאָר מאָל האָט מען פון אונטען געקלונגען אויף מיטאָג. ער האָט געהערט דעם קלינגען און איז ניט אַראָב, ביז די דיענסט האָט אָנגעקלאַפּט אין טהיר — „דער מיטאָג איז אויפ׳ן טיש“.

אז ער איז אַראָבגעקומען זיינען אַלע שוין געזעסען ארום טיש. די מוטער האָט איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט.

ער איז געזעסען די גאַנצע צייט ביים מיטאָג, דאָס פּנים איז איהם רויט געווען און ער האָט געשוויגען. די מוטער האָט עס בעמערקט.

— און וואו איז דער הערר פון קיעוו? — האָט געפרעגט די מוטער, מיינענדיג קאָוואַלסקי׳ן — פאַרוואָס האָט איהר איהם ניט איינגעלאַדען אויף מיטאָג? איך האָב דאָך אייך געזאָגט.

— ער איז אין דאָרף געבליבען. אַזאַ מאָדנער מענש — האָט סאָניע אָנגעהויבען צו דערצעהלען וועגען קאָוואַלסקי׳ן די מעשה מיט׳ן קושען דאָס דאָרפס־מיידעל מיט פיעל איבערגעטריבענקייט.

מישא איז געזעסען, אויסגעהערט און גאַרנישט גערעדט.

זיין קליין ברודער׳ל, וועלכען מישא האָט זעהר געליעבט, האָט זיך געווענדעט צו איהם וועגען עקזאַמען, צו וועלכען ער האָט זיך איצט געגרייט.

מישאַ האָט איהם אָבגעענטפערט קורץ און פערמיידליך, וואָס איז ניט געווען זיין געוועהנהייט. די מוטער האָט עס בעמערקט און געקוקט אויף זיין פלאַמענדיג פּנים.

אַז מישאַ איז נאָך מיטאָג ביי זיך אין צימער געווען, האָט די מוטער אין טהיר אָנגעקלאַפּט.

זי איז געווען אַ פרוי פון די אכציגער יאָהרען, אַ אינטעליגענטין פון אַ רייך אידיש הויז. זי האָט גערעדט פראַנצויזיש און געווען ראָמאַנטיש געשטימט. זי האָט זעהר פיעל געהאַלטען פון ליעבע און אַ סך ראָמאַנען געלעזען, האָטש אליין האָט זי חתונה געהאַט דורך אַ שדכן (דאָס איז געווען איהר טראַגעדיע). מיט מישאַ'ן האָט זי זיך געפיהרט קאַמעראַדיש. זי האָט איהם ליעב געהאַט אָהן אַ גרעניץ און זי האָט זעהר גוט אויפגעפּאַסט אַלע ענדערונגען וואָס זיינען אין איהם פאָרגעקומען.

— מען קאָן. ביטע. אַך, דו! — האָט זיך מישאַ פערשעמט אויף דער מוטער'ס פּלוצליכער ערשיינונג.

— מישאַ, וואָס איז מיט דיר? — האָט די מוטער איהם געפרעגט פּראָסט און קאַמעראַדיש.

— גאָרנישט, מאַמע!

— עפּיס־וואָס איז געשעהען מיט דיר, טייבעלע, — האָט איהם די מוטער געזאָגט אויף רוסיש און דעם קאָפּ געגלעט ווי אַ קינד, — ווילסטו — זאָג, ווילסט ניט — דאַרף מען ניט, נור בערוהיג זיך, קינד!

מישאַ האָט געשוויגען, נור די אויבערשטע ליפּ געביסען.

— איך קלער וועגען דעם, איך קלער וועגען דעם, — האָט מישאַ געזאָגט, בייסענדיג זיך די נעגעל און רויט ווערענדיג דערביי פון קאָפּ ביז'ן טיעפען האַלז אריין, — עס וואָלט גוט געווען, איך וואָלט מיך נאָך פּעטערבורג אריינגעקראָגען, אַ גרויסע שטאָדט, — האָט ער קוים געענדיגט דעם זאַץ.

די מוטער האָט געוואוסט וועגען מישאַ'ס שטילע געפיהלען צו מערי'ן און זי האָט געהאַט געהערט פון מאַן אַז מערי וויל קיין פּעטערבורג. איהר איז באַלד די זאַך אינגאַנצען קלאָר געוואָרען.

„אהא, די ליעבע“, — האָט זיך די מוטער געטראַכט.

— אָפשר וועט זיך נאָך לאָזען מאַכען, — האָט די מוטער געזאָגט

און א שטיל שמייכעלע האט געלויכטען איבער איהר שעהנעם לענג־ליכען געזיכט אויף איהר קינד'ס „יונגע ליידען".

— גאר ניט געווען פאר מיר? — האט מישא אבגעווענדעט דעם געשפרעך.

— יא, דאוויד איז דא געווען און געפרעגט אויף דיר, צו דו ווילסט אהין געהן?

— געווים, מאמע.

— צום ד'ר לייזעראוויטש. קינד, איך וואלט דיך ניט געראטהען. צו וואס טויג דיר דאס, ניט אונזערע מענשען.

— אבער, מאמע! — האט מישא זיך געקרימט און גענומען זיך ארויסצוגעהן.

ער איז אראבגעגאנגען נאך דער מוטער. די מוטער איז לאנג געשטאנען אויף די טרעפ און איהם נאכגעקוקט און צו זיך גערעדט:

— ער האט'ס דערפיהלט, דאס ארימע קינד!

דאוויד איז געווען מישא'ס בעסטער פריינד. זיי האבען איינ־איינעם אין פינפטען קלאס געלערענט און דאס גימנאזיום דורכגע־מאכט, האבען אינאיינעם די פאפירען אריינגעשיקט קיין קיעוו און קיין פעטערבורג, געדענקט צוזאמען אנצוקומען אויף איין פאקולטעט, אויף מאטעמאטיק, נור דאוויד איז געווען דעם „משוגענעם" ד'ר לייזעראוויטש'ס א זוהן, וועלכער וואהנט אין דעם ארימסטען אידישען קווארטאל אי. „ראוו" און היילט בלויז ארימע־לייט און לויפט ארום אין די רייכע הייזער און שלעפט צוזאמען וועש פאר די קראנקע, און שעמט זיך ניט אליין אלץ זיי צו צוטראגען איבער דער גאס.

ווארום ד'ר לייזעראוויטש איז געווען א פערביסענער פריי־דענקער און דעמאקראט פון די זעכציגער יאהרען אדער „א ליבעראל", ווי זיין זוהן דאוויד האט איהם מיט שפאט גערופען. ד'ר לייזע־ראוויטש האט פון זיין „אונגעזעצליך" ווייב געהאט צוויי „אונגע־זעצליכע" קינדער — א זוהן און א טאכטער. „אונגעזעצליך" איז זי געווען — ווייל ער האט חתונה געהאט מיט איהר אהן חופה קדושין. און ער האט אזוי חתונה געהאט ניט דערפאר, ווייל עס איז איהם וועך געשטאנען איז וועג, ניין, נור אוים ריינעם „פרינציפ". די צוויי קינדער האט ער אויפגעצויגען אהן רעליגיאן, „פרינציפיעל" און ניט ארויפגעלאזט דעם נאמען „גאט" אויף זיין שוועל.

זיינע קינדער זיינען אויפגעצויגען געוואָרען נאַאיוו און אונ־שולדיג. אין דאוויד'ן פלעגט זיך אין דער קינדהייט, להכעיס דעם פאָ־טער, גאָר ווייזען אַ רעליגיעזע שטרעבונג. דאָס קינד האָט ליעב געהאַט צו געהן אין דער אָרימער שוהל אריין, וואָס איז דאָרט געווען אין דעם אידישען אָרימען קוואַרטאַל, און איינהערען זיך צום דאַווי־נען פון די אידען. און האָט דעם פאָטער פאַרגעוואָרפען, וואָס ער מאַכט ניט קיין קידוש פרייטאָג צו נאַכט, פון וואָס דער פאָטער האָט גרויס פערדרוס געהאַט. און חאָטש דער פאָטער האָט שטענדיג גע־רעדט וועגען פרייער ליעבע, דאָך לעבט ער שוין זיעבצעהן יאָהר זינט די טאָכטער איז איהם געבוירען געוואָרען (ביי איהר געבורט איז די מוטער געשטאָרבען) אָהן אַ פרוי. ער האָט די קינדער אליין אויפ־געצויגען, געצוואָגען זיי, געבאָדען און געקעמט. דאָס מיידעל האָט ער אַליין אויפגעצויגען מיט אַ פלאַש מילך, און ניט אריינגעלאָזט קיין פרוי צו זיך, און די „מוטערליכע" בעשעפטיגונג מיט די קינדער פיהרט ער אוים ביז'ן היינטיגען טאָג.

אין שטאָדט האָט ד"ר לייזעראַוויטש געהאַט אַ שם אלס רע־וואָלוציאָנער. וואָס עס האָט זיך נור געמאַכט אין שטאָדט, האָט מען דעם דאָקטאָר באַלד ארעסטירט. און אז מען האָט געהערט, אז מען האָט דעם ד"ר לייזעראַוויטש ארעסטירט, האָט מען באַלד געוואוסט אז „עס האָט זיך אָנגעהויבען". מען האָט איהם פיעל מאָל פון גאַס אראָבגענומען, געפינענדיג איהם, אז ער טראָגט עפּים אונטער דעם ראָק. נור אַנשטאָט באָמבעס אָדער געוועהר, וואָס די פּאָליציי האָט מיט גרויס פאָרזיכט געפּרובט פון הינטער זיין ראָק אפער צו נעהמען, האָט מען געפונען בי איהם פלאַשען מיט מילך, וואָס ער האָט געהאַל־טען אין איין ארומטראָגען אין אָרימע הייזער צו קראַנקע קינדער. מישאַ'ס פאָטער און די מוטער זיינען זעהר דאָגעגען געווען, וואָס מי־שאַ חברט זיך מיט'ן ד"ר לייזעראַוויטש'עס זוהן. און ד"ר לייזעראַ־וויטש'ן איז אויך צוערשט ניט געפעלען געוואָרען, וואָס זיין זוהן חבר'ט זיך מיט אַ בורזשואַ, נור די חברים האָבען זיך אַזוי ליעב געהאַט, אז עס איז זיי שווער געווען אָבצורייסען. דער דאָקטאָר האָט זיך אויך באַלד צוגעוועהנט צו מישאַ'ן ער האָט איהם ליעב געקראָגען, חאָטש ער האָט איהם ניט געקאָנט פערגעסען זיין פאָטער דעם בורזשואַ.

צו דעם חבר איז איצט מישאַ געגאַנגען אין דעם אידישען קוואַר־

טאַל, אָדער אין „ראַוו“, ווי מען האָט עס גערופען — צו פערגעסען זיך אָן זיין „נאַרישקייט“, ווי ער האָט גערופען זיין נויגונג צו מערי'ן, אָדער גיכער צו פערטרויען זיין חבר מיט זיינע געדאַנקען. ער האָט געוואוסט, אַז נור איינעם קאָן ער פערטרויען אַלץ, קאָן ער אַלץ דער־צעהלען, אפילו זיין גרעסטע נאַרישקייט און צוזאַמען מיט איהם צו לאַכען דעריבער—דאָס איז זיין פריינד דאַוויד.

דאָס אכטע קאַפּיטעל.

דאָס אידישע קוואַרטאַל איז געלעגען אין אַ „ראַוו“. אַ טיעפער גראַבען איז עס געוועזען אין אַ ווינקעל פון שטאָדט, פערשטעלט פון ביידע זייטען מיט הויכע, זאַמדיגע ברעגען. אין דעם גראַבען און אין די שמאָלע לעכער, וואָס האָבען געהייסען די געסלעך, אין חרוב־דיגע הילצערנע איינגעפאַלענע הייזער, האָבען זיך אויף אַ שטח פון די איניגע געסלעך, וועלכע זיינען פערפּלאָנטערט געוואָרען איינס אין דאָס אַנדערע, אויפגעהאַלטען איניגע טויזענד נפשות. קיין רינשטאָקען זיינען אין „ראַוו“ ניט געווען. די גאַסען ניט געברו־קירט, די זון איז זעלטען ווען דאָרט אַריינגעקומען, זיינען די שטענדיגע בלאָטעס קיינמאָל ניט געוועזען דאָרט אויסגעטריקענט און מען האָט ניט געקאָנט דורכגעהן פון איין זייט געסעל צום צווייטען. דערפאַר האָבען זיך אַלע רינשטאָקען פון שטאָדט אין „ראַוו“ צונויפגעגאָסען. און ווי עס פלעגט נור ווערען אַ רעגען, האָט זיך דאָס וואַסער פון שטאָדט אַריבערגעשווינקט איבער די הויכע ברעגעס אין דעם טהאָל אַריין אין „ראַוו“ אַראָב. צוליעב דער שטענדיגער פייכטקייט האָבען זיך דאָרט אויפגעהאַלטען אַלע עפּידעמישע קראַנקהייטען. די קינדער, וואָס זיינען געזעסען אין דער שטענדיגער בלאָטע, פלעגען פון די קראַנקהייטען קריפּעלס אַרויסקומען. אין יעדען צווייטען הויז איז אַ טיפוס געווען, יעדעס אַנדערע קינד איז קראַנק געווען אויף די ענגלישע קריינקס. און זיינען געזעסען מיט זייערע קרומע, אונענט־וויקעלטע פיסלעך און גרויסע קעפּ פאַר די טהירען, האַלב אין דער בלאָטע, טייל מיט די גליהענדע פּנים'לעך פון היץ און פיבער, וואָרום די מוטערס זיינען אין דער היים ניט געווען, ווייל ס'רוב האָבען דאָרט

געוואוינט די „ראווניקעס", אַרימע בעלי־מלאכות און גארבערס. די ווייבער האבען געהאנדעלט אין מארק—און די קינדער האבען זיך אין די פערלאזטע חרוב'דיגע הייזער אליין אויפגעצויגען.

די זון פלעגט זעלטען ווען ארויסשיינען. די עלטערע לייט פלעגען פריה בלינד ווערען. דער פראצענט טויט־פעלען פון די קינדער אין „ראוו" איז געווען א אונגעהויערער, נור אפילו די, וועלכע האבען זיך שוין יאַ ערהאלטען ביים לעבען און ערצויגען געווארען אין „ראוו", — זיינען געווען שוואכע, קראנקע, האלבע קאליקעס. מיט גרויסע וואסערדיגע קעפּ און אונענטוויקעלטע ווייכע ביינער, מיט קרומע פיס און ווייכע שוואכע הענד, האבען זיי זיך געשלעפּט איבער די בלאָטעס פון „ראוו".

נור דאך האבען די איינוואהנער פון „ראוו" ניט פערלאזען דעם פּלאַץ. מען קאן זאגען אז זיי האט צוגעבונדען ליעבע צו זייער פער־שאלטען ארט און דער, וואס איז געבוירען געווארען אין „ראוו", האט אויף איהם גערוהט די קללה, אז ער האט ניט געקאנט פון איהם זיך ארויסקריגען, און איז געבליבען דארט זיין טרויעריג לע־בען צו פיהרען.

דארט, אין דער שטענדיגער בלאטע און געשטאנק, האט זיך ד"ר לייזעראוויטש זיין נעסט געמאכט. דארט האט ער זיך אויפגע־האלטען, כדי נאהנט צו זיין צו די ארימע לייט מיט זיין הילף.

מישא האט איצט געטראטען אין די געסלעך טיעף אין דער בלאָטע פון דעם „ראוו".

די געסלעך זיינען געווען בעלויכטען פון די קליינע לעמפּלעך און פלעמלעך פייער, וואס האט זיך ארויסגעוויזען פון יעדער אפענער טהיר. עס זעהט זיך אויס, אז די ווייבער זיינען ערשט איצט אהיים געקומען פון דער גאס און האבען אָבגעקאָכט זייער וועטשערע, ווארום פון אומעטום האט זיך דורך די אפענע טהירען ארויסגעריסען א רויך פון די אייוועגס (צו דעם צוועק, זעהט אויס, האבען די ווייבער די טהירען פון זייערע הייזער געעפענט) און עס האָט זיך פערנומען א געשמאק פון אנגערייזשענס און א פרעהליך געשריי פון קינדערלעך, וואס האבען ארויסגעזאגט זייער פרייד אויף דעם קאָכענדיגען עסען. פון צייט צו צייט האט זיך פערנומען א חריפּענדיג קול פון א וויינענדיג קינד, וואס די מוטער האט עס איבערגעלאזט אין זיינע

געשרייען, ניט האבענדיג קיין צייט אוועקצוגעהן פון דער קיך, אדער אנ'אנדערע האט איינגעזאמעלט איהרע קינדער פון דער בלאטע אין שטוב אריין.

אויף מישא'ן האט יעדעס מאל דער טרויעריגער אנבליק פון דער גאס געמאכט א שרעקליכען איינדרוק. נור דאסמאל מעהר ווי אן אנדערש מאל. ער איז איצט געווען אין א שטימונג אלץ אויפצונעהמען אין זיין נשמה, וואס קאן איהם נור פערגעסען צו מאכען זייז „נארישקייט"—ווי ער האט גערופען זיין דענקען וועגען מערי'ן. און ער האט זיך געטראכט: גאָה איך דאָ מיט אן איינריידע־ניש אין בויך, און דאָ זיינען פאראן מענשען, וואס לעבען אין אזא נויט. און נישט פרעמדע מענשען, נור אייגענע, אידען, און נישט קיין איינצעלנע, נאר א גאנץ פאלק, דאס גאנצע אידישע פאלק לעבט אזוי אין רוסלאנד, אויסער איניגע גליקליכע, וועלכע האבען זיך ארויסגעקליבען פון דעם „ראוו" און לעבען אין די שטעדט. צווישען די גליקליכע איז ער אויך. און פאר וואס איז ער בעסער פון אָט די קינדער, וואס וואהנען דאָ? פארוואס קומט עס איהם אנ'אנדער לעבען: א ריין בעט און א גוטען מיטאג? ער האט זיך דאך געקאנט געפינען אין דעם זעלבען מעמד, ווי זיי.

אריינגעקומען צו ד"ר לייזעראוויטש, האט ער געטראפען ווי שטענדיג א האלבע שטוב, פול מיט קראנקע ארימע־לייט, וואס האבען א קאנצערט אבגעגעבען מיט זייער הוסטען און קרעכצען. יעדער האט זיך געסטארעט וואס העכער און אפטער צו הוסטען אדער צו קרעכ־צען און אזוי ארום צו וויסען געבען פון זיין געפעהרליכער קראנק־הייט. איניגע ווייבער זיינען געזעסען מיט שלאפע קינדער אויף די הענד. די קינדער מיט די פערבונדענע קעפעלעך האבען איינגע־בויגען די קעפעלעך צו די מוטערס ברוסטען, ווי זיי וואלטען שוין בעשטאנען אויף דעם טויט, וואס ווארט אויף זיי. דער דאקטאר, א הויכער און א דארער, מיט א גרויסען שטערן און האלב אויסגעקרא־כענע האהר, איז געשטאנען הינטער א טיש, אויף וועלכען עס איז געווען אויסגעשטעלט א גאנצע אפטייק מיט פלעשלעך. ער האט גע־גאסען פון איין פלעשעל אין דאס צווייטע אריין און געמישט א רע־צעפט, — האט ער דערווייל צוגעלעגט דאס אויער צו א אידענע'ס ברוסט און האט געברומט אין א בייזערדיגען טאן:

— ווידער הוסטען, — האָט ער געשריען ווי די אידענע וואָלט דערין שולדיג געווען, וואָס זי איז ווידער ארומגעלאָפען מיט די זעק אין די הויפען — איך האָב דאָך אייך געזאָגט, איהר זאָלט ליעגען אין בעט. אַ פרנסה זיך איינגעשאַפט, מיט אַ קראנקער ברוסט ארומ־צוקריכען מיט זעק אין די הויפען. איהר קאָנט עס ניט לאָזען פאַר'ן סטראַזשניק, פאַר'ן שטאָדט גאַלאָוואַ? זי מיט אַ קראנקער ברוסט דאַרף ארומקריכען איבער הויפען, זאָלען זיי שלעפען זיך — איהר ליעגט אייך. צוויי טעג נאָר ליעגען, צוויי טעג. איך וועל מאָרגען זיין.

— און מיט'ן קינד וואָס זאָל איך מאַכען? — פרעגט די אידענע.

— מיט'ן קינד, האַ, מיט'ן קינד? — קראַצט זיך דער דאָקטאָר אין קאָפּ, — זי מוז נאָך אַ קראנק קינד אויך האָבען. ניט זויגען, ניט זויגען, ניין. אין בעט אריין. — דערביי לויפט דער דאָקטאָר אין אַ ווינקעל אריין און שלעפּט עפּיס פון דאָרט אַ פלעשעל. — און חנה רחל וויל שוין ניט באָרגען. זאָגט איהר אַז איך וועל בעצאָהלען.

— ניין. זי וויל דאָך דעם דאָקטאָר אויך שוין ניט באָרגען. זי וועט מעהר ניט באָרגען, האָט זי געזאָגט — זי קריגט ניט אָב.

— איז שלעכט. אַ קראנק קינד מוז זי אויך נאָך האָבען — בייזערט זיך אויף איהר דער דאָקטאָר, כאַפּט דאָס פלעשעל, לויפט אריין אין אַ ווינקעל און גיסט אָב פון אַ ראַנדעל, וואָס איז געשטאַנען אויף אַ ברענענדיגען אייוועז, אַ פלעשעלע מילך,—אויף היינט אויף דער נאַכט וועט איהר דאָס גענוג האָבען. מאָרגען וועל איך זיין, וועל איך זיין, — זוכט ער אין די קעשענעס און געפינט גאָרנישט. — מישאַ! — רופט ער, דערצעהענדיג מישא'ן — מישאַ, האָסט ניט צוויי קאָפּי־קעס? מישא האָט ארויסגענומען צוויי קאָפּיקעס. — נאָט אייך! — גיט דער דאָקטאָר איבער די צוויי קאָפּיקעס מיט'ן פלעשעל מילך ד׳ר אידענע, ווי מען גיט איבער זעהר אַ טייערען רעצעפּט. אויף היינט אויף דער נאַכט זאָלט איהר געבען דאָס (ווייזט ער אויפ'ן פלע־שעל), אויף מאָרגען אין דער פריה זאָלט איהר קויפען פאַר דעם פיע־רער מילך און געבען אַ צווייטען מאָל. און שפּעטער וועל איך זיין, וועל איך זיין. נו, נעהט, זעהט, נעהט, — שטופּט ער די אידענע ארויס צו דער טהיר.

מישאַ איז אריינגעגאַנגען אין צווייטען צימער. דאָס צימער איז געווען האַלב אין טונקעל, ווארום דאַוויד האָט פערשטעלט די לאָמפּ

מיט זיין קערפער. ער איז געלעגען א-ער'ן טיש, קניהענדיג אויף א שטוהל און האט געלעזען א בוך. פאר איהם אין א קערבעל איז געלעגען א ברויט, פון וועלכען ער האט יעדעס מאל אבגעבראכען א שטיק און געגעסען אונבעוואוסט, נור מיט אפעטיט. אין א ווינקעל, האלב אין טונקעל, אויף א באנק נעבען א שעפעל מיט ווארים וואסער איז געזעסען ראחעל, דאוויד'ס שוועסטער מיט א אויסגעצוואגען קעפעל. און איהרע נאסע שווארצע האהר זיינען געווען פערפלאכטען אין קליינע דינע צעפעלעך און זי האט זיך געשפיעלט מיט איהרע נאקעטע הענד.

ביי מישא'ס אריינקומען איז דאס מיידעל ניט אויפגעשטאנען, האט זיך ניט פערשעמט, ניט געאיילט צו פערדעקען איהרע נאקעטע הענד און האלז, ניט איהרע נאסע האהר און ניט איהרע נאקעטע פיס, וועלכע מען האט ארויסגעזעהען פון איהר קורץ קליידעל — זי האט גארנישט געפיהלט, אז מען דארף זיך שעמען מיט נאקעטען לייב. זי האט זיך נור אנגערופען:

— דאוויד, זעה, ווער עס איז דא!

דאוויד האט זיך אבער ניט אומגעקוקט, האט געשמאק דאס ברויט געגעסען און געשמאק געלעזען.

— אוי, וואס פאר א נאר ער איז, מישא — האט זיך אנגערופען דאס מיידעל מיט א קלינגענדיג געלעכטערעל, אז עס האט זיך גע־דאכט, אז ניט בלויז איהר קאפ האהר זיינען געוואשען געווארען, נור איהר קול'כעל אויך — דאס גאנצע ברויט האט ער שוין אויפגעגעסען, און דאס בוך האט ער נאך ניט געענדיגט.

דאוויד האט זיך אומגעקוקט. עס איז געווען א געזונדטער, קרעפטיגער יונג פון א יאהר אכצעהן מיט א פאר רויטע באקען.

— אה, טיו! — האט ער די האנד אויסגעשטעקט צו מישא'ן קאמעראדיש — נו, טשטא ס'טאבאי?

— ניטשעווא, — האט מישא געענטפערט, אריינבויגענדיג זיך אין בוך, — וואס לעזט דו? — אה, אננא קארעני‌נא. נו, וואס איז דארט מיט לעווין?

— א מענש דער ווראנסקי, — זאגט דאוויד ניט אהן קנאה — און אפיצער מיט שפארען; אויף די „סקאטשקעס“ געהט ער, און מיט פרינצען פאהרט ער ארום. דאס הייסט געלעבט א גוטען טאג.

— און מיר געפעלט אננא, — האט ראחעל זיך אבגערופען פון ווינקעל ארויס, — גאנץ גוט, וואס זי איז אוועק פון מאן, איך וואלט אויך אוועק — אזא לאנגווייליגער.

— און דו האסט זיך ניט וואס אריינצומישען, — האט איהר דער ברודער אבגעענטפערט פון טיש, — א מיידעל ווייסט ניט פון אזעלכע זאכען.

— אהא, — האט זיך ראחעל אנגערופען ניט אהן גאוה — און איך האב דאס בוך שוין לאנג געלעזען; נאך אז איך בין אין פיערטען קלאס געווען האב איך עס געלעזען.

— וואט קאקאיא! — האט דאוויד געענטפערט דער שוועסטער מיט שפאט.

— אוי, וואס פאר א נאר ער איז, מישא, — האט די שוועסטער ווידער געזאגט אין א קלינגענדיג געלעכטערעל.

— אזעלכע דערוואקסענע מענשען ליעבען ליעבען ביי טאלסטאי'ען. וואט א גרויסער אפיצער, א רייכער פאמעשטשיק, א הויכער טשינאווניק. דאס זיינען אזעלכע אלע פארטיגע מענשען. זיי קאנען שוין ליעבען. אבער קיין סטודענטען זיינען גאר נישטא ביי איהם, — האט מישא זיך אנגערופען עפּיס אונבעדאכט און איז רויט געווארען.

— א, סטודענטען ליעבען זיך אויך, און ניט דוקה סטודענטען און גימנאזיסטקעס ליעבען זיך אויך, און ניט בלויז גימנאזיסטקעס, נור אזעלכע קליינע קינדער — ווייזט ראחעל מיט דער האנד — ליעבען זיך אויך. איך האב ניט לאנג געלעזען א ראמאן פון אזעלכע קליינע קינדער, — האט זיך ראחעל פון איהר באנק אבגערופען.

— דאס ווייס איך, — האט מישא געזאגט צו ראחעל'ן, — אזוי אט סתם ליעבען; אבער איך מיין אויף א רעכטען אמת, אזא ליעבע ווי ביי טאלסטאי'ען, שטארקע אייפערזיכטיגע ליעבע, וואס קאן צו גרויסע טהאטען ברענגען, ניט א גימנאזיסטקעס ליעבע מיט א סטודענטען־ליעבע. מעהר ווי בריוועלעך זיך שרייבען איז ביי יונגע סטודענטען ניטא. כדי שטארק ליעב צו האבען, מוז מען שוין א גאנ־צער מענש זיין, א גרויסער טשינאווניק, א הויכער אפיצער, אדער, צום ווייניגסטען, א בעריהמטער דאקטאר.

— נייז, אויף א רעכטען אמת, ניט קיין „גימנאזיסטקעס־ליעבע" נור אן־אמת'ע פארטיגע ליעבע, וואס קאן צו טהאטען ברענגען, איז

ביי יונגע גימנאזיסטען אויך דא, און עס טרעפט זיך ביי יונגע גימנא־זיסטקעס אויך, —האט ראחעל געזאגט, צושאקלענדיג מיט איהר קאפ.

— זעהסט דאך, אז מיט איהר ווענט דו גארנישט מאכען, ווייס־בערשע לאגיק, — האט זיך דאוויד אבגערופען מיט פערראכטונג אויף ראחעל.

באלד איז דער פאטער אריינגעקומען צולויפען, אויף גיך זיך די הענד אבגעוואשען, גענומען היים וואסער פון אייזען אראב, אריינ־געגאסען אין דעם שעפעל וואס איז דארט געשטאנען אויף דעם באנק נעבען דער מיידעל. און האט מיט דער האנד געוואונקען צו דאוויד'ן:

אנו, קום נור אהער, דאוויד, קום אהער.

דאוויד האט זיך געאמפערט:

— ניט איצט. פאטער, שפעטער, פאר'ן שלאפען לעגען, איך וועל זיך אליין.

— ניין, פאר'ן עסען — קום אהער, קום אהער, פאר מישא'ן האסט דו זיך ניט וואס צו שעמען; די מוטער טהוט איהם אויך דאס־זעלבע, אז ניט — איז שלעכט, זעהר שלעכט. — ריידענדיג דאס, איז ער צוגעגאנגען צו דאוויד'ן, האט איהם גענומען ביי דער האנד און צום שעפעל מיט'ן ווארימען וואסער צוגעפיהרט.

דאוויד איז אהין געגאנגען צום שעפעל מיט א קינדיש שמייכעלע, גלייך ווי ער וואלט דעם פאטער דאס געלעכטערעל, וואס ער מאכט זיך, פערגונען און האט געוואונקען צו מישא'ן.

— ווי א קינד איז ער, ער לאזט זיך ניט דעם קאפ וואשען, — האט ראחעל געלאכט.

— און דו שווייג, דאס ריידען שאדט צו א געוואשענעם קאפ, — האט דער פאטער אהין געזאגט צו איהר.

באלד איז דאוויד'ס קאפ אין שעפעל געלעגען און דער פאטער האט איהם מיט זייף איינגעריבען, ריידענדיג מיט מישא'ן:

— נו. וואס, שוין ערהאלטען אנ'ענטפער פון אוניווערסיטעט? —

— נאך נישט.

— און וואו אהין פאהרסט דו?

— נאך ניט בעוואוסט. און דאוויד?

— איך וועל גאר ניט פאהרען אין אוניווערסיטעט, — האט דאוויד ארויסגעשריען פון שעפעל ארויס און, ארויסנעהמענדיג דעם

קאפ מיט די זייף פון דעם שעפעל ארויס, האט ער געזאגט, ניט קאַ־ נענדיג עפענען די אויגען איבער די זייף, — אזעלכע קרעפטען ווי מיר דארפען זיך ניט אוועקזעצען אין אוניווערסיטעט, ווען דאס גאַנ־ צע פאלק וואכט אויף, מיר בעדארפען שטעהן אין די ערשטע רייהען אין קאמף — און נישט זיך אוועקזעצען די באנק קוועטשען.

— שוין גוט, שוין גוט, — האט דער פאטער געזאגט, — אבער די גאנצע זייף איז אויף דער פאדלאגע, שטעק נור דעם קאפ אין שע־ פעל אריין — און ער האט איהם אנגעהויבען דעם קאפ אויפ׳ס ניי צו זייפען.

אויף מישא׳ן האבען די ווערטער געמאכט אן איינדרוק. ער געהט ארום און קלעהרט וועגען אוניווערסיטעט, וועגען מערי׳ן. נור אז די רעוואלוציע, פון וועלכער מען האט שוין איבעראל גערעדט, אז די סאציאליסטישע בראשורען, וואס מען האט איבעראל געלעזען, און אז דעם, וואס גאנץ רוסלאנד האט געדענקט און געהאפט — אז די פריי־ הייט — אז דעם האט ער גאר פערגעסען. ער האט זיך פערשעמט און, ווי שטענדיג ביי אזעלכע צופעלען, איז ער בייז געווארען אויף זיך.

— איך בין א נאריש אינגעל, א אינגעל, א אינגעל. און א עגאאיסט בין איך — א מיאוס׳ער עגאאיסט. בעת גאנץ רוסלאנד קלערט וועגען פרייהייט, טראכט איך וועגען זיך און מערי׳ן. אח, ווי נאריש איז דאס. ניט פאהרען אין אוניווערסיטעט, אריינווארפען זיך אין דער בעוועגונג — אויף ארבייט, אויף ארבייט.

אבער וואס? וואסערע ארבייט? מען דארף זעהן, מען דארף זעהן, וואס עס איז דא צו טהאן און אריינווארפען זיך דעריינען, אריינ־ ווארפען זיך מיט׳ן גאנצען לעבען, — האט ער אין איין מינוט ביי זיך אבגעמאכט.

ער איז איצט, אין דער מינוט, גרייט געווען זיין לעבען אוועקצור־ געבען פאר א זאך, וואס ער וואלט געווען איבערצייגט, אז זי וועט נוצען ברענגען.

אין דעם איז אריינגעקומען א יונגער־מאן, א דארער און א הויי־ כער, זעהר אנשטענדיג אנגעטהאן. ער האט אויסגעזעהען, ווי א רייי־ זענדער.

נור איידער דער יונגער־מאן האט נאך צייט געהאט „גוט נאוועגד״ צו זאגען, האט זיך לייזעראוויטש ארויפגעכאפט אויפ׳ן יונגערמאן.

— נייז, נייז. יונגער מאַן, דאָס איז ניט פאַר מיר. מיר זיינען צו־אַלט דערצו. וואָס מיר דאַרפען, איז אָט וואָס: מילך, מילך, וואָס מעהר מילך. די קינדער זיינען קראַנק, די מאַמעס האָבען סוכאָטע. גיט אונז מילך, אַ סך מילך. ניין, ניין, מיט ליטעראַטור וועט איהר זייער הונגער ניט שטילען און אויך ניט מיט עפּיס אַנדערש. ניט פאַר אונז. אפשר די, די (ווייזט ער אויף דאַווידין מיט מישאַ'ן), זיי זיינען יונגע מענשען. זיי, ווענדט זיך צו זיי.

דאַוויד, אויסוויטשענדיג זיך די אויגען מיט'ן האַנדטוך, האָט זיך געווענדעט צום יונגען מאַן, ווייזענדיג אויפ'ן פאָטער מיט אַ געוויסען שפּאָט:

— אַך ווי פילאַנטראָפּי, ווי ליבעראַלי! מיט זיי וועט איהר גאָר־נישט מאַכען. זיי קריכען מיט אַליין אין „ראַוו" אריין — ווייל דאָס פאָלק איז דאָרט. פאַרוואָס האָט איהר ניט געזעהען דאָס פאָלק אַרויסצונעהמען פון „ראַוו"? — ווענדעט ער זיך צום פאָטער. ניט איהר וואָלט בעדאַרפט אַהין אַריינצוקריכען און ניט דאָס פאָלק וואָלט דערינען געווען. איהר זייט איהם אָבער נאָכגעקראָכען. וואָס קאַקאַיאַ פּאָליטיקאַ, — האָט ער זיך געווענדעט צום יונגען מאַן.

דער פאָטער איז געשטאַנען אין מיטען שטוב מיט אַ מינע, גלייך ווי ער וואָלט זיך געפיהלט שולדיג. אודאי, האָט דער זוהן רעכט. אודאי. וואָלט גלייכער געווען דאָס פאָלק אַרויסצושלעפּען פון „ראַוו", איידער אַליין מיט אַהין אַריינצוקריכען. אודאי, האָט ער רעכט, נור וואָס איז דען געווען צו טהאָן, וואָס ער האָט ניט געטהאָן?

ער איז געשטאַנען אין מיטען שטוב פערלעגען, געפיהלט זיך שול־דיג און האָט זיך מיט'ן פינגער געקראַצט דאָס האַלב גרויע בערדעל — וואָס עס האָט זיך גאַרנישט געפּאַסט צו זיין הויכער און דאַרער געשטאַלט, און האָט פאַר זיך געמורמעלט:

— אודאי. וואָלט גלייכער געווען דאָס פאָלק אַרויסצושלעפּען פון „ראַוו". אודאי, אודאי. אָבער געה נור אוועק פון פענסטער, דאַוויד, וועסט זיך צוקיהלען.

— צו דעם איז דאָ אַנ'עצה, — האָט זיך אָנגערופען דער יונגער מאַן, און מען האָט געזעהען אין זיין טאָן, אַז ער האָט שוין ניט איינ־מאָל געפיהרט מיט'ן דאָקטאָר דעם זעלבען וכוח, — און דאָס איז — דער קלאַסען־קאַמפף.

— אבער געגען וועמען קעמפפען? — האט זיך דער דאקטאר אנגערופען. איך בין דאך דארט, אין די הייזלעך יעדען טאג, די „בעלי־בתים" זיינען דאך נאך פיעל ארימער פון די ארבייטער, און די בעלי־מלאכות געהט עס דא טויזענד מאל ערגער ווי זייערע „מענשען". געגען וועמען פיהרט איהר א קאמפף? דאס זיינען דאך ניט קיין ארבייטער און „ארבייט־געבער"; דאס זיינען דאך איין הויפען ארימע־לייט, וואס לעבען אלע אין איין פינסטערן „ראוו" און העלפען זיך אייגער דעם אנדערען מיט וואס זיי קאנען. איך בין דאך דארט יעדען טאג. איך זעה עס דאך מיט די אייגענע אויגען. די בלאטע טריקענט דארט אויס. ברענגט מילך פאר די קראנקע קינדער, ברענגט די זון. די זון פיהרט אריין און לאזען די שטאדטישע קאנאלען ניט דורכגעהן דורך דעם „ראוו". לופט, לופט גיט זיי... געגען וועמען ווילט איהר קעמפפען? געגען שוואכע, בלינדע ארימע־לייט? ווער איז דא דער אונטערדריקער און ווער דער אונטערדריקטער? עס איז דאך איין גרויסער „ראוו" מיט ארימע־לייט! — האט דער דאקטאר געשריען. זיינע אלטע אויסגעלאשענע אויגען האבען אנגעהויבען צו גלאנצען, זיין גאנצער וואוקס איז אויסגעגלייכט געווארען און ער איז געווארען עהנליך צו א יונגען־מאן.

— עטא וסיא ראבאטשי נאראד, — האט זיך דער פרעמדער יונגער־מאן אנגערופען, אב'פסק'ענענדיג.

דאוויד, ווישענדיג זיך נאך דעם קאפ מיט'ן האנדטוך, האט זיך אנגערופען צום יונגען־מאן:

— מיט איהם וועסט דו גארנישט מאכען. דאס האט איין זיך א פילאנטראפישע נאטקע. מיט קיין זאך וועסט דו עס ניט קאנען פון איהם ארויסרייסען. און, ווענדענדיג זיך צום פאטער, האט ער געזאגט:

— דא האנדעלט זיך ניט אום צוויי טויזענד מענשען פון „ראוו", נור אום א קלאס, און ניט אום פילאנטראפישער וואוילטהעטיגקייט, נור אום א פרינציפ. אט, ווענען וואס דא געהט.

דער פאטער איז אלץ געשטאנען ווי פריהער אין מיטען שטוב, האט זיך מיט'ן פינגער די בארד געקראצט:

— אודאי, אודאי, נו, געה נור אוועק פון פענסטער, וועסט דיך צוקיהלען.

אהיים איז שוין מישא געגאנגען אינאיינעם מיט'ן יונגען־מאן. ער האט דעם יונגען־מאן געקענט נור פון זעהן און האט געוואוסט, אז ער איז א פרעמדער, וואס איז אהער געקומען „ארבייטען" אין דער „פארטיי". ער האט זיך אויך מיט איהם איינינע מאל געטראפען ביי דאוויד'ן, נור ביז איצט איז ער מיט איהם ניט געווען בעקאנט און האט ניט געוואוסט זיין נאמען. דער יונגער־מאן האט איהם איצט איינינעם אויסגעפערגט:

— איהר חבר'ט זיך שוין לאנג מיט דאוויד'ן?

— יא, שוין לאנג.

— יא, יא, — איהר זייט דאך ראזענצווייג?

— יא, פון וואנען ווייסט איהר?

— איך וויים. דאוויד האט מיר געזאגט. און איהר זייט א סאציאליסט?

מישא האט געשמייכעלט:

— אזוי, האלב. — — — — — — — — —

— דאס איז אמת, איך מיין: איהר געהערט צו א פארטיי?

— ניט אינגאנצען. איך בין ניט קלאר.

— אויב איהר אינטערעסירט זיך, קומט שבת אהין צו ארקאדיען. בודעט סכאדקא, — האט דער יונגער־מאן געזאגט — קומט מיט דא־ווידען.

— גוט, האט מישא געזאגט.

— ביי אייך איז וואהרשיינליך דא, וואו עפים צו בעהאלטען, — האט דער יוגנערמאן געזאגט זעהר פערטרויענספול, מיט א שמייכעל.

— וואס מיינט איהר? — האט מישא געפרעגט ערשטוינט.

— איך מיין דאס, — האט דער יונגער־מאן געזאגט מיט א געלעכטערל. ארויסנעהמענדיג פון הינטער דעם ראק א פעקעל — — „ליטעראטור" און איבערגעגעבען מישא'ן, — ביי לייזעראוויטש'ן איז ניט זיכער. ביי אייך — פיעל מעהר. איהר וועט עס איבערגע־בען דאוויד'ן. און שבת קומט, — האט דער יונגער־מאן געענדיגט און איז ערגיץ־וואו פערשוואונדען אין א ליקעל פון „ראוו".

מישא האט גענומען דאס פעקעל און איז אהיים געגאנגען דער־מיט און איז, רויט פייער, ארויף אויף די טרעפען צו זיך אין שטיבעל.

אריין צו זיך אין צימער, האָט ער זיך פערשלאָסען, אַרויסגענומען דאָס פּעקעל אונלעגאַלע ליטעראַטור, געהאַלטען עס אין דער האַנד, אַ מינוט ניט געוואוסט, וואָס דערמיט צו טהאָן. ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אַז ער איז אריינגעטראָטען אין אַ געהיימניספאָלען בונד און מען האָט איהם אַנפערטרויט זעהר אַ וויכטיגע אויפגאַבע. ער האָט די מינוט פערגעסען אָן מערי'ן, קאָוואלסקי'ן און אָן אַלעם און איז געגאַנגען מיט גרויס פּאַרזיכטיגקייט און ערנסט בעהאַלטען דאָס פּעקעל אין טהירעל פון אייווען.

דאָס ניינטע קאַפּיטעל.

ביי די ברעגענס פון דניעפּער איז געלעגען קאָוואַלסקי אויסגעצויגען אַ נאַקעטער. אַ נאַסער און האָט געקוקט אין דעם בלאָהען ליכטיגען הימעל אריין. די שטראַהלען האָבען זיך ווי אַ נעץ פּערשפּרייט איבער'ן ברעג און געוואַרימט זיין קיהלען געזונטצעלטען קערפּער. זיינע קליידער פון העמד ביז'ן שטרויענעם הוט האָט ער אויסגעוואַשען און זיי האָבען זיך געטריקענט אויף די צווייגלעך פון די קוסטען. דער טאָג איז געווען חאָטש אַ שעהנער, רייפער זומער־טאָג — דאָך אַ ווינדיגער. די אויבערפלאַך פון וואַסער ווי זיין הויט זיינען געזונטצעלט געווען און קאַלט. דאָס וואַסער איז שטיל געווען און געקעסטעלט און ער איז געלעגען די הענד אונטערן קאָפּ און געקוקט אין הימעל אריין. ער האָט זיך דערמאָהנט אַ סצענע פון זיין קינדהייט, ווען ער איז נאָך אין דער היים געווען — און האָט געלאַכט און אין געדאַנק זיך געפּרעהט דעריבער:

... עס איז שבת אין דער פריה. אַ זומער טאָג. די זון שיינט שוין אריין דורכ'ן פענסטער, וועלכע האָט דעם ערשטען בעזוך געמאַכט אין דעם שלאַף־צימער, וואו ער מיט זיינע פינף ברידער האָבען געשלאָפען. דערינען, אין דער צווייטער שטוב, איז די מוטער שוין וואַך — זי וויל אין שוהל געהן. זי נעהמט ארויס וועש פון קאָמאָד און לעגט פאַר יעדען יונג אַנידער אַ בעזונדער פּעקעל: אַ העמד, אַ פּאָר גאַטקעס, אַ פּאָר שקאַרפּעטקעס און אַ ציצה־כנפות. יאָ, אַ ציצה־כנפות. נור שטענדיג זיינען די ציצית געווען ניט כשר. וואָרט — באַלד וועקט

זיך א יונג אויף און קוקט אריבער צו איהם פון צווייטען בעט און ווינקט עפּיס צו איהם. עס איז געווען זיין אינגערער ברודער משה, וואָס האָט אהין געוואונקען צו איהם און האָט געוויזען אויף זייער, מיט א יאָהר עלטערען, ברודער, חיים נאַטע, וועלכען מען האָט גערופען מיט'ן צונאָמען: „נאָז“ (די ברידער ביי זיי און דער היים האָבען יעדער געהאַט א צונאָמען). „נאָז“ ליעגט איצט איינגעגראָבען דעם פּנים אין קישען און שלאָפט געשמאַק.

ער האָט גענומען א שטיוועל, וואָס איז געלעגען פאַר זיין בעט, און האָט געגעבען א לאָז אהין צום שלאָפענדיגען ברודער און האָט זיך פלינק געגעבען א דרעה־אויס צו דער וואנד און האָט זיך געמאַכט שלאָפען ווייטער.

איצט האָט „נאָז“ אויפגעהערט צו שנאַרכען, געמאַכט א געוואַלד, קוקט זיך אום און קלערט, פון וועלכער בעט דער שטיוועל איז אהער געקומען צופליהען, — כדי ער זאָל איהם אהין צוריקשיקען. ער, קאַוואַלסקי, בעהאַלט דאָס פּנים טיעפער אין קישען און האָט מורא פאַר א קלאַפּ...

קאַוואַלסקי האָט געוואָלט ארוים מיט א געלעכטער, דערמאָהנענדיג זיך די סצענע, נור ער האָט פּלוצלינג פערנומען א שטיל רוישען צווי־שען די קוסטען. ער האָט זיך איינגעהערט — ערשט עס וואַרפט ווער אריבער צו איהם קליינע שטיינדלעך.

— ווער איז דאָרט? — רופט ער אויף פּויליש.

— הויב זיך אויף, דו פּוילזאַק איינער, — רופט איהם א שטים צו אויף מאַלאַראָסיש. ער האָט זי דערקענט, עס איז וואַסיל'ס טאַכטער.

— אַי, איך פערשטעה ניט וואָס דו רעדסט. אהער, דאָ אהער קום, — זאָגט ער, — טהו זיך אויס און באָד זיך אין וואַסער.

א פולע האַנד זאַמד איז געפאַלען אויף זיין לייב.

— חאַ־חאַ־חאַ,—האָט אָבגעקלונגען א פריש געזונד לאַכען ארום איהם. ער האָט זיך איצט אומגעקוקט און האָט זיך געזעהען ארומ־גערינגעלט פון א גאַנצער באַנדע פּויערשע מיידלעך, וועלכע האָבען זיך דערנעהענט צו איהם מיט שטרויענע שטריק אין די הענד.

— בינדען איהם, — האָט איינע געשריען.

— שלעפּען איהם אין פעלד אריין.

— אין פוהר היי איהם בעהאלטען.

און עס זיינען איהם בעפאלען מיידלעך און עס האט איהם בעגאסען א געזונד, יונג לאכען.

פערשעמט פון אזוי פיעל מיידלעך, האט ער געפרובט צו כאפען דאס העמד אויף זיך. די מיידלעך האבען עס איהם ארויסגעריסען און איינע האט שוין געוואלט איהם די הענד פערבינדען.

ער האט זיך אנגעהויבען צו ווערען, אבער ער האט געזעהען, עס איז אומזיסט, — האט ער זיך געלאזט די הענד פערבינדען און זעהן וואס וועט זיין.

— שלעפען איהם אין היי אריין, אין היי אריין, — האבען די מיידלעך געשריען און האבען איהם געצויגען אין פעלד אריין.

דער רוקען האט איהם געברענט פון דעם רייבען אין זאמד. ער איז געווען ווי אין א חלום. ער האט ניט געוואוסט, צי זאל ער זיך פרעהען, צי זאל ער פערצווייפלען איבער זיין לאגע, אין וועלכער ער געפינט זיך איצט.

נאהענט ביים ברעג איז געווען דאס פעלר היי. די מיידלעך האבען איהם אנגעהויבען צו בעווארפען מיט אבגעשניטענע היי, איין קופע נאך די צווייטע, ביז מען האט איהם שוין גארנישט ארויסגעזעהען.

באלד האט ווער געשריען: דער עקאנאם געהט! און זיי האבען איהם געלאזט ליעגען און זיינען מיט א הילכיג לאכען אוועקגעלאפען צו דער ארבייט.

קאוואלסקי האט זיך קוים ארויסגעקליבען און אונטער דער קופע היי, צוריקגעקראכען אויף אלע פיער צום טייך, לייז געמאכט זיך פון די בונדען און בעזעהן די וועש, צי איז עס שוין טרוקען.

אנגעטהאן זיך, איז ער צוריק אין דארף אריין. די שיקסעס האבען איהם בעמערקט, געהענדיג אויפ'ן וועג, האבען זיי איהם נאכגעשריען און נאכגעלאכט.

ער האט צו זיי מיט דער האנד געדראהט:

— הע, ווי יובע, איהר וועט זיך שוין אויסריכטען.

נאך דריי טעג איז קאוואלסקי שוין בעקאנט געווען אין גאנצען דארף מיט אלע פויערים און פויערטעס. ער איז געווען א היימישער מענש אין דארף און די מיידלעך האבען מיט איהם שפאס געטריבען.

אריינגעקומען אין שטוב אריין, וואו ער האָט געוואוינט, האָט ער געטראָפען די גויע, ווי תמיד, וויעגענדיג דאָס קינד, וואָס איז געלעגען אין אַ ליילעך. וועלכער איז געווען אָנגעבונדען צום באַלקען, און זי האָט געהאַלטען אַ רוסישען בריעף אין דער האַנד, וועלכען זי האָט געקראָגען פון מאַן. וואָס האָט געדיענט אין די זעלנער. קאָוואַלסקי האָט גענומען פון איהר ברויט, פּוטער, מילך און, עסענדיג, האָט ער איהר דעם בריעף געלעזען: דער מאַן דאַנקט איהר פאַר די דריי רובל, וואָס זי האָט איהם געשיקט, און פרעגט זיך נאָך אויפ'ן שניט, און ראַטה, אז מען זאָל פריהצייטיג פון פעלד דאָס היי אַראָבנעהמען, ווארום ביי זיי איז ראַטע זאָגט מען, אז זיי וועלען האָבען „נאַסע מאַנעווערעס", — עס הייסט, עס וועט אין הערבסט פיעל רעגנען זיין.

די גויע האָט אויסגעהערט דעם בריעף, וואָס איז געווען געמישט מיט אידישע ווערטער, ווארום, זעהט זיך אויס, אַ איד האָט איהם געשריבען און דער שרייבער האָט געוואוסט, אז אַ איד וועט איהם לעזען; דורכדעם האָט ער ניט געשפּאָרט קיין אידישע ווערטער דאָרט, וואו ער האָט ניט געקאָנט געפינען קיין רוסישע.

די גויע האָט באַלד אוועקגעלייגט דאָס קינד און האָט אָנגעהויבען צו רופען אין הויף דעם פּאַראָבעק, אז ער זאָל דעם וואָגען איינשפּאַנען, און זי האָט זיך באַלד גענומען אויסצופיהרען דעם מאַנ'ס בעפעהל, וואָס איז געווען אַזוי ווייט, אז דער בריעף פון איהם איז געגאַנגען אַכט טאָג.

ער האָט זיך דערמאָהנט, אז ער דאַרף אין זיין גאַרדעראָב נאָך עפּיס צו פערריכטען, וואָס האָט זיך אָבגעריסען ביים היי, איז ער אוועק אין דער אידישער קרעטשמע קויפען שוואַרצע פּאָדעם. ביים איד האָט ער געטראָפען ווי דענסטמאַל, די עלטערע טאָכטער מיט דעם חתן דעם זעלנער, וועלכע זיינען געזעסען אין אַ ווינקעל און עס האָט זיך געדראַכט. אז זיי זיצען פון דענסטמאָל אַן נאָך און עסען ארויס פון דעם אייגענעם טעלער.

דער איד האָט זיך ארומגעדרעהט פערזאָרגט, אויסגעקוקט, אז אַ סוחר זאָל אדורכפאָהרען און מ'זאָל עפּיס קאָנען פערדיענען, האָט זיך די הענד געבראָכען און געברומט פאַר זיך:

— דער חתן, אוי, דער חתן! דער עסט מיך אויף מיט די קאַפּאָטעס.

אין דעם האט קאוואלסקי געזעהען א פוהר דורכפאהרען.

עס איז געפאהרען אנטאן אין שטאדט אריין מיט זיינע צוויי עלטערע יונגען. קאוואלסקי איז שוין מיט זיי געווען בעקאנט, האט ער זיך מיט זיי בעגריסט און מיט א פולען קאפ היי, וואס ער האט נאך געהאט פון פעלד, און מיט אונארדנונג אין זיין גארדעראב, צו וועלכען ער האט זיך איצט גענומען, האט ער זיך אין שטאדט גע־לאזט.

זיצענדיג אויף דער פוהר מיט דעם פויערשען קאפעלוש און די געוואשענע הויזען. וועלכע זיינען שטייף געווארען פון דער זון, מיט זיין ניט־ראזירטעם געזיכט, וועלכעס האט אויסגעזעהען ווי שמוציג, האט ער די ערשטע אין שטערטעל בעגעגענט מערי'ן, וועלכע האט מיט איהרע א חבר'טע שפאצירט. זי איז געווען אנגעטהאן אין אנ'איינפאך, אבער אין א זעהר געשיקט רייזע־קליידער. דאס עקזאטישע וואס ער האט בעמערקט אין איהר ביים ערשטען בעקענען, איז אינגאנצען פון איהר פערשוואונדען געווען. זי איז געווען אנגעטהאן בירגערליך, איינפאך און האט זיך געהאלטען מיט דעם גוטען בענעהמען, וואס מען האט פאר „דער גאס". די ווייבער אויף די שוועלען פאר די גע־וועלבער האבען איהר נאכגעקוקט מיט קנאה — די רייכסטע און אנגעזעהנסטע כלה פון שטאדט, וועלכע קומט ארויס פון שעהנסטען הויז. און אין מערי'ס האלטען איז געווען, ווי זי וואלט געווען גע־וואוסט פון דעם, וואס די ווייבער טראכטען.

זי האט איהם פריהער בעמערקט ווי ער זי, און זי האט צו איהם אפער געקוקט פון אונטער איהר קאפעלוש, האט אויף איהם א דורכדרינגליכען בליק געווארפען און פריינדליך געגריסט. אויף איהרע ליפען האט זיך בעוויזען יענער שמייכעל, וואס איז נור געווען אייגען מערי'ן, און אין דעם שמייכעלע האט זי אויפגעעפענט דאס טיפע געהיימניס פון איהר הארץ און יענעם, ווען זי האט בעשאנקען מיט דעם שמייכעל, האט זי מיטגעצויגען אין איהר געהיימניס אריין.

קאוואלסקי איז רויט געווארען און האט פערלעגען — וואס איז גאר ניט געווען אין זיין כאראקטער — דעם קאפעלוש אראבגע־נומען.

דאס צעהנטע קאפיטעל.

די פוהר איז ווייטער געפאהרען. מערי מיט דער חבר'טע זיינען פערשוואונדען. איהם האט ארומגענומען א שאם־געפיהל ניט בלויז פאר זיין אנטהועכטס, נור אויך פאר זיך זעלבסט. ער האט זיך גע־פיהלט וואכענדיג מיט זיין פויערישען קאפעלוש און מיט זיינע גע־וואשענע הויזען. דער פויער מיט די צוויי זיהן זייגען איהם פער־מאוס'ט געווארען און ער האט געהאט דאס בעדערפניש, ווי אם־שנעלסטען זיך איבערצוטהאן, אויסצופוצען זיך אין שווארצען און צו געהן אין א פיינע געזעלשאפט אריין.

ער איז אראב פון וואגען און האט זיך דערמאהנט אן זיין קאסטום — ווי ווייזט מען זיך אזוי פאר א מענשען אין די אויגען?

איידער ער איז אויפ'ן דארף געגאנגען, האט ער געלאזט זיינע זאכען אין הויז פון מישא'ס עלטערען. ער האט געוואלט אהין געהן, זיך איבערטהאן, האט ער זיך אבער געשעמט צו ערשיינען פאר זיי אין אזא הלוך.

לאנג האט ער זיך געשלאגען אין דער דעה — צוריקצופאהרען אין דארף אריין, אדער איבערבלייבען אין שטאדט. דאס דארף אבער און די פויערטע, ביי וועלכער ער האט געוואהנט, און די גאנצע פויערשע אומגעבונג, האט זיך איהם איצט אויסגעוויזען אזוי וואך־בענדיג, אזוי ברודיג, און דער פערלאנג צו ווייזען זיך פאר מענשען און מענשען צו זעהן איז ביי איהם אזוי געשטיגען, אז ער האט ביי זיך דאס אבגעמאכט אהין צו געהן, צו לייזער ראזענצווייג, מישא'ס פאטער, אזוי ווי ער איז.

אין דער שטוב האט ער געטראפען די מאדאם ראזענצווייג, וועלכע האט איהם ניט דערקענט, געקוקט ערשטוינט און געפרעגט, וואס ער וויל. קאוואלסקי אבער מיט זיין לייכטיגקייט אין ריידען האט באלד אין איין מינוט אלץ צורעכט געמאכט.

— זי דערקענען מיך ניט? — כ'האב עס באלד געוואוסט, אז מענשען וועלען מיך ניט דערקענען, אבער זי וועלען מיר ענטשולדיגען מיין קאסטום, — איך בין צו־לאנג אין דארף געזעסען. ביי אונזער ארבייט קריכען מיר צומאל אין פערשיעדענע זומפען, „די וואלקענס כאפען", -- האט ער זיך אויסגעדריקט אין דעם מאלערישען זשארגאן.

די מאדאם ראזענצווייג האט איהם איצט דערקענט.

— אה, פאן קאוואלסקי, — האט זי געזאגט מיט א ליעב גע־לעכטערעל, — איך האב אייך ווירקליך ניט דערקענט, ענטשולדיגט. מיין זוהן האט מיר דאן געזאגט, אז איהר זייט אויפ'ן דארף געבלי־בען און מיר האבען געווארט אויף אייך מיט מיטאג. איך האב גע־מיינט...

קאוואלסקי האט זיך פערבויגען און געמאכט א זשעסט, ווי ער וואלט אין א סאלאן געווען.

— דאס מוזען זיי שוין ענטשולדיגען. מיר, מאלער, זיינען אונטערגעווארפען יעדער לוינע פון וואלקען און יעדער לוינע פון זיך זעלבסט. פאר א שעהנעם זונען־פלעק וועלען מיר אלץ אוועקגעבען. עס האט זיך זעהר געוואלט אין דארף פערבלייבען.

— נו, געפעלט אייך אונזער לאנדשאפט, די ברעגעס פון דניעפר?

— הערליך! איך רעכען דא דעם גאנצען הערבסט צו פערבליי־בען. אין הערבסט, ווען די אלע בלעטער וועלען רויט ווערען, מוז עס זיין צום ענטציקען, — האט קאוואלסקי גערעדט אין אזא פיינעם טאן, און אזוי עלעגאנט זיך פערבויגען, אז ער האט פערגעסען אן זיין קאסטום.

די דאמע, זעהט אויס, האט זיך אויך פערגעסען אן דעם הלוך, אין וועלכען קאוואלסקי געפינט זיך. איהר איז זעהר געפעלען געווא־רען זיין ארט ריידען און האלטען זיך. זי האט זיך גערעכענט פאר א אינטעליגענטין און עס האט איהר זעהר אימפאנירט א קינסטלער, האט זי רעכט גענומען זיין הלוך, וואס דאס געהערט דאך איי־גענטליך צו די קינסטלערישע בעשעפטיגונגען.

זי האט פלוצלינג אנגעהויבען צו ריידען דייטש:

— זי ווארען אין אקאדעמיע, וואהרשיינליך אין פעטערסבורג?

ניין, איך בין געווען אין קראקוי, — האט קאוואלסקי זיך אנגע־רופען זעהר העפליך אויך אין א שלעכט דייטש, וועלענדיג צוליעב טהאן דער דאמע.

— איך האב אויך א קוזין א מאלער, — האט די דאמע געזאגט גרויסארטיג און האט געקלונגען צו דער דיענסט, אז זי זאל טהיי דערלאנגען.

— אבער די אקאדעמיע גיט ניט פיעל. יעדענפאלס ניט דאס אקאדעמישע. זי איז פול מיט שלעכטע קאפיעס פון די אנטיקען. אנשטאט צו געבען דעם נייעם פרישען גייסט, וואס קומט אריין, א פענסעל און לייוועגט און איהם ארויסצושיקען אין פעלד אריין: זעה און מאל — שטעלט מען פאר איהם אנידער א שלעכטע קאפיע פון א גריכישער אנטיקע און מען זאגט איהם: צייכען נאך! צו וואס טויטע זאכען ווען די וועלט איז אזוי שעהן?

די דאמע איז ניט געווען איינפערשטאנען מיט קאוואלסקי'ן. די אקאדעמיע גיט רוטינע און צאמט דעם וואהרלאזען און ווילדען גייסט, נאר איהר איז דאס געשפרעך זעהר געפעלען געווען, ווייל עס איז געווען אינטעליגענטיש און זי האט דערביי געקאנט ארויסווייזען איהר גרויס־שטעדטיגקייט, איהר דייטש־שפרעכען, דערפאר איז איהר קאוואלסקי אויך זעהר געפעלען געווארען.

קאוואלסקי האט עס געפיהלט, און ער האט ווייטער גערעדט איי זעהר א גוטע לוינע און געשפיעלט דעם אינטעליגענט אין דער פוי־ערישער קליידונג.

באלד איז אריינגעקומען סאניע. זי האט אויך האלב אין דעמער־רונג ניט דערקענט קאוואלסקי'ן. קאוואלסקי האט זיך פערבויגען און זיך געווענדעט צו איהר:

— דאס פריילין דערקענט מיך ניט. איך וויים. אין מיין קאסטום, נאך אין מיין קאפעלוש מוז איך אויסזעהן ווי א סטראשידלע, וואס מען שטעלט אוועק אין פעלד די פויגעל צו פערטרייבען.

די מוטער האט ווידער געלאכט:

— דאך פאר א סטראשידלע זייט איהר צו־בריים, — און, ווענ־דענדיג זיך צו דער טאכטער, זאגט זי אויף קאוואלסקי'ן:

— פילייכט וועט דער פאן קאוואלסקי מיט אונז מיטגעהן צום פעטער? עס איז מיין מאנ'ס א ברודער, עס איז דארט היינט א טהיי־אבענד.

— פאן קאוואלסקי קען דאך מערי'ן, זי איז דאך מיט אונז איי־איינעם אין דארף געווען.

— אה. האט קאוואלסקי אויסגערופען א ביסעל צומישט, — ווען זי וועלען מיך מיטנעהמען, מיט'ן גרעסטען פערגעניגען, חאטש איך וויים ניט, — האט ער אבגעהאקט דעם זאץ, — אבער דאך אזוי, אין

מיין הלוף. יעדענפאלס, יא צום טהיי אבענד אדער ניט צום טהיי־אבענד מוז איך מיין פויער פון מיר אראבוואַרפען, מענשען שרעקען זיך פאר מיר.

— אויבען ביי מיין זוהן, זי האבען דאך דאָרט אויבען איהרע זאכען. מיין זוהן איז, דאכט זיך, אין דער היים.

קאוואלסקי האט זיך העפליך פערנויגט.

— מישא, מישא, פאַן קאוואלסקי איז דא, — האט די מוטער צו איהם ארויפגערופען.

מישא איז געזעסען און געלערענט עטוואס. ער האט פריינדליך עמפפאנגען קאוואלסקי'ס ליעבליך לעבעלן.

— איהר וועט דאך מיר ערלויבען איבערצוטהאָן זיך אין אייער צימער?

— מיט'ן גרעסטען פערגעניגען, — און מישא האט איהם שטיל־שווייגענד, נור מיט א פריינדליך לעבעלן בעדיענט, זייף איהם דער־לאנגט און וואסער אבגעגאסען פאר איהם. קאוואלסקי האט פריינדליך און קאמעראדיש גערעדט צו איהם.

— איהר האט א פארטרעפליכע מוטער, א אינטעליגענטע פרוי. גאנץ זעלטען, גאנץ זעלטען אין אידישע רייכע הייזער.

אין א פערטעל שעה ארום איז קאוואלסקי ערשיענען אין עס־צימער אויסגעפראַנטעוועט אין א שווארצען אנצוג. א גרויסער רובין, קינסטליך אין אלט־גאלד איינגעפאסט, האט ארויסגעשימערט פון זיין ברייטער טערקישער קינסטלער־קראוואט. זיין נארוואס שווארץ בעוואקסען בערדעל, וואס האט אזוי ברודיג געמאכט זיין געזיכט, האט א מענליך אויסזעהן צוגעגעבען. זיינע אויגען זיינען איצט קלאר געווען און גרויס. זיין געזיכט האט אנגענומען זיין נאטירלי־כען קאליר. עס איז געווען א קרעפטיגער מאנספערשוין פון איינינע און צוואנציג יאהר. זיין יוגענדליכע ענערגיע האט איהם פון די אויגען, פון זיין פליישיגען נאז, פון זיינע ליפען ארויסגעשפראצט.

מאדאם ראזענצווייג האט איהם ניט דערקענט, זיין אויסערליכעס האט אויך געמאכט אויף איהר אַן'איינדרוק און זי האט גענומען איהר דייטש מיט א טאן העכער.

אז זיי זיינען שוין געווען אין קארידאר אויף דעם וועג צו מערי'ן, האט די מוטער ארויפגערופען צו מישא'ן אין שטוב:

— מישא, מישא, מיר זיינען פארטיג.
מישא האט ניט געענטפערט.
— וואס איז מיט איהם? — זאגט די מוטער אונרוהיג, — סאניע, זיי אזוי פריינדליך און געה ארויף נאך איהם. ער איז פערטיעפט אין לערנען און הערט אונז ניט. דאס קינד ארבייט צופיעל, — האט זי זיך געווענדעט צו קאוואלסקי'ן.
סאניע איז ארויף צו מישא'ן און באלד אראבגעקומען:
— מישא געהט ניט.
— פארוואס, מישא?
מישא האט זיך געוויזען אויף דער אויבערשטער טרעפ.
— מאמא. איך בין זעהר פערנומען, איך קאן ניט מיטגעהן.
— ווטסט דו אהין קומען?
— פילייכט, אדיע!
— פערגעס עס ניט, מערי וועט זיך זעהר בייזערן, — האט די מוטער געזאגט און א קליין שטיל לעכעלן האט געשוועבט איבער איהרע ליפען.
מישא איז רויט געווארען און איז אריין צו זיך צוריק אין צימער.

דאס עלפטע קאפיטעל.

ביי מערי'ן איז היינט געווען אנ'אבשיידס־אבענד צו עהרען פון איהר חבר'טע, דאס פריילין קעניג, וועלכעס איז געפאהרען קיין אויסלאנד שטודירען. צו דעם צוועק איז געקומען א גרעסערע געזעלשאפט פון מיידלעך, ערשט געענדיגטע גימנאזיסטקעס, חבר'טעס פון מערי'ז. אדער פון פריילין קעניג. אויסער די מיידלעך זיינען אויך געקומען די עלטערען אדער זייערע עלטערע שוועסטער און אייניגע לעהרערס און לעהרערינס פון דער פריוואטער אידישער מערכען־שוהל, וואס איז געווען אין שטאדט, מיט דער פערוואלטערין מאד־מואזעל מייזעל אין דער שפיץ.
קאוואלסקי האט נאך געהערט אין קארידאר דאס פרעהליכע לא־כען פון די מיידלעך און דעם רעש פון זייערע ווייסע, געוואשענע

אונטער קליידלעך. ער איז אריינגעקומען אין גרויסען עס־צימער, אין וועלכען עס איז געזעסען א גרעסערע געזעלשאפט און טהיי געטרונקען. זייז געזיכט און זיינע בעוועגונגען האבען אנגענומען א שעמעוודיגען צוריקהאלטענדיגען אויסדרוק, וואס איז איהם אייגען געווען ביי דעם אנבליק פון א גרעסערער אונבעקאנטער געזעלשאפט. ווען די מאדאם ראזענצווייג האט איהם אלעמען פארגעשטעלט „פאן קאוואלסקי", האט זיין בליק אויסגעדריקט פערלעגענהייט און דאס איז ביי איהם נאטירליך געווען.

עס זיינען געווארען געריכטעט אויף איהם אונשולדיגע, נייגעריגע בליקען פון די מיידלעך און דאס האט ארויסגערופען ביי איהם רויטע. שעמעוודיגע פלעקען אויפ'ן געזיכט. א פאר מינוט איז ער געשטאנען פערלעגען, גענויגט דעם קאפ צו די דאמען, געווארט עלעגאנטיש, ביז מען וועט איהם צוערשט די האנד דערלאנגען. באלד אבער האט ער געפונען זיין טאן, א פריי קינסטלערישעם האלטען, אזוי ווי ער איז געוועהנט געווען בעת די עמפאנגס־אבענדען ביי זיינע מעצענאטען.

מערי האט פערווירט געקוקט אויף קאוואלסקי'ן. זי האט זיך אין ערשטען אויגענבליק ניט געלאזט גלויבען, אז דאס איז ער. איהר איז געווען עפּיס, ווי א וואונדער וואלט געשעהען — פון וואנען האט ער זיך דא גענומען? ווי אזוי איז ער אהער געקומען? נור דאך איז איהר זיין געזיכט, זיין איצטיגעס אויסזעהען און האלטען אזוי גוט בעקאנט געווען, גלייך ווי זי וואלט איהם שטענדיג אזוי געזעהן. זי האט געוואוסט, אז קאוואלסקי מוז אזוי אויסזעהן.

ער האט זיך פערבויגען פאר דער געזעלשאפט און מאדמואזעל מייזעל, אנ'עלטערעס פריילין, מיט שעהנע גרויע האהר האט איהם ווי פאר אלע די האנד אויסגעשטרעקט. קאוואלסקי האט מיט זיין פוילישער מאנער לייכט אנגעגריפען די האנד און זיך פערבויגען פאר איהר; געשלאגען זיך אין דער דעה, צי זאל ער איהר, נאך דעם פוילישען מנהג, יא קושען די האנד, צי ניט. די געזעלשאפט האט עס בעמערקט און דאס האט געמאכט א גוטען איינדרוק. מערי האט איהם צוגעפיהרט אהן ווערטער צום פאטער, וועלכער איז געזעסען אין א ווינקעל שטוב ביי א קלענערען טיש מיט אייניגע חשוב'ע הערען, מיט דעם באנקיר קעניג, דאקטאר גאלדמאן און זיין ברודער. זיי

האבען טהיי געטרונקען און עטוואס געשמועסט. מערי האט איהם פארגעשטעלט דעם פאטער, די הערדען און האט איהם איבערגע־לאזט דארט ביי דער געזעלשאפט פון די עלטערע. אליין איז זי צוריק אוועק צו דער געזעלשאפט פון די דאמען מיט די מיידלעך, און האט ווייטער אנגעהויבען מיט זיי צו פיהרען דאס אבגעבראכענע געשפרעך, וועלכעס האט זיך געדרעהט אום די שטעדט אין דער שווייץ, וואו די אידיש־רוסישע סטודענטען שטודירען. דאס הויפט־ווארט האט געפיהרט א עלטערע פריילין, זעהר א מיאוס'ע, וואס איז ניט לאנג געהאט צוריקגעקומען פון אויסלאנד, און האט מיטגעבראכט דעם טיטול דאקטאר פילאזאפיע.

מערי האט פון צייט צו צייט אהין געווארפען א בליק, וואו קא־וואלסקי איז געזעסען מיט איהר פאטער, און אויף איהרע ליפען האט געשפיעלט א לייכטער טריאומפירענדער שמייכעל. איהר האט גרויס הנאה געטהאן דער איינפאל אהינצופיהרען קאוואלסקי'ן צו דער גע־זעלשאפט פון די עלטערע הערדען און איהם דארט איבערצולאזען, ניט אינאיינעם מיט איהרע חבר'טעס און די לעהרער. און מיט א בעזונדער פערגניגען האט זי בעאבאכטעט איהרע חבר'טעס, וועלכע האבען שטיל, בגנבה אהין געווארפען בליקען צו קאוואלסקי'ן, ווי עס וואלט זיי פערדראסען, וואס מען האט פון זיי אוועקגענומען אזא אינטערעסאנטען יונגען־מאן און, אז זי האט געזעהן, אז קאוואלסקי איז שוין אריין מיט די הערדען אין א בעליעבט געשפרעך, האט זיך אין איהר שטים געהערט א פערשטיקטע בעהאלטענע פרייד, און זי איז פלוצלינג אונגעהויער גוט געווארען צו דער מוטער, וועלכע איז פער־שעמט, מיט א ביסעל מורא געזעסען אין א ווינקעל, צוגעקוקט זיך צו די געסט און האט גוטהערציג, אידישליך צוגעשמייכעלט. די מוטער האט פאר די מיידלעך צוגערוקט אויבסט און קאנפעקטען און האט זיי מיט א פערשעמטער גוטווילינקייט איינגעלאדען צו געניסען, מיט דעם אידישען טאן, ווי מען פערבעט אויף א אידישער חתונה:

— פערזוכען זי, עס איז גוט, — פארוואס געניסען זי ניט עט־וואס?

מערי האט די מוטער ארומגענומען, געקושט זי אין האנד (וואס זי פלעגט ניט אפט טהאן) און צוגעפיהרט זי צו דער מאדמואזעל מייזעל און האט צו איהר געזאגט אויף רוסיש:

— מאדמואזעל, מאמא לאזט מיך ניט פאהרען קיין פעטערבורג, ריידען זי מיט איהר. בערוהיגען זי מאמא, אז עס איז ניט קיין נעַפאהר. מאמא האט אזוי מורא! — האט זי געזאגט, קושענדיג די מוטער אין האנד.

די אידענע, ניט געוועהנט פון דארף צו אזוי פיעל געסט, איז געשטאנען איצט. ווען דער גאנצער עולם האט געקוקט אויף איהר, פערווירט. זי האט נור גוטהערציג געשמייכעלט, און טרעהרען האַבען זיך איהר געוויזען אין די אויגען אויף איהר קינד'ס חכמה און בעלערענטקייט. האט זי די טאכטער געקושט אין קאפ און האט געזאגט צו מאדמואזעל מייזעל, ווייזענדיג אויף דער טאכטער:

— עס האט אונז פיעל אבגעקאסט, פיעל זיינען מיר אויסגעשטאַנען ביז מען האט דאס ערצויגען. זי איז געבילדעט, איז אין גימנאזיום געווען.

מאדמואזעל מייזעל האט אנגעהויבען מיט דער מוטער צו ריידען דייטש אין א פראטעקציאנעלען טאן:

— זי האבען ניט וואס צו פירכטען, היינטיגע וועלט איזט אזוי — א מערכען. די פרוי פון היינט, איז ניכט ווי אמאל — מוז זעלבּשטענדיג ווערדען.

די מוטער איז געזעסען און האט גוטמוטהיג מיט'ן קאפ צוגעשאקעלט. אזוי, אזוי, — ווי זי וואלט זיך לערנען געלאזט, און אויסגעהארכט, און צוגעזאגט אלץ צו טהאן, וואס מען הייסט איהר.

מערי האט דערווייל דאס אויג ניט אראבגענומען פון קאוואלסקי'ן. זי האט געזעהען ווי ער האט זיך אין דער געזעלשאפט ביי די עלטערע הערען באלד געפונען אין דער היים. דער אלטער באַקיר סעניג. האט זיך ארויסגעוויזען, איז א פוילישער, און האט זיך זעהר דערפרעהט איבער די געלעגענהייט, וואס ער קאן מיט קאוואלסקי'ן פויליש ריידען. אויף די איבעריגע האט דאס פויליש-ריידען פון די צוויי. וואס יענע האבען ניט פערשטאנען, ווי יעדע אונפערשטענדליכע שפראך, געמאכט אנ'איינדרוק. דער דאקטאר גאלדמאן האט זיך אנגערופען: זיי וועלען אונז דא פערקויפען; דערנאך איז איבערגעגאנגען דאס געשפרעך אויף אויסלאנד. ר' חיים ראזענצוויינ, וועלכער איז יעדעס יאהר געפאהרען אין באד, האט אויסגעפרעגט קאוואלסקי'ן אויף בערלין, וויען, און ער האט גערעדט וועגען דער

פרידריך־שטראסע, און דעם רינג, און פון די טהעאטערס, וואס זיי־נען דארט. און דאס געשפרעך האט אזוי גאר אנגעריהרט ביז צו די מוזעאומס, און ר׳ חיים האט געוואוסט, אז עס איז געווען א ראפאעל און א רעמבראנדט. און האט געזעהען זיי אין אויסלאנד, ווען ער איז געפאהרען אין די בעדער.

אין א פאר מינוט ארום האט שוין קאוואלסקי געהאט אין מויל א גראב סיגאר, ווי די אנדערע העררען, און האט אינאיינעם מיט זיי ארויסגעלאזט געדיכטע וואלקענס רויך.

מערי האט דאס אלץ בעמערקט און איהר איז אונגעהויער גוט געווען. זי האט מיט שטאלץ דארט אהין געקוקט, וואו קאוואלסקי זיצט און אונטערהאלט זיך מיט די אנגעזעהענע הערען. באלד האט זיך די געזעלשאפט צוטיילט: די עלטערע דאמען האבען זיך צו־זאמענגענומען ארום דער מאדאם ראזענצווייג, מישא׳ס מוטער, און מען האט אנגעהויבען צו ריידען וועגען די לעצטע געשעהנישען אין שטאדט. מערי האט אריינגעפיהרט איהרע חבר׳טעם מיט די אייניגע לעהרערינס אין סאלאן אריין און אין דער שפיץ דאס פריילין מייזעל, וועלכעס האט זיך געפיהלט גאר היימיש צווישען די מיידלעך.

מערי האט זיי דערוויילע אריינגעווארפען אין א געשפרעך וועגען דער גלייכבערעכטיגונג, וועלכע איז געווען אין יענער צייט פון די ברענענדע פראגען. עס האט זיך באלד אנגעהויבען א היציגע דעבאטע. אליין האט זי זיי אבער געלאזט שטעהן און איז אריין צו די הערען. די עלטערע הערען האבען זיך פונקט געהאט אויפגעהויבען און גע־וואלט אריינגעהן צו ר׳ חיימ׳ן אין קאבינעט אויף א קערטעל און גע־וואלט דוקא מיטשלעפען קאוואלסקי׳ן מיט זיך. דער אלטער באנקיר האט איהם אויסגעלייזט און געזאגט מיט א שמייכעל:

— לאזט איהם צו־רוה! איהם ווילט זיך אודאי צו די מיידלעך. נא האט איהר, אט קומען זיי שוין אליין נאך איהם, — האט ער אויס־געלאזט, בעמערקענדיג מערי׳ן.

מערי איז רויט געווארען ביי די לעצטע ווערטער פון באנקיר, האט זיך אבער געמאכט ניט הערענדיג און, פערבייגעהענדיג, עפיס געזוכט.

באלד האט זי געטראפען קאוואלסקי׳ן אליין, זי איז צוגעגאנגען צו איהם גאנץ נאהנט, אזוי אז קאוואלסקי האט געפיהלט איהר

אָטעם; זי האָט דעם קאָפּ געהאַלטען צו דר'ערד אַראָבגעבויגען און האָט געזאָגט, ווי מען רעדט צו אַ נאָהנטען:

— וואָס מאַכט אייער אויג? טהוט נאָך וועה?

— אַך, שוין לאַנג אַוועק. איך ריכט זיך שוין אויף נאָך איינס, — האָט ער געענטפערט מיט אַ שמייכעל.

דערויף האָט מערי געזאָגט גאַנץ שטיל, ווי זי וואָלט איהם אַ אינטימען סוד געוואָלט פערטרויען:

— איך האָב געוואוסט אַז איהר וועט קומען.

קאַוואַלסקי האָט געשמייכעלט, אויפגעעפענט דאָס מויל און די אויגען און געזאָגט גלאַט אַזוי, אַבי עפּיס צו זאָגען:

— פון וואַנען האָט איהר דאָס געוואוסט?

מערי האָט איהם נור אָנגעקוקט און געזעהן זיין גאַנצע אונבעהאָלפענקייט. זיין געזיכט האָט אָנגענומען אַ מינע פון אַ קליין קינד, וועלכעס קומט אין פערוווירונג. און איהר איז גוט געווען. זי האָט געוואָלט, אַז ער זאָל קוקען אויף איהר אַזוי מיט זיינע גרויסע אויגען און אויפגעעפענט מויל און זאָל ניט קאָנען קיין וואָרט אַרויסברענגען.

און קאַוואַלסקי איז טאַקי געשטאַנען, האָט געזוכט עפּיס אָרדענטליכעס אַרויסצוברענגען, נור זיין גאַנצער וויץ איז פון איהם פערשוואונדען געוואָרען. ער האָט זיך געפונען אונבעהאָלפען און האָט אַלץ אינאיינעם געשטאַמעלט:

— ניין, פון וואַנען האָט איהר דאָס געוואוסט?

און מערי האָט איהם אַלץ אָנגעקוקט און אין איהר געזיכט איז געלעגען אַ אונגעהויערע ליעבע צו זיין נאַרישער מינע און צו זיין קינדישער אונבעהאָלפענקייט.

זי האָט געוואָלט, אַז ער זאָל אַזוי שטעהן און קוקען אויף איהר און זאָל ריידען סאַמע נאַרישקייטען.

נור באַלד האָט קאַוואַלסקי'ן אַרומגענומען אַ כעס אויף זיך אַליין, אויף איהר און ער האָט געזאָגט גראָב אויף פּויליש:

— אַה, ווי נאַריש דאָס איז! — און זיין געזיכט איז שטרענג געוואָרען.

מערי'ס געזיכט האָט אַ צוק געגעבען און איהרע ליפּען האָבען זיך מאָדנע פערקרימט ווי צום וויינען און זי האָט געוואָרפען אויף איהם אַ בליק, ווי אַ בליץ פון אונטער איהרע געדיכטע שוואַרצע ברעמען.

נאך דעם איז זי אנטשווינען געווארען און האט דעם קאפ צו דר'ערד געבויגען.

קאוואלסקי האט זי אנגעקוקט מיט רחמנות און ער האט שוין חרטה געהאט אויף זיינע רייד.

זי האט געענדערט דעם טאן און האט געזאגט זעהר אפיציעל און ארטיג:

— ווילט איהר ניט אריינגעהן אין סאלאן? די געזעלשאפט איז דארט. — און זי איז ארויסגעגאנגען.

זי האט זיך געפיהלט טיעף בעליידיגט.

אז זיי זיינען אראבגעקומען אין סאלאן, האט דאס געשפרעך געהאלטען אין מיטען סאמע ברען װעגען דער פרויען פראגע.

מאדמואזעל מייזעל האט געהאלטען א האלבע אגיטאציאנס־רעדע צו דער מיידעל קעניג װעגען די אויפגאבען פון דער פרוי און װעגען דער נויטװענדיגקייט ארויסצורייסען די אינטעליגענטע פראפעסיעס ביי די מענער. דאן נור װעלען זיך די פרויען בעפרייען, װען דער מאן װעט פיהלען דעם קאנקורענט אין יעדער פרוי, ניט בלויז אויף דעם פעלד פון דענקען, נור אויך אין דער פראקטיק. זי האט זי אנגערעדט, אז זי זאל ניט אנקומען אויף דער פילאזאפישער פאקולטעט. מיר האבען צופיעל פרויען פילאזאפען. גענוג געפילאזאפירט, מיר דארפען אנהויבען טהאן, נור אויף דער מעדיצינישער פאקולטעט. א דאק־טאר, אנ'אדװאקאט, אנ'אינזשענער, — האט זי גע'טענה'ט. די פרנסות, די אינטעליגענטע פרנסות, רייסט ארויס ביי די מענער. דע־מאלט, נור דעמאלט װעט זיך די פרוי בעפרייען.

מערי האט זיך מיט אלע מעגליכקייטען בעמיהט ניט ארויסצור־װייזען איהר פערדרוס. זי האט געלאכט און זיך געפרעהט מיט די מיידלעך און קאוואלסקי'ן האט זי בעהאנדעלט ארטיג, װי מען בע־האנדעלט א פרעמדען גאסט.

קאוואלסקי האט זיך געװאונדערט:

— אידישע טעכטער — האט ער געזאגט, האלב צו מערי'ן, האלב צו די לעהרערינס — קומען זיך צוזאמען, דיסקוטירען זיי; ביי גוים, אז מיידלעך קומען זיך צוזאמען, טאנצט מען, פרעהט מען זיך און מען לאכט.

די, וואָס זיינען דערביי געשטאַנען און האָבן געהערט זיין בעמערקונג, האָבן איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט: אין אזא ערנסטע צייט טאַנצען! מערי האָט בעמערקט די פערוואונדערונג און כדי אבצושוואבען דעם איינדרוק, האָט זי געפרעגט קאָוואלסקי׳ן:

— נו, וואָס איז אייער מיינונג וועגען דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי?

—— יעדענפאַלס, נישט די זעלבע פון דער געעהרטער מאדמואזעל

— האָט קאָוואלסקי גֶעענטפערט, צופריעדען דערמיט וואָס דער געשפּרעך מיט מערי׳ן האָט איהם דערצו געבראַכט.

— וואָס, איהר זייט ניט איינפערשטענדיג מיט דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי? — האָבען איהם די מיידלעך, די לעהרערינס און די לעהרער ארומגערינגעלט און איהם אָנגעקוקט, ווי מען קוקט אַן א בייז וואונדער.

— יא, מיט דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי, — האָט קאָוואלסקי געענטפערט און געוואָלט זיך האַלטען אין א רוהיגען טאָן, וואָס האָט זיך איהם נישט איינגעגעבען.

מאַדמואזעל מייזעל האָט די ברילען אָנגעטהאָן, כדי אויסצוהערען זיינע ווערטער, פארוואָס ער איז ניט איינפערשטאנדען, דאָס געענדיגטע פריילין האָט זיך נעהנטער צוגערוקט און בעטראכט קאָוואלסקי׳ן פון דער הויך מיט אַ געוויסער פעראכטונג.

— וואָס איז אייער מיינונג? — פרעגט דאָס מאַדמואזעל זעהר קאַלטבלוטיג, ווינקענדיג מיט דער האַנד צו דער געענדיגטער פריילין, אז זי זאָל זיך פערלאַזען אויף איהר.

קאָוואלסקי האָט זיך ארומגעקוקט און געזעהען זיך א פערברענטען פון די בייזע בליקען. ער איז געווארען נערוועז.

— וואָס געהט מיר אָן אַ פרוי א דאָקטאר, אַנ׳אדוואָקאט, א אינזשענער, ווען איך בין געזונד, האָב קיין מענשען ניט גע׳הרג׳עט און וויל מיר קיין בריק איבער׳ן וואסער ניט בויען. אָבער א פרוי, מעג זי אפילו זיין א נארישע — לאָז זי נאר זיין שעהן. מיר ווע‍לען מיט דער מאַדמואזעל דאקטאר זעהר ערנסט פערברייגנען, בעוואונדערען איהר חכמה און די נאַרישע ווע‍לען מיר נאָכלויפען.

— הייסט דאָס, איהר נעהמט דאָס אלץ פון אייער שטאַנדפּונקט: דאָס וואָס בריינגט אייך נוצען. א מאָדנע טעאריע!

— רופט עס ווי איהר ווילט, — האט שוין קאוואלסקי אויסגערו־פען אויפגערעגט, — אבער לאזט מיר אייך זאגען, איהר לייגט אוועק א געוועהר, מיט וועלכען איהר ציעלט אזוי גוט, און ווילט דוקא אנ־נעהמען דאס געוועהר פון אייער געגנער, מיט וועלכען איהר קאנט נאך נישט אומגעהן. זאגען מיר, איהר וועט שוין ווערען דאקטוירים און אדוואקאטען; איהר וועט זיין אי שלעכטע דאקטוירים, אי שלעכטע אדוואקאטען, ווייל אנשטאט דאס הארץ הויבט איהר אן דעם קאפ צו בענוצען. דאגעגען האט איהר א געוועהר, וואס איז אייך אזוי פאסענד, וואס האט אזא אלטע טראדיציע, קלעאפאטרא'ס קאליר, וועננוס'עס ליניע, דזשיאקאנדא'ס שמייכעל. איהר האט אזעלכע מיט־לען אין האנד, פאר וועלכע אנ'אנטאניוס מיט רוימישע לעגיאנען געהן אונטער, פעלקער גיבען זיך איבער אין אייערע הענד. נייז, איהר וועט מאכען ערגערע געשעפטען מיט אייערע נייע פראפעסיעס. די מאכט פון דער פרוי ליעגט נישט אין איהר בעפרייאונג, נאר אין איהר פערקנעכטונג; וואס מעהר זי וועט זיין פערשקלאפט ביים מאן, אלץ גרעסער וועט זיין איהר הערשאפט איבער איהם.

אלע האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט: עס זאל זיך נאך ביי היינטיגען טאג געפינען א מענש, וואס זאל האבען אזא פערעלטערטע מיינונג וועגען דער פרוי. זיי האבען געשאקעלט מיט די קעפ, און אין דעם, אז די פרוי דארף זיך בעפרייען, האבען זיי געמיינט, איז שוין די גאנצע וועלט אייניג.

— דאס האבען מיר דאך שוין לאנג געהערט, גאנץ לאנג געהערט.
— האט מאדמואזעל מייזעל געמאכט מיט דער האנד.

מערי, אלס ווירטהין, האט געפרואווט ראטעווען די סיטואציע.

— הער קאוואלסקי איז א קינסטלער, און קינסטלער האבען טייל־מאל מאדנע אידעען, נור מען דארף זיי מוחל זיין, — האט זי געזאגט, קוקענדיג אויף קאוואלסקי'ן מיט א שמייכעל, גלייך ווי זי האט דאס געמיינט צוויי־דייטיג.

און כדי אבצושוואכען דעם איינדרוק, וואס קאוואלסקי'ס רייד האבען געמאכט, האט זי זיך געזעצט צו דער פארטעפיאנא און האט אנגעהויבען צו שפיעלען שאפען'ס א נאקטיורן.

דער עולם איז שטיל געווארען, איינגעהארכט זיך מיט ערנסט צו

מערי׳ס שעהנעם שפּיעלען און געלוישט די טענער, וועלכע האָבען זיך ווי וואלקען רויך געטראָגען אין בעשאָטענטען סאַלאָן.

קאָוואַלסקי איז געווען בייז אויף זיך, פאַרוואָס ער האָט זיך אריינ־געלאָזט איז א געשפּרעך, און מעהר נאָך פאַר זיין אונטאַקטישען אנטוואָרט מערי׳ן. ער האָט געקוקט אויף איהר ווי זי איז איצט געזעסען אין האַלבען שאָטען. איהר פּראָפּיל איז געווען בעלויכטען פון דער ליכט, וואָס איז געשטאַנען אויף דער פּאַרטעפּיאַנאָ; איהרע שווארצע לאָקען זיינען געפאַלען איבער איהר געזיכט און זיך געפּערלט אין דעם שיין פון ליכט. ער האָט געקוקט אויף איהרע בעוועגונגען און האָט געזעהן, ווי איהרע הענד, ווי יעדע בעוועגונג איהרע שפּיעלט מיט דעם נגון. זי איז טרויעריג געווען. אויף איהרע געטאָקטע פּלייצעס איז געלעגען א טרויער, און איהרע האָהרע, וואָס זיינען געפאַלען אויף איהר פולען קארק, האָבען אין א שטילען חנ׳עוודיגען שיין געשימערט טרויעריג.

נאָכ׳ן שפּיעלען איז ער צוגעגאַנגען צו איהר. ער האָט געהאָפט צו טרעפען אויף איהר דעם צוויי־דייטיגען שמייכעל פון פריהער, און האָט איהר געזאָגט:

— זייט מיר מוחל, וואָס איך האָב אייך דעם אבענד פערשטערט. אַלע דאַמען זיינען אין כעס אויף אייך, וואָס איהר האָט מיך דאָ אריינגעפיהרט.

— ניין, פערקעהרט, מיר דאַנקען אייך פאַר אייער אויפריכטיג־קייט, — און זי האָט געשמייכעלט, אָבער ניט צו איהם, נאָר מיט דעם קאַלטען, ערנסטען שמייכעל פון פערמידקייט און געלאַסענקייט.

אז מישאַ איז געבליבען מיט זיך, נאָך קאָוואַלסקי׳ס אוועקגעהן, האָט ער פערשלאָסען די טהיר הינטער זיך און בעהאַלטען ערגעץ־וואו דעם שליסעל, מורא האָבענדיג, אז ער זאָל זיך ניט אויפכאַפּען. און אָהין לויפען צו מערי׳ן. טויזענד מאָל האָט ער זיך געזאָגט אין הארצען: „א געזעלשאַפט פון גימנאַזיסטקעס, דאָס איז גוט פאַר קאָוואַלסקי׳ן“. און דאָך האָט ער געזעהן, ווי קאָוואַלסקי מאַכט פול מיט זיך דעם זאַל. אַלע הערען איהם אויס, און מערי שמייכעלט צו איהם. צי איז ער אייפערזיכטיג אויף קאָוואַלסקי׳ן? ער איז בייז געוואָרען אויף זיך

און פאַרשעמט פאַר דעם חשד אין זיין געדאַנק. קאָוואַלסקי איז איהם געוואָרען אונטערטרעגליך, אונסימפּאַטיש און דאָס אַלעס.

ער האָט זיך געפּרואווט ווייטער אוועקזעצען צום בוך, אָבער די ווערטער האָבען זיך איהם געמישט פאַר די אויגען. — ער האָט געקלערט וועגען מערי'ן.

זינט קאָוואַלסקי איז געקומען, האָט זיך מערי פאַר איהם אוועק־געשטעלט בעזונדער פון אַלע פרויען אין דער וועלט. ער האָט אָנ־געהויבען פיהלען צו איהר אַ גאַנץ פרעמד געפיהל. ער האָט נישט געקאָנט דענקען דעם נאָמען, אַז ער זאָל דערבײַ ניט רויט ווערען, פיהלען זיך פאַרשעמט און עפּעס זעהר שולדיג.

גאָר בעהאַלטען אין זיך האָט ער געזאָגט, אַז דאָס איז „ליעבע", וועגען וועלכער ער האָט אַזוי פיעל געלעזען. נאָר באַלד האָט ער זיך אַליין אויסגעלאַכט: איך בין אַ אינגעל. דאָס איז ניט „ליעבע" — דאָס איז אַ נאַרישקייט, אַ קינדהייט און דאָס אַלעס.

אַז ער האָט דערפון געקלערט, פלעגט ער זיך שעמען צו קוקען אַ פרוי אין פּנים אַריין. איהם האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע פרויען ווייסען וואָר ער דענקט, און ער האָט געמיינט אַז די פרוי בעזיצט עפּעס אַזעלכעס, וואָס ווייסט וואָס „ליעבע" איז. ער האָט ביי זיך געקלערט: ער וועט אַמאָל פרעגען זיין שוועסטער סאָניע, אַז זי זאָל איהם זאָגען וואָס זיינען די סמנים פון „ליעבע": צי דאָס וואָס ער דענקט אַזוי פיעל וועגען מערי'ן איז שוין די „ליעבע", אָדער נישט. נאָר אַז ער האָט זיך דערמאָנט אָן זיין שוועסטער, האָט זי איהם אַזוי נאַריש אויסגעזעהן! וואָס וועט ער איהר פרעגען? — ער טראַכט נאַרישקייטען און זיין גאַנץ דענקען וועגען מערי'ן זיינען נאַרישקייטען. ליעבע האָט ער געלעזען ביי טאָלסטאָי'ען, וואו עס פערליעבט זיך אַז אָפיצער, אַ געענדיגטער דאָקטאָר שוין, אַ גרויסער טשינאָווניק און אין יענעמס פרוי. אָבער נישט ער, מישא ראָזענצווייג, וואָס דאַרף ערשט היי־יאָהר אָנקומען אין אוניווערזיטעט.

אַ סטודענטען־ליעבע — האָט ער פון זיך געלאַכט. און דאָך האָט ער זיך ניט געקאָנט פאַסען. אין דער היים האָט ער שוין ניט געקענט איינזיצען. ער האָט זיך אָנגעטהאָן, אויפגעעפענט די טהיר און אַראָב אין גאַס.

צו דאווידן, האט ער געזאגט, וועט ער געהן, און די פיס האבען איהם אוועקגעפיהרט צו זיין פעטער'ס הויז.

ער האט ארויפגעקוקט אין דער הויך. פון אלע פענסטער אויפ'ן ערשטען שטאק, וואו דער פעטער וואהנט, גיסט זיך העלעס ליכט אראב. ער האט זיך נאך א פאר מאל ארויף און אראב געדרעהט. פון באלקאן האט ער געהערט מערי'ס שפּיעלען. דאס שפּיעלען האט איהם געצויגען, — ער איז שוין גרייט געווען ארויפצוגעהן. ער האט זיך אבער דערמאנט אן קאוואלסקי'ן, און אין זיין אייגענער איצטיגער לאגע. ווי ער שטעהט אונטער'ן פענסטער, ווי א פערליעבטער שילער פון פינפטען קלאס גימנאזיום, און ער האט זיך אין די הענד גענומען.

— איינמאל געזאגט נישט ארויפצוגעהן — איז נישט — האט ער זיך געזאגט און איז אוועק פון פענסטער.

אבער וואוהין? — ער האט זיך געוואלט פערגעסען — און ער האט זיך דערמאנט אן ארקאדיע'ן, וואו עס פלעגען זיך צונויפקומען די יונגע לייט פון שטאדט, און מיט א פלאמענדען געזיכט און מיט קרענקונג פון בעליידיגונג אין הארץ איז מישא אריין אין די „שמאלע גאס".

אין דער „שמאלער גאס" ביי ארקאדיען פלעגט זיך פערזאמלען די אינטעליגענץ פון שטאדט. ביי ארקאדיען רעם זוהן — די יו־גענד, ביי ארקאדיען דעם פאטער — די עלטערע (עפּיס האט מען ביידע, דעם פאטער און זוהן, גערופען מיט איין נאמען — ארקאדי, חאטש ביידע האבען אזוי ניט געהייסען). דער פאטער ארקאדי איז געווען אז אנעגט פון לעבענס־פערזיכערונג, א פרעהליך אידעל און צו איהם פלעגען קומען די פרעהליכע וויציגע מענשען. און דער זוהן איז געווען אן אויסגעשלאסענער סטודענט פון אוניווערסיטעט, אן ערנסטער, קלוגער יונגער־מאן, און צו איהם פלעגען קומען די ערנסטע יונגע מענשען.

אין קארידאר האט מישא ארויפגעטראטען אויף קאלאשען, וועלכע זיינען געווען צושפּרייט איבער'ן גאנצען קארידאר ביז דער שטוב אריין חאטש עס איז געווען זומער. אויף דער ערד איז געלע־גען א שטאס מאנטלען, מענערשע און וייבערשע. א ווייבערשע הוט האט זיך ארומגעוואלגערט. פון אינווייניג האט זיך געהערט

א לאכען און א קול האט נאכגעמאכט שלום־עליכם׳ס אידיש, דער־צעהלענדיג עפּיס פון „מנחם־מענדלען״.

ער איז אריין אין צימער. דאס צימער איז געווען העל בעלויכ־טען. דער סאמאוואר האט געזאדען. ביי א ווינקעל פון טיש איז געזעסען א רעדעל אידען, שרעקליך פערטיעפט אין קארטען שפּיע־לען און האבען ניט געהערט דאס לאכען און שטיפען פון דער קופּקע, וואס איז געזעסען ביים צווייטען עק טיש, צווישען וועלכע עס זיינען געווען פיעל ווייבער. איינע א דיקע אידענע איז געזעסען פון אויבען־אן און האט ברייט און הויך געלאכט אויפ׳ן קול, צושאקלענדיג מיט איהר געמבע. ארום איהר זיינען געזעסען יונגע ווייבלעך, יונגע־לייטלעך און האבען דערצעהלט פעטע וויצען.

דער ווירטה איז ארומגעגאנגען און האט מיט א שטיל געלעכטע־רעל גלעזער טהיי דערלאנגט.

מישא האט גלייך געוואלט אריין אין צווייטען צימער. עס האט איהם אויפגעהאלטען א יונגער־מאן און א צווייטער האט די ווייבער אנגעוויזען אויף איהם.

— וואס וויל דער? — האט די דיקע אידענע געפרעגט.

— אונז אלע קיין ציון אוועקפיהרען.

— אויף פרעה׳ס רייטוואגען, — האט א צווייטער צוגעלעגט.

אין צווייטען צימער, א קליינס און א שמאלס און טונקעל בע־לויכטען און פול מיט רויך, האט זיך נור געהאנדלעט אום א קליי־ניגקייט. עס זיינען געזעסען ארום טיש אייניגע יונגע־לייט מיט א פאר מיידלעך און האבען „ראזסוזשדאיעט״ אלערערשטענס וועגען שאפען פאר די אידען, וואס שפּיעלען דערינען אין קארטען, און פאר די ווייבער, וואס לאכען, א לאנד און א שפּראך, און דערנאך וועגען אויסבעסערען דאס גאנצע געזעלשאפטליכע סיסטעם און איינ־פיהרען די סאציאליסטישע ארדנונג.

וועגען דעם זיינען אלע געווען אייניג. עס האט זיך נור געהאנ־דעלט אום די וועגען, וועלכע דארפען פיהרען צום געווינשטען ציעל.

— וואס מיר דארפען, איז אט וואס — האט זיך געהערט דא־וויד׳ס שטים ביי מישא׳ס אריינקומען — ערד, ערד, ערד...

דער צווייטער יונגער־מאן האט זיך אנגערופען:

— אלעקסאנדער דער צווייטער האט דעם פויער בעפרייט פון

קנעכטשאפט. ער האט איהם אבער פערשקלאפט צום פריצ'ישען לאנד. צוערשט האט דער פויער צום ווינציגסטען אנגעהערט דעם פריץ. ער האט איהם געשלאגען, אבער ער האט איהם דערפאר עסען געגעבען. ער האט מיט זיינע קינדער געהאנדעלט, אבער אז ער איז קראנק געווארען, האט ער איהם געהיילט. איצט איז וואס? דער פויער ארבייט פאר'ן פריץ, ווי פריהער, און שטארבט דערביי פון הונגער. ער איז קראנק, זיינע קינדער שטארבען פאר קעלט, קיינער קוקט זיך אויף איהם ניט אום. פון פריץ'ס רשות האט מען איהם ארויסגענומען און מען האט איהם ניט געגעבען דאס, וואס דער פויער דארף צו זיין לעבען, צו זיין ערהאלטונג. מיר דארפען ערד, דער רוסישער פויער לעבצט נאך ערד, — האט די שטים אויסגערופען טריאומפירענדיג.

מישא האט איצט אנגעקוקט דעם יונגען־מאן, וואס האט גערעדט די ווערטער. עס איז געווען א דארער, אויסגעמאגערטער אידישער יונגער־מאן מיט א טיפיש אידישען נאז און טיעפע אויסגעלאשענע אויגען. מען האט בעמערקט, אז די אויגען האבען אייגענטליך נאך ניט ריכטיג געזעהען, וואס איז ערד, אז דאס פנים איז געווארען בלייך און אויסגעצויגען פון די שטעדטישע מויערען און דער אטעם האט קיינמאל נאך ניט געעטעמט מיט ערדישען ריח.

— און דאס איז דער עיקר — האט דער יונגער־מאן געפינקעלט מיט זיינע אויגען און דערביי טיעף זיין שטערן געקנייטשט, — דערביי וואלט ניט געווען קיין בעזונדערע אידישע פראגען. די אידישע לאגע איז נור איין קייטעלע אין גאנצען אונרעכט, וואס טהוט זיך אין לאנד. גיב דעם פויער ערד — וועלען אלע האבען וואס צו עסען; ער וועט מעהר מענשליכע בעדערפנישע האבען און די פאבריק אין שטאדט וועט האבען מעהר צו טהאן און דעם ארבייטער וועט בעסער זיין; די גאנצע פראגע אין לאנד איז נור אן ערד־פראגע.

— און וואס וועט זיין מיט דער קאנצענטראציע פון קאפיטאל? איהר ווילט רוסלאנד צוברעקלען אין א קליין בירגערליכען שטאט. גיב די רוסישע פויערים ערד, וועלען זיי ווערען צופריעדען, האט א צווייטער יונגער־מאן דיסקוטירט.

— און וואס איז געווען בעת דער פראנצויזישער רעוואלוציע? האבען דען די קליין־בירגער, וועלכע מען האט אוועקגעגעבען די

גיטער פון קירכען און גראפען, ניט געשטיצט די נייע ארדנונג? — האט א „באַרישנע", וועלכע האט געטראגען געשווירענע האהר און גע־רויכערט א פּאַפּירֹאָס, אויסגערעדט פון א ווינקעל ארוים.

דאס פריילין האט עס געזאגט אין אזא טאן, ווי די גאנצע ערד וואלט שויז געלעגען אויפ'ן טיש פאר איהר און עס האנדעלט זיך נור אום דעם, ווען צו פערטיילען.

דאס געשפרעך איז באלד איבערגעגאנגען צו דער אידישער פראגע. א הויכער רוסישער סטודענט, וואס האט זיך איין שטארק ארומגעדרעהט און קיינער האט ניט געוואוסט, ווער ער איז און זיין געזונד פּנים מיט זיינע שטארקע הענד האבען מעהר געקאנט דער־צעהלען פון דער ערד, ווי די אלע אנוועזענדע דא, — האט זיך ביים צוטיילען די ערד גארניט אנגערופען. נאר אז דער יונגער־מאן האט דערמאהנט די אידען — האט ער אויסגעשריען:

— און איך בעשטעהע ניט אויף דעם.

ער האט זיך אויפגעשטעלט און דערביי געהאלטען א לאנגע בעגייסטערטע רעדע וועגען אידען און אידישקייט. איהם איז צו וועניג געווען גלייכבערעכטיגונג מיט אלע גוטע זאכען פאר אידען. ער האט זיי יעדען בעזונדער חאטש א לאנד געוואלט געבען; ער האט כמעט ווי געפאדערט פיעל גרעסערע רעכט פאר אידען, ווי פאר די רוסען.

— איך קען דיין סענטימענטאליטעט, — האט דאס פריילין מיט די געשווירענע האהר געזאגט צו דעם סטודענט.

דער יונגער ארקאדי, א קליינער און א דארער, אין ברילען, איז ארומגעגאנגען און האט יעדען צוגעשמייכעלט פריינדליך, חאטש קיינער פון די פערזאמעלטע האט עס ניט בעמערקט. און פון דער צווייטער טהיר האט זיך אלץ אבגעשלאגען דאס אונערטרעגליכע לאַ־כען. מישא איז געזעסען אין א ווינקעל און האט זיך צוגעהערט צו אלעם — ער האט אויפ'ן וועג אנגעגרייט א גאנצען רעפעראט וועגען דער אידישער לאגע, ווי ער פערשטעהט זי און דעם רעפעראט האט ער געוואלט דא אויסברייגנען. ער איז אויף זיך בייז געווען, פארוואס ער האט דעם מוטה ניט. ער האט זיך צוריקגעהאלטען. ער האט אלץ געקוקט אויף אברהם מיכאַילאָוויטש, וועלכער איז געזעסען גע־

גענאיבער איהם מיט זיין געפוצט בערדעל און האט יעדען רעדנער געקוקט אין די אויגען אריין, ווי מיט א געלעכטערעל.

אבראם מיכאילאוויטש איז געווען דער עלטסטער פון דער גאנ־צער געזעלשאפט. ער האט אין דער היים געהאט א ווייב מיט פינף קינדער, וועלכע האבען געלעבט אין ארימקייט און דחקות, נור אויף איהם האט מען עס ניט אנגעזעהען. ער האט שטענדיג געטראגען א ריינעם ראק און די בארד איז תמיד געווען אויסגעקעמט, און גע־חבר'ט האט ער זיך נור מיט יונגוואַרג. ער איז געווען א רוסישער לעהרער אין שטאדט, וועלכער האט פארבערייט עקסטערנע צום עק־זאמען. ער האט אויך מישא'ן פארבערייט אין קלאס אריין. און מישא האט געהאט דאס געפיהל, גלייך ווי ער דארף פאר זיין לעהרער פארזאגען די לעקציע. ער האט געוואלט עפּיס זאגען, און ער האט געהאט עפּיס צו זאגען, און ער האט ניט געוואגט. ער איז בייז גע־ווארען אויף זיין מוטהלאזיגקייט. ער האט זיך אפילו איין מאל אויפגעהויבען און האט אנגעהויבען צו זאגען: „גאספאדא" — און איז רויט געווארען, אז אלץ האט געפלאמט אין איהם. און אז ער האט זיך געזעהען שטעהן צווישען עולם און דער עולם האט געווארט אויף זיין ווארט, האט ער געהאט דאס געפיהל, ווי ער טרינקט זיך און מוז זיך ארויסראטעווען.

— גאספאדא! — האט ער אנגעהויבען צו שטאמלען, — איך האב געוואלט, אז מען זאל ריידען וועגען דעם, וועגען דעם, — האט ער געשטאמעלט — וואס זיינען מיר? וואס בין איך? איך מיין אט וואס: דער, דער רוס דא — וויזט ער אויפ'ן רוסישען סטודענט — ער איז א רוס, צי ער ווייסט עס, צי ער וויל עס, צי ניט, ער איז א רוס, אהן זיין ווילען און אהן זיין וויסען, — און דערביי איז מישא פלוצלינג שטעהן געבליבען אהן ווערטער.

דער עולם איז געשטאנען האלב פערוואונדערט.

— מיר פערשטעהן אייך ניט, — האבען אייניגע געזאגט.

— וואס וויל ער? — האט געפרעגט דאס פריילין מיט די געשווי־רענע האהר.

מישא האט זיך צוריק אוועקגעזעצט אויף זיין ארט, פערשעמט און רויט.

— ווענען וואס מיינט איהר דאס? — האט צו איהם געזאגט אבראם מיכאילאוויטש אין א פראַקטיקציאנעלען טאָן, ווי ער וואלט איהם געוואלט מוטה נעבען.

— איך מיין עס ווענען דעם, וואס מיר, אידען, ריידען ווענען אלץ. מיר האבען עפּיס א שותפות אין אלץ און אונזערס איז קיין זאך ניט. איבער אלץ, וואס מיר ווילען, ריידען מיר, גלייך ווי עס וואלט אונזערס געווען. מען וואלט אייגענטליך געדארפט זיך אליין אנאליזירען און זעהן פון וואס בעשטעהט איך, וואס געהט מיך אן, וואס איז מיין און פון דעם אויסקוקען אויף אלץ, וואס איז ארום.

נור קיינער האט איהם שוין ניט געהערט. דער עולם האט גע־רעדט ווענען דער ווירקונג פון דער רעוואלוציע אויף דעם קליין־בירגער. אלע האבען גערעדט. איינער האט דעם אנדערען איבערגע־שלאגען די רייד, און די פּנים׳ער און די שטימען זיינען פערטרונקען געווארען אין רויך פון די פּאפּיראסען, וואס האט פול געמאכט דאס צימער, און פון דער צווייטער שטוב האט זיך געהערט אלץ דאס לאכען פון דער דיקער אידענע, וואס איז געזעסען אויבען־אן צווישען די לוסטיגע ווייבער און יונגע־לייט.

אז מישא איז אהיים געגאנגען, האט איהם דאוויד אנגעיאגט אויפ׳ן וועג. ער האט איהם חבר׳יש אנגענומען ביי דער האנד און געקלאפּט אויף דער פּלייצע:

— וואס איז מיט דיר? זינט א צייט געהסט דו ארום אהן א קאפּ?

מישא האט אויסמיידענדיג געשמייכעלט:

— ווער, איך?

ווער, דו? — האט דאוויד געלאכט, — אודאי ניט איך. האסט דיך ניט וואס צו בעהאלטען, איך ווייס פון אלץ.

— וואס ווייסט דו? — האט מישא געפרעגט מיט הארץ־קלאפּען.

— אז דו ביזט נאריש פערליעבט, ווי א גימנאזיסט. שעם דיך, אין אזא צייט, ווען רוסלאנד וואכט אויף, געהסט דו ארום, ווי א פער־ליעבטער גימנאזיסט, קומסט אויף פערזאמלונגען און רעדסט סאמע נארישקייטען.

מישא האט שולדיג געשוויגען.

— שלאָג דיר, ברודער, די געדאַנקען פון קאָפּ ארויס. צו דער ארבייט נעהם זיך. היינט איז ניט קיין צייט צו ליעבען... און דאַ געהט איהר ביידע ארום ווי די מלאכים'לעך. זי איז עפּיס אנדערש. זי איז אַ נאַריש מיידעל, אָבער דו?

— וועמען מיינסט דו? — פרעגט מישאַ.

— וועמען איך מיין? וואָס בעהאַלסט דו זיך? איך ווייס פון אַלץ.

— אָבער ווער?

— זי, דיין געליעבטע. דער „נאַר" האָט מיר אַליין פערטרויט, אַז זי ליעבט דיך.

— ווער? — כאַפּט איהם מישאַ אַן ביי דער האַנד.

— ווער? מייז נאַרישע שוועסטער ראַחעל.

— אָבער, — שרייט אויף מישאַ און ווערט דערביי אַנטשווינגען.

נאָך קאַוואַלסקי'ס אַוועקגעהן פון טהיי־אָבענד האָט מערי די גאַנצע נאַכט ניט געקאָנט שלאָפען. זי האָט זיך געפיהלט בעליידיגט ביז צו ערנידערונג און האָט זיך ניט געקאָנט מוחל זיין איהרע ווערטער.

— ווי ביליג, גאָט מיינער, ווי ביליג איך בין, — האָט זי זיך געזאָגט, — קומט צופאָהרען אַ פרעמדער מענש, איך ווייס ניט ווער ער איז, וואָס ער איז און וואַרפט אַלטע אויסגעדראָשענע פראַזען, און איך פאַל צו איהם, ווי די ערשטע נאַרישע גימנאַזיסטקע.

זי האָט זיך אויפגעהויבען מיט'ן געדאַנק — אַלץ, וואָס עס איז געשעהען, צו פערגעסען און נעהמען זיך פאַרצובערייטען צו דער רייזע קיין פּעטערבורג.

נור ווי אויף צו־להכעיס האָט זי אומעטום, וואו זי איז געווען דעם גאַנצען טאָג, געהערט ריידען נור פון קאַוואַלסקי'ן. אַלץ האָט נור גערעדט וועגען דעם קינסטלער, וואָס איז דאַ אין שטאָדט, און אַלע האָבען געוואוסט די מעשה מיט דער שיקסע און קיינער האָט זיך ניט פערהאַלטען צו איהם גלייכגילטיג. אַ טהייל האָט איהם געריהמט און אַ טהייל האָט איהם געשענדעט. אומעטום, וואו זי האָט זיך אַ קעהר געטהאָן, האָט זי געפיהלט קאַוואַלסקי'ן ארום זיך. היינט האָט ער געמיטאָגט ביי דער מומע, אויף מאָרגען איז ער פערבעטען צו די קעניגס. אין פיעל ערטער האָט זי געהערט ווי אַ געוויסען צוזאַמענ־

האנג צווישען זיין נאָמען מיט איהרען און דערביי געמערקט אַ שמייכלען אויף די ליפּען. איהר האָט דאָס געקרענקט און זי האָט איי־ניגע מאָל אויסגערופען: „ווי דער נאָמען לאַנגווייליגט מיך שוין! אַ מענש זאָל אַזוי פול מאַכען מיט זיך אַ שטאָדט!“

פאַר־נאַכט האָט זי איהם אָנגעטראָפען אין שטאָדט־גאָרטען צווי־שען די אַלעע. זי איז געגאַנגען מיט סאָניען. ער איז געגאַנגען מיט פריילין קעניג שפּאַצירען. די מוזיק האָט געשפּיעלט און דער גאָרטען איז געווען פול מיט שפּאַצירענדע, אָפיצערען, סטודענטען און דאַמען. צום ערשטען מאָל האָט זי זיי געלאָזט דורכגעהן. אין קאָוואַלסקי'ס אויגען איז געלעגען אַ ווילען צו צוגעהן צו איהר. זי האָט איהם קאַלט געגריסט און פריינדליך צוגעשמייכעלט דער פריילין קעניג. זי האָט געוואָלט אָבקעהרען אין די צווייטע אַלעע, אַז זי זאָל זיך ניט דאַרפען בעגעגענען מיט זיי, נור באַלד, ביים צווייטען מאָל אומקעהרען זיך, האָט זי געזעהן, ווי קאָוואַלסקי, האַלטענדיג דאָס פריילין קעניג אונטער'ן אָרעם, געהט מיט יענער צו צו איהר. זי האָט זיך צוקושט מיט פריילין קעניג און צו קאָוואַלסקי'ן זיך אַ נויג געטהאָן. קאַלט בעגריסענדיג זיך מיט סאָניען, האָט ער געזאָגט צו מערי'ן:

— וואָס מאַכט איהר?

אַזאַ וואָרימער טאָן — און זיינע אויען זיינען ווידער גרויס און קלאָר געוואָרען און זיין געזיכט האָט אָנגענומען יענע קינדערשע פרייד פון נעכטען.

זי האָט איהם פערוואונדערט אָנגעקוקט און האָט איהם קאַלט אָבגעענטפערט:

— איך דאַנק אייך.

— און איהר האָט מיך אין אַ שעהנע געשיכטע אריינגעצויגען, — זאָגט ווייטער קאָוואַלסקי צו איהר מיט'ן פריהערדיגען געלעכטערעל.

— איך? פרעגט מערי פערוואונדערט.

— נעכטען אויף דער נאַכט מיט דער מאַדמואַזעל מייזעל. איך האָב מיר אַלע פרויען און מיידלעך אין שטאָדט געמאַכט פאַר שונאים מיט מיינע ווילדע אויסדריקען, — ווייזט ער אויף פריילין קעניג, — אָבער איך האָב עס גאַרניט געמיינט אַזוי ערנסט; מען דאַרף מיך ניט נעהמען אַזוי ערנסט, ווי איהר נעהמט מיך. היינט האָב איך אייך אַזוי געזאָגט, מאָרגען קאָן איך אייך גאָר עטוואָס אַנדערש

זאגען און, גלויבט מיר, דער יעניגער, וואס האלט זיך אז א שטענדיגע מיינונג, איז נור א לאנגווייליגער מענש.

די מיידלעך האבען אנגעהויבען צו לאכען. מערי האט אויך ניט געקאנט איינהאלטען דעם שמייכעל, וואס האט זיך געוויזען אויף איהרע ליפען.

— אפשר דענקען אזוי קינסטלער. מיר, פראסטע בשר־ודם'ס, דענקען ניט אזוי. מיר מוזען האבען אין לעבען א פרינציפ, — האט זיך אנגערופען סאניע, אונטערשטרייכענדיג דאס ווארט „פרינציפ".

— ניין, איך האב יא א פרינציפ, — האט זיך קאוואלסקי אנגערופען, — מיין פרינציפ איז שעהנקייט. אט געהן פאר מיר מענשען פארביי, איך הער זיי אויף צו פיהלען, אלס בעזונדערע אינדיווידואר מען, וועלכע האבען אייגענע ווילענס. פאר מיר זיינען זיי פלעקען. אויף וויפיעל דער פלעק איז מיר אנגענעהם פאר'ן אויג, אויף אזוי פיעל בערעכטיג איך זיין עקזיסטענץ. אויף וויפיעל דער פלעק שטערט מיר די הארמאניע, דארף ער אויסגעמעקט ווערען. נור דא קום איך צו דער גרעניץ פון מיין פיזישער מאכט.

מערי איז געווען שווייגענדיג. אויף איהרע ליפען האט זיך נור פון צייט צו צייט א שמייכעל בעוויזען. זיי האבען זיך אוועק־געזעצט אויף דער באנק און קאוואלסקי האט אין א זעהר לוסטיגען טאן אנגעהויבען צו מושטירען די פארבייגעהענדע. האט מיט זיין שוי־שפיעלערישען טאלאנט אנגעהויבען אויסצולאכען יעדענס בעוועגונג און מינע און געפרובט טרעפען פון וואס פאר א ספערע זיי זיינען. מעהרסטענס זיינען דאס געווען פרויען פון אפיצערען און טשינאווני־קעס, געקליידט זעהר גראב אין שווערען שווארצען סאמעט, מיט רויטע זיידענע בענדער בעפוצט. עס זיינען דורכגעגאנגען אידישע פרויען, בעציהרט מיט פיעל גאלד און פערריסענע קעפ; אז אלטער פאל־קאווניק מיט א יונגער טאכטער, צוויי גימנאזיסטקעס, נאך וועלכע עס האט זיך נאכגעשלעפט א גאנצע חברה יונגע שילערס. קאוואלסקי האט געפרובט טרעפן יעדען מיט וואס ער בעשעפטיגט זיך און וואס ער דענקט. א סוחאטישער לעהרער האט פאר מערי'ן דאס הוט אראבגענומען. קאוואלסקי האט אלץ גע'טענה'ט אז דער לעהרער איז פערליעבט אין מערי'ן און שרייבט איהר אנאנימע ליעבעס־בריעף. עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז ס'איז ניט אזוי. עס איז

געוועז א אידישער לעהרער פון דער פריוואט־שוהל פון דער מאדמו־אזעל מייזעל, וועלכער איז אויסגעשלאסען געווארען פון דער שוהל, ווייל ער האט פראפאגאנדירט צווישען די אידישע קינדער קריסטליכע אידעען. מיט וועלכע מערי האט גראד סימפאטיזירט.

מען האט אנגעהויבען צו ריידען וועגען דער פרויען־קליידונג, קאוואלסקי איז געוועז געגען דער מאשין־ארבייט, געגען דעם, וואס די מיידלעך טהוען זיך אלע אן לויט איין סיסטעם; ער האט גע־רערט וועגען אינדיווידועלער קליידונג און וועגען ערהאלטען די פרויען־ליניע אין די קליידער, און אלע זיינע רייד זיינען געווענדעט געווען צו מערי'ן, גלייך ווי דאס פריילין קעניג און סאניע וואלטען גארניט געווען דערביי, און האט זיך דערביי געשטארקט איבערצו־צייגען זי אין זיינע רייד.

מערי האט זיך שוין געוואלט אייניגע מאל אויפהויבען און אוועק־געהן. איהר איז זיין פרעהליכער טאן און זיין דירעקט ווענדען זיך צו איהר געווען, צו ווידער, זי האט זיך געשעמט פאר איהרע חבר'טעס און איז רויט געווארען דערביי. נור זי האט עס ניט געטהאן, כדי איהם ניט ארויסווייזען איהר אויפמערקזאמקייט אויף זיינע ווערטער. זי האט זיך קאלט, אבער טאקטפאל צוריקגעהאלטען און איהם קורץ געענטפערט.

פלוצים איז קאוואלסקי געבליבען זיצען, דאס מויל און די אויגען אפען און האט געוויזען מיט'ן פינגער:

— און דאס איז עפּיס נייעס, גאר נייעס.

עס איז געוועז א רויטליכער, גאלדענער פלעק אין דער שיינענ־דער זון, וועלכער האט געלויכטען צווישען די בוימער. געגען דעם רויטליכען גליהענדען פלעק זיינען געגאנגען צוויי יונגע־לייט.

— דאס איז א קאליר, דאס איז א ליניע, — האט קאוואלסקי אויסגעשריען ענטציקט.

— דאס איז דאך מישא מיט די לייזעראוויטשעס, — האט סאניע זיך אנגערופען.

אן אויגענבליק שפּעטער זיינען זיי ארויסגעקומען פון דעם בריי־טען זונען־פלעק, וואס איז געלעגען איבער'ן וועג אין דער אלעע און אריינגעקומען אין דעם שאטען. דאס רויטע גאלדענע טוך איז איצט מאטער געווארען און עס האט זיך פון איהם ארויסגעזעהען ראחעל'ס

קלאר געזיכט מיט דעם פלײשיגען פול אבגעברענטען האלז און איהרע שווארצע צעפ האהר. נעבען איהר זײנען געגאנגען מישא און דאוויד.

מישא האט זיך פערלעגען פערנויגט און איז רויט געווארען. ראחעל, וועלכע איז געווען בעקאנט מיט סאניען און מיט מערי'ן נור פון דער־ווייטענס, האט מיט איהר שווארצען קאפ האהר פריי זיי געגריסט. זיי האבען געוואלט דורכגעהן, נור מערי, בעמערקענדיג קאַ־וואלסקי'ס ענטציקונג איבער ראחעל'ס טוך, האט זיי צוגעוואונקען און סאניע האט זיך אויפגעהויבען אהער צו רופען זיי צו דער באנק.

מישא מיט ראחעל'ן זײנען צוגעגאנגען. דאוויד האט זיך אב־געשטעלט פון דער־ווייטענס, ווארטענדיג.

זיי האבען זיך פארגעשטעלט קאוואלסקי'ן און זי האט פריי, חבר'ש צוגערופען דאוויד'ן.

דאוויד איז צוגעקומען מיט א אונצופריעדענער מינע, האט זיך פערבויגען און זיך ארומגעקוקט.

קאוואלסקי האט אבער איצט גארניט בעמערקט. ער האט זיך געפרעהט מיט דעם פערגאלדעטען טוך אויף ראחעל'ס אקסעל, ווי א קינד. זיין גאנץ געזיכט האט אנגעהויבען צו לייכטען און די אויגען זײנע זײנען אפענער און קלארער געווארען. ער האט בעטראכט דאס טוך, וואס איז ארויפגעווארפען אויף ראחעל'ס אקסעל, און האט גע־רעדט, ווי האלב צו זיך:

— אבער אן איינפאל — דאס גאלד אויף די טונקעלע האהר. פון וואנען האט איהר דאס?

— איך האב עס פון דער באבען. דער טאטע האט'ס געהאט בע־האלטען, דאס און די אלטע בראש (ווייזט זי פריי איהר נאקעטען האלז, אויף וועלכען עס איז געהאנגען אויף אן אלט גאלדען קייטעל, אן אלטער, שווארצער, קליינער מעדאליאן, מיט פעריל בעזעצט). איך האב די זאכען זעהר ליעב. אלע לאכען פון מיר, — האט דאס מיידעל ארויסגעזאגט איינפאך און אזוי אפען און פריי, ווי זי וואלט א אינגעל געווען און גערעדט מיט איהרע חברים.

קאוואלסקי האט אלץ בעטראכט דאס טוך. עס איז געווען אן אלט טונקעל בוכאריש זיידען טוך, אין גאלד געוועבט, וואס די אלטע אידישע פרויען פלעגען טראגען צו שוהל־געהן. עס איז געווען שטארק און פעסט ארומגערינגעלט ארום דער מיידעל'ס ביוסט ביז

צום אָפּענעם האַלז און האָט אַרויסגעזעהען, ווי אַ גאָלדענער פּאַנצער, אויסגעגאָסען אויף איהר שטאַרקער ברוסט. קאָוואַלסקי'ס געזיכט האָט אָנגענומען דאָס פּערלענען געלעכטערעל, וואָס איז מערי'ן אַזוי גוט בעקאַנט געווען פון נעכטען. און זי האָט בעמערקט, אַז זיין ענטציקען און זיינע אָפּענע אויגען און מויל גילטען ניט נור די אַלטע שמוק־זאַכען, נור דעם גאַנצען מיידעל, וועלכעס איז דאָ געשטאַנען פריי, נאַאיוו און שטאַרק.

איהר האַלז און ווייסע נאַקעטע הענד זיינען געווען, גלייך ווי זי וואָלט ערשט איצט אַרויס פון טייך, און איהרע האָהר זיינען נאָס געווען, אויסגעצוואָגען און איהרע רונדיג־אַראָבגעפאַלענע אַקסעל האָ־בען אויסגעזעהען ווי זיי שלאָפען. און דאָס מיידעל איז געשטאַנען און האָט גאָר פון דעם ניט געוואוסט. קאָוואַלסקי איז אַזוי ענט־ציקט געוואָרען, אַז מערי'ן האָט זיך יעדען אויגענבליק אויסגעדרוכט, אַז אָט וועט קאָוואַלסקי דאָס מיידעל אַרומנעהמען און פאַר אַלעמען ראַחעל'ס גרויסע, בלאָהע אָפּענע אויגען אויסקושען.

מערי'ס ליפּען האָבען אַ ציטער געטהאָן און זי האָט זיך אָבגע־רופען צו מישאַ'ן:

— פאַרוואָס ביזט דו ניט געקומען נעכטען? איך האָב אויף דיר געוואַרט.

קאָוואַלסקי האָט זיך ערשט איצט אויפגעוואַכט פון זיין ענטציקען און האָט זיך געווענדעט אין מערי'ס זייט.

— די אַלטע אידישע ווייבער האָבען זיך פיעל שעהנער און אינדי־ווידועלער געקליידט פון זייערע טעכטער. איהר מיט אייער אָריענטאַ־ליש געזיכט — האָט ער זיך דירעקט געווענדעט צו מערי'ן — קליידט זיך ווי די ערשטע בעסטע שיקסע פון פּאַריז, און דאָס איז אייער אידעאַל; איך בין פעסט איבערצייגט, אַז אייער מוטער האָט אין דער היים זאַכען, אויף וועלכע איהר קוקט מיט פעראַכטונג און זיי וואָלטען אייך בעסער געקליידט, ווי די אַלע קליידער פון די שטעדטישע שניי־דערינס.

מערי איז ערשטוינט געבליבען. זי איז פערשעמט געוואָרען פאַר מישאַ'ן און מישאַ איז אויך ערשטוינט געבליבען. אַ רויטע פלאַם האָט אָנגעצונדען זיין געזיכט, ער איז פערשעמט געוואָרען איבער מערי'ן און איז אין איין אויגענבליק גרייט געווען זיך אַרויפ־

צואוואָרפען אויף קאָוואַלסקי׳ן און איהם שלאָגען. זיין סאָלידע, רוהיגע נאַטור האָט איהם נור אָבגעהאַלטען פון אַ סקאַנדאַל.

מערי האָט געענטפערט קאָוואַלסקי׳ן האַלב אין שפּאַס.

— גוט, פון היינט־אָן וועל איך אָנהויבען נאָכצוקוקען מיין מאַמעס אַלטע אוצרות און וועל זעהן, וואָס דאָרט איז פאַראַן פאַר מיר. מישאַ, ווען גרייטסט דו זיך אין וועג אַריין? איך בין שוין באַלד פאַרטיג, — האָט זי זיך געווענדעט צו מישאַ׳ן, אויפגעהויבען זיך פון אָרט און גענומען מישאַ׳ס אָרעם און געקוקט איהם ליעבליך אין געזיכט אַריין, אַז מישאַ׳ן איז וואַרים געוואָרען אין אַלע גליעדער. נאָך איהר האָט זיך די גאַנצע געזעלשאַפט אויפגעהויבען און אָנגעהויבען צו שפּאַצירען צווישען די אַלעען.

דער גאָרטען איז איצט פול געווען און פון דער־ווייטענס האָט זיך געהערט, ווי די זעלנערשע טראָמפּייטען שפּיעלען אַ וויענער וואַלס.

מערי האָט פעסט געהאַלטען מישאַ׳ס אָרעם און האָט איהם אַלץ ליעבליך געקוקט אין די אויגען אַריין און גערעדט מיט איהם אַזוי פריינדליך, אַזוי גוט, אַז מישאַ האָט ניט געקאָנט קיין וואָרט פון מויל אַרויסברענגען. זיין אינגליש פּנים האָט זיך פערקרימט ווי צום וויינען און ער האָט פערגעסען אַז אַלץ, אַז זיינע געדאַנקען וועגען פּאַרטייען, וועגען „עפּים טהאָן" — עס איז איהם גוט געוואָרען, גוט ביז צום שמערץ.

— פאַרוואָס ניט? — האָט ער זיך געזאָגט — פאַרוואָס זאָל עס זיין ניט קיין ליעבע? קאָן איך דען ניט אַזוי פיהלען, ווי אַ גאַנצער פאַרטיגער מענש, אַ דאָקטאָר, אַ טשינאָווניק? איך בין דאָך שוין אַ דערוואַקסענער מענש.

אין דעם האָט ער דערפיהלט, אַז איהר האַנד ליגט אין זיינער. ער האָט געקוקט אויף איהר. איהר בליק איז איצט געווען געווענדעט אויף קאָוואַלסקי׳ן מיט ראַחעל׳ן, וועלכע זיינען געגאַנגען פאָראויס. זי האָט אַלץ געזעהען קאָוואַלסקי׳ס אָפען מויל און אויגען און זיין פערלעגענעם שמייכעל, קוקענדיג אויף ראַחעל׳ן.

מערי׳ס הענד האָבען געצוקט, זי האָט געוואָרפען אַן אומרוהיגען בליק אַרום זיך, האָט פּלוצים אַרויסגענומען איהר האַנד פון מישאַ׳ס אָרעם און האָט אין מיטען ריידען אָבגעהאַקט.

מישא האט א ציטער געטהאן מיט זיין גאנצען קערפער און האט קראמפפהאפט די ליפען פערביסען.

דאס דרייצעהנטע קאפיטעל.

אין א פאר טעג ארום איז קאוואלסקי פערשוואונדען געווארען, ווי אין וואסער אריין. קיינער האט ניט געוואוסט, וואו ער איז אהינ־געקומען. מערי איז געגאנגען צו בעקאנטע, וואו קאוואלסקי פלעגט קומען, צו דעם באנקיר קעניג, צום פעטער, האט געלווישט א ווארט וועגען קאוואלסקי'ן אבער אלע האבען זיך נור געוואונדערט איבער זיין פלוצלונג'דיג פערשווינדען. פון קיינעם האט ער ניט גענומען קיין אבשיעד. מען האט ביי איהר געפרעגט אויף קאוואלסקי'ן, געמיינט, אז זי מוז עס דאך צו בעסטען וויסען. איהר האט דאס פערדראסען. אבער אזוי לאנג ווי זי האט געפיהלט קאוואלסקי'ן ניט ווייט פון זיך, חאטש זי איז אויף איהם ברוגז געווען, האט זי זיך געפיהלט בערוהיגט. זיין פלוצלונג'דיג פערשווינדען האט זי אויפגערודערט, זי האט זיך קיין ארט ניט געקאנט געפינען. בייז און בעליידיגט איז זי געווען אויף זיך אליין.

— „וואס געהט מיך אן דער פויליש פראזען־מאכער?"—ווי זי האט איהם גערופען. דאך זינגט יענער שפאציר אין גארטען, וואו זי האט איהם געזעהען אין געזעלשאפט מיט ראחעל'ן, האט זי זיך אונטערגע־געבען. זי האט געפיהלט, אז איהר מלחמה־האלטען מיט זיך איז אומזיסט. יא, זי איז אייפערזיכטיג אויף קאוואלסקי'ן.

— „אבער, גאט, ווער איז ער? ווי קאן מען אייפערזיכטיג זיין אויף א מענשען, וועלכען מען האט פיינט?" — אין דעם איז זי דאך געווען איבערצייגט. ווער ווייסט, אפשר האט ער שוין א ווייב מיט קינדער, אפשר שוין א געליעבטע. נאר דאס זיינען אלץ געווען תירוצים אויף בערפערליכע. אינעווייניג, פאר זיך איז איהר אין דעם אלעם קיין אונטערשיעד ניט געווען. מעג ער האבען א ווייב מיט קינדער, מעג ער זיין ווער ער איז — זי האט געפיהלט, אז זי בעדארף זיין נאהענט־שאפט, און מיט איהם איז איהר גוט, איז איהר גוט, ווי ער איז.

— „אבער ער ליעבט מיך גארניט; ער פעראכט מיך דאך. איך קום צו איהם און בויג מיין קאפּ פאר איהם און ער שטויסט מיך אב פון זיך, ווי א הונד, ווי א הונד שטויסט ער מיך אפּ פון זיך.“

איהר גאנצער שטאלץ האט זיך דערוועקט אין איהר. זי האט זיך געזאגט: ניין, קאוואלסקי איז פאר מיר א טויטער בוכשטאב. אבער אינוויייניג, טיעף אינוויייניג, אין זיך, האט זי דאך געפיהלט, אז עס איז ניט אזוי, אז איהר לעבען הויבט זיך ערשט איצט אן, ערשט איצט — זינט זי האט דערקענט דעם שלעכטען, פרעמדען מאנספּער־שוין; אז אלץ, וואס זי האט געהאט דורכגעלעבט ביז איצט, איז גאר־ניט, אפילו איהר סענטימענטאליטעט צום יונגען שווישפּיעלער אין קיעוו. ניין, דאס איז גארניט געוועז, איצט ערשט הויבט זיך עס אן, מיט דעם פרעמדען, וואס שלאגט זי מיט דער פויסט אין פּנים אריין און יאגט זי פון זיך. דאס איז איהר לעבען, דאס איז איהר גורל.

און זי האט געזאגט: — „מיט וועמען האלט איך מלחמה? צו וואס צווינג איך מיין הארץ — איך וועל דאך סיי־ווי־סיי ניט קאנען מנצח זיין! איך וועל אהינגעהן צו איהם און וועל מיך איהם ברענ־גען און וועל איהם זאגען: „אט בין איך, איך וויים ניט, עס איז עפּיס אין מיין הארץ רייף געווארען פאר דיר, נעהם עס צו און גיב מיר צוריק מיין רוה“.

— „און וואס געהט עס מיך אן ווער ער איז און וואס עס איז מיט איהם? איך טהו עס דאך פאר מיר — האט זי צו זיך גע׳טענה׳ט — פאר מיר און ניט פאר איהם!“

און די נעכט זיינען געווארען צו טעג און די טעג צו ווירענדע חלומות.

— „און וואס וועט זיין, אז איך וועל קומען צו איהם און איך וועל מיך איהם ברענגען, און ער וועט מיך לאזען שטעהן, מיט א פעראכ־טענדיג שמייכעלע וועט ער קוקען אויף מיר, אדער ער וועט מיך בע־רוהיגען, ווי מען בערוהיגט א קינד: געה אהיים, שלאף און פערגעס אן אלץ?“

א וואלקען איז איהר פאר די אויגען שטעהן געבליבען און איז קאם איז איהר היים געווארען און זי האט זיך געזאגט:

— „ניין. טויזענד מאל שטארבען און ניט איין מאל די שאנד דורכטראגען".

און דאך האט זי זיך ניט געקאנט איינהאלטען און איז אהינגע־גאנגען צו מישא'ן און האט זיך פארבייגעהענדיג געפרעגט אויף די לייזעראוויטשעס און איהר צוועק איז געווען — געוואהר ווערען, צי איז קאוואלסקי ניט דארט ביים דאקטאר לייזעראוויטש.

— „יא, זי מוז זיך עס זאגען. זי איז געגאנגען אהין, נור צוליעב דעם און נור צו דעם צוועק האט זי גערעדט מיט מישא'ן וועגען די לייזעראוויטשעס".

אזוי האט זי מיט זיך מלחמה געהאלטען איינינע טעג, אייניגע נעכט, ביז אין איין שעהנעם פריה־מארגען האט זי זיך אויפגעהויבען, אנגעטהאן זיך און איז אוועק אין דארף אריין, וואו זיי זיינען גע־ווען צום ערשטען מאל.

אויפ'ן וועג צום דניעפר צו, צווישען די בזשאזעס האט זי איהם געטראפען. ער איז געשטאנען אונטער א גרויסען שירם אין זיין פויערשען קאפעלוש פאר א מאלער־שטענדער.

איהר האט זיך געדוכט, אז ער איז העכער געווארען אין דער צייט, וואס זי האט איהם ניט געזעהען.

א מינוט איז זי פון דערווייטענס געשטאנען, איהם בעטראכט ווי ער ארבייט. גיט א שטריך און לויפט יעדען אויגענבליק אב פון דעם בילד און בעטראכט עס פון דער־ווייטען; באלד שטעלט ער זיך אב דערביי און לעגט צו דעם פענזעל צום בילד, שאקלענדיג זיך דערביי ערנסט, פערטיעפט, ווי ער וואלט גערעדט; איהר איז איין אויגענ־בליק ניט איינגעפאלען זיך צו דערווייטערען, כדי איהם ניט צו שטע־רען. פערקעהרט, עס האט זי איצט א גרויס חשק אנגענומען צו זעהן זיין געזיכט און צו זיין דערביי, ווי ער ארבייט. זי האט גע־פיהלט א גייסטיג בעדערפניש אין דער מינוט צו איהם נאהנט צו זיין.

ווי א קאץ האט זי זיך צוגעשלייכט אין דער שטיל, האט זיך פון דער־ווייטענס אוועקגעזעצט און האט געקוקט אויף זיין געזיכט. עס איז געווען גאר אנ'אנדער קאוואלסקי, ווי דער, וועמען זי האט גע־קענט. זיין געזיכט איז אינגער געווארען מיט צעהן יאהר און דאך פול מיט ענערגיע. זיינע אויגען האבען געגלאנצט, אויף זיינע ליפען איז געלעגען דער שמייכעל פון א קינד און איבער זיין געזיכט האט

זיך פערצויגען א וואלקען פון טרויער, פון א ערנסטער, ליעבער מע־לאנכאליע, גלייך ווי ער וואלט געזעהן א אונזיכטבארע וועלט, דעם ערנסט האט זי קיינמאל ניט בעמערקט אויף זיין געזיכט און האט נישט געוואוסט, אז אזא ערנסט קאן געמאלט זיין.

זיין געזיכט האט איהר אין דעם אויגענבליק דערמאהנט נאך אנ'אנדער געזיכט, וואס זי האט אמאל געזעהן, זי איז א קליין מיידעל געווען. עס איז געווען דאס געזיכט פון איהר פעטער, דעם רבי'ן פון גאליציען, וועלכער האט זיך ביי זיי אויפגעהאלטען אמאל א שבת און האט קידוש געמאכט.

אן ערנסטער, ציטריגער טרויער האט זי ארומגענומען.

דאס אלץ האט אבער נור געדויערט א פאר מינוט. באלד האט זי קאוואלסקי בעמערקט. ער איז ניט דערשראקען, ניט פערוואונדערט געווארען. ער האט נור אויסגערופען אויף פויליש: „אח, איהר זייט עס!" — און האט ווייטער געארבייט, גלייך ווי איהר פלוצלינג'דיג ערשיינען וואלט גאנץ נאטירליך געווען. נור צו זיך האט ער אלץ גערעדט: „באלד, אזוי, איהר זייט עס, באלד, באלד". און מען האט געזעהען, אז ער ווייסט ניט די בעדייטונג פון די ווערטער און זאגט דאס גלאט אזוי, אבי צו ריידען.

זי האט געשוויגען.

— עס האנדעלט זיך אום דעם וואלקען — האט ווייטער קא־וואלסקי גערעדט. ווי צו זיך, קראצענדיג זיך אין קאפ, ניט אראבנעה־מענדיג זיין אויג פון בילד און דעם וואלקען און ווייטער געטהאן זיין ארבייט — אלץ איז א וואלקען. די ווארימקייט, אט־אט די ווארימ־קייט. און זעהט דעם שטאלץ, וואס א וואלקען האט. יא, אזא שטאלצקייט! איך האב א פראפעסאר געהאט, איז ער א הויכער גע־ווען, און אזא דיקען בויך געהאט און ער האט געמאלט בלויז קליינע בילדלעך: א שטיקעל פעלד, א שטיקעל הימעל און א וואלקענדעל; ער פלעגט זאגען, אז די גאנצע וועלט איז וואלקען. יא, יא. און וואס זאגט איהר? הא? — האט ער זיך פלוצים געווענדעט צו מערי'ן.

מערי האט געוואוסט, אז די ווערטער זיינען ניט צו איהר גע־ריכטעט, אז ער זעהט זי ניט און פיהלט זי ניט איצט ביי זיך. זי האט געשוויגען און קאוואלסקי האט ווייטער גערעדט, ווי צו זיך אליין און געטהאן זיין ארבייט.

— א וואָלקען איז ניט קיין קליינינקייט — האָט ער, מיין גראָ־בער פּראָפּעסאָר, געזאָגט — דאָס איז ניט קיין קאַפּאָטע. דאָס איז אַן איבּיגקייט. אַ מיידעלשער קערפּער. יאָ, יאָ מאַדעליזירען, מאָדע־ליזירען, ווי אַ ווייבּערישען אַקט דאַרף מען אַ וואָלקען, און די וואָרימ־קייט און דער שטאָלץ, שטאָלץ. צי ווייסט איהר, וואָס הייסט מאָ־לען אַ וואָלקען? — האָט ער געזאָגט, דער פּראָפּעסאָר — עס איז אַרויפצוגעהן אין הימעל אַריין און זעהן אַ פרעמדע וועלט, וואָס מיר קענען ניט. געהט אַזאַ אידעל מאָלען אַ וואָלקען, אַ הימעל, וויל זעהן נאַט און עס צוריקגעבּען מיט זיינע אָרימע פאַרבּען. אַ חוצפּה, האָ? אַזאַ קליין אידעל. — האָט ער זיך קינדיש, הערצליך צולאַכט.

באַלד האָט ער אָוועקגעלעגט דעם פּענזעל מיט די פאַרבּען און האָט גענומען בּעטראַכטען אַ מינוט דאָס בּילד, אַ מינוט די לאַנד־שאַפט אַרום.

און ער האָט זיך געווענדעט צו מערי'ן אין זעהר אַ פרעהליכען טאָן. זיינע אויגען האָבּען געגלאַנצט און ער איז אונגעהויער גוט געוועזן.

— גוט האָט איהר געטהאָן, וואָס איהר זייט אַרויסגעקומען. גוט, גוט. אַח, ווי גוט. איך בּין זעהר פרעהליך, איך בּין זעהר פרעהליך,— און ער האָט זי זעהר ליכט בּעריהרט די פּלייצעס — אָט זעהט וואָס איך האָבּ געמאַכט; עס איז גאָרניט ווערטה, עס פעלט עפּעס, (קוקט ער נאָכאַמאָל אַן זיין בּילד). יאָ, ליעבּע פעהלט. אָט וואָס, ווי מיין פּראָ־פעסאָר פלעגט זאָגען, דער, מיט'ן גראָבּען בּויך. אום צו מאַכען אַ שעהנעם וואָלקען מוז מען ליעבּען. יאָ, יאָ. אַזוי האָט ער געזאָגט, אום צו מאַכען אַ גוטע זאַך, מוז מיין זיין אַ פערליעבּטער. אָדער ווייסט איהר וואָס? נאָר בּיי זיך געפאַלען צו זיין, עפּיס אַ גרויסע זינד אויף דער נשמה צו האָבּען. יאָ, יאָ, מיט אַ גרויסער זינד אויף דער נשמה קאָן מען גרויסע זאַכען מאַכען, אַז מען איז נידערשלאָגען. און איך וואָס? ניט איך האָבּ קיין זינד אויף דער נשמה און ניט איך ליעבּ ווּעמען. נו, ווי קאָן מען דאָ עפּיס רעכט מאַכען? אַנ'אָנגעגעסע־נער בּורזשואַ. עסט זיך יעדען טאָג זיין מיטאָג און מאָלט זיך יעדען טאָג אַ בּיסעל. ניין, ניין. מיט אַזאַ זאַטען מאָגען און ריינעם געוויסען קאָן מען גאָרניט מאַכען. מען דאַרף זיך פערליעבּען. יאָ, יאָ, פערליעבּ־בּען מוז איך זיך, אָדער אַ מענשען הרג'ענען, אַז ניט וועל איך אונטער־גע'ה'ן, — ווי מיין פריינד גליקסמאַן האָט געטהאָן. איהר ווייסט ניט.

וואס מיין פריינד גליקסמאן האט געטהאן? וואנדעט ער זיך צו מע־ רי'ן און ברעכט אויס אין אזא קינדיש, הערצליך געלעכטער, אז מערי האט געמוזט מיטשמייכלען — הערט־אויס, הערט־אויס, איהר וועט לאכען, מיין פריינד גליקסמאן...

מערי איז געזעסען און האט איהם גלייך אין די אויגען אריין גע־ קוקט. זי האט געזעהען זיין גליק, ווי עס שפיגעלט זיך אויף זיין גע־ זיכט, און זיין קינדיש לאכען, ווי עס גיסט זיך, ווי אויס קוואל און איהר איז גוט געווען דערביי. זי האט איהם מיט אונבעגרענצטער ליעבע צוגעהערט און ניט מיט איין ווארט זיין שטראמענדיגע פרייד געשטערט.

— מיין פריינד גליקסמאן, הערט־אויס — בעריהרט ער לייכט מע־ רי'ס פלייצעס — איז מיט אונז אינאיינעם אין אקאדעמיע געוועז. א ביטרער יונג. ער הייט זיך פריה־מארגענס אויפגעכאפט, דעמאלט ווען דער טוי ליעגט אויף די פעלדער, און ארומגעלאפען וואלקען מא־ לען. ער האט פלינק, מיט געוואלד, געוואלט ווערען א גוטער מאלער. מיט געוואלד געהט עס ניט, ברודערקע. דער פראפעסאר זאגט: „יא, וואס טויגען מיר דיינע וואלקענס, אז זיי זיינען אידישע קאפאטעס. אידישע קאפאטעס האט ער געזאגט — אזא פראפעסאר האבען מיר געהאט. דיין שניי איז אהן ליכט, ווי ער וואלט ניט פון הימעל געפא־ לען; דיין וואסער איז אויסגעלאשען און דיין הימעל איז א פלאכטע. קאפאטעס — ווייסע, נור קאפאטעס. קיין ליכט, קיין לעבען, קיין נשמה, — אזוי האט דער פראפעסאר געזאגט. ליעבע פעהלט, ליעבע, רו מוזט זיך פערליעבען. און וואס מיינט איהר? ער האט זיך ניט פערליעבט? אח, אח, הערט־אויס א געשיכטע. ביי־נאכט ליעג איך אזוי, וועקט מיך ווער: „מיכאל, מיכאל!“ איך עפען די אויגען, גליקסמאן זיצט ביים ראנד בעט (מיר האבען אינאיינעם געוואהנט). „וואס ווילסט דו“? פרעג איך. — „שלעכט איז מיט מיר“ — זאגט ער. „דער פראפעסאר געפינט, אז אין מיינע בילדער פעהלט ליעבע. איך פיהל עס אויך. איך וויל, איך מוז מיך פערליעבען“ (איך האב זיך דערמאהנט. פאר א פאר טעג האט מיט מיר גערעדט מיינער א בע־ קאנטער פון קראקוי. האט זיך געקלאגט פאר מיר: ער האט איינציגע טעכטער און קאן זיי ניט אויסגעבען. מען דארף מיין בעקאנטען פון קראקוי א טובה טהאן, דענק איך ביי מיר). „דו ליעבסט שוין“, זאג

איך. „איך?" — פרעגט ער מיך פערוואונדערט. — „יא, דו. דו מיינסט, איך האב ניט געזעהען, ווי דו ביזט רויט־טויט געווארען, אז דו האסט דערזעהען דאס פריילין ראטענבערג אין טהעאטער. יא, דיינע אויגען האבען געגלאנצט און דיין פנים האט געלויכטען, און דיין הארץ האט געקלאפט. מיך ווערסט דו ניט אבנארען, דאס איז די ליעבע, ברודער־קרויז. מיך ווערסט דו ניט אבנארען, דאס איז די ליעבע". — „אבער וועלכעס פריילין ראטענבערג?" — פרעגט ער מיך פערוואונדערט. — „זי, דאס פריילין מיט די ברילען, וואס שפיעלט אזוי גלענצענד פיאנא. דו געדענקסט, מיר זיינען געווען ביי איהר פאטער צו גאסט און דאס מיידעל האט אונז געשפיעלט. אה, דיין גליק דאן! און דיינע אויגען דאן, און דיין ארויף און אראבלויפען איבער דער שטוב און רייסען זיך בי די האהר! ניין, ניין, דאס איז די ליעבע, ברודער־קרויז. מיך ווערסט דו ניט אבנארען". — „וועלכע ראטענבערג? דעם פארבען־הענדלער'ס טאכטער, די מויד מיט די רויטע האהר? אבער אום גאטעס ווילען, איך קאן זי דאך ניט אנקוקען". — האט דער יונג אויסגעשריען.—„אבער וואס רעדסט דו, דערמאהן זיך, ווי דו בלייבסט מיט א אויפגעריסען מויל. א, ברודער, דאס איז די ליעבע; דו ביזט בייז. דו ראנגעלסט זיך מיט דער ליעבע, דערפאר דאכט זיך דיר, אז דו קאנסט זי ניט אנקוקען. דאס איז עס, דו האלסט מלחמה, דו ווילסט דיך ניט נאכגעבען, אבער די ליעבע איז שטארקער פאר דיר, שטארקער. גיב דיך נאך, ברודערקע, פערפאלען, פערפאלען, גיב דיך נאך ——"

און וואס מיינט איהר? מיר זיינען ניט געפאהרען דעם צווייטען טאג נאך קראקוי? איך — איבערריידען מיט'ן פאטער; ער — צום מיידעל? און וואס מיינט איהר? ער האט זיך אפשר ניט פערליעבט אין איהר? ביז'ן היינטיגען טאג! — שרייט אוים קאוואלסקי — ער שטארבט פאר איהרע טריט און ארבייטען האט ער אנגעהויבען בעסער. ער איז פערליעבט. מיט אזעלכע מענשען, ווי מיר ווערט איהר גארנישט מאכען. מיר דארפען נור וועלען און מיר קאנען זיך איינריידען וואס מיר ווילען — לאכט אוים קאוואלסקי.

מערי איז געבליבען זיצען און האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. „גאט — האט זי זיך געטראכט — וואס פאר א מענש איז דאס? ווער איז ער"?

איהר האט ארומגענומען א שרעק פאר איהם און זי האט איהם אנגעקוקט. נור זיין געזיכט איז געבליבען אזוי אונשולדיג, קינדיש־פרעהליך, אז איהר האט זיך געוואלט שפיעלען מיט איהם. זי האט זיך אנגערופען האלב־פערשעמט און האלב־לאכענדיג:

— אַ גאָט, וואס פאר אַ שרעקליכער מענש איהר זייט!

— אזוי איז עס, קינד, האט ער צו איהר געזאגט ליעב און נאאיוו — מיר קאָנען זיך אלץ איינריידען. עס הענגט נור אלץ פון אונז אליין אב, — און ער האט זי פּלוצלינג ארומגענומען און געקושט זי אין די האהר און די אויגען.

זי האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. ער האט דערביי אזוי נאאיוו און אונשולדיג אויסגעזעהן, אז עס איז נישט געווען אויף וואס זיך צו בייזערען און איבער וואס זיך צו שעמען.

און זי האט אנגעהויבען ארויסצוגעהען אין דארף אריין יעדען טאג, פון אלעמען זיך אבגעזונדערט. איהרע חבר'טעס וועניג געזעהן, מישא'ן אויסגעמידען און קיינער האט זי מעהר נים אינטערעסירט. אליין זיך פריה־מארגענס ארויסגעכאפּט פון שטוב און פערפאלען געווארען אויף גאנצע טעג. די מוטער איז פון גערולד ארוים, דער פאטער האט זיך אין זיין קאבינעט איינגעשלאסען און זי נישט געוואלט זעהן. ארויסגעקומען אין דארף, האט זי שוין קאוואלסקין געטראפען אין פעלד, ביי דער ארבייט. שטיל ווי א קאץ, האט זי זיך צוגעשליכט, אוועקגעזעצט זיך אין א ווינקעל און צוגעזעהן, ווי ער ארבייט. טיילמאל האט ער זי בעמערקט, האט ער געשמייכעלט צו איהר און גערעדט צו איהר און טיילמאל האט ער גאר פערגעסען אן איהר און איז געווען אינגאנצען איינגעטונקט אין זיין ליכט און אין זיינע פארבען.

נור זי איז גליקליך געווען, גליקליך געווען צו זיין דערביי, ווען ער שאפט, צו קוקען איהם געהיים אין פנים אריין, צו לוישען דאס ליכט, וואס שטראהלט פון זיינע אויגען בעת ער ארבייט, דאס עטעמען זיינס און די קינדערשע גרימאסע פון זיינע ליפען.

דאס פערצעהנטע קאפיטעל

שבת איז דער פריה, ווען מישא איז אריין צו לייזעראוויטש'ן, האט ער דארט געטראפען א קליינע אונאנגענעהמע סצענע.

סאבאלין, זייער מיטשילער, וואס מען האט איהם פון אכטען קלאס ארויסגעווארפען איז געשטאנען אין א ווינקעל שטוב. זיין גימנאזיסטען־הוט אהן דעם שטערענדיל איז געווען ארויפגעווארפען אויף זיין צושויבערטען קאפ האהר און האט גלייך געקוקט זיין פאטער אין די אויגען אריין מיט יענעם ווילדען אויסדרוק, וועלכער ווערט ערנסט און אונבעוועגליך, און אונאויפהערליך געביסען די אויבערשטע ליפ.

זיין פאטער, א אונגעוועהנליך הויכער, ברייט־ביינערדיגער ריעז מיט א פאר גרויסע און שטארקע הענד, האט געקלאפט מיט זיין גראבען "שטעקען אן דער פאדלאגע, די געלבע האהר פון זיין רויטען, דיקען קארק האבען זיך איהם אויפגעשטעלט און זיין גראבע באס־שטים האט אנגעפילט דאס קליינע שטיבעל.

— צום דירעקטאר זאלסטו מיר געהן, — האט ער געשריען צום יונג, — די האנד זאלסטו איהם קושען, צו די פיס זאלסטו זיך איהם ווארפען און בעטען, אז מען זאל דיך צוריק אין קלאס צונעהמען. פאר די אויגען זאלסטו זיך מיר ניט ווייזען אהן א גימנאזיסטען־צייכען. אויף טויט וועל איך דיך דערהרג'ענען, — האט ער אויפגע־הויבען זיין גרויסען שטעקען צום יונג, וועלכער איז געשטאנען און קיין פינטעל ניט געגעבען מיט'ן אויג, נור ווי א ווילד טיער געקוקט דעם פאטער גלייך אין פנים אריין. ד"ר לייזעראוויטש, שוין אנגע־טהון דעם ראק, גרייט ארויסצוגעהן, האט מיט זיינע ביינערדיגע לאנגע הענד, קוים צוריקגעהאלטען דעם ריעז פון שלאגען דעם יונג. דער איד האט זיך געריסען פונ'ם דאקטאר'ס הענד און געווענדט זיך מיט א וויינענדיג קול צום דאקטאר האלב־רוסיש, האלב־אידיש.

אכט יאהר האב איך דעם יונג אין גימנאזיום געהאלטען. איך האב נישט געגעסען, איך האב נישט געטרונקען, — האט דער איד געחליפעט, האלב איז טרעהרען, — איך האב געוואלט האבען א זוהן אין גימנאזיסטען־קליידער. צו וועמען בין איך נישט געלאפען נאך פראטעקציע! ביים גובערנאטאר אליין בין איך געווען, דעם דירעקטאר

די הענד געקושט. אַלץ האָב איך געטהאָן, אז איך זאָל דעם יונג אין גימנאַזיום אריינברייננגען, אַנ'אוניפאָרם איהם אָנגעטהאָן און ער געהט און ווארפט דאס אַלץ אוועק. אין „פּראָוויטעלסטוועַנע" זאַכען געהט ער זיך מישען. די גימנאַזיסטישע אוניפאָרם טהוט מען איהם אויס— זעהט, זעהט:

ראַהעל איז געשטאַנען און מיט גרויס רחמנות געקוקט אויף דעם יונג וועלכער איז די מינוט פערשטיינערט געוואָרען פון איהרע בליקען. זי האט געוואָלט צוגעהן צו איהם און איהם טרייסטען און האט גארנישט געפיהלט דערביי, אז זי שמערצט איהם מיט איהרע בליקען. מעהר ווי זיין פאַטער מיט זיינע רייד. דאַוויד וועלכער איז שרעקליך אויפגערעגט געוועַן, האט זיך געשעמט פאר זיין חבר און האט גע־קוקט אויף ראַחעל'ן בייז פאר איהר רחמנות'דיגער מינע. ראַחעל האָט דאס פערשטאַנען און האט זיך מיט מורא צוגערוקט נעהנטער צו דאַווידֹ'ן.

— אבער עס האט דאך קיין אומגליק נישט געשעהן, בערוהיגט אייך, — נעהמט איהם דער דאָקטאָר איין, — און אז ער וועט נישט טראָגען קיין גימנאַזיסטען־קליידער וועט ער דען שוין קיין מענש נישט זיין?

— וואס? — שרייט דער איד — דאס אַלץ איז איבער דאַנען, איבער אייך. איך האָב שוין געהערט, איהר האָט דעם יונג דעם קאָפּ פערדרעהט, — שרייט דער איד נאָך העכער, — פאַרוואס האַלט איהר דאַ אויף דעם יונג? צו פרעסען גיט איהר איהם, נאַכטלעגער גיט איהר איהם. איך וועל צום פּאָליצמייסטער געהן. וואס פאר רע־וואָלוציאָנע „סחאָדקעס" זיינען עס דאָ! — שרייט דער איד און זיין פּנים ווערט אָנגעגאָסען מיט בלוט. — צום פּאָליצמייסטער וועל איך געהן. געגען מלוכה בונטעוועט איהר זיך? וואס האט איהר זיך אין „פּראָוויטעלסטוועַנע" זאַכען צו מישען? אייך געפעלט ניט די רעגי־רונג, און דעם יונג דעם קאָפּ פערדרעהט, פון גימנאַזיום איהם ארויס־געוואָרפען — איך וועל צום דירעקטאָר געהן. איך וועל איהם אַלץ דערצעהלען.

— אָבער בערוהיגט אייך, בערוהיגט אייך, — ווענדעט נאָך אַן דער דאָקטאָר די לעצטע קרעפטען.

דאוויד, איז ווינקעל איז בלייך געווארען, ווי די וואנד, זיינע נאז־לעכער האבען זיך איהם ברייט אויפגעעפענט און ער האט שווער געעטעמט. שוין אייניגע מאל האט ער זיך געוואלט ארויפוואַרפען אויף דעם ריעז מיט זיינע פויסטען, ער האט זיך אבער איינגעהאלטען מיט אלע קרעפטען. די לעצטע ווערטער אבער האבען איהם אזוי אויפ־געבראכט, אז ער האט זיך געגעבען א לאז צום אידען ווי א טיגער.

— די מינוט ארויס פון שטוב, אדער איך שיס אייך אונטער ווי א הונד! — האט ער אויסגעשריען, ארייַנשטעקענדיג די האנד אין קעשענע.

— דאוויד, — האט דער דאקטאר א געשריי געגעבען,—בערוהיג זיך נאריש איינגעל!

דאוויד האט זיך צוריק אבגערוקט אין ווינקעל, בלייך, ווי די וואנד.

— אהא, — האט איהר געזעהן צו וואס זיי נעהמען זיך — האט דער איד אויסגעשריען — נאר זיין טאן איז שוין געווען געלעגט, ער איז בלייך געווען, ווי די וואנד און יעדעס מאל אומגעקוקט זיך מיט שרעק צו דאווידען: — פאר אנ'עלטערען מענשען האט דאס שוין קיין דרך ארץ. עס וועט אנידערשיסען ווי א הונד: און פארוואס? — האט ער זיך געווענדעט צום דאקטאר מיט א וויינענדיגער שטים — איהר זענט דאך א פאטער, זאגט אליין, איהר זייט דאך אויך א איד. איהר ווייסט דאך ווי שווער עס קומט אן א אידען א זוהן אין א רעגי־רונגס־אנשטאלט אריינברייגנגען? וויפיעל פראטעקציע האט עס גע־קאסט! עס איז דאך ביז'ן גובערנאטאר דערגאנגען. און ער געהט און פיהרט אלץ איבער. וואס קען איך טאהן? איך קאן דאך פאר'ן דירעק־טאר די אויגען ניט ווייזען. איך האב דיין זוהן אין א „פראוויטעל־סטווענע אוטשעבנע זאוועדעניע" אויפגענומען, זאגט ער, איך האב איהם א רעגירונגס־אוניפארם אנגעטהון, מעשענע קנעפ געגעבען, זאגט ער, און ער געהט און מישט זיך אין „פראוויטעלסטווענע" זאכען! דו ביזט א איד, אלע מעגען און דו טארסט ניט. דעם קאפ בויג צו דער ערד, צום דירעקטאר געה, די האנד זאלסטו איהם קושען, פאר די פיס זאלסטו זיך לעגען, טויטען וועל איך דיר, טויטען וועל איך דיר!..."

דער יונג איז געשטאנען און האט געקוקט דעם פאטער גלייך אין די אויגען אריין. אויף זיינע גראבע פליישיגע ליפען איז געלעגען א פעראכטענדער שמייכעל און זיינע שטארע, ניט פינקעלדיגע אויגען

האבען דעם פאטער׳ס גאנצע אינערליכע דורכגעבויערט און קיין זילבע האט זיך פון איהם נישט געהערט.

אבער דעם אידענ׳ס שטים איז שוין געווארען געבראכען: מיט שרעק האט ער זיך יעדעס מאל אומגעקוקט צו דאווידן, און אז דער דאקטאר האט זיך גענומען ארויסצוגעהן, האט ער זיך לאנג נישט גע־אמפערט און זיך נעלאזט נאכשלעפען. מען האט געזעהן, אז אהן דעם דאקטאר׳ס צורייךען וואלט ער אויך אנטלאפען, מורא האבענדיג פאר דאוויד׳ס רעוואלווער.

אז דער איד איז אוועק זיינען אלע שטיל געבליבען. די יונגע האבען זיך געשעמט צו קוקען איינער דעם צווייטען אין די אויגען אריין, נאר אויף ראחעל׳ס געזיכט, אויף וועלכען עס איז געלעגען שרעק און רחמנות צום יונג, האט זיך דאך געוויזען א ליכטיגער שמייכעל. זי איז געווען די ערשטע, וואס האט זיך אנגערופען צום יונג.

— האט נישט מורא פאר׳ן פאטער, געהט נישט מעהר אהיים צו איהם. ביי אונז וועט איהר וואוינען, אט דא — ווייזט זי אויף א ליידיג ווינקעל אין שטוב — מיר וועלען א בעט אויפשלאגען פאר אייך.

און, ריידענדיג אזוי, האט זי זיך גענעהנטערט צום יונג, וועלכער איז געשטאנען אין דער פריהערדיגער פאזע און זי האט איהם אנ־געהויבען צו גלעטען מיטביידע נאקעטע הענד איבער׳ן פנים.

דעם יונג׳ס פנים האט זיך אנגעצונד׳ען, ווי א פייער. צוויי גרויסע טראפענס טרעהרען זיינען איהם געבליבען הענגען אויפ׳ן אויגען־ראנד און ער האט אויסגעשריען:

— יא יעווא אוביו! — און איז ארויס האסטיג פון שטוב, ניט קוקענדיג קיינעם אין פנים אריין.

— גלופאיא! — האט דאוויד געגעבען א געשריי אויף דער שוועס־טער.

ראחעל האט זיך געפונען שולדיג. זי האט געפיהלט דעם יונג׳ס צער און שאנד, וועלכער האט מעהר געליטען פון איהרע רייד, ווי פון זיין פאטער׳ס הארטע ווערטער. זי האט דאך דאס אבער גארנישט געוואלט: זי האט איהם דאך נור טרייסטען געוואלט, גוט מאכען און זי האט נישט אויף אזוי פיעל טאקט געהאט, אז זי זאל איצט שווייגען.

זי האט דעם ברודער אנגעקוקט מיט א בליק, פול שולד־בעוואוסט און אונטערטעניגקייט, זי איז שטאלץ געווארען אויף איהר ברודער,

וועלכער בעזיצט אזוי פיעל מענשליכעס און זי וואלט גערן גענומען די שטרענגסטע שטראף פון זיין האנד פאר איהרע ווייבערישע רייד.

זי האט געוואלט צוגעהן צו דאווידן, איהם ביי דער האנד אננעהמען און זאגען: „דו ביזט גוט!"—נור זי האט איצט מורא געהאט פאר איהם. זי האט זיך געפיהלט זעהר נידערשלאגען און שולדיג פאר איהר נארישקייט. האט זי זיך אוועקגעזעצט רוהיג אויף איהר שטול, האט נור טיילמאל געווארפען א שמייכעלדיגען, פערשעמטען בליק אויף דאווידן וועלכער איז געווען ערנסט פערטראכט און זי גארנים בעמערקט. זי האט זיך געווענדעט מיט איהר בליק צו מישאן, דער איז אבער אויך געווען ערנסט געשטימט און האט געשוויגען.

זי האט מיט אלע מעגליכקייטען זיך איינגעהאלטען פון וויינען און האט געשמייכעלט, חאטש איהרע אויגען זיינען נאס געווען פון טרעהרען.

באלד האט זיך אבגערופען דאוויד:

— עס וועט שוין צייט זיין, דו געהסט מיט? — האט ער זיך געווענדעט צו מישאן.

— אין וואלד? — האט מישא געפרעגט מיט אן׳אראבגעלאזטער שטים.

— יא. — האט ער געענטפערט און האט נישט בעאבאכטעט די שוועסטער, וואס געפינט זיך נעבען זיי.

— גוט.

— קום. — האט ער געזאגט.

— דא סווידאניא, ראחעל, האט מישא געזאגט צו איהר און האט איהר געגעבען די האנד.

זיי האבען די שטוב פערלאזט און זי איבערגעלאזען אליין מיט איהרע געדאנקען.

א פאר מינוט איז ראחעל געזעסען, האט זיך געשפיעלט מיט איהרע לאנגע צעפ און איז אלץ נאהנט געווען צו וויינען. „גלופאיא, גלופאיא!" — האט זי זיך אליין געזידעלט. ער האט זעהר רעכט, דאוויד, וואס ער וויל נישט האבען מיט מיר קיין געשעפטען, נעהמט מיך אין ערגיץ נישט מיט, נישט געוואלט אין וואלד נעהמען און פערטרויט מיר גארנישט. איך בין א נאריש מיידעל, קאן נאך אלץ אויספלוידערען. איהר האט איצט אן׳אונגעהויערער שטאלץ ארומגענומען אויף

דאווידן. וואס פאר א מענש דאס איז. „ארויס פון שטוב! אז ניט וועל איך דיך ווי א הונד דערשיסען". „ווי א הונד דערשיסען"... און ווי דער איד איז דערשראקען געווארען פאר איהם און האט זיך יעדעס מאל אומגעקוקט מיט שרעק. אהא, דער טאן איז שוין אנ'אנדערער. ער בעט זיך שוין. אודאי, האט ער רעכט. ער דארף מיר גארנישט פערטרויען, איך בין דאך א נאריש, נאריש מיידעל.

אין דעם האט זי פלוצלונג אין פענסטער דערזעהען א געזיכט. זי האט'ס באלד דערקענט. דאס איז געווען דער יונג סאכאלין, וואס איז פון שטוב ארויסגעלאפען. באלד האט זיך די טהיר געעפענט און דער יונג מיט דעם אבגעריסענעם היטעל איז ווידער אין שטוב אריין. ער איז געווען רויט און דערשראקען, און האט געווארפען אן אונרוהיגען בליק ארום זיך, אבער ער האט קיין ווארט נישט אויס־גערעדט.

ראהעל איז ערשטוינט געבליבען. זי האט נישט געוואוסט, וואס צו זאגען, זי האט זיך געשעמט פאר איהרע פריהערדיגע רייד, איז זי צוגעגאנגען צו איהם און האט געזאגט מיט א ווייכער שטים:

— זייט מיר מוחל פאר מיינע פריהערדיגע ווערטער!

דער יונג האט זיך נור אומגעקוקט און פערקרימט דאס פנים ווי צום וויינען.

— איך האב אייך נישט געוואלט קרייגקען. איך האב עס געמיינט מיט אנ'אמת. אבער איך בין א נאריש מיידעל און האב גערעדט נארישקייטען

דער יונג האט זי ווייטער אנגעקוקט און די פינגער זיך געביסען און געשוויגען.

זי האט געמאכט א טריט נעהנטער צו איהם און איהר ווייבליך געפיהל האט זיך איצט אינגאנצען ערוועקט אין איהר.

— אייך מוז זיין שלעכט אין דער־היים, געהט נישט אהיים! בלייבט ביי אונז. מיר וועלען אייך שוין איינארדנען.

דער יונג איז בלייך געווארען און האט ארויסגעשטאמעלט איניגע נעצעהלטע ווערטער.

— איך ביז אייך געקומען דאנקען,— האט ער געזאגט, די אויגען צו דער ערד.

— אבער פארוואס? — האט זי געזאגט, און איז רויט שעמעוודיג געווארען.

דער יונג האט זיך פלוצלינג געגעבען אווארף צו איהר, ווי א טיער, געהאפט איהר האנד און האט זי געקושט.

— איך זעה אייך צום לעצטען מאל, — האט ער געשטאמעלט, נישט קוקענדיג איהר אין פנים אריין, און איז האסטיג ארויס פון שטוב.

ראחעל איז ערשטוינט געבליבען. זי האט נישט געוואוסט, וואס מיט זיך צו טהון.

דאס פופצעהנטע קאפיטעל.

באלד נאכ'ן „ראוו" איז געשטאנען דער וואלד, אין וועלכען די פערזאמלונג איז פארגעקומען.

באלד ווי דאוויד און מישא זיינען אריינגעקומען צווישען די הויכע סאסנעס. האט זיי בעגעגענט א יונגער בחור מיט א שטעקעל אין האנד און מיט א פאר פינקעלנדע אויגעלעך און האט געלאזט פאלען א ווארט, ווי ער וואלט צו זיך גערעדט:

— ווער עס וויל קידוש הערען, זאל זיך נעהמען רעכטס, נאכ'ן שווארצען דעמב.

געגאנגען א ביסעל ווייטער, האבען זיי שוין בעגעגענט קופּ־קעלעך יונגע־לייט מיט שטעקלעך אין די הענד, וועלכע זיינען איינ־איינעם געגאנגען און גע'סוד'עט זיך און געקוקט אויף זיי מיט חשד.

א פאר עלטערע אידען מיט בעוואקסענע בערד האבען זיך גע־וויזען פון אנ'אנדער ווינקעל ארויס און אנ'אנדער יונגער מאן איז ווידער דורכגעגאנגען און ווידער געווארפען א ווארט: „ווער עס וויל קידוש הערען, — זאל געהן צום שווארצען דעמב, רעכטס". אנגעקומען צום שווארצען דעמב, האבען זיי שוין דארט געטראפען א מאן צוויי הונדערט. מעהרסטען זיינען דאס געוועזן איינוואוינער פון „ראוו", עלטערע מענשען. אדער קינדער נאך; קיין מיטעל־יאהריגע האט מען נישט געזעהן. צווישען זיי האבען זיך געווארפען אין די אויגען די „אינטעליגענטען" פון שטאדט. זיי האבען זיך אבגעשיידט פון די „ראוו מענשען" נישט בלויז מיט זייער קליידונג, נאר אויך מיט זייער וואוקס און אויסזעהן. זיי האבען אויסגעזעהן געגען די „ראוו־מענשען"

ווי ריעזען, עפּעס גאָר ווי אַן אַנדער ראַסע. די מעהרסטע ארבייטער פון „ראוו" זיינען מיט א קאָפּ נידעריגער געווען פון די געוועהנליכע מענשען, קליינע דינע קערפּערלעך מיט קליינע אונ'ענטוויקעלטע הענד און פיס. אלטע. בלייכע פּנימ'ער מיט אראבגעהאנגענע ליפּען און אויסגעלאשענע אויגען. זיי זיינען געשטאנען און האבען גלייכגילטיג אויסגעהערט די רייד פון דעם יונגען־מאן, וואס מישא האט געהאט בעגעגענט ביי ד"ר לייזעראוויטש.

פיעל פון די פערזאמעלטע האבען זיך אייגענטליך גאר ניט בע־שעפטיגט מיט קיין מלאכה. עס זיינען געווען דארפס־געהער, האָבען זיך ארומגעדרעהט אין גאס צו חאפּען ערגעץ וואו א גראשען, און זיינען אייגענטליך דא אהער געקומען, געמיינט, „טאמער וועט עפּיס דערפון ארויסקומען". אבער מעהרסטענטייל זיינען געקומען היימישע שניידער, וועלכע זיצען דורך גאנצע טעג און האלבע נעכט אין די איינגעפאלענע הילצערנע לעכער אין „ראָוו" און נייהען ביי די קליינע נאפט־לעמפּלעך פּעלצען פאר די פּויערים. זיי האט מען גלייך געקאנט דערקענען אַן די אויסערגעוועהנליך קליינע געזיכטער, פערראָפּיעטע אויגען און אן זייערע וואסערדיגע גליעדער און קרומע פיסלעך, וועלכע מען געפינט ביי מענשען, וואס זיצען דורך גאנצע טעג אין פער־מאכטע שטיבער און געניסען ניט פון דער זון.

פאר זיי איז דאס געווען די פערזאמלונג און איבער זיי האבען זיך עס געקריעגט צוויי „פּארטייען" ביי אידען.

יעדע פון די פּארטייען האט געוואלט האבען דאס רעכט אויף דעם „ראָוו" און ביידע פּארטייען זיינען א גאנצע וואך ארומגעלאָפען אין די ווארשטאטען און האבען צוזאמענגערופען די פערזאמלונג. די פערזאמלונגען פון די פּארטייען האבען געזאלט זיין בעזונדער, זיינען אבער דאך געווען אינאיינעם — ווייל דער עולם האט זיך נישט גע־וואלט צוטיילען און האט געוואלט הערען, וועגען וואס דא האנדעלט זיך. נאר אנשטאט די ארבייטער זיינען געקומען די בעלי־הבתים אליין, ווארום קיין „משרתים" זיינען נישט געווען אין „ראָוו". עס האבען גע־ארבייט מעהרסטענס פאטערס מיט זיהן צוזאמען, יונגע־לייט נאך דער חתונה, וואס דער שווער האט אוועקגעגעבען דעם איידעם א מאשין און דער איידעם האָט זיך געשטעלט ביי איהם צו דער ארבייט.

דער רעדנער איז געשטאנען אויף אנ'אבגעהאקטער קלאָץ און האט

אויסגערעכענט די בעדינגונגען, וואס דער ארבייטער פאדערט: קודם כל א ליכטיגע ברייטע וואוינונג מיט ווענטילאציעס; די ארבייט האט געדארפט זיין אין זומער פארלויפיג ניין שעה, אין ווינטער — צעהן. שפעטער וועט מען דארפען ארבייטען נור אכט שעה אין טאג; קינדער טארען נישט ארבייטען. עס קאן נאך מעגליך זיין איינצופיהרען אזעלכע מאשינען, וואס מען דארף נישט אליין טרעטען מיט די פיס, נור טרייבען מיט עלעקטריע, און צו דעם אלעם דארף דער ארבייטער פערדיענען צוויי מאל אזוי פיעל, וויפיעל ער פערדיענט היינט און לעבען אנשטענדיג אין א ריינער וואהנונג און זיינע קינדער לאזען לערנען.

— הע, בעריל, וואס זאגסטו צו דעם? — האט זיך איין איד אנגערופען צום צווייטען, וועלכער האט געטראגען א פאר שווארצע ברילען.

— אדרבה, לאז מען עפעס זעהן, לאז מען, ס'איז שוין צייט, אז מען זאל זיך אנהויבען אומקוקען אויפ'ן ארימען בעל־מלאכה אויך, — האט זיך דער צווייטער אנגערופען.

— אבער ווער וועט דאס אלץ געבען, ווער? — פרעגט דער ערשטער.

— ווי הייסט, ווער? עס קומט פון די הויכע מקומות. דער ברודער ארבייטער האט זיך דערשלאגען צו די הויכע פענסטער, האט דארט א געוואלד געמאכט. וואס מיינסטו, עס איז נישטא קיין גערעכטיגקייט אויף דער וועלט? עס איז דא גערעכטיגקייט. מען איז געקומען, מען האט זיך דערשלאגען, מען האט געזאגט אין די הויכע מקומות א ראטשילד, א גובערנאטאר. מען האט רחמנות געקראגען.

— דער ארבייטער דארף נישט קיין רחמנות אויף זיך — דער ארבייטער בעט נישט, נאר פאדערט, — האט זיך אנגערופען א יונגער מאן מיט א שטעקעלע אין האנד, וואס איז דערביי געשטאנען און האט אויסגעהערט דעם געשפרעך — עס איז געקומען א צייט, אז דער ברודער ארבייטער נעהמט זיך דאס אליין, ער בעט נישט ביי קיינעם און נעהמט נישט פון קיינעם.

— נור ווער דען? ווער דען וועט דאס געבען די גוטע זאכען?

— מ'האט אייך געזאגט, אז מען וועט נישט געבען, נאר מיר וועלען דארפען אליין נעהמען. מיר אליין — האט זיך אנגערופען א צווייטער

יונגער־מאן א גימנאזיסט פון שטאדט מיט א פאר רויטע באקען און א פאר געזונטע הענד.

— אבער ווי אזוי? ווי אזוי וועט מען זיך נעהמען?

— מיט שטרייקען! — האט דער בחור מיט די רויטע באקען אויס־געשריען. כל זמן מען וועט דאס אונז נישט נאכגעבען, וועלען מיר נישט געהן צו דער ארבייט.

— וואס אויך א ברודער־ארבייטער? — האט דער איד מיט די שווארצע ברילען געפרעגט אויפ'ן בחור'ל.

— ע, עס איז דאך זונדעל'ס זוהן פון שטאדט.

— דעם טוך־הענדלערס?

— יא.

— און וואס טהוט ער דא?

— ער איז אויך א מאכערביים ברודער ארבייטער.

— זאל מיר זיין פאטער דאס טוך ביליגער לאזען, וואלט איך איהם מוחל געווען אלע גוטע זאכען, — זאגט דער איד אין די ברילען.

— אבער ווי אזוי וועט עס דאך זיין? ווי הייסט, מען וועט ניט ארבייטען? און ווער וועט אונז עסען געבען? — ווענדעט זיך צום „אינטעליגענט" פון שטאדט א קליין אידעל מיט א געל בערדעל, וועלכעס זעהט אויס ווי צוגעקלאפט צו זיין איינעפאלען קינדיש פנים'ל.

— מיר מוזען הונגערען, אבי דעם שטרייק געווינען, — רופט זיך אב דער בחור. מיר מוזען דעם שטרייק אנפיהרען און דערפאר, וואס מיר וועלען היינט הונגערען, וועלען מיר דערנאך זאט זיין. דער בעל־הבית וועט מוזען אנקומען צו אונז, ער דארף אונזערע הענד.

— וועלכער בעל־הבית? דער פויער, מיינט איהר, וואס קויפט ביי אונז?

— דער בעל־הבית, דער מייסטער, וואס גיט די ארבייט.

— וואס הייסט, ווער עס גיט די ארבייט? מיר אליין גיבען דאך די ארבייט און מיר אליין ארבייטען די ארבייט און מיר אליין פער־קויפען די ארבייט אויפ'ן מארק, און ווער וועט אונז געבען ליכטיגע שטיבער און געלד אונז בעצאהלען און די אלע גוטע זאכען.

— מיר דארפען אוועקלעגען די ארבייט און צושטעלען די פאדערונגען איז קאמיטעט. דער קאמיטעט וועט שוין אליין פאר

אונז אויסארבייטען מיט'ן בעל־הבית. און ביז וואנען מען וועט אונז נישט נאכגעבען די פאדערונגען, וועלען מיר הונגערן און נישט געהן צו דער ארבייט. — רופט דער יונגער־מאן הויך אויפ'ן קול, אז די אנדערע ארום זאלען איהם אויך הערען.

— און ער וועט אויך הונגערן? — פרעגט זיך דער איד מיט די ברילען אויפ'ן יונגען־מאן — אונז הייסט ער הונגערן, זיין פאטער הייסט אונז אויך הונגערן.

— זיין מאמע האט שוין פאר איהם אבגעקאכט דעם מיטאג. אז ער וועט אהיים קומען, שטעהט שוין גרייט דאס געבראטענע גענזעל.

דער בחור מיט די רויטע באקען האט זיך ניט הערענדיג גע־מאכט פון מיטאג און פון גענזעל און ווייטער גערעדט מיט די אידען.

— איך וויל שוין צושטעלען מיינע פאדערונגען, — האט זיך אנ־גערופען דאס קליינע קינדישע אידעל מיט'ן רויטען בערדעל צו דעם בחור, האלב אין שפאס, — איך בעשטעה אויף דעם אלעס, וואס דער יונגער־מאן האט דא אויסגערעכענט, איך וויל שטרייקען!

— ווער זייט איהר, אנ'ארבייטער?

— אודאי. א ברודער־ארבייטער.

— איך מיין א בעל־הבית, צי א מענש?

— ווי הייסט א בעל־הבית? אודאי א בעל־הבית. איך ארבייט מיט מיין עלטסטען זוהן צוזאמען.

— און מענשען האלט איהר?

— מענשען? ווער האלט מענשען? אודאי, האלט איך א לערן־אינגעל.

— קאן דער קאמיטעט גאר ניט טהאן פאר אייך. איהר זייט דאך אליין דער בעל־הבית און געגען וועמען ווילט איהר שטרייקען? זעהט איהר, אייערע מענשען קאנען שטרייקען — געגען אייך.

— אויב אזוי, טא קום שוין אהיים, בעריל, — רופט ער צום זוהן, — אט וועל איך אייך שיקען מיין לערן־אינגעל. א גוטען־שבת, האסט דו געזעהען א קאמיטעט!

נור באלד איז שטיל געווארען. אויף דעם אבגעהאקטען קלאץ איז איצט ארויסגעגאנגען שמואל בעריל'ס און ער האט אנגעהויבען ריידען.

דער גאנצער „ראוו“ האט איהם געקענט. ער איז אליין געווען א קינד פון „ראוו“ און אנ׳ארבייטער. אנ׳אונגעוועהנליך אונענטוויקעלטער מיט אנ׳ארויסגעזעצטען הויקער, נאר מיט א פאר גרויסע שווארצע בעלעבטע אויגען, איז ער געשטאנען אויפ׳ן קלאץ און האט גערעדט. ער האט ניט גערעדט פון שטרייקען, ניט פון בעלי־בתים און ניט פון מענשען. ער האט אין גאנץ געוועהנליכע ווערטער געשילדערט דאס לעבען פון די איינוואוינער פון „ראוו“. זיין שטים איז געווען הייזעריג און פערכריפעט און די מענשען פון שטאדט האבען איהם שווערליך פערשטאנען. דערפאר האבען זיך אבער די מענשען פון „ראוו“ גוט צוגעהערט צו יעדען ווארט זיינעם און פערשטאנען, וואס ער רעדט. זיין בילד איז געווען א טרויעריגעס. אליין א קינד פון „ראוו“, האט ער געשילדערט דאס לעבען פון די קינדער פון אידישען בעל־מלאכה פון „ראוו“, ווי זיי וואלגערן זיך ארום אין קרענקליכער היץ איז דער בלאטע און אטעמען איין, פון קליינערהייד אן, די פערדומפפטע לופט פון די קאנאלען. דורכדעם ווערען זייערע ברוסטען שוואך, זייער אטעם פערכאפט און זייערע שטימען זיינען הייזעריג און שנאפעלדיג.

ער האט גערעדט וועגען דעם, ווי ארימע מוטערס, אליין פערדארט, קראנק און מיט שוואכע ברוסטען, זויגען זייערע קינדער און מיט דער מילך נאגט דאס קינד אוים דער מוטער׳ם קרענק. ער האט דערצעהלט, ווי די אייביגע נאסקייט פון די הייזער ציהט אוים יעדען טראפען בלוט פון די לייבער. פערבלייכט די געזיכטער און מאכט די ביינער ווייך. ער האט דערצעהלט פון פערלאזטע אלטע, וועלכע זיינען ערשט נעכטען יונגע־לייט געווען, און שלעפען זיך, ווי די ווערים איבער די בלאטעם פון „ראוו“ ארום. ער האט געוויזען דאס לעבען פון זייערע קראנקע ווייבער, וועלכע מוזען איבערלאזען זייערע קינדער און מיט די קערב זיך שלעפען איבער די גאסען: דאס לעבען פון זייערע קינדער, וועלכע וואלגערען זיך אין די בלאטעס ארום, דאס לעבען פון זיי אליין און זייער נאהענטע צוקונפט. דער עולם האט איהם גוט פערשטאנען און צוגעהארכט. איצט האט מען שוין ניט געהערט קיין ווערטלעך, נור קרעכצען. ביטערע קרעכצען, וועלכע האבען זיך אויסגעריסען פון די הייזעריגע און שוואכע סוכאטישע ברוסטען, אויסגעמישט מיט הוילע הוסטען. און איינער האט געזאגט צום צווייטען:

— אוי, איז עס וואהר, אוי, איז עס וואהר!

צום סוף האט דער רעדנער פארגעלעגט, אז דער „ראוו“ זאל דעמאנסטרירען. אז עס זאלען זיך צוזאמען נעהמען די אלטע מענער, ווייבער און קינדער פון „ראוו“ און זאלען דעמאנסטרירען איבער די גאסען פון שטאדט אהן געזאנג און אהן פאהנען, נור בלויז מיט זייערע געשטאלטען.

— ווייזט אייערע לייבער,—האט ער אויסגעשריען מיט זיין ברייפענדיג קול. — דעקט אויף אייערע שמאטעס, נעהמט אייערע קינדער, ווייזט זייערע קרומע פיסלעך, זייער קרענק, זייערע געשוואלענע וואסערדיגע קעפ און פערראפיעטע אויגען, זאלען אייערע ווייבער אויפדעקען זייערע ברוסטען און ווייזען זייערע סוחאטישע טארבעס, פון וועלכע זיי שפייזען אריין זייער קרענק אין דעם בלוט פון זייערע קינדער. פיהרט אייערע בלינדע אלטע פאר אייך, רעדט נישט קיין ווארט, זינגט נישט קיין ליעד, ו ו י י ז ט אייך נאר, זאל די וועלט זעהן דעם „ראוו“ אין זיין פראכט און גלאנץ, און זאל זי דערציטערט ווערען, — האט ער אויסגעשריען.

דעם יונגען־מאנ'ס רייד האבען געמאכט אן אונגעהויערען איינדרוק. דער עולם איז שטיל געווארען נאך זיינע רייד און קיינער האט ניט געוואגט עטוואס צו זאגען. די „אינטעליגענטען“ האבען פערגעסען אן סטרייק און די „גענעראלען“ פון די פארטייען האבען זיך אויפגעהערט צו קריגען און איינצוטיילען צווישען זיך די רעדנער. זיי האבען געזעהן, אז קיין שום רעדעס וועט איצט דער עולם נישט וועלען אויסהערען. איין „גענעראל“ האט אויסגעארבייט א רעזאלוציע, אין וועלכער עס ווערט ארויסגעזאגט דער פראטעסט פון „ראוו“ געגען דעם — — — אונרעכט, וואס מען בעגעהט געגען אלע ארב״יטער — — — פון „ראוו“ — — — און עס ווערט אנגענומען איינשטימיג דער אכט־שעהדיגער ארבייטסטאג, און נאך אייניגע פונקטען פון זייער פארטיי, וואס דער „גענעראל“ פון דער צווייטער פארטיי האט בשום אופן ניט געוואלט איינגעהן אויף די פונקטען, און צווישען זיי איז צוליעב דעם ארויסגעקומען א גרויסער סכסוך. זיי האבען זיך אבער באלד ארומגעזעהן, אז די רעזאלוציע וועלען זיי סיי־ווי־סיי נישט קאנען פארלעזען, ווארום דער עולם איז געווען שרעקליך אויפגערעגט און האט געוואלט אויספיהרען דעם יונגען מאנ'ס פראיעקט. דערהויפט

האבען זיך די יונגע „אינטעליגענטען“ זעהר געריסען צו דער מאני־פעסטאציע. דאוויד איז אזוי בעגייסטערט געווארען פון דער אידעע, אז ער איז באלד געגאנגען זי אויספיהרען. ער האט צוזאמענגענומען די לייט פון „ראוו“, וואס ער האט יעדען פון זיי געקענט פערזענליך. די מייסטע אינטערעסאנטע עקזעמפלארען האט ער אויסגעשטעלט אין סאמע פראנט. איהם איז זעהר געפעלען געווען דאס בילד, וואס דער יונגער מאן האט געמאלט, און ער האט דאס אליין געוואלט זעהן. אבער ער איז ביי איהם נישט געווען בלויז א אינגעלשע פאנטאזיע. דאס לעבען פון „ראוו“, צו וועלכען ער האט זיך צוגעקוקט דורך זיין גאנץ לעבען, האט ער אויך איינגעזויגען אין זיך. ער איז גלייכגילטיג געווארען צו דער ארימקייט און לייד, ווייל ער האט דאס יעדען טאג געזעהען. אבער זייער וועהטאג איז איהם געלעגען טיעף אין הארץ. ער האט זיך געהאלטען פאר א קינד פון „ראוו“, און האט מען גערעדט פון „ראוו“, האט מען איהם אויך געמיינט. דאס האט איהם איצט אויפגעקאכט. דער „ראוו“ זאל זיך אין גאס ווייזען — דא איז ער דא, דא קען ער זיך אויך ווייזען, ער איז אויך פון „ראוו“. ער האט ניט געהערט די ווארנונג פון זיין „גענעראל“, אז עס ליעגט אין די אינטע־רעסען פון זייער פארטיי איצט נ י ש ט איינצווארדנען די מאני־פעסטאציע — ווייל דערביי וועט זיך בעטייליגען די צווייטע פארטיי אויך, נאר זי אבלעגען אויף אנ׳אנדער טאג, און זיין פארטיי א ל י י ן זאל זי איינארדנען. ער האט זיי נישט געהערט, ער האט נאר צוזאמענגעשלעפט איין אידען נאכ׳ן אנדערען: „הע, ר׳ משה, קומט אהער“; „ר׳ יצחק, מיר וועלען געהן אינאיינעם“; „דו, דו, קום דא אהער, מיר וועלען דורך דער „שיראקאיא“ דורכשפאצירען, און דורכ׳ן „פראספעקט“ זאלען זיי זעהען. קומט, קומט, מיר וועלען זיך פאר זיי ווייזען!“.

און ער האט זיי צונויפגעשטעלט און ארויסגעפיהרט פון וואלד, נישט אין שטאדט אריין, נור אין „ראוו“. זיי האבען אויפ׳ן וועג קיין סטראזשניקעס נישט בעגעגענט, און די וואס זיי האבען יא בעגעגענט, האבען געמיינט, אז עס געהט א באנדע ארימע לייט, אדער עס איז א אידישע לויה. אין „ראוו“ איז שטיל געווען. די טהירלעך פון די הייז־לעך זיינען געווען פערמאכט. דאוויד האט געוואוסט פון די פערבאר־גענסטע ערטער אין „ראוו“, וואו מען פלעגט זיך פערזאמלען.

דארט אהין האט ער געפיהרט די „קאמפאניע“. עס האט געקאנט זיין א מאן זעכציג, אכציג, ווארום מעהר ערנסטערע מענשען האבען זיך אבגערוקט און נישט געוואלט מיטגעהן. דאוויד האט ארויסגעשלעפט פון די הייזער א פאר ארימע קראנקע ווייבער און האט זיי געשטעלט אין פראנט מיט די קינדער אויף די הענד און נאכדעם האט ער אוועק־געשטעלט איינעם אויף א פאר קוליעס מיט א בלינדען קראנקען אידען, אז זיי זאלען אנפיהרען די מאניפעסטאציע. צוויי רייהען הויכע סו־חאטנע ווייבער מיט זייערע קראנקע קינדער אויף די הענד און נאך זיי דער „ראוו“ — בענגלייט פון די שמוציגע קראנקע קינדער מיט געוואל־דען און געשרייען. די „אינטעליגענטען“ האט ער אבגעשטופט, נישט געלאזט מיטגעהן. „איהר קעהרט נישט דא אהער“ — האט ער געשריען; אליין זיך אנגעטהאן א צוריסענעם ראק, אנגענומען א בלינדען אידען ביי דער האנד און געשטעלט זיך אין פראנט.

— היידא, נאך מיר!

אז זיי זיינען אנגעקומען אין שטאדט, האבען זיי געטראפען א גע־רודער, דער הימעל האט שוין אנגעהויבען טונקעל צו ווערען און עס האט זיך געקליבען אויף רעגען. א ווינד האט געבלאזען און געהויבען די שטרויען און פאפירען פון גאס און איבער די דעכער. פון פארק איבער די „ברייטע גאס“ איז געווארען א געלאף, מענשען האבען זיך אריינגעחאפט אין פרעמדע שטיבער און געוועלבער אריין און פער־מאכט זיך אין זיי. דא און דארט האבען זיך שוין געהערט צוקלאפענ־דיגע טהירלעך פון די געוועלבער. א צושראקענע אידענע אהן א טיכעל, אהן א קאפעליוש, מיט בלויזען קאפ לויפט איבער'ן מארק און פרעגט זיך נאך מיט שרעק אויף איהר זוהן, וואס קיינער האט נישט געקענט און נישט געוואוסט; פון א באלקאן אראב פרעגט א הויכער דיקער הערר א פערביילויפענדען: „וואס איז געשעהן?“ — „עס האט זיך אנ־געהויבען“, — ענטפערט מען אב פון אונטען און מען פערשווינדט. דער הערר פרעגט א צווייטען פערביילויפענדען: „וואס איז געשעהן?“

— „פערמאכט דאס פענסטער“, — ענטפערט מען אב פון אונטען.

דער הערר פון באלקאן האט ענדליך דערזעהן זשאנדארמען פיהר־רענדיג א צובלוטיגטען יונגען־מאן א מאנעפעסטאנט, האט ער פערמאכט די טהיר פון באלקאן און איז פערשוואונדען אין שטוב.

אויף דעם טויט־שרעק אין גאס איז אנגעקומען די מאניפעסטאציע מיט די קינדערישע קולות און געשרייען.

דערזעהן די קופע ארימע לייט, האבען זיי מיט פעראכטונג געגעבען א מאך מיט די הענד און די זשאנדארמען האבען געלאכט:

— זשידאוסקאיא סוואדבא, — האבען זיי צווישען זיך גערעדט און זיינען ווייטער געריטען.

אז דאוויד איז שפעטער אהיים געקומען, האט ער שוין געוואוסט פון אלץ.

עס איז געווען סאכאלין (דער יונג, וואס דער פאטער האט איהם היינט געפאטשט ביי לייזעראוויטש'ן אין שטוב פאר ראחעל'ן אין די אויגען). ער האט געשאסען אין דעם דירעקטאר פון שטאדטישען גימנאזיום, ווען דער לעצטער איז געגאנגען שפאצירען אין דעם שטאד־טישען פארק.

געטראפען האט ער איהם נישט, און דעם יונג האט מען געחאפט און מיט א צובלוטיגטען מח געפיהרט אין טורמע.

דער דאקטאר האט געטענה'ט מיט דאוויד'ן אז ער זאל נישט נעכטיגען אין דער היים — ער איז געווען זיכער אז מען וועט קומען ביי־נאכט נאכ'ן יונג — און ער זאל פערברענען זיינע פאפירען.

די פאפירען האט ער פערברענט און פון שטוב האט ער בשום אופן נים געוואלט געהן.

— איך האב דאך רעכט איבער מיר, — האט ער גע'טענה'ט צום פאטער.

דער פאטער, וועלכער האט נישט דוקא בלויז פרינציפיעל אנ־ערקענט דאס רעכט, נור דורך דער גאנצער צייט אליין עם איינגע־פלאנצט אין זיינע קינדער, האט שטיל געשוויגען, געווען זיכער, אז מען וועט דעם יונג ביי־נאכט ארעסטירען.

ראחעל איז נור געזעסען אין א ווינקעל. איהרע אויגען האבען היינט מאדנע געגלאנצט און אויף איהר האנד האט געברענט דער קוש פון סאכאלין.

אבער אומזיסט האט זיך דער פאטער געשראקען. גרויס איז גע־ווען זיין פערוואונדערונג, אז מען איז נאך דאוויד'ן נישט געקומען, קיין רעוויזיע נישט געמאכט, נישט די נאכט און נישט די קומענדיגע נאכט.

דאָס זעכצעהנטע קאַפּיטעל

מישא האָט זיך ארויף און אראָב געדרעהט איבער זיין צימער און געטראַכט דערפון, וואָס ער האָט דורכגעלעבט די לעצטע טעג. אודאי, איז עס א גרויסע זאך, די רעוואָלוציע, רוסלאנד בעפרייען פון צארישען יאָך. אודאי, איז עס א לעבענס־אויפגאבע, אבער וואָס טהו איך? — האָט ער זיך געזאָגט — איך זיץ ביי מיין פאָטער אין דער ווארימער שטוב, איך בין דאָך ווי זונדעל׳ס זוהן.

— ווי זיי האָבען געקוקט אויף איהם מיט פעראכטונג (מישא האָט געהערט די סצענע אין וואלד צווישען די בעלי־מלאכות מיט זונדעל׳ס זוהן). זיי האָבען רעכט, אז זיי קוקען אזוי אויף אונז. איך קום צו זיי און הייס זיי שטרייקען, איך הייס קעמפפען, און אליין וואָס טהו איך? ווער בין איך? צי וואָהן איך אין אזא דירה, ווי זיי? נישט. צי האָב איך קראנקע קינדער און א קראנק ווייב, ווי זיי? נישט. נור וואָס דען? איך האָב א רייכען פאָטער. דער פאָטער ארבייט אויף מיר. מיין מיטאָג שטעהט גרייט פאר מיר, צי איך קום יאָ אהיים, צי נישט. מיין בעט ווערט געבעט אָהן מיר און איך דרעה זיך א גאַנצען טאָג ארום. וויל איך, ארבייט איך; וויל איך נישט, ארבייט איך נישט. און קום צו זיי, — צו מענשען, וואָס איך האָב קיין בעגריעף נישט פון זייער לעבען און וואָס איך קאָן זיך גאָר ניט אפילו פאָרשטעלען זייערע פיזישע ליידען, און געה זיי העלפען. און מיט וואָס? איך גיב זיי עצות און זאָג, איך רייד. און ווער וועט מיך נויטען, אז איך זאָל מאָרגען אויף קומען צו זיי, און מיט זיי ווייטער ריידען, און ווייטער עצות געבען? פארוואָס זאָל איך ניט קאָנען מאָרגען אוועק־פאָהרען און איינגאַנצען אָן זיי פערגעסען? אודאי, האָבען זיי רעכט, אז זיי קוקען אזוי אויף זונדעל׳ס זוהן, און זיי דערצעהלען איהם פון זיין מיטאָג, וואָס וואַרט אויף איהם אין דער־היים, און פון די פּראָ־צענטען, וואָס זיין פאָטער נעהמט פאר די סחורות ביי זיי. און וואָס בין איך בעסער פון זונדעל׳ס זוהן? איך בין דאָך אויך דערזעלבער. ניין, זיי האָבען נישט בלויז זונדעל׳ס זוהן געמיינט, זיי האָבען מיך איך געמיינט. זיי האָבען אונז אלעמען געמיינט, אלע שילער און „אינ־

טעליגענטעז", וואס זיינען דארט געווען, און זיי האבען רעכט. מיר זיינען פרעמדע, מיר מאכען זיך נור א שפיעל פון זיי, אנ'ערנסט שפיעל, א שפיעל מיט א „אידעאל". געוויס! מיר שאפען זיך פון זייערע לײדען א אידעאל פאר אונז, כדי אנצופיעלען אונזער פוסט לעבען. עס איז א פערגניגען — אבער נור פאר אונז. דער ביפשטעקס איז אונז פער'מאוס'ט געווארען אין דער־היים, דאס געוועהנליכע לעבען, מיר ווילען האבען אויך א אידעאל, א גייסטיגע ארבייט, און מאכען זיך פון זיי, פון זייערע לײדען, א גייסטיג אידעאל, אונזער געוויסען צו בערוהיגען, אונזער ביפשטעקס צו בערעכטיגען.

אבער באלד האט ער זיך דערמאהנט אן די געשטאלטען פון יענע אינטעליגענטען, וועלכע האבען געליטען פאר די ארבייטער, די אלע, וואס שמאכטען אין סיביר אין די טורמעס; אן דער געשטאלט פון װענגעראװ, וועלכער האט אוועקגעווארפען זיין לערנען, זיין היים, זיין גאנצע צוקונפט און לעבט נור צווישען די אידישע ארבייטער, קריכט אין אלע פינסטערע לעכער, לערנט זיי שרייבען און לעזען; אן ד"ר לייזעראוויטש'ן און טויזענד אידישע העלדען, וועלכע זיינען די לעצטע צייט צוריקגעקומען צום אידישען פאלק און האבען אלץ געאפפערט צוליעב זייער אידעאל. ניין, ניין, דאס איז נישט קיין שפיעל אין „אידעאל", אין א „גייסטיגען ביפשטעקס", דאס איז עס פאר איהם, מישא'ן, פאר זונדעל'ס זוהן און זייער גלייכען, אבער נישט פאר זיי. עס זייען דא גרויסע קרבנות און גרויסע העלדען, מען דארף טהאן, ווי דאקטאר לייזעראוויטש, ווי װענגעראװ, אננעהמען אלע פארמען פון זייער לעבען, אליין וואהנען אין זייערע וואהנונגען, אליין פערדינ־נען פון וואס זיי פערדינען, אליין עסען זייערע שפייזען און שלאפען אויף זייערע געלעגערס. דער, וואס טהוט דאס, נור דער האט דאס רעכט צו זיי צו קומען, און נור דער קען עפעס אויפטהאן. ווי זיי האבען עס זיך צוגעהערט צו דעם יונגען־מאן, וואס האט דערצעהלט פון זייער לײד! דאס איז זייערס א מענש, אנ'אייגענער. אבער, גאט, — וואס קען איך אויפטהאן מיט מיין שניידעריי? — האט ער זיך ווידער געזאגט — וואס וועט שוין זיין אז איך וועל זיך אוועקזעצען אין איינעם פון די לעכער אין „ראוו" און אליין ווערען א שניידער? וואס וועלען דערמיט די ארבייטער געהאלפען ווערען? אמת, זיי וועלען האבען צוטרוי צו מיר, אבער וואס וועט דאן זיין?

אין קאפ האט זיך איהם געפלאנטערט א געדאנק, וואס ער האט אמאל געלעזען:

— נוצען ברענגען הייסט אלערערשטענס זיך אליין נוצליך זיין. איך מוז און דארף צוערשט עפעס ווערען.

און די רעוואלוציע און דאס אויפוואכענדע רוסלאנד? און ארום און ארום דאס לעבען?

נור יענע קאנען אנטהייל נעהמען אין דער בעוועגונג, וואס זיינען צוערשט עפעס, וואס פערדיענען פאר זיך אליין דאס שטיקעל ברויט, וואס ליידען פאר זייער עקזיסטענץ. איך האב נאך קיינע נישט, איך בריינג נאך קיינעם קיין נוצען ניט מיט מיין זיין און קאן קיינעם נישט שאדען מיט מיין אויפהערען צו זיין. צוערשט דארף מען עפעס ווערען, אז נישט בין איך, ווי די בעלי־בתים פון „ראוו“, וועלכע זונדעל׳ס זוהן רעדט־צו, אז זיי זאלען אליין שטרייקען געגען זיך. ניין, זאלען זיי, זאלען זיי טהאן, וואס זיי ווילען, איך פאהר קיין פעטערבורג (ער האט שוין געהאט בעקומען אנ׳ענטפער פון פעטערבורג, אז ער איז אנגענומען). און כדי זיך אינגאנצען גערעכט צו מאכען, האט ער זיך דערמאהנט דעריין, וואס ער האט אין א בוך געלעזען: „אום צו גרינדען א גערעכטליכע געזעלשאפט, דארף זיך יעדער מיטגליעד צוערשט פיהלען, אז ער איז א גערעכטליכער מיטגליעד אין דער געזעלשאפט“. אז ער ברענגט נוצען די געזעלשאפט מיט זיין זיין. און וואס טהו איך? און מיט דעם געדאנק איז ער אין שטוב אריין...

אריינקומענדיג, האט ער געטראפען דעם פאטער זיינעם אין זיידענעם קאפעל, ווי ער פלעגט טראגען אין דער־היים, געזעסען אין זיין פאטער־שטוהל און האט געטרונקען טהיי, און סאניע, אויפגערעגט, רויט, מיט צושויבערטע האהר, האט דערצעהלט דעם פאטער און דער מוטער וועגען דאס געשעהעניש אין פארק מיט גרויסע איבערטרייבונגען — ווי זי אליין האט געהערט דעם שאס, און ווי די קויל איז דורכגעפלויגען פארביי איהר און שיער אויף איין האהר האט מען זי אליין נישט דערשאסען, און ווי די זשאנדארמען זיינען נאך איהר נאכגעלאפען, און ווי שיער־שיער האט מען זי נישט ארעסטירט, און זי געהט פערברענען אלע פאפירען, און זי וועט נישט נעכטיגען אין דער־היים, ווארום מען וועט געוויס קומען זי ארעסטי־

רען ביי נאכט, — ווייל זי האט געזעהן א מענש אין א רעגען־מאנטעל איז איהר נאכגעגאנגען, און דאס אזי געווים א שפיאן.

די מוטער איז געווען האלב טויט, נישט אזוי פון דער טאכטער'ס ערצעהלונג (זי האט זי געקענט, און געוואוסט, אז זי טרייבט איבער), נור פון דער מעשה אליין. סאכאלין איז געווען מישא'ס א חבר אין שול און מישא איז דעם גאנצען טאג נישטא אין דער־היים. אז זי האט מישא'ן דערזעהן, האט זי אויפגעלעבט און האט זיך אנגערו־פען:

— כ'לעבען, איך האב מורא, מען קאן זיך אן דיר אויך טשעפען. איהר זייט דאך אין איין קלאס געווען, און דער הויפט דער ליזערא־וויטש.

— עס וואלט גלייכער געווען, אז דו זאלסט וואס פריהער אב־פאהרען. צו וואס זאלסטו זיך דא ארומדרעהן? — דוד'קע, דיין חבר, איז א שעהן בחור'ל, — האט דער פאטער צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ.

מישא'ן איז אונאנגענעהם געווארען דאס געשפרעך פון זיינע עלטערן. ער האט נישט געקאנט און נישט געוואלט זיי איצט אויסזאגען זיין בעשלוס, אבצופאהרען ווי צום שנעלסטען קיין פעטער־בורג. ער האט ביי זיך איצט אויסגעזעהן, ווי א נידערטרעכטיגער פחדן, עפעס א רייכען בורזשוא'ס א קינד, וואס מען שיקט אוועק פון דער היים — ווייל די עלטערן ציטערן איבער איהם.

— וואס האט איהר אזוי מורא פאר מיר? וועט מען מיך אויך נעהמען, איז וואס? אזוי פיעל זיצען, וועל איך אויך זיצען.

די מוטער איז בלייך געווארען, איז צוגעגאנגען צו איהם און האט גערעדט צו איהם ליעבליך, ווי זי פלעגט ריידען, ווען ער איז נאך א קינד געווען.

— מישא, וואס איז מיט דיר?

דער מוטער'ס צערטליכקייט האט איצט איהם גערייצט. ער האט געמאכט א גרימאסע און האט זיך אבגערופען, ווי שולדיג, ווי ער וואלט געגאנגען טהאן א שענדליכע זאך:

— איך פאהר קיין פעטערבורג, איך פאהר. פאקט מיר נור די זאכען איין.

— אודאי איז גלייכער אזוי, — האט זיך דער פאטער אבגערופען.

די מוטער האט אבער געגעבען א וואונק מיט דער האנד, אז ער זאל אויפהערען.

מישא איז ארויסגעגאנגען אין גאס און געקלערט, וואוהין צו געהן. מערי איז איהם ארויפגעקומען אויף דעם געדאנק. ער האט זיך אנגעכאפּט דערין, ווי איינער כאפּט זיך אין א שווערער מינוט צו דער פלאש. עס איז איהם טרויעריג געווען, און ער איז נישט צו־פריעדען געווען מיט זיך. ער האט אליין נישט געוואוסט פארוואס און איז אהין געגאנגען צו מערי'ן, אנצושכור'ן זיך, כדי אן עפּעס צו פערגעסען.

אין עס צימער האט ער געטראפען דעם פעטער, וועלכער האט זיך ארויף און אראב געדרעהט אין זיידענעם שלאף־ראק און האט גערויכערט א סיגאר.

— א, מישא, דו זוכסט אודאי מערי'ן? זיי זיינען אין סאלאן, געה אריין, — האט געזאגט די מומע, וועלכע איז געזעסען ביים טיש און געשטריקט עפּעס.

אין סאלאן, האלב אין טונקעל, ביי דעם רויטען שיין פון דער לאמפּ, וואס איז מיט זיידענס בעהאנגען געווען, האט ער דערזעהן מערי'ן און קאוואלסקי'ן. ארום זיינען געלעגען טייערע אלטע אידישע זיידענע טיכער און שטיקער בעהאפטענע סאמעט פון אלטע פרוכת'ן. זי האט דאס געוויזען קאוואלסקי'ן, וועלכער איז געשטאנען ענטציקט פון דעם טייערען שטאף. מערי האט זיך געמאסטען איין זיידען שטיק נאכ'ן צווייטען, געהילט זיך אין די זיידענע טיכער און זי איז געווען אזוי פערטהאן אין דעם, אז זי האט נישט געזעהן מישא'ן. מישא האט שוין געוואלט ארויסגעהן אונבעמערקט. ערשט, איינגעהילט אין אנ'אלטען בוכאריש זיידענס טוך, ביי וועלכען קאוואלסקי האט אויף איהר גלייך געמאכט די פאלדען — האט זי זיך אומגעקוקט און דער־זעהן מישא'ן. זי האט זיך מיט איהם זעהר דערפרעהט און איז האלב ארויפגעפאלען אויף איהם מיט א לאכענדיג געזיכט און מיט אויגען פול פרייד. זי האט איהם אנגענומען ביי ביידע הענד:

— אה, מישענקא, דאראגאי! לאנג האב איך דיר שוין נישט גע־זעהן. וואו ביזט דו געווען דורך דער גאנצער צייט? אח, האב איך געבענקט נאך דיר! זעה, קאוואלסקי ראטה מיך, אז איך זאל מיר פון דעם מאכען א קלייד. זעה איך נישט אויס אין דעם, ווי אנ'אלטע

באבע? זעה, מישענקא, איך פערלאז מיך אויף דיר, — האט זי זיך געשטעלט פאר איהם, אנגעטהאן אין טוך, און איהרע אויגען האבען געלויכטען און איהרע האהר האבען געגלאנצט, א שווארצער ליכטי־גער שימער האט זיך פון זיי געווארפען, ווי שטראהלען פון שווארצע פעריל — ער וויל מיר דוקא מאכען פאר אן אלטע באבע, — ווייזט זי אויף קאוואלסקי׳ן, — איך ווייס ניט, וואס איז אייך אזוי געלעגען אין דעם? ווענדעט זי זיך צו איהם.

— אבער די שטאפען קליידען דאך אייך פיעל שעהנער. אייער געזיכט נעהמט דאך אן א גאנץ אנדער קאליר, אייערע אויגען ווערען ליכטיגער און אפילו אייערע האהר קריגען גאר א גאנץ אנדער שטראהל. יא, איהר זייט בעשאפען צו דעם אז איהר זאלט זיך הילען אין שווארץ־זיידענס, אין גאלד שטאף, נישט אין גראבע וואלל. ווער איז שולדיג, אז אידישע טעכטער האבען אזעלכע געזיכטער און אזעלכע ביינער, דאס קומט נאך פון ירושלים אהער, — ווענדעט ער זיך פלוצלינג צו מישא׳ן, — יא, פון ירושלים נאך.

— און דאס איז אלץ, פון זינט ער האט געזעהן דאס מיידעל, דאקטאר לייזעראוויטש׳עס טאכטער; דאס האט זי איהם אזוי גע־שטימט, פון דעמאלט אן וויל ער אלע אידישע מיידלעך אין אזעלכע טיכער אויסציהרען — ווענדעט זי זיך צו מישא׳ן, ווייזענדיג אויף קאוואלסקי׳ן — דאס מיידעל געהט איהם גארנישט פון זין ארויס.

— דאס איז וואהר — זאגט קאוואלסקי — איך וואלט זי זעהר גערן געוואלט נאך איין מאל זעהן פאר מיין אבפאהרען.

— דאס קאן אייך מישא טהאן. מישא, פיהר איהם אמאל אהין צו די לייזעראוויטשעס. ער חלש׳ט זי זעהן נאכאמאל, — ווענדעט זי זיך צו מישא׳ן.

מישא האט מאדנע די ליפען פערקרימט און האט געענטפערט אונפערשטענדליכעס.

— ס׳וואהר, וועסט איהם מיטנעהמען, מישא? — ווענדעט זיך מערי צו איהם נאכאמאל. זי האט נישט פערשטאנען זיין מרוק.

— אבער געוויס, אבער געוויס, — לאכט מישא פערלעגען.

— האטש מארגען — זאגט מערי צו קאוואלסקי׳ן פאר מישא׳ן— נישט וואהר? געהט נור אהין צו מישא׳ן, וועט ער אייך שוין אהין פיהרען. נישט וואהר, מישא? נו, זעהט איהר, אט האט איהר שוין,

וואָס איהר האָט געוואָלט. וועט איהר זיך שוין בערוהיגען? — פרעגט זי, לאַכענדיג, קאַוואַלסקי'ן.

— און איך בין געקומען מיט אייך זיך צו זעגענען, — האָט זיך פּלוצלינג מישאַ אַבגערופען פון דער העלער הויט.

— וואו אהין דאָס? — פרעגט מערי מיט אַ דערשראָקענער מינע.

— קיין פּעטערבורג.

— שוין?

— איך רייז מאָרגען אבענד אָב. און מערי? — האָט ער גע־פרעגט, בענוצענדיג זיך מיט'ן וואָרט „מערי“, כדי נישט צו געברוי־כען דאָס וואָרט „דו“.

— אָודאי, אודאי, באַלד נאָך יום טוב. און איהר? — האָט זי זיך פּלוצלינג געווענדעט צו קאַוואַלסקי'ן, צו מישאַ'ס גרויסער ער־שטוינונג — איהר קומט דאָך אויך אויף ווינטער קיין פּעטערבורג, איהר האָט דאָך פערשפּראָכען.

— אזוי ווי מיר האָבען אָבגערעדט, — האָט קאַוואַלסקי געענט־פערט, בעציהענדיג זיך אויף זייער'ס אַ פריהערדיגען געשפּרעך — אז איך וועל עס ווערטה זיין, וועל איך דעם ווינטער אין פּעטערבורג זיין.

— וואָס מיינט איהר דערמיט?

— אַ, דאָס איז מיין סוד — אז איך וועל עס ווערטה זיין, וועט איהר וויסען דערפון. דאָס קאָן איך אייך זאָגען, אויב נישט — וועט איהר נישט וויסען, וואו מיין געביין איז אהינגעקומען, — האָט ער גערעדט, לאַכענדיג.

— אָבער וואָס מיינט איהר דאָך דערמיט?

— לאָזען מיר דאָס צום ווינטער, אין פּעטערבורג,—האָט קאַוואַל־סקי געענטפערט.

מערי האָט איהם אנגעקוקט, געוואָלט עפּעס ארויסלאָזען פון זיין געזיכט און האָט די מינוט אינגאַנצען פערגעסען, אז מישאַ געפינט זיך נעבען זיי. מישאַ האָט זיך געוואָלט אויפהויבען און ארויסגעהן.

אין דעם איז אריינגעקומען ר' חיים. ער האָט געהאַלטען אין האַנד אַ בשמים־ביקסעל און אַנ'אַלט קאַפּקע, געהאַפּטען פון פּעריל.

— זעהט איהר דאָס בשמים־ביקסעל? דאָס קומט נאָך ארויס פון אַלטען הויף, פון זיידען, זכרונו לברכה. ער האָט'ס געבראַכט פון

קאָנסטאַנטינאָפּאָל — ווייזט ער עס קאָוואַלסקי'ן — און די קאָפּקע איז געהאַפּטען פון ריינע פּעריל. אין דעם פּלעגט די באָבע, די טשאַרטקאָווער רב'צין, די ליכט בענשען פרייטאג צו־נאַכט. די פּעריל זיינען אויסגעהאַפּטען אין געשטאַלט פון א טויב, — ווייזט ער דאָס קאָוואַלסקי'ן מיט א בעזונדער שטיל שמייכעלע.

קאָוואַלסקי האָט בעקוקט די זאַכען, איז געוואָרען זעהר ענט־ציקט פון זייער ארבייט, ווארום עס זיינען טאַקי געוועזן קונסטווערק. איבערהויפּט דאָס בשמים־ביקסעל פון אַלט־דמשק'ער. מיט גרויסע רויטע רובינען ארייננעזעצט. און דאָס גאָלד איז געוועזן נישט געקריצט נור אויסגעלעכערט אין קליינע לעכעלעך, טויבען און הירשען, די אויגעלעך אין פּעריל בעזעצט.

— מיר ריידען וועגען דעם, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט ביי ר' חיים'ס אריינקומען, — אז דאָס, וואָס מען. געפינט ביי אידישע פרויען א נויגונג צו פּוצען זיך אין זיידענס און אין סאַמעט, אין גאָלד און זילבער, איז נישט אַנ'אויפפאַלענד־אידישע חוצפה, ווי אונזערע שונאים מיינען, איז נישט בלויז א ליידיגע פרויען־ליידענשאַפט. ניין, עס האָט א פיעל טיעפערע סבה; עס ליעגט אין אידישען בלוט, עס קומט נאָך פון ווייטען אָריענט אַהער. די אידישע פרוי מוז זיך קלייי־דען אין זיידענס. די סאַמע אָרימסטע אפילו אין שוהל אריין מוז זי א סאַמעטען קאַפּטענדעל האָבען. צוריבען זאָל עס זיין, אָבער פון זיידען־שטאָף מוז עס זיין. דאָס איז א נויגונג פון אַנ'אַלטער פער־אָרימטער ראַסע, וואָס קאָן נישט פערטראָגען אויף איהר לייב דעם גראָבען וואָלען שטאָף, און דאָס, וואָס אונזערע באָבעס און מאַמעס האָבען אזוי פיין געפיהלט, פערשטעהען דאָס אזוי שלעכט זייערע טעכ־טער. זיי ווילען זיך דווקא קליידען נאָך דער מאָדע.

נור מישאַ האָט שוין נישט געהערט די לעצטע ווערטער, ער האָט דעם סאַלאָן פערלאָזט, ארויס פון הויז, פון קיינעם קיין אבשיעד נישט גענומען.

דאס זיעבענצעהנטע קאפיטעל.

צו מארגען אבענדס, מיט'ן עלפער צוג, איז מישא אבגעפאהרען קיין פעטערבורג. מיט דאוויד'ן האט ער זיך נישט געזעגענט — ער האט זיך געשעמט פאר איהם זיך צו ווייזען און נישט געוואלט איהם קוקען אין די אויגען אריין. דאס געפיהל פון שולד־בעוואוסטזיין האט איהם נישט פערלאזט, חאטש ער האט זיך געפרובט צו פערענטפער־רען פאר זיך זעלבסט מיט אלע מעגליכע תירוצים. פון וועג אוים האט ער געדענקט איהם צו שרייבען א גרויסען בריעף, אין וועלכען ער זאל איהם קלאר ארויסזאגען, פארוואס ער האט אנגענומען אזא בעשלוס. שון זיצענדיג אין וואגאן, נאכדעם ווי ער האט זיך שוין אבגעזעגענט מיט דער מוטער, האט ער געהערט דער מוטער'ס שטים: מישינקא, מישינקא, זעה, ווער איז עס דא! — מישא האט ארויסגעקוקט פון פענסטער און דערזעהן מערי'ן מיט קאוואלסקי'ן. ער האט געהאלטען א גרויס בילד אונטער'ן ארעם און נאך איהם איז נאכגעגאנגען א טרעגער מיט זיינע זאכען, פון וועלכע עס האט ארויסגעשטעקט זיין הויכער שטענדער. זיי זיינען צוגעגאנגען צום וואגאן און מערי האט געזאגט צו איהם פריינדליך.

— „אח, מישינקא, דאראגאי, אוזשע! — האט זי איהם די האנד אויסגעשטרעקט — „אין פעטערבורג, אין פעטערבורג", — האט זי נאכגעשריען נאך דעם אבגעהענדען צוג און האט נאך קוים צייט געהאט אבצורייסען א פאר בלומען פון בוקעט, וואס זי האט געהאלטען אין האנד, און אריינוואַרפען איהם אין וואגאן אריין דורך דאס אפענע פענסטער.

די איבעריגע בלומען זיינען געווען בעשטימט פאר קאוואלסקי'ן, וועלכער איז מיט א האלב שעה שפעטער אבגעפאהרען איז א געגענ־געזעצטער ריכטונג.

— און מיט אייך וועל איך זיך נאך אמאל ווען זעהן, — האט זי געזאגט מעהר צו זיך, ווי צו קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקי האט אין דער מינוט געקלערט, ווי זאל ער אנרופען זיין ניי בילד, וואס ער פיהרט מיט אהיים אונטער'ן ארעם: „א זומער־טאג", אדער „אין דער אוקראינא".

ער האט האלב פערשטאנען איהרע ווערטער און האט געשמיי־כעלט:

— אז איך וועל עם ווערטה זיין, — האט ער געענטפערט.

— ניין, אז מיר וועלען עם ביידע ווערטה זיין, — האט זי געענט־פערט און געוויזען אויפ׳ן בילד.

ער האט א מינוט געשוויגען.

— איך האב דאך אויך אנ׳אנטייל דערין, — ווייזט זי אויפ׳ן בילד, קוקענדיג איהם מיט א שמייכעל אין פנים אריין.

קאוואלסקי האט זי די מינוט געדריקט ביי דער האנד.

— מען איז מיט אייך אזוי ניט זיכער, גאט מיינער! — האט זי ווייטער געזאגט מעהר צו זיך, ווי צו קאוואלסקי׳ן — איבעריגענס, אלץ איינס, — האט זי פלוצים געשמייכעלט קאוואלסקי׳ן אין פנים אריין.

אין דעם זיינען זיי צוגעגאנגען צום וואגאן.

אהיים געקומען, האט מערי געטראפען איהר פאטער אין זיידע־אלטען הויף, פון זיידען, זכרונו לברכה. ער האט׳ס געבראכט פון ער האט געשריבען א בריעף. זיין געוועזנהייט איז געווען, יעדע וויכטיגע זאך, וואס האט זיך פערלאפען אין דער משפחה, מיטצו־טיילען דעם חסיד׳ישען הויף אין גאליציען, וואס איז זיין פאטער גע־ווען, און זיין ברודער, וואס ער האט אין ירושלים געהאט, — האט ער זיי איצט מודיע געווען, אז זיין טאכטער מרים שתחיה איז מיט׳ן רבונו של עולם׳ס הילף דערוואקסען געווארען און שטעהט אין שדוכים, בענוצענדיג זיך מיט׳ן אויסדרוק פון שיר השירים „ביום שידבר בה“.

ענדע ערשטער טהייל.

צווייטער טהייל

צום אנהויב ווינטער האט מערי פערלאזט איהרע עלטערען און איז אוועקגעפאהרען קיין פעטערבורג צו שטודירען אויף די העכערע קורסען.

עס האט נישט געהאלפען דער מוטער'ס וויינען, ניט דעם פא־טער'ס שטיל־שוויינענדער ברוגז. מיט טרעהרען אין די אויגען האט די מוטער די וועש אריינגעצעהלט אין קאסטען און איינגעפאקט, און שטיל־שוויינענד ברוגז האט דער פאטער געלד פון דער קאסע ארויס־גענומען, איהר אויף דער רייזע געגעבען. זי האט זיך קוים געזעגענט מיט זיי און איז קיין פעטערבורג אבגעפאהרען.

עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז די פעטערבורגער לופט האט איהר נישט געדיענט; די פייכטע נעבלען, וואס האבען זיך אין אנפאנג ווינטער געלעגט אויף די פעטערבורגער קאנאלען, האט אבגעשוואכט איהר הארץ, וועלכעס איז שוין אזוי אויך געווען אנגעריהרט צוליעב איהר פאמיליען פעהלער. די דאקטוירים האבען איהר געהייסען פע־טערבורג פערלאזען. אבער צוריק אהיים פאהרען האט זי נישט גע־וואלט, א ביסעל ווייל זי האט זיך געשעמט פאר די עלטערן און א ביסעל דערפאר — ווייל ס'איז לאנגווייליג געווען צו פערברייגגען אין דעם קליינעם שטעדטיל. האט זי זיך אין פעטערבורג ארומגעדרעהט און זיך דערנעהנטערט צו מישא'ן.

מישא איז געווען אנגעקומען אין אוניווערסיטעט, נאר די לעקציעס האבען זיך נאך נישט געהאט אנגעהויבען. עס האט אויסגעבראכען דער שטרייק. אויף די פעטערבורגער גאסען האט זיך שוין שטארקער דערפיהלט די לופט פון דער רעוואלוציע. געהיימע שטימען האבען זיך געלאזט הערען: „מען גרייט זיך אויף זונטאג צו א גרויסער דע־מאנסטראציע פאר'ן ווינטער פאלאץ און א פאפ מיט א הייליגען בילד אין דער האנד זאל די דעמאנסטראציע אנפיהרען". דא און דארט האבען זיך שוין געהערט פעראיינזאמטע רעוואלווער־שאסען, זענען ווי שווארצע פויגעל אין דער לופט אדורכגעפליגען און האבען א שרעק

אנגעוואָרפּען איבער די קינפטיגע טעג. נור מישא האָט קיין צייט נישט געהאַט זיך צו פערנעהמען דערמיט, וואָס איז אין גאַס און אין אוניווערסיטעט פאָרגעקומען. ער איז אינגאַנצען געווען בעשעפטיגט מיט מערי׳ן. גאַנצע טעג איז ער מיט איהר אַרומגעגאַנגען, געזאָרגט פאַר איהר, מעהר זיך פערנומען מיט איהר האַרץ־קראַנקהייט, ווי זי אַליין. ער איז ביים דאָקטאָר געווען, מיט איהר קיין פינלאַנד געפאָה־רען, איהר אַ דירה געדונגען — פּעטערבורג פערלאָזען האָט זי נישט געוואָלט.

דאָ, אין פּעטערבורג, וואו קיינער קען זיי נישט און זיי קענען קיינעם נישט — האָבען זיי זיך איינער צום צווייטען דערנעהנטערט. פון איהם, פון קאַוואַלסקי׳ן הערט מען נישט. פון דעמאָלט אָן איז ער ווי אין וואַסער אַריינגעפאַלען. קיין וואָרט נישט געלאָזט פון זיך הערען און קיינמאָל, קיינמאָל ווערט זיין נאָמען נישט דערמאָהנט.

צי געדענקט זי אָן איהם? — עפּיס איז זי ווי איינגעהילט אין אַ סוד. אַלע טויערען פון איהר האַרצען האָט זי פאַר מישא׳ן געעפענט, נור איין טויער איז געבליבען פערשלאָסען.

אפשר קלערט זי פון קאַוואַלסקי׳ן אָט דעמאָלט, ווען זי שווייגט אַזוי, אַז מישא פיהלט זיך איבעריג נעבען איהר און שפּירט, אַז ער שטערט איהר, און וויל זיך אויפהויבען און אוועקגעהן? נור אין אַזוינע פעלען קוקט זי באַלד אויף איהם מיט יענעם שמייכעל, וואָס איז אַזוי טרויעריג און אַזוי שטיל, אַז עס פערציטערט איהם און ער פיהלט דערביי, אַז ווען נישט דער שמייכעל, ווען נישט די אויגען, וואָלט ניט געווען צו וואָס צו לעבען אויף דער וועלט.

גאַנצע טעג איז ער מיט איהר אַרומגעגאַנגען איבער די מוזע־אומס. זי האָט ליעב געהאַט צו פערברענגען אין רעמבראַנדט׳ס סאַלאָן אין „ערמיטאַזש“. טאָג־טעגליך פלעגט זי שעה׳ן לאַנג אָבשטעהן פאַר די קעפּ פון די אַלטע רביים, מיט ליעבע בעטראַכטען די ציטערנדיגע הענד זייערע, די קלענסטע גראַווירען בעטראַכטען, יעדע ליניע און דערביי שווייגען, שווייגען דורך גאַנצע שעה׳ן. נאָר איהרע אויגען האָבען דעמאָלט אַזאַ גלאַנץ און שיין אַנגענומען וועלכע מישא האָט נישט געקענט.

מישא׳ן פלעגט עס לאַנגווייליגען. אויף קיין קונסט־זאַכען איז ער נישט געווען קיין גרויסער מבין. ער האָט שוין זיין גאַנץ ביסעל

ענטציקען אויסגעבראכט איבער רעמבראנדט׳ן. זי האט איהם בעת מעשה אנגעקוקט און פיעל מאל פלעגט ער אבהאקען און אנט־שוויגען ווערען, פערלעגנען אויף - און אבטהאן זיך די ברילען, רויט ווערען און איינקוקען זיך אין א ווינקעל, און אבווארטען ביז עס וועט איהר פאסען צו צוגעהן צו איהם, און איהם מיט א טיעפען קרעכץ און מיט א שמייכעל אנגעהמען ביי דער האנד און זאגען: קום, מישא!

גאנצע שעה׳ן, האלבע טעג, פלעגט זי געהן ביי זיין זייט, ביי דעם ברעג פון דער נעווא שפאצירען און קיין ווארט נישט אויסריידען. — גלייך ווי ער וואלט נישט געוועזן נעבען איהר. ער האט איהר נישט געשטערט מיט קיין ווארט, ער האט נור געקוקט אין איהר געזיכט אריין, ווען זי האט צוגעזעהן, ווי די לייכטע וועלען קלאפען אן ברעג. און א שמייכעל האט געלייכט איבער איהר, ווי זי וואלט זיך אן וואס דערמאהנט.

איז אבער אנגעקומען דער טרויעריגער ווינטער אין פעטערבורג— יענע טעג, ווען די זון געהט אוועק פון פעטערבורג נישט אויף א נאכט, נור אויף א וואך און א חודש; ווען דער טאג ווערט געבוירען אין פינסטערניס, ווען דאס ביסעל גרויע טאג־ליכט, וואס וואלגערט זיך ווי א שמאטע אין די גאסען ארום, שטערט דעם עלעקטרישען ליכט. די מענשען האלטען א גאנצען טאג די ראלעטען אראבגעלאזט איבער די פענסטער, כדי דער גרויער טאג זאל צו זיי נישט אריינדרינגען; יענע טעג, ווען איבער פעטערבורג ליעגט א נעבעל און דריקט אלץ צו דער ערד און א טונקעלער יאוש נאגט דאס הארץ און פערלעשט יעדעס שטיקעל האפנונג — דעמאלט איז א אונענדליכער יאוש בע־פאלען מערי׳ן און איהר הארץ איז שוואך געווארען. די דאקטוירים האבען איהר געהייסען ווי צום געשווינדסטען פערלאזען פעטערבורג און מישא איז נישט אבגעטרעטען ביז זיי האבען די זאכען געפאקט און האלב מיט געוואלד האט ער זי ארויסגעבראכט אין דעם האטעל אריין, וואס ער האט געדונגען פאר איהר אין א פינלענדישען דארף.

דא האבען זיי שוין געטראפען דעם שניי און די זון. די וועלט ארום איז ווייס געווען, צוגעדעקט איינגאנצען מיט דיקען שניי. פעלדער און וועלדער האבען זיך ווייס געלויכטען אין דער זון. דער פינלענדי־שער ים־אויסגוס, וואס האט אריינגעקוקט דורך די פענסטער אין זייער שטיבעל אריין, האט זיך אנגעהויבען צו שטעלען און הילען זיך אין

ווייסען. די זון איז ליכטיג אויפגעגאנגען איבער'ן הימעל און האט געהאט געגוג ארט ברייט און ווייט זיך אויסצוגיסען מיט איהר ליכ־טיגקייט, ווי אויפ'ן הימעל, אזוי אויף דער ערד. עס האבען ארומגע־בלאנדזשעט אין פרייען די ליכטיגע זונען־שטראלען איבער די ווייסע פעלדער, איבער די ווייסע דעכער פון די הייזער, איבער די ווייסע בוימער, איבער דער גאנצער ווייסער וועלט און אלץ האט צו איהר אנטקעגען געלויכטען. א טיפעע יום־טוב'דיגע פרעהליכקייט איז געלע־גען איבער אלץ אויסגעגאסען, ווי די ערד וואלט זיך אויף הויכע געסט געריכט, וואס זאלען אראבשטייגען צו אונז פון הימעל אראב.

דא האט זיך מערי געענדערט. זי איז פיעל אויפגעלעגטער גע־ווארען און פרעהליכער און איז זעהר גוט געווארען צו מישא'ן. אין איהר לעבעלן, אין איהר שטיל פערטרויטען ריידען צו איהם האט מישא געפונען א פערגיטונג פאר אלעס. ער איז אין דער שטיל גליקליך געווען איבער איהר און געלאכט און געפרעהט זיך ווי א קינד. און אז זי האט איהם ביי דער האנד אנגענומען: „קום, מישא"! און געלאזט זיך לויפען מיט איהם איבער דעם ווייס־בעדעקטען וועג— איז מישא נישט רויט געווארען, נישט דערשראקען, אפילו נישט דאן ווען זי האט איהם מיט קוילען שניי בעשאטען, ווען, שפילענדיג זיך מיט איהם האט זי זיך ארייגגעווארפען אין זיינע ארעמס, ער האט זי אויפגעהויבען און איז גארנישט רויט געווארען.. און גארנישט פערלעגען..

קוים פלעגט די נאכט צופאלען, האט ער זי דערמאהנט, אז זי דארף זיך שלאפען לעגען און ער האט קיין זאך נישט געוואלט אונטערנעהמען, ביז זי וועט זיך ניט אין בעט לעגען און האט זי גע־שראקען, אז ער וועט מארגען נים שפיעלען מיט איהר, און וועט זי אויף דער גאס ניט ארויסלאזען, אויב זי וועט נישט די צוויי גלעזער מילך אויסטרינקען, וואס די גוי'ע האט פאר איהר אנגעגרייט. זי פלעגט איהם צוליעב טהון און מישא האט זיך פערשעמט ארויס־גערוקט פון שטיבעל, עפיס געברומט אונטער דער נאז, ווי ער וואלט זיך פערענטפערען געוואלט, פארוואס ער איז א מאנספערשוין און קאן נישט זיין אין שטוב, וואו זי טהוט זיך אויס, און איהר צו־העלפען... דערנאך, אז זי האט זיך שוין אין בעט געהאט געלעגט (אין קאפטענדעל און צוגעדעקט מיט דער קאלדרע ביז צום האלז), האט

זי אנגעקלאפט אן דער וואנד. נעבען וועלכער איהר בעטעל איז גע־שטאנען — „מאזשנא“, און מישא פלעגט דאן אריינקומען מיט דער־זעלבער שעמעוודיגער רויטליכקייט אין די באקען און זיך אוועק־זעצען ביי איהר בעט, נעהמען א בוך און איהר פארלעזען, מעהרסטען געדיכטע. און געלעזען האט ער זיי עקסטרא אין א נודנעם טאן, כדי זי זאל איינשלאפען. אלע מאל האט ער געווארפען א בליק פון בוך ארויס, אויב זי שלאפט שוין און קוים האט ער געהערט איהר עטע־מען און דאס שוואכע הארץ ארבייטען, — האט ער אויפגעהערט צו לעזען, א מינוט זיך פערגונען צו געבען נאך א קוק אויף איהר, אויף איהרע דינע ליפען, וועלכע זיינען נישט גאנץ צוגעגאנגען און געוויזען איהרע צייהן; אויף איהרע פערמאכטע אויגען, איבער וועלכע די הייטלעך האבען זיך זעהר שוואך איבער'ן אויג־אפעל אראבגעלאזט; איבער איהר שווארצען פעריל־גלאנצענדיגען קאפ האאר, בעטראכט זי נור איין מינוט, איין מינוט, מעהר האט ער זיך נישט ערלויבט. פערלאשען דאס ליכט און אויף די שפיץ נעגיל ארויסגעשלייכט זיך.

ער האט איהר נאך קיין איין מאל אין לעבען קיין קוש נישט גע־געבען, חאטש דערנאך ווען ער איז אין זיין שטיבעל אריינגעקומען, האט ער זיך אוועקגעזעצט אויף א שטוהל נעבען דער וואנד, ביי וועלכער זי שלאפט, און האט שעה'ן, שעה'ן לאנג איינגעהערט זיך צו איהר עטעמען, האט אין דער שטיל צוגערוקט זיין בעטעל צו דער וואנד, ביי וועלכער זי שלאפט, און פלעגט זיך צוביגען צו דער וואנד, קושען די וואנד אין דער שטיל און צום סוף איינשלאפען, אין דער פאנטאזיע, אז ער שלאפט איין אויף איהרע האאר, און פריהמארגענס צוריק אברוקען דאס בעטעל צו דער צווייטער זייט וואנד, אז עס זאל קיינער, קיינער נישט אהנען, וועגען וואס ער קלערט..

דאס צווייטע קאפיטעל.

זיי זיינען געגאנגען ביידע האנד אין האנד אין ווינטערדיגען פאר־נאכט. אין דער לופט האט מלחמה געהאלטען דאס זונען־ליכט, וואס איז גוסס'דיג אויסגעגאנגען אין עק האריזאנט, מיט דעם לבנה־ליכט, וואס האט זיך ווי א שטערען רעגען געגאסען פון הימעל אראב. דאס

ליכט האט זיך צונויפגעמישט און בוים און פעלד האבען זיך געהילט אין א ציטערנדיגען נאכטליכען, לויכטענדען וואלקען־שאטען. דער ליכט־טאן איז אזוי מוזיקאליש געווען, ווי דאס איידעלסטע ציטערנדע ברומען פון א זייטען־הארפע, וואס געהט אוים אין א לאנגער זיסער גסיסה..

אזוי זיינען זיי געגאנגען אין דעם ציטערענדען ליכט האנד אין האנד און זיי האבען ניט געוואוסט דערפון, אז זיי האלטען זיך ביי די הענד. זיי האבען געשוויגען. זי האט נור געקוקט פון צייט צו צייט אין זיינע אויגען אריין און איהר בליק איז גאר אנ׳אנדערער געווען. עס איז איהם געווען, ווי זי וואלט אויפגעעפענט איהר הארץ און וואלט איהר געהיימנים דורך איהר בליק אויסגעזאגט — יענע געהיימנים, וואס זי פערבארגט אין זיך דורך איהר שווייגען אזוי לאנג, אזוי לאנג. פון מינוט צו מינוט האט זי פערבויגען איהרע ליפען אין א שרעקליכער גרימאסע פון צער און זיך אבגערופען:

— קינד, וואס ווילסטו?

און איהם געקוקט אין די אויגען אריין, און די ווערטער האט זי דוקא אויף אידיש געזאגט, און איהר טאן איז אזוי זיס געווען, אז מישא האט געמיינט, אז דאס הארץ געהט איהם אוים; איהר גאנצע ווייבערישע שוואכקייט האט זי אריינגעלעגט אין איהר שטים, איהר גאנצע פערבארגענע תאוה, יענער סוד, וואס גראבט אזוי אין איהר דורך די גאנצע טעג שווייגען, איז געווען אין איהר שטים. און מישא האט עפעס געזאגט גלאט אזוי אין דער וועלט אריין:

— מאכט אייך צו דעם האלז מיט׳ן טיכעל.

און דוקא אויף רוסיש האט ער גערעדט צו איהר, און „איהר״ גע־זאגט און זי האט איהם אנגעקוקט און ווידער געזאגט אין יענעם טאן, אז מישא׳ן האט זיך געדאכט, אז ער האט איינגעזאפט אין זיך איהר גאנצע נשמה:

— קינד, קינד, וואס ווילסטו? וואס ווילסטו?

און זיי זיינען ביידע שוין שווייגענדיג געווען דעם גאנצען וועג, און זיי האבען פלוצלים בעמערקט, אז זיי האלטען זיך ביי דער האנד, און זיינען ביידע דערשראקען געווארען און דאס הארץ האט זיי גע־קלאפט. איין האלבע סעקונדע האבען זיי זיך נאך בעוואוסטזיניג גע־האלטען ביי די הענד און אבגעלאזט זיך פלוצלים, ווי זיי וואלטען ביידע

מורא געהאט, אז קיין אומגליק זאל ניט געשעהן, און זיינען פלינק אהיים געגאנגען.

אהיים געקומען, האט מישא געוואלט אריין צו זיך אין שטוב. זי האט איהם אהן ווערטער ביי דער האנד אנגענומען און ער איז מיט איהר אריין צו איהר אין צימער. אין שטיבעל איז טונקעל געווען און זיי האבען קיין ליכט ניט אנגעצונדען, האבען געלאזט דורך דעם פענסטער אריינשווימען יענע אויסגעמישטע פערשלייערטע טענער פון לבנה־ליכט, נאכט און שניי, וואס זיינען אויסגעגאנגען אין א גסיסה'דיגען קוש...

איבער דער שטוב האבען געבלאנדזשעט זייערע שאטענס, ווי ברואים פון אנ'אנדער וועלט. זי האט זיך אהינגעלעגט אויפ'ן בעט און האט שוואך אבגעעטעמט, ווי זי וואלט געוויינט. מישא האט געוואוסט אז זי האט בעקומען הארץ־קלאפען, האט זיך געוואלט אויפהויבען, צו־געהן, דערלאנגען איהר א נאסען קאמפרעס, ער האט זיך אבער נישט געקאנט ריהרען פון ארט און איז געבליבען זיצען און איינגעהארכט און איינגעטרונקען אין זיך יעדע בעוועגונג איהרע, יעדען אטעם איהרען און יעדען טאן, וואס איז אהער געקומען צושווימען אין דער זינגענדי־גער דעמערונג פון איהר בעטעל. וואס ווייטער, האט זי זיך אלץ מעהר בערוהיגט, איז שטילער געווארען. זי האט זיך אויפגעזעצט און ארומ־געקוקט זיך אין שטוב, איז געבליבען זיצען מיט איהרע גרויסע, אפענע אויגען און האט געשוויגען. מישא האט געוואלט עפּיס זאגען. ער האט געוואוסט, אז ער מוז איצט ריידען, פרעגען זי, פאדערען פון איהר, וואס אזעלכעס בעהאלט זי אין זיך, ווענען וואס קלערט זי, ווען זי געהט ביי זיין זייט שטעה'ן, לאנג און רעדט קיין ווארט נישט אויס, און אפשר איז איצט די פּאסענדע מינוט צו ריידען, אפשר איצט און קיינ־מאל נישט מעהר? זי זיצט דאך און זי ווארט, אז ער זאל ריידען. קיין איינציג ווארט קאן ער נישט פון זיך ארויסברייננגען. ער זיצט און בייסט זיך די נעגעל. דאס הארץ קלאפּט אין איהם, ער האט געווארט, אז עס זאל עפּיס געשעהן.

פּלוצים האט זיך געהערט א בעוועגונג אין קארידאר, א מענער־שטים רעדט: „מערי, מערי ראזענצווייג". מערי'ס אויגען האבען א גלאנץ געגעבען. א שימער האט זיך געווארפען, ווי א שטראהל אין דער דעמערונג פון שטוב. מען קלאפּט אין טהיר, מערי רופט מיט א שטאר־קער שטים: אריין! מישא'ן איז מערי'ס איצטיגע שטים פרעמד געווע־

צום ערשטען מאל הערט ער ביי איהר די פולע מענליכע שטים. און איידער ער האט נאך צייט געהאט זיינע געדאנקען צונויפנעהמען — האט זיך אין דער טהיר געוויזען ווי אנ'ערשיינונג מיכאל קאַ־וואלסקי.

— אח, איך האב אייך איבערגעשראקען, פערצייהט, — האט קאַ־וואלסקי געזאגט אין יענעם טאן, ווי ער וואלט ערשט דא פאר א פערטיל שעה געוועזן און איז נור וואס געהאט ארויסגעגאנגען און, בע־מערקט מישא'ן אין דער דעמערונג, זאגט ער מיט יענעם לייכטען זשעסט, ווי עס וואלט גאר קיין וואונדער ניט געווען זיין פלוצליכעס ערשיינען.

— און איהר זייט אויך דא! אח, זדראוסטוואויטע!

מערי האט איהם אנגעקוקט. אין איהרע אויגען איז ניט געווארען פערלאשען יענער גלאנץ, וואס מישא האט צוערשט בעמערקט, אין איהר געזיכט איז ניט געלעגען קיין אויסדרוק פון פערוואונדערונג פאר זיין פלוצליכעס ערשיינען, נור פרייד, פרייד אהן א גרעניץ.

— איהר וואונדערט זיך, ווי אזוי איך קום דא אהער? צוויי וואכען בין איך שוין אין פעטערבורג, איהר ווייסט עס נישט? וואס, ווי הייסט? גאנץ פעטערבורג רעדט דאך פון מיין אויסשטעלונג, — זאגט ער האלב אין שפאס, — א בעריהמטער מאן היינט, נור אהן א געלעכטער. מען האט מיך אויסגעשריבען, איך האב דארט אייערע בעקאנטע פריילינס עהרליך בעגעגענט. ביי וועמען? ביים פריסיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיאנאוויטש גליצענשטיין. געלויבט צו גאט, — דעם גאנצען נאמען געדענקט, פון זיי בין איך דאס טאקע געוואהר געווארן, אז איהר זייט דא.

— אבער, ווי קומט איהר דארט אהין?

— גאט, ווער קומט נישט דארט אהין, איך בין דאך שוין מיט האלב פעטערבורג בעקאנט, מיט'ן שווישפיעלער ביקאוו, מיט'ן מאלער אנדרע און מיט מאקסימאוויטש'ן. יא, דער רעזשיסער, ווי הייסט ער? דער, וואס איז איצט אזוי אין מאדע אין פעטערבורג. דער, וואס פיהרט גאנץ פעטערבורג ביי דער נאז ארום. אלע דאמען טהוען זיך אן לויט זיין געשמאק. די סאלאנען ריכטעט מען איין, ווי ער שטעלט אויס די ביהנע — מיט אלערליי ווערים, עקדעשען און היישעריקען. האט ער זיי דאס א ביסעל דעם קאפ פערדרעהט.

— זייט איהר שוין מיט לעסער'ן אויך בעקאנט? — וואונדערט זיך מערי.

— יא, טאקע לעסער און איהר וועט די זכיה האבען איהם צו זעהן און אפשר מיט איהם ריידען — איך בין בעפאלמעכטיגט אייך דארט אהין צו ברייגנען, — זאגט קאוואלסקי אין א אפיציעלען לעבעלנרען טאן, — פון נאטאליא מיכאילאוונא אליין. זי האט אזוי פיעל געהערט פון אייך פון די פריילינס עהרליך — דאכט זיך, זי איז דאך מיט די פריילינס פון איין שטאדט.

— יא, פון קיעוו, — רופט מערי אויס — אבער ווי קומט איהר דארט אהין? איהר אין דער מיט אריין!

— זעהר אנ'איינפאכע געשיכטע. איהר האט דאך געזעהן די בילדער, וואס איך האב געמאלט ביי אייך אין שטאדט. איך האב זיי געבראכט קיין ווארשוי, געוויזען די קאלעגען און שטעלט זיך פאר, אז דאסמאל זיינען זיי מיינע בילדער דוקא געפעלען, א קאלעגע, וועלכער האט אויסגעשטעלט זיינע בילדער אין פעטערבורג אין דעם אלגעמיינעם רוסישען סאלאן, האט מיך צוגערעדט, מיינע בילדער אויך צו צושיקען קיין פעטערבורג. „ווערסט פערקויפען— זאגט ער— פעטערבורג קויפט" — און ער האט רעכט געהאט. אוועקגעשיקט דאס בילד און נאך א פאר און שטעלט אייך פאר, אז אין פעטערבורג געפעלט עס. אויפזעהן האבען מיינע בילדער געמאכט. די צייטונגען שרייבען דערפון. א צווייטער לעוויטאן, — זאגט מען. ווי געפעלט אייך דער טיטעל, וואס מען גיט מיר? אהא! אבער געלד גיבען זיי! איין טעלעגראמע, נאך איינע געקראגען, קום, מען וויל קויפען! און שטעלט אייך פאר, אז מען יאגט אין די טויזענדער אריין פאר מיינע בילדער. איך בין א מאלער אין דער מאדע, און קיין זאך איז ניט אזוי לייכט ווי אין פעטערבורג אין דער מאדע צו ווערען, דערהויפט נאך אין אזא שטורמישע צייט ווי די יעצטיגע, אין א צייט פון רעוואלוציע און אין פעטערבורגער טעאטער און אין די סאלאנען הערשט לעסער, וואס קלעפט זיי אויס די הייזער מיט טשערעפאכעס, טהוט אן די ווייבער, ווי די משוגע'נע מכשפות, און מען טרינקט קאפע אויס פארצעלאן, וואס איז געמאכט אין דער פארם פון „זשאבעס" — אין אזא צייט, אין אזא מיליע קאן קאוואלסקי ווערען א בעריהמטער מאהלער. יא, יא! און היינט קאנט איהר זיך דען פארשטעלען צו זיין אין פעטערבורג א בערימהייט און

נישט צו פערקערען אין סאלאן פון נאטאליא מיכאילאוונא? נור עס איז פיקאנט, ווי אזוי איך בין בעקאנט געווארען מיט איהר. אח, א וואוילע אידענע, די מיכאילאוונא, נאר דעם מאן איהרען, דעם פריי־סיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיאנאוויטש, איהם איז מיר א שאד. מען זאגט — א בעגאבטער מענש און מוז נעביך אויך מיטשפיעלען די קאמעדיע.

— אבער ווי קומט איהר אהער? — פונקט ווי מערי'ן וואלט ערשט איצט אויפגעפאלען קאוואלסקי'ס פלוצלונג'דיגע ערשיינונג.

— איך האב קיין וואוינרעכט נישט אין פעטערבורג, — האט קא־וואלסקי געזאגט מיט א לעכעלן אין דער שטיל — מען האט מיך גע־וואלט יעדען טאג ארויסשיקען. איין נאכט האב איך גענעכטיגט ביי דעם, א צווייטע — ערגיץ אנדערס־וואו. וואו מען בעמיהט זיך דארט פאר מיר, האבען זיי מיר געהייסען דערוויייל ארויספאהרען קיין פינ־לאנד. די פריילינס עהרליך האבען מיר געגעבען אייער אדרעס. יא, וועט זיך נאך געפינען אין דעם האטעל א נומער פאר מיר? אין אייניגע טעג ארום דארף די ערלויבניש זיין. אבער פארוואס זיצען מיר אייגענטליך אין דער פינסטער? — האט ער אהן זיין ווילען געגעבען א בליק אויף מערי'ן, דערנאך אויף מישא'ן, וועלכער איז די גאנצע צייט געזעסען אין א ווינקעל און מיט קיין איינציג ווארט דאס געשפרעך נישט גע־שטערט. און מערי, גליך ווי זי וואלט זיך ערשט איצט דערמאהנט אן מישא'ן האט זיך אנגערופען.

— געוויס וועט זיין א נומער, נישט וואהר, מישא? מען דארף אנ־פרעגען ביים ווירטה.

— געוויס, געוויס, — האט מישא אבגעענטפערט אונפערשטענד־ליכע ווערטער און האט אנגעריבען א צינד־העלצעל און די לאמפ אנגעצונדען.

דאס ליכט האט אלעמען געשטערט.

— אבער א שניי איז דא, א לאנדשאפט, א ליכט — גאט! איהר וועט מיר דא מוזען ווייזען דעם אומגעגענד — ווענדט זיך קאוואלסקי צו מערי'ן, — איך בין אהער געפאהרען פון דער סטאנציע אין לבנה־ליכט. א געגענד! עס זעהט דאך אינגאנצען אוים, ווי אין די „טאטערן", נור א שאד, וואס קיין בערג זיינען נישטא.

— געווים וועט מען אייך ווייזן געווים, נישט וואהר, מישא? — האט מערי געענטפערט — און, ווייסט איהר, וואס? די לבנה שיינט היינט אזוי שעהן, קומט גאר, איך וועל אייך ווייזן ווי איך פאהר אויף מיינע סקים. איהר פאהרט אויף סקים? דא וועט איהר זיך אויסלערנען. קומט, מיר וועלען דערווייל אריין צום בעל־הבית.

— אבער, מערי, איך מיין, אז פאר אייך איז איצט קיין צייט נישט ארויסצוגעהן. עס קאן אייך שאדען, — האט מישא געשטאמעלט.

— אבער, קינד, איך פיהל זיך גאנץ גוט, גאנץ גוט. זעה, ווי די לבנה שיינט! קום, מישא, דאראגאי. קום, קום! — און, אנחאפענדיג מישא'ן ביי דער האנד, גיט זי א ווארף צו קאוואלסקי'ן אונטען־ארום דעם קאפ — נו, וועלען מיר זעהן, ווי איהר פאהרט אויף סקים.

מישא האט זיך אבער זעהר קאלט פון איהר האנד ארויסגעמאכט און געזאגט טרוקען:

— יעדענפאלס, ווען איהר דענקט צו פערבלייבען אין דארף, מוז מען מיט'ן ווירטה ריידען.

מערי האט איצט נישט בעמערקט זיין קאלטען טאן, געחאפט פלינק איהר ווייסען ספארט־פעלץ, איהר קאפ האט ווי א קראנקע בלום ארויסגעקוקט פון די ווייסע קאראקולען און זי איז ארויס פון הויז. מישא און קאוואלסקי — נאך איהר.

אין קארידאר האבען זיי זיך מיט'ן ווירטה געטראפען. עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז עס איז דא אפצוגעבען דאס צווייטע צימער ביי מערי'ס. מישא איז איצט זעהר בלייך געווארען. קיינער האט עס ניט בעמערקט, און עס האט איהם הענד און פיס ווי אבגענומען. ער האט זיך געוואלט ווארפען אויף קאוואלסקי'ן מיט די פויסטען. ער איז געווען פעסט איבערצייגט, אז דאס איז עפיס א געהיימער אבמאך. וואס, ווען — האט ער נאך זיך אליין קיין רעכנונג נישט געקאנט אב־געבען.

— אבער דאס קאן דאך נישט זיין! האט ער זיך פלוצלינג אנגע־רופען.

זיי האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט.

— וואס מיינסטו? — האט מערי געפרעגט.

מישא האט זיך געפונען אין א שרעקליכער פערלעגענהייט:

וואס האט ער געוואלט זאגען, וואס האט ער געוואלט זאגען, וואס האט ער געוואגט צו דענקען? און ער האט אנגעהויבען צו שטאמלען:

— איך מיין עס וועגען דעם, איהר דארפט דאך ניט ארויסגעהן. דער דאקטאר, איך מיין—

— אבער עס איז דאך גאר נישט אזוי שלעכט מיט מיר, אז מען זאל דארפען אזוי ציטערען איבער מיר, — האט מערי געענטפערט און אין איהר טאן איז געלעגען פערדרוס.

מישא האט שוין געשוויגען.

מערי האט גענומען די סקים, וועלכע זיינען געשטאנען אין קארי־דאר, אנגעטהון זיי אויף די פיס, און וויית געלאזט זיך מיט זיי אויפ'ן וועג. מישא און קאוואלסקי זיינען א שטיק הינטער איהר געבליבען.

און א נאכט איז געווען — צו בעוואונדערן. א לבנה־נאכט איבער א שניי־וואלד. די וועלט איז רוהיג געווען. א שטילקייט האט גע־הערשט ארום. קיין הויך, קיין בעוועגונג, נור וואס דער שניי סקריפעט הינטער די טריט און גלאנצט ארויף צום שטערן־ליכט. די נאדעל־בוימער, בעלאדען מיט שניי, שטעהען, ווי אלטע, ווייסע זקנים ביי די וועגען און זייערע נאכט־שאטענס ארום זיי, ווי דאס וואלט נישט גע־ווען נאטור און בעשעפעניש, נור א פער'כשופ'טע וועלט, וואס שטעהט אזוי פון קדמונים אן.

פון דערווייטענס האט זיך בעוויזען מערי'ס שאטען מיט די לאנגע סקים. ווי א געהיימע ערשיינונג האט זיך גערוקט דער שאטען איבער דעם ווייסען שניי־וועג, און די אלטע בוימער זיינען געשטאנען און האבען איהר שטום נאכגעקוקט.

קאוואלסקי און מישא זיינען ביידע איהר נאכגעגאנגען. זיי האבען ביידע געשוויגען, ביידע געווען פערקלערט און ערנסט. איינער האט זיך נישט געקימערט אום דעם צווייטען. אזוי זיינען זיי אנגעקומען צו מערי'ן וועלכע איז איצט געזעסען אויף א ווייס־בעשנייטען פעלד אונטער א בוים, קוילען פון שניי זיך געמאכט און געווארט אויף זייער אנקומען. איצט האט זי אנגעהויבען זיי צו בעשיטען מיט די קוילען שניי און נישט צוגעלאזט צו זיך. אבער אנשטאט טרעפען קאוואלסקי'ן אין יענער הייטערער שטימונג, אין וועלכער זי האט איהם אייגענטליך געלאזט — האט זי איהם געפונען ערנסט און שוויינענדיג.

קאוואלסקי האט נור פערלעגען געשמייכעלט און עפעס געזאגט,

נור זי האָט נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס ער זאָגט, און מישא האָט זיך אָבגערופען.

— איך בעט אייך, הויבט אייך אויף פון שניי, עס וועט אייך שאַדען.

ער האָט געוואוסט, ווי לעבערליך ער איז איצט אין דער ראָליע פון איהר פערזאָרגער, און עס האָט איהם באַנג געטהאָן די ווערטער, וואָס ער האָט געהאַט געזאָגט.

— אה, זייט איהר היינט לאַנגווייליג, און אַזעלכע ערנסטע געזיכ־טער! קומט, קומט צוריק, מיט אַזעלכע לאַנגווייליגע לייט לאָזט זיך ליעבער אין דער היים זיצען, נישט אין אַזאַ הערליכער לבנה־נאַכט און שניי־פעלד, — האָט מערי געזאָגט.

דערביי האָט זי זיך אויפגעהויבען און אָנגעהויבען צו געהן טריט ביי טריט און אויך געשוויגען.

— וואָס שווייגט איהר אַזוי? צו די נאַכט ברענגט אייך אריין אין אַזאַ שטימונג? אָבער דערצעהלט נור, האָט זי אייך בעגעגענט, נאַטאַליע מיכאַילאָוונאַ? אַלץ מוז זי בעגעגענען, אָבער ווי קומט איהר צו איהר? — האָט זי אָנגעהויבען אריינצוציהען קאָוואַלסקי'ן אין אַ געשפרעך.

— עס איז געווען זעהר פּיקאַנט, זעהר פּיקאַנט, — האָט ער גע־זאָגט, אָבי עפּעס צו ענטפערען און האָט דאָס איבעריגע פערשוויגען מיט אַ פערלעגען געלעכטערעל, אויף וועלכען מערי איז אויך שטיל געבלי־בען די גאַנצע צייט, ביז זיי זיינען געקומען אַהיים.

אין קאָרידאָר האָט דער ווירטה שוין אָנגעוויזען קאָוואַלסקי'ן זיין נומער פּאַרטיג. עס איז טאַקע געווען דאָס צווייטע צימער נאָך מערי'ס.

מישא האָט זיך פערענטפערט, אַז ער האָט נאָך אַ נויטיגע ארבייט צו טהאָן און איז אריין צו זיך אין שטוב. קאָוואַלסקי איז זיך אויך געגאַנגען געזעגענען.

— וואָס, איהר האָט אויך אַ נויטיגע ארבייט? — האָט איהם מערי געפרעגט און געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— ניין, איך מיין אַז איהר זייט מיעד. איבעריגענס, אַז איהר פערלאַנגט, קאָן מען נאָך אַ ביסעל צוזאַמען פערברענגען.

מערי האָט איהם אָנגעקוקט, זיין אַנטוואָרט צו דער זאַך האָט זי זעהר פערוואונדערט און זיין ערנסט האָט אויף איהר אַ שרעק אָנגעוואָר־

פען. זי האָט געעפענט די טהיר. קאָוואַלסקי איז אריין. די לאָמפּ האָט זיך נאָך געלויכטען פון פריהער. מערי האָט די לאָמפּ ארויפגע־דרעהט און, אויך מיט אַנ'ערנסטער מינע, געבעטען קאָוואַלסקי'ן זיצען.

דער ערנסט האָט איהר קאָוואַלסקי'ן פערפערמדט און זי האָט זיך איצט געפיהלט זעהר פערלעגען אינאיינעם מיט אַ פרעמדען מאַנס־פּערשוין צו זיצען. דאָס געשפּרעך האָט זיך נישט געקלעפּט — האָבען זיי געשוויגען, נור דאָס שווייגען איז איצט געווען שרעקליך. פונ'ם צווייטען צימער האָבען זיך געהערט מישאַ'ס טריט ארויף און אראָב־געהן איבער'ן שטוב. פּלוצלינג האָט זי געגעבען אַ קוק אויף קאָוואַל־סקי'ס געזיכט און זי האָט עס נישט דערקענט. עס איז בלייך געווען, בלייך און גאַנץ אַנדערש און פרעמד ,ווי זי האָט דאָס געקענט. אַז ערנסט איז געלעגען דערויף, ווי דעמאָלט ביים מאָלען, נור דער שמייכעל איז געווען פערשוואונדען. די אויגען און די ליפּען האָבען אויס־געדריקט אַנ'אונבעהאָלפינע פערלעגענהייט.

איהר האָט אַ ציטער ארומגענומען. זי האָט זיך אָנגעהויבען צו טרייס־לען ווי אַ בלאַט, די הענד זיינען איהר בלייך געוואָרען, דאָס פּנים בלייך און איהר הארץ האָט הויך אָבגעקלאַפּט.

נור כדי זיך צו בעפרייען פון דער לאַגע, צו צושטערען דאָס אונער־טרעגליכע שווייגען, האָט זי ווידער איבערגע'חזרט די זינלאָזע ווערטער.

— האָט זי אייך געפונען, די נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ? אַנ'אינטע־רעסאַנטע פרוי?

— איך וויל איצט נישט ריידען דערפון, — האָט קאָוואַלסקי אָב־געענטפערט קורץ.

די ווערטער האָבען איהר נאָך מעהר דערציטערט. זי האָט זיך אָנ־געהויבען אינגאַנצען צו טרייסלען. עס איז איהר קאַלט געוואָרען. זי איז געבליבען זיצען אויף איהר אָרט, איינגעקאָרטשעט אין איהר ווינטער טוך און האָט געוואָרט.

פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך אַלץ געהערט מישאַ'ס פעסטע טריט ארויף און אראָב איבער דער שטוב.

— איבעריגענס, בין איך דאָס אַליין געקומען צו איהר, צו נאַ־טאַליע מיכאַילאָוונאַ. ניין, צו די פריילינס עהרליך. איך האָב געוואָלט געוואָהר ווערען פון זיי אייער אַדרעס, און איך בין גאָרנישט אהער גע־

קומען צוליעב וואהנרעכט. איך בין געקומען צוליעב אייך, — האט קאָוואלסקי געזאגט הויך און ענערגיש, ווי ער וואלט געוואלט מיט זיינע ווערטער פערשרייען מישא'ס טריט פון דעם צווייטען צימער.

מערי איז געבליבען זיצען, ווי פריהער, אין דערזעלבער פאזע. איין צאהן האט איהר געקלאפט אן צווייטען און זי האט געשוויגען.

— און געטהאן האב איך דאס, ווייל איך האב אייך ליעב, ווייל איך וויל מיט אייך אינאיינעם זיין, ווייל מיט אייך איז מיר גוט, און איך האב געבענקט נאך אייך, און איך האב געוואלט זיך זעהן מיט אייך.

מערי איז געזעסען ווי פריהער. קאוואלסקי איז אנטשוויגען געווארען, בלייך. מערי האט געקוקט אויף זיינע ליפען, און זי האט דערזעהן, אז זיי זיינען בלייך און ציטערען. און א אונבעשרייבליך געפיהל פון גליק האט זי ארומגענומען צו קוקען אויף זיינע ציטערנדע ליפען.

זי האט שוין נישט געהערט איצט מישא'ס טריט פון דער צווייטער שטוב. איהר גאנץ ביסעל בלוט, וואס זי האט געהאט אין זיך, האט זיך אנגעצונדען. זי האט אראבגעווארפען פון זיך דאס טוך, דעם מאנטעל, א ווארף געגעבען מיט איהר שווארצען-פעריל קאפ און געגעבען א קוק פריי אויף דער וועלט.

— איהר קענט מיך נישט, און ווייסט נישט, ווער איך בין, — האט ער ווייטער געזאגט שארף און קורץ, — איך ווייס נישט, אויב איהר וועט מיך פערשטעהן, ווארום איך אליין פערשטעה זיך אויך נישט. איך טהו, וואס מיין הארץ זאגט מיר און ווי איך פיהל. איך ווייס נישט, וואס וועט זיין מארגען מיט מיר, איך בין נישט פעראנטווארטליך פאר קיין מינוט פון מיין לעבען — ווייל איך קאן עס מיר אליין נישט נעהמען, נור עס נעהמט מיך. איך ווייס נישט צו איך האב עס אייך בעדארפט זאגען. איך ווייס נור, אז זינט איך האב אייך אויפגעהערט צו זעהן, זייט איהר אויסגעוואקסען ביי מיר טויזענד מאל שענער, ווי איהר זייט אין דער ווירקליכקייט; איך האב מיר מיין פאנטאזיע פרייגעלאזט און איך האב מיר אייך אויסגעמאלט, אזוי ווי איך האב געוואלט. איך האב געזעהן יעדע בעוועגונג אייערע, איך האב געהערט יעדעס ווארט, יעדעס ווארט און טאן אייער'ן, און דאס געזאנג פון אייערע בעוועגונגען, און דעם גאנג אייער'ן האב איך

געזעהן, און עס האט זיך מיר אזוי אויסגעוועבט אייער געשטאלט, ווי איך האב געוואלט. איך בין געגאנגען מיט אייך שפאצירען, איך האב מיט אייך גערעדט, איך האב געהערט אייער אנטווארט, און וואס איך האב געזעהן שעהנעס — האב איך אייך דערמיט אויסגעציהרט. איך בין אייגענטליך דא אהער געקומען מיין פאנטאזיע צו צושטערען, צו מאכען צורינען אין מיר דאס בילד מיט דער ווירקליכקייט. אבער, ניין, יעדעס אייער לעבעדיג ווארט איז מיר טויזענד מאל מעהר ווערטה, ווי מיין פאנטאזיע, יעדע אייער בעוועגונג אין דער ווירקליכקייט... ניין, איך האב נישט געקאנט אנדערש... זייט מיר מוחל! — האט ער אבגעהאקט אין מיטען און געבליבען זיצען, געגעבען א מאך מיט די הענד, ווי א מענש, וואס ווייסט נישט, וואס ווייטער צו טהאן.

קאוואלסקי'ס קינדערשע אונבעהאלפענקייט האט מערי'ן מעהר געריהרט, ווי זיינע ווערטער. דאס ציטערען מיט די ליפען און די אומ־געלומפערטע בעוועגונג מיט די הענד האט זי געגעבען א ציה ביים הארץ. האט זי זיך אויפגעהויבען אהן א ווארט צו ריידען, איז צוגע־גאנגען צו איהם, הארט צו איהם, דעם קאפ אנגעבויגען צו דר'ערד, און איז געבליבען שטעהן, צוטולענדיג זיך אונטער זיין האנד, און האט געווארט.

פון דער צווייטער שטוב האבען זיך געהערט מישא'ס שווערע טריט, געהענדיג ארויף און אראב איבער זיין צימער.

דאס דריטע קאפיטעל

צו־מארגענס שפעט אין גרויען טאג איז מישא געלעגען אין א שווערען הארטען שלאף. עס האט איהם אויפגעוועקט מערי'ס פרעה־ליכע שטים, וועלכע האט איהם געוועקט דירך דער וואנד: „שעם זיך, אזוי שפעט שלאפט מען! מישא, מישא, וואס איז מיט דיר?“ ער האט זיך אויפגעכאפט, ארומגעקוקט זיך, וואו ער געפינט זיך און מיט איין מאל איז איהם אלץ ווידער קלאר געווארען און דער שרעקליכער צער פון דער נעכטיגער גאנצער נאכט האט ווידער זיין הארץ געדריקט: יא, עס איז וואהר, עס איז וואהר, ער איז געקומען, ער איז דא, און זי געהט צו איהם, ווי א נאריש קליין מיידעל און אין איין מינוט איז

דורך זיין זין אדורכגעגאַנגען די גאַנצע שרעקליכע נאַכט — זייערע שטילע רייד, זייער שעפּטשען, זייערע בעוועגונגען. און ווידער אַמאָל האָט ער זיך געזאָגט דאָס אייגענע, וואָס ער האָט זיך אַזוי פיעל מאָל געזאָגט און מיט וואָס ער האָט זיך די גאַנצע נאַכט געטרייסט, אַז זי איז נישט אַנדערש ווערטה; אַז ער האָט זיך אין איהר טועה געווען. געמיינט, אַז זי איז טיעפער, צום סוף איז זי איינע פון טויזענד, פון די קלענסטע, וואָס לויפט נאָך יעדע ביסעל נאַרישער בעריהמטהייט און „קינסטלער", אַ גימנאַזיסטקע. אָבער ווידער האָבען די בעליידיגענדע ווערטער, מיט וועלכע ער האָט זי געזידעלט אין זיך, דורך דער שרעקליכער נאַכט זיין האַרץ נישט געשטילט, נישט זיין וועהטאָג געמינערט. דערווייל האָט ער זיך אַנגעטהאַן, און אַהן צו וויסען האָט ער געזעהן היינט אויסצוזעהן לייטישער, ווי אַנ'אַנדערסמאָל, לענגער בעטראַכט זיך אין שפּיגעל, גוט בעקוקט זיך און געהאַט פערדרוס פון זיין געזיכט, געפונען אין זיך צופיעל עהנליכקייט מיט זיין שוועסטער סאָניע, וואָס דאָס האָט איהם אויסגעוויזען זעהר נאַריש און העסליך. ער האָט אָבגעמאַכט ביי זיך — גאַרנישט צו לאָזען מערקען אויף זיין געזיכט. אדרבה, אַ גלייכגילטיגקייט אַזוי צו קאַוואַלסקי'ן, ווי צו מערי'ן. אַ גלייכגילטיגקייט און אַ רוהיגע טאַקטישקייט — האָט ער זיך געזאָגט — פריינדליך צו זיין, ווי אַלטע בעקאַנטע, אָבער נישט מעהר. און נעהמענדיג זיך אין די הענד, איז ער אריין צו מערי'ן.

אריינגעקומען איז ער מיט אַ ביסעל האַרץ־קלאַפּען: דער „גוט־מאָרגען" איז נישט אויסגעקומען גענוג קלאָר און די אויגען האָבען צו פיעל געפינקעלט. דאָס ליכט האָט איהם פון די ברילען־גלעזער געלויכטען, האָט ער אַראָבגענומען די ברילען, אויסגעווישט די גלעזער, אומגעקוקט זיך בעפרעמדט. דאָס שטיבעל איז אינגאַנצען געווען מיט אַ יום־טוב'דיגער פרעהליכער מאָרגען־זון איינגענומען.

— גוט, וואָס מען זעהט איינעם, — האָט זיך מערי אַנגערופען (ער האָט זי נאָך נישט געהאַט געזעהן, ווארום די זון האָט איהם די אויגען צוגעשלאָסען, נור ער האָט געהערט איהר שטים, און איהר שטים איז היינט קלאָר געווען און אַ גוטסקייט איז געלעגען אין איהר, אַ גוטסקייט אהן אַ שיעור, אַז דאָס האָט מישאַ'ן דאָס האַרץ צונויפגעפּרעסט) — האָב איך צוויי קאַוואַלערען, האָבען זיי מיך געלאָזט אַליין: איינער — אויף דער זייט וואַנד, דער צווייטער — אויף דער זייט

וואנד. און איך זיץ דא פון פריה־מארגענס אן און לאנגווייל זיך, און לאנגווייל זיך, נור די זון, וואס האט אויף מיר רחמנות געהאט, איז אין מיין צימעריל אריינגעקומען.

מישא האט געענטפערט עפּעס אונפערשטענדליכעס, וואס האט זיך אויסגעדריקט אין א ווארט, וואס איז אבגעשטארבען אין א שמייכעל. ער האט זיך געפונען א טונקעל ווינקעל — א בעהעלטעניש פאר דער זון, אוועקגעזעצט זיך און ווידער עפּעס געזאגט.

— דער גאסט שלאפט. אהן איהם וועט זיך גארניט לאזען טהאן.

ער האט געגעבען א קוק אויף מערי'ן און האט זי נישט דערקענט. אנ'אנדער מערי — די, וועלכע ער זעהט אמאל אין זיין פאנטאזיע. פערשוואונדען איז דאס בלייכקייט פון איהרע באקען, און ווי גלענצענ איהרע אויגען, און וואס פאר א חן איז אויסגעגאסען אויף איהר גע־זיכט! זעהר א גרויס גליק ליעגט אויסגעגאסען אין די ווינקעלעך פון איהרע ליפּען, וואס מאכט איהר געזיכט איננאנצען צו א קינד צוריק. א גרויס קינד איז עס מיט אזעלכע דינע געטאקטע גליעדער. יעדעס גליעד איהרס קושט זיך ארום פון איהר זיידענעם שווארצען קלייד, און אנגעטהאן איז זי היינט אנדערש, ווי אנ'אנדערס מאל. אנגעטהאן אין שווארצען זיידענעם קלייד, אין וועלכען זי פלעגט געהן אין טהע־אטער און געהאט אויף זיך דאס ברוינע זיידענע טוך מיט די גרויסע גאלדענע בלומען—פון דער אלטער טשערטקאווער רבי'צין און אויף איהר האלז די שנור פערל, דער אלטער טשארטקאווער רבי'צינ'ס פע־ריל, די איינציגע ירושה און מתנה, וואס איהר פאטער, דאס אייניקעל פון טשארטקאווער הויף האט געשענקט איהר מוטער, דעם רייכען גוט־בעזיצער'ס טאכטער פאר כלה־מתנות. און די מוטער האט זיי איהר אין געהיים מיטגעגעבען קיין פעטערבורג — זיצט זי אויסגעציהרט אין די זאכען אויף דער פאטער־שטוהל און א גרויס גליק שיינט ארוים פון איהר אינערליכען, ווארפט א גלאנץ אויף איהר און מאכט זי צו דעם, פון וועלכען מישא האט גע'חלומ'ט פון איהר — פאר'ן אלטען טשארטקאווער רבי'נס אנ'אייניקעל.

מישא האט שטיל־שווייגענדיג געקוקט אויף איהר און זי האט זיך איבערגעגעבען אונטער מישא'ס בליקען. זי האט זיך געלאזט בעטראכטען, אויפעסען פון זיי, און איז דערביי געווען קאלט, מיט דעם גאנצען שטאלץ פון איהר יחוס אויסגעגאסען אויף איהר, מיט

זיבעלן שלעסער פערשלאָסען פאַר מישאַ'ן, נור אײנגאַנצען אפען פאַר יע־נעם, װעלכען זי האָט אױסגעקליבען און זי האָט אַראָבגערעדט צו איהם פון איהר הױכקײט און איהר שטים האָט געקלונגען רײן און רוהיג:

— זעה, װאָס פאַר אַ הערליכער טאָג עס איז הײנט; זעה, װי די זון בעגיסט אַלץ מיט ליכט! דוכט זיך, אַז אַזױ װי זי שײנט הײנט, האָט זי נאָך קײנמאָל ניט געשײנט, זי איז הײנט פולער און ליכטיגער גלײך װי זי װאָלט איהר גאַנצען גלאַנץ צוריקגעקראָגען.

מישאַ האָט געשמײכעלט.

— עס איז נישט אַזױ די זון, װי די אױגען, װאָס זעהען זי.

זי האָט איהם אָנגעקוקט האַלב פערװאונדערט.

— אַלץ איז אַזױ װי מיר זעהען עס.

און אױף דעם איז זי שטיל געװאָרען. איהר געזיכט האָט אָנ־גענומען אַזאַ רוהיגקײט, אַז קײן מוסקעל האָט אין איהר נישט געציי־טערט, זי איז געװען אײנגאַנצען װי אױסגעהאַקט פון טונקעלען מאַר־מאָר, און איז געבליבען זיצען מיט איהר שטאָלץ, מיט אַ אונענדליכער פרײד און מיט אַ לײכטענדער רוהיגקײט אױסגעגאָסען אױף אַלע איהרע אברים.

— און איך האָב בעשטימט אַהײם צו פאָהרען, — האָט זיך פּלוצלינג מישאַ אָנגערופען און געגעבען אַ װאַרף מיט די הענד, גלײך װי ער װאָלט נישט געװאוסט, װאו זײ אַהינצוטהאָן.

— פאַרװאָס? — האָט מערי געפרעגט קאַלט און מיט פער־װאונדערונג.

ער איז איצט גרײט געװען אַלץ איהר אַרױסזאָגען — אַז ער האָט אַלץ געהערט, אַז ער װײס פון אַלץ... נאָר געזאָגט האָט ער עפּעס אַנדערש:

— די לעקציעס אין אוניװערסיטעט הױבען זיך נישט אָן און װעלען זיך װאָהרשײנליך אַזױ גיך נישט אָנהױבען. קײן גרױסער מאַכער בין איך נישט, איך זאָל קאָנען דאָ צו־נוץ קומען בײם שטרײק — פּילײכט װעל איך אין דער הײם גיכער נוציליך זײן.

— דאָס איז אַ שאָד, — האָט זי געזאָגט קאַלט, — פּעטערבורג װערט איצט אַזױ אינטערעסאַנט, װירקליך אַ שאָד!

אויף דעם איז אנגעקומען קאוואלסקי. מען האט געזעהן, אז ער האט זיך געאיילט אין אנטהאן. דער קראוואט איז איהם ניט גוט געזעסען, די קאנטען פון זיינע האהר און בארד זיינען נאך נאס גע־ווען.

— א, פערצייהט מיר! גרויסער טאג און איך בין געשלאפען, — מאכט ער צו די אויגען, וויל די זון האט איהם געברענט, — און מיר האבען זיך דאך געזאלט פריה־מארגענס אויפהויבען און צום וואסער־פאל פאהרען. און איהר זייט שוין לאנג אויף? עפעס ווי א חלום, איך געדענק שוין גארנישט, נור ווייסע טויבען־פעדערען זיינען מיר אין זכרון געבליבען; איך ליעג אין ווייסע טויבען־פעדערען.

מערי האט קיין ווארט נישט אויסגערעדט, האט נור געקוקט אויף איהם, און איהרע אויגען האבען געשמייכעלט, און איהרע ליפען האבען געשמייכעלט, אבער אזוי שטיל און מיט אזא שעהנע פרייד, וואס קומט פון אינערליכען גליק.

— אבער זייט איהר נאס, זייט איהר נאס, — האט זי איהם צו־געווארפען איהר טיכעל, — ווישט אייך אב די בארד. אח, אח, איהר מאכט אייער קראגען נאס.

— א, פערצייהט! — האט קאוואלסקי געזאגט און געכאפט זיך די בארד אבווישען און דעם קראוואט צו רעכט מאכען.

מישא האט זיי נישט אבגעלאזט אויף איין מינוט. ווען מערי האט גערעדט צו קאוואלסקי'ן, האט ער געקוקט אויף איהר. ער האט גע־זעהן דאס לעבעלן, נור נאך מעהר דאס ריידען, דעם טאן. דאס איז יע־נער בעקאנטער טאן, וועלכען ער האט אזוי גוט געקענט... און כדי זיך אליין צו פייניגען, האט ער זיך בעמיהט יעדען בליק איהרען, יעדען שמייכעל, וואס זי האט געגעבען צו איהם, צו פערנעהמען, גלייך ווי ער וואלט א פרייד געהאט אין דער פיין.

— אבער צו דער „אימאטרא" פאהרען מיר, עס איז דאך נישט צו־שפעט? — האט געפרעגט קאוואלסקי — נישט וואהר? — האט ער זיך געווענדעט צו מישא'ן, וועלכען ער וואלט ערשט איצט, ווי צום ערשטען מאל בעמערקט.

— מישא וויל דאך מיט אונז נישט פאהרען, איך ווייס נישט פאר־וואס, — האט מערי געענטפערט.

— יאָ? — פרעגט איהם קאוואלסקי, — פארוואס? איך האָב זיך דאָך אזוי געפרעהט אויף דער רייזע, — האָט ער זיך אָנגערופען מיט אמת'ן צער.

מישא האָט איהם נור אָנגעקוקט און געשוויגען.

— ער זאָגט, ער וויל אהיים פאָהרען. אָ, מישא איז זעהר נישט גוט צו מיר היינט, זעהר נישט גוט, — האָט זי געזאָגט, ווי מיט טרעהרען אין די אויגען.

מישא האָט זי אָנגעקוקט, ער איז ווי צומישט געוואָרען. אין דעם אייגענבליק האָט ער איהר אַלץ מוחל געווען און איז גרייט געווען פאַר איהר אויף די קניה צו פאַלען. נישט ליעבע, נור אַ גרויס, גרויס רחמנות האָט איהם ארומגענומען אויף איהר.

— אָבער עס איז דאָך גאַרנישט אזוי, גאַרנישט אזוי, — האָט ער געזאָגט מיט אַ געשריי און געוויין,—איך מוז דאָך אהיים פאָהרען, איך מוז דאָך — און איז בלייך געוואָרען און האָט אָבגעהאַקט אין מיטען.

קאוואלסקי האָט איצט אָבגעווענדעט דאָס געשפּרעך אויף עפּעס אַנדערש. ער האָט בעמערקט מערי'ס קליידונג.

— אָח, אָט דאָס האָב איך נאָך גאַרנישט געזעהען, — האָט ער געזאָגט מיט בעגייסטערונג, — און דאָס טוך, און די בלימלעך, — דאָס איז גוט, דאָס איז גוט, — און דאָס גאַנצע פּנים האָט אין איהם געלייכטען — נור אין דעם וועט איהר נישט קאָנען פאָהרען צו דער „אימאַטראַ". — נישט וואָהר? — ווענדעט ער זיך צו מישא'ן.

— איך וועל דאָ פאַר אייך דעם שליטען בעזאָרגען, איהר וועט נישט וויסען וואו, — האָט מישא זיך גענומען ארויסצוזאָגעהן.

— אָבער פאָהרט מיט, ווירקליך, קומט מיט, — האָט זיך קאָ־וואַלסקי אָנגערופען און מען האָט געזעהן, אַז ער מיינט עס מיט אַן אמת.

— עס איז מיר אונמעגליך. כ'האָב נאָך פיעל צו בעזאָרגען, — און איז פון שטוב ארויס.

אַז מישא איז ארויס האָבען זיי זיך ביידע אָנגעקוקט און אַ ווײַלע געשוויגען. מערי האָט דעם קאָפּ אראָבגעבויגען צו דער ערד און איז אזוי אַ ווײַלע געשטאַנען. קאוואלסקי האָט זי בעטראַכט און זיין פּנים האָט געלויכטען פאַר גליק.

– פאר וועמען האסט דו זיך אויסגעציהרט? פאר מיר?
מערי האט געשאקעלט מיט'ן קאפּ אויף ניין.

— פאר אונזער גליק, פאר אונזער, מיין גליק, מיין כלה, — האט ער אויסגעשריען.

מערי האט געשאקעלט מיט'ן קאפּ אויף ניין.

— פאר וועמען דען?

מערי האט געוויזען אויף די וואנד פון מישא'ס צימער:

— פאר מישא'ן, — און דערביי האט זי פערלאזט דאס צימער און האט זיך פאמעליך ארויסגעשלייכט צו מישא'ן אין שטוב. זי האט געפיהלט, אז ער איז צו זיך אין צימער אריין. זי האט איהם געפונען ליעגענדיג אויף זיין בעט, פערשטעלט דאס געזיכט מיטביידע הענד. זי איז פאמעליך צוגעגאנגען צו איהם. ער האט זי ניט געהערט און זי האט ארומגענומען זיין קאפּ און האט איהם בעדעקט מיט קושען.

מישא האט זי אנגעקוקט מיט בליקען פון א משוגע'נעם. ער האט זיך ארויסגעריסען פון איהרע הענד און איז ארויס פון שטוב.

מערי איז דאן אריין צו זיך אין צימער און האט אנגענומען דעם פערוואונדערטען קאוואלסקי'ן ביי דער האנד און האט איהם פראסט און רוהיג געקוקט אין די אויגען אריין:

— קום, ליעבער, מיר וועלען צו דער „אימאטרא" פאהרען.

אין איהר געזיכט און אין איהר ווזען איז געלעגען אזוי פיעל איבערגעבענהייט, אז איהם האט זיך געדוכט אז עס איז אויפגעשטאנען איינע פון יענע אידישע טעכטער פון דעם אלטען ירושלים, וועגען וועלכע עס ווערט דערצעהלט, אז זיי פלעגען קראנק ווערען, ווען זיי האבען געליעבט.

דאס פיערטע קאפּיטעל.

אין א שעה ארום האט זיי שוין א פינלענדישער שליטען געפיהרט צום וואסער־פאל „אימאטרא". דער טאג איז געווען דער הערליכסטער ווינטער־טאג אין שניי־לאנד פינלאנד. דער וועג האט זיי געפיהרט דורך אנ'אלטען, טיעפען ווייסען שניי־וואלד. ווי זקנים פון אנ'אנדער וועלט און אנדערע בעשעפענישען, זיינען געשטאנען די גרייז־גראה אלטע, דיקע בוימער, „פון קאפּ ביז די פיס" איינגעהילט אין גראבע

שטיקער שניי, און האָבען נאָכגעקוקט מיט פערוואונדערונג דעם צוויי־שפּאַניגען שליטען, וועלכער האָט זיך, ווי אַ פרעמדער גייסט, געשלייכט דורך זייער טיעפקייט. די זון האָט זיך אריינגעריסען דורך די ברייטע לעבער פון וואַלד און האָט יעדען שטיקעל שניי בעלויכטען און עס האָט אָבגעשטראַהלט געגען דער זון מיט די רייכסטע ליכט־פלאַמען. די זון מיט'ן שניי האָבען זיךביידע צונויפגעמישט און האָבען אַ שאַלען־דעם ליעד געזונגען אין דעם ליכטיגען טאָג אריין וואָס איז ווי אַ יונגער חתן אויפגעגאַנגען איבער דעם יונגפרוילּיכען וואַלד־וויסטע־ניש.

איינגעהילט אין זייערע פוטערס זיינען זיי געזעסען, מערי און קאָוואַלסקי, האַנד אין האַנד און האָבען זיך איינס דאָס צווייטע גע־קוקט אין די אויגען אריין. קיין זאַך האָט פאַר זיי ניט עקזיסטירט, קיין זאַך איז זיי איצט ניט אָנגעגאַנגען, נור זיי און דער הערליכער שניי־וואַלד ארום. ער האָט איהר דערצעהלט פון זיינע פּלענער אין פּעטערבורג, פון זיינע קאָלעגען, פון די נייע בעקאַנטע וואָס ער האָט ערוואָרבען אין פּעטערבורג. ער האָט איהר דערצעהלט פון זייער קינפטיג לעבען, פון זייער צוזאַמען־זיין. און זי האָט געהערט און האָט געטרונקען זיינע ווערטער, זיינע בליקען, זיינע בעוועגונגען. עס איז איהר גאַנץ גלייך געווען וועגען וואָס ער רעדט. יעדע מינע זיינע האָט ארויסגערופען אין איהר נייע קוואַלען פון ענטציקען און גליק. און דאַך איז זי שטיל געווען, קיין וואָרט האָט מען ניט געהערט פון איהר: נאָר אַלץ, וואָס האָט געלעבט אין איהר, האָט זיך ארויסגעריסען און ארויסגעקוקט פון איהרע אויגען, ~~דורך~~ איהרע ליפּען, דורך דאָס ליכט פון איהר געזיכט, דורך די בעוועגונג און קאָכען פון איהר בלוט. און קאָוואַלסקי האָט דאָס אַלץ געהערט, און געפיהלט און גע־זעהן האָט ער, ווי דאָס אַלץ שלאָגט צו איהם, צו איהם.

און זי האָט צו איהם געזאָגט:

— איך ווייס דאָך צומאָל נישט, ווער דו ביזט, איך קען דיר גאָר נישט, און טיילמאָל דאַכט זיך מיר אויס, אז דו ביזט אַ פרעמדער, און קומסט פון ערגעץ, וואו דו ביזט אויסגעוואַקסען און איינגעקניפּט און באַלד וועסט דו צוריקגעהן דאָרט אַהין, פון וואַנען דו קומסט און וואוהין דו געהערסט. נור עס איז מיר נישט קיין אונטערשיעד. אַ, לאַנג האָסט דו מיך אויסגעהונגערט און געלאָזט וואַרטען אויף

דיר און דו האסט מיר קיין ווארט, קיין ווארט נישט געשריבען און נישט געזאגט. און דו האסט מיר גארנישט איבערגעלאזט, אפילו קיין ווארט האסט דו מיר נישט איבערגעלאזט, מיט וועלכען איך זאל זיך קאַ־נען טרייסטען, ווארטען. און איך בין ארומגעגאנגען און דיין עראי־נערונג איז געשלאפען אין מיר, און איך בין געשלאפען, און דיך האב איך געהאט אין מיר, און גערעדט צו דיר. א, מען טאר נישט אויפ־וועקען אין א מיידעל איהר הייליגסטען געפיהל און שטעהן לאזען און אוועקגעהן. דאס געפיהל קאכט, קלערט און מאכט רייף. יא, דאס גע־פיהל, וואס דו האסט אין מיר ערוועקט, האט מיך רייף געמאכט. און פיעל האב איך געקלערט, פיעל, פיעל. ביז עס איז אלץ אין מיר רייף געווארען און דאן ביזט דו געקומען. א, עס איז מיר אלץ איינס, אלץ איינס, טהו, טהו, וואס דו ווילסט, וואס דו קאנסט, — איך בין אינגאנצען דיין, דיין, — און זי האט אראבגעלאזט דעם קאפ אויף איהר ברוסט און איז ענטשוויגען געווארען.

און ער האט צו איהר געזאגט:

— דו פרעגסט מיר ווער איך בין? וויים איך דען? טיילמאל דאכט זיך מיר, אז איך בין א פיעדעל און איהר שפיעלט אויף מיר אויס יעדע דעם נגון, וואס זי איז אימשטאנד ארויסצושפיעלען. איך קאן זיין זעהר שעהן, אדער זעהר מאוס, — דאס ווענדט זיך אן אייך, איהר זייט דאס אימשטאנד פון מיר אויסצוזינגען. טיילמאל האב איך דאס געפיהל, אז איך געה אויף א וועג, אויף א לאנגען וועג. דאס ציעל פון מיין וועג איז די בת־מלכה, זי זיצט דארט אין א גאלדענעם פאלאץ, זי זיצט דארט איינע אליין און ווארט אלעם אויף מיר. זי איז דאס ענד פון מיין ציעל, דארט איז מיין רוה. נור אויף דעם וועג, אויף וועלכען איך געה, שטעהען הייזלעך, שטעהען רעסטאראנען, האטעלען. און איך שטעל זיך אב אונטער יעדען הייזעל מיין הונ־גער צו שטילען, אין יעדען האטעל מיין נאכט־לעגער צו זוכען. אין דעם נאכט־לעגער האב איך זיך לענגער אבגעשטעלט, אין דעם — קירצער, נור איך געה, איך געה אויף דעם וועג צו מיין ציעל, וואו עס הערשט מיין גורל און מיין אייביגע רוה.

מערי האט איהם אנגעקוקט. אין איהרע אויגען איז געלעגען א ווילדער גלאנץ און איהר געזיכט איז מאדנע פערענדערט געווא־רען. זי האט איהם אין די אויגען אריינגעקוקט און געפרעגט:

— און וואס בין איך דיר?

קאוואלסקי האט זי אנגעכאפט ביי דער האנד:

— א, זיי מיין ציעל, זיי מיר, זיי מיר, איך בין מיעד פון וואנ־דערן און פון אויפהאלטען זיך אין נאכט־לעגערס. זיי דאס גרויסע ציעל, נאך וועלכען מיין נשמה בענקט אזוי, וואו עס רוהט מיין אייביגע רוה, מיין גורל און מיין גליק. זיי דאס, וואס מיינע אוי־גען האבען מיט בענקעניש געזוכט. זיי דאס, זיי דאס!

— א, פארוואס ביזטו נישט אנגעקומען צו די טהירען פון דיין ציעל א מיעדער און א הונגעריגער פון דיין לאנגען וועג? — האט זיך מערי אנגערופען ווי אין זיך. — אח, האב איך דערויף געווארט.

— איך האב שטענדיג מיין נשמה איבערגעלאזט פאר דער טהיר אויף דעם וועג צו דיר, ווען איך האב מיין קערפער צו דעם נאכט־לעגער אריינגעשלעפט...

אויף דעם זיינען זיי ביידע שטיל געווארען דעם רעשט וועג, ביז זיי זיינען אנגעקומען פאר דער „אימאטרא“.

באלד האבען זיי געהערט פון דערווייטענס דאס קלאפען פון וואסער, זיי זיינען אראב פון שליטען, אריבערגעכאפט זיך איבער א פעלד און פאר זייערע אויגען האט זיך אויפגעעפענט ,א בילד, וועלכעס האט זיי דערשראקען און קליין געמאכט.

איבער אנ׳אונענדליך ברייט, וויים־בעשנייט פעלד איז אנגע־קומען צולויפען א ברייטער שטראמעדיגער טייך. דאס וואסער האט זיך ווענינ־וואס געענדערט פון דעם בלישטשענדען ווייסען שניי־פעלד, עס איז געלאפען מיט א אונגעהויער שטראמיגקייט און פלוצ־לינג, ווי אין מיטען, האט זיך דער גאנצער ברייטער טייך איבער־געריסען און איז — אזוי ברייט און לאנג, ווי ער איז געווען — אראב אין א הונדערט־פוסיגען טיעפען טהאל, איבער וועלכען עס זיינען געלעגען קאלאסאלע גרויסע פעלזען און שטיינער, נור מיט אזא אימפעט און מיט אזא געשריי, אז פאלענדיג אויף די שטיינער, איז עס צוריקגעשפרונגען און צושפריצט געווארען אין א בלישט־שענדען רעגען־וואלקען, וועלכער האט זיך געטראגען איבער דער גאנצער לענג און ברייט פון פעלד. די זון איז אריין אין דעם וואסער און געלאזט זיך אינאיינעם מיט׳ן שטראם אראב איבער די פעלזען,

איבער די שטיינער און צושפריצט געווארען אינאיינעם מיט'ן וואַ־סער און זון אין איין בלישטשענדען זיעבען־קאלירטען רעגענבויגען. וועלכער האט זיך געטראגען איבער'ן גאנצען ברייטען וויס־בעשניי־טען פעלד.

זיי זיינען בײדע געשטאנען, ווי צומישט. ווי קליין, ווי אונ־ענדליך קליין האבען זיי בײדע אויסגעזעהן דא, ביי דער גרויסער נאטור־ערשיינונג, געגען דעם גרויסען, ברייטען טייך, וואס קומט־אן יעדע רגע מיט נייע וועלען אוןווארפט זיך מיט'ן קאפּ אריין אין דעם קאכענדיגען, ברייטען ים, וועלכער צושפּרינגט און געהט אויף אין א בלישטשענדען וואלקען! און עס האט זיך געדאכט, אז די גאנצע וועלט, אלץ קומט אהער אן צושווימען אין דעם טייך אריין און ווארפט זיך מיט דער גאנצער פרייד און גאנצען ווילען אין דעם תהום אריין. זיי האבען זיך בײדע אויסגעזעהן ווי צוויי שפּענדעלעך, און ווי לייכט איז זיי געווען די מינוט אלץ איבערצולאזען הינטער זיך און אריינווארפען זיך אין דער גרויסער וועלט־חתונה, — דארט אונטען, וואו אלץ קאכט זיך צונויף אין איין גרויס געשריי און שלאגט זיך צוריק אויף אין א טוי, אין א וואלקען, וואס גלאנצט און פינקעלט מיט זיין טויזענד־קאלירטען ליכט.

זיי האבען זיך אנגענומען ביי די הענד און געהאלטען זיך אינ־איינעם, ווי זיי וואלטען מורא געהאט, אז דער כשוף, אז דאס גרויסע וועלט־צונויפמישעניש זאל זיי נישט מיטשלעפען, ווארום עס האט זיי אהין געצויגען, דארט אהין, צו דער וועלט־חתונה מיט כשוף.

זיי האבען ניט געפיהלט די קעלט, דעם פראסט, וואס האט זיי ארומגענומען און דורכגענומען זייערע ביינער. זיי זיינען געשטאנען, ווי צוגעקלעפּט צום ארט, צוגעצויגען צו דעם בילד און האבען זיך איינס צום אנדער'ן געטולעט, ווי עס וואלט קיינער נישט אויף דער וועלט געווען, קיינער נישט אויסער זיי בײדע.

די זון האט זיך געזעצט. דאס ליכטיגע וואלקען־וואסער האט זיך אנגעהויבען צו הילען אין טונקעלהייט. דארט הינטער דעם וואסער־קעסעל איז עס פערוואנדעלט געווארען אין א שרעקליך געהיימניס, אין וועלכען עס האט זיך געהערט זיין מורא'דיג ברומען; זיי האבען זיך בײדע ביי די הענד אנגענומען און זיינען צוריק צו דעם שליטען אוועק, וואו דער גוי האט געווארט אויף זיי פאר דער קרעטשמע.

זיי האָבען אָבגעגעסען און עס איז נאָכט געוואָרען, און זיינען צוריק־געפאָהרען דורך דעם ווייסען שניי, וואלד און לבנה־ליכט.

און אז זיי זיינען געווען אין טיפען וואלד, און עס האָט זיי קיי־נער נישט געהערט, נור די ווייסע, געהיימניספול־שטעהענדע בוימער, האָבען זיי זיך ביידע איינגעטולעט, ווי צוויי פערלאָזטע יתומים.

ווען זיי זיינען אהיים געקומען, האָט דער ווירטה מערי'ן אבגע־געבען אַ בריעף פון מישאַ'ן. מישאַ איז שוין נישט געווען. אין דעם בריעף איז געווען אַ רעכנונג און איהר געלד, וואָס ער האָט געהאַט געהאַלטען, נור ווער האָט איצט געקוקט דערויף, ווער האָט אין זינען געהאַט מישאַ'ן? זיי זיינען געווען דאָ מיט זיך, דער שניי ארום, מעהר קיינער נישט — קיינער נישט, אויסער זיי ביידע.

די לאָמפּ האָט געברענט. זיי זיינען געזעסען אין צווייען אין איהר קליין, קליין צימער'ל, איינגעהילט אין דעמזעלבען ברוינעם זיידענעם טוך מיט די גרויסע גאָלדענע בלומען. פון דרויסען האָט דער שניי און די לבנה אריינגעשיינט.

אין צימער האָט געשמעקט מיט אַ לייכטען נאַרציסען־דופט, מיט וועלכען זי האָט דאָס גאַנצען צימער אויסגעגאָסען. דער געשמאַק האָט זיך צונויפגעמישט מיט'ן געזונטען געשמאַק פונ'ם האָלץ, וואָס האָט געברענט אין אייווען, ביי וועלכען זיי זיינען ביידע געזעסען און זיך די הענד געוואָרימט.

אזוי זיינען זיי ביידע געווען איינגעשלאָסען אין דעם קליינעם צימער'ל דריי טעג און דריי נעכט. זיי האָבען קיין מענשען נישט גע־זעהען, אויף דער גאַס נישט ארויס, נור וואָס דער ווירטה האָט זיי עסען דערלאַנגט, האַלב נאַקעט געלעגען אויף זייערע פעלצען, פער־שפּרייט אויף דער פּאָדלאָגע ביים אייוועו, און האָבען זיך ביים ברע־נענדיגען פייער געוואָרימט...

דאָס פינפטע קאַפּיטעל.

אין אַ פּאָר טעג ארום האָבען זיי שוין געוואָהנט אין פּעטערבורג. קאָוואַלסקי האָט ערפאָלג געהאַט.

די קריטיק האָט זיינע בילדער גלענצענד בעשפּראָכען און ער האָט זיי גוט פערקויפט. ער איז געוואָרען אין דער מאָדע אזוי שנעל, ווי נור

פעטערבורג קאן איינעם הויבען אדער איינעם ווארפען. ער האט זיך באלד בעקענט מיט דער גאנצער פעטערבורגער קינסטלערישער וועלט און זיי האבען פאר איהם אויסגעזארגט וואהנרעכט אויף א געוויסע צייט.

ער האט פאר זיך מיט מערי'ן געדונגען א קליינע, נור גלענצענדע וואהנונג אין אנ'אלט רוסיש הויז אויף איינעם פון די „אסטראווא" און האט זיך דארט איינגעריכטעט א קינסטלעריש אטעליע; דארט האט ער אויך עמפפאנגען די פעטערבורגער קינסטלערישע וועלט פון מאקסימאוויטש'עס קרייז, מיט וועלכען זיי האבען זיך זעהר נאהנט בעקענט.

אסיפ גריגאריעוויטש מאקסימאוויטש איז געווען איינער פון די בעדייטענדסטע רוסישע עסטעטיקער און דענקער, א פארלויפער פון די רוסישע מיסטיקער און אינדיווידואליסטען. דיקע ביכער האט ער געשריבען און האט פאר דער רעוואלוציע געשפיעלט אין דער רוסישער וועלט א בעדייטענדע ראליע. ער איז בעריהמט געווען מיט זיין מלחמה געגען די פארשטעהער פון די ליבעראלען, איז אבער אין דער צייט פון דער רעוואלוציע — ווען א בעדייטענדער טהייל פון רוסלאנד איז געווען סאציאל־דעמאקראטיש געשטימט, ווען די ברוזענדע כוואליעס פון דער רוסישער רעוואלוציע האבען הונדערטער נייע מענשען געהויבען און הונדערטער אלטע מענשען געווארפען — מיט זיין אינדיווידואליזם און מיסטיציזם האלב פערגעסען געווארען. צוליעבע, איטעל און שטאלץ, כדי מיטצושווימען מיט'ן שטראם, האט ער זיך געפרובט אוועקצושטעלען געגען איהם, אויסצולאכען די געטער, וואס דאס רעוואלוציאנערע רוסלאנד האט זיך געשאפען. דאס האט איהם אינפיפילער געמאכט און אונבעליעבט, וואס האט געקרענקט זיין אייגעני־ליעבע. האט ער געפרובט צו שפיעלען א צוויי־דייטיג שפיעל. בעהאלטען, דיפלאמאטיש, האט ער מעהר געהערט ווי געזערדט, נור מיט א פעראכטענדען צוויי־דייטענדען שמייכעל אויף זיינע ליפען — און דאס איז אזוי פרעמד און צו־ווידער געווען דעם רוסישען אפענהערציגען כאראקטער. אליין האט ער געשטאמט פון אידישען תחום, האט ברעה געהאט זיך צו שמד'ן און אנצונעהמען דעם פראוואסלאווענעם גלויבען, האט אבער פערלאנגט א קלייניגקייט, אז די ארטאדאקסישע קירך זאל זיך אבזאגען פון א דאגמע איהרער, וועלכע ער, מאק־

סימאָוויטש, קאָן נישט אָננעהמען. ער האָט וועגען דעם פער־עפענטליכט אַ בריעף אין די צייטונגען צום מיטראָפּאָליט. נור אזוי ווי די הונדערט פופציג מיליאָן אָרטאָדאָקסען האָבען זיך נישט גע־וואָלט אָבזאָגען פון דער דאָגמע פון זייער קירך צוליעב מאַקסימאָ־וויטש'ן, איז ער איבערגעבליבען אַ איד. ארום איהם האָט זיך גע־זאמעלט די יוגענד, די, וואָס האַלטען אין ווערען אָדער האַלב שוין געוואָרענע בערימהייטען, וועלכע האָבען נישט געקאָנט, אָדער האָבען נישט געוואָלט אריינדרינגען אין דער אָפיציעלער, רוסישער קינסטלער־וועלט, וועלכע איז דאָן, אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע, געווען אינגאנצען פערכאפּט מיט דעם מארקסיזם.

ווארום דער גרויסער מאַקסימאָוויטש, דער מיסטיקער און דענקער, דער קאָפּ פון דער רוסישער פריידענקענדער אָפּאָזיציע, האָט געהאָט אַ שוואכקייט צו אכטצעהן־יעהריגע מיידלעך, געהאַלטען זיך פאר אַ יונגען בחור; ער האָט אין די סאַלאָנען רעדעם געהאַלטען, כדי צו געפעלען די מיידלעך, — האָט זיך געקליידט מיט אַ געוויסער קאָקע־טערי — געשלאָסענע, שווארצע סאמעט־וועסט, קורצען סמאָקינג. צו דער יוגענד האָט ער געהאַט אַ סימפּאַטישע נייגונג. אין דער געזעלשאפט פון די מיידלעך האָט ער געשפּיעלט די ראָליע פון דעם עלעגאַנטען קאַוואַלער פון פערגאַנגענעם דור, אַ געוויסע סענטימענ־טאַליטעט איז געלעגען אין זיין בעציהונג צו זיי, ווי אַן'ערפאהרענער קלוגער פעטער פערהאַלט זיך צו זיין ניכטע...

אין זיין קרייז האט עס דורכדעם געראַוישט פון זיידענס, פון שוואר־צע פּעריל־קעפּ, פון קלינגענדען ריינעם מיידעל־לאַכען.

די נייגונג צו דער יוגענד האָט איהם אויך געבראַכט צו נאָהנט־שאַפט מיט קאָוואַלסקי'ן. מערי מיט איהר אָריענטאַליש געזיכט, מיט איהר ריטמישער בעוועגונג האָט אויף איהם געמאַכט אַן'איינדרוק און ער האט זיך דערנעהנטערט צו זיי, געקומען צו זיי אפט און זיי אריינגעפיהרט אין זיין קרייז אריין.

די נשמה פון דעם קרייז איז געווען נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ, דעם יוריסט גליצענשטיינ'ס פרוי. ביי איהר אין סאַלאָן, וועלכער איז געווען איינגעריכטעט נאָך דעם רעזשיסער לעסער'ס געשמאַק, איז זיך צוזאמענגעקומען דער קרייז און צו איהר „זשור פיקס", ביי וועלכען

מערי האָט זיך געזאָלט געפינען צום ערשטען מאָל, האָט זיך איצט קאָוואַלסקי מיט מערי'ן געקליבען צו געהן.

אין צימער איז געווען אָנגעוואָרפען פערשיעדענע זיידענע טיכער, מיט בוכאַרישע שאַלען, אַלט־פראַנצויזישע ברוקאַט. מערי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ גריכיש קלייד און געקעמט די האָהר גריכיש, וואָס עס איז איצט זעהר מאָדיש געווען אין פּעטערבורג, דערהויפּט צווישען דעם פּובליקום פון דעם מאָדערנעם טהעאַטער „נעראָסלאָווסקאַיאַ“, וואו לעסער איז געווען רעזשיסער. קאָוואַלסקי האָט זי אונבעדינגט אבגעראַטהען פון דעם, ווארום דער טונקעלער קאָליר פון איהר הויט האָט זיך נישט געאייגענט צו די העלע פאַרבען. ער האָט איהר אי־בערהויפּט געראַטהען זיך האַלטען אַן טונקעלען אין רעמבראַנדטישען סטייל, עטוואָס גענויגט צום אָריענטאַלישען, וועלכעס איז צו איהר טיפּיש־אידיש געזיכט גוט געגאַנגען. ער איז דוקא בעשטאַנען דערויף, אַז זי זאָל זיין אין דעם טונקעל־ברוינעם טוך מיט די גאָלדענע גרויסע בלומען, חאָטש מערי האָט געפונען, אַז דאָס מאַכט זי אַלט — די האָהר פערקעמט שייטעל־גלאַט, הינטען פערלעגט, אָהן יעדע בעפּוצונג, ווי אונזערע אַלטע מומעס האָבען געטראָגען; אויף'ן האַלז די פּעריל און די גרויסע אַלטע גאָלדענע בראָש, וואָס קאָוואַלסקי האָט איהר געקויפט ביי אַ פּעטערבורגער אַנטיקוואַריער. „דו ווילסט אַז איך זאָל דוקא אויסזעהן, ווי אַן'אַלטע דאַמע, וואָס האָט אַ אינטערעסאַנטע פערגאַנגענהייט הינטער זיך“, — האָט מערי געלאַכט, און דאָך געטהאָן, וואָס קאָוואַלסקי האָט איהר געראַטהען. זי האָט געוואוסט, אַז זי קאָן זיך אויף איהם פערלאַזען, און ער טהוט זי אַן אין דעם, וואָס איז איהר גוט און שעהן. זיי האָבען אָנגעוואָרפען אויף זיך די מאַנטלען, דער שווייצאַר האָט צוגערופען דעם איזוואָשטשיק, און זיי האָבען זיך געלאָזט אין שליטען איבער דער טראָאיצקער בריק צו נעווסקי־צו.

אין פּעטערבורג האָט זיך שוין געהאַט דאָס וועטער געשטעלט. איינגעהילט אין שניי, האָט „פּיטער“ אַרויסגעקוקט צו דער נעווא מיט איהרע טויזענדער עלעקטרישע לאַמטערנס און ליכטער און האָט אויסגעזעהען, ווי אַ לעגענדאַרישער סלאַווישער „גראַד“ מיט בעשנייטע קופּאָלען. די נעווא איז שוין געשטאַנען בעשנייט, אין ווייסען בעדעקט און ביי איהרע ברעגעס צוויי רייהען ליכט. די שליטענס זיינען געפלויגען איבער די פּעטערבורגער גאַסען, די גלעקלעך אויף די חאָל־

זער פון די פערד האָבען געקלונגען, די איזוואָשטשיקעס האָבען אריבערגעשאָלטען איינער דעם צווייטען און געיאָגט זיך איינער נאָכ'ן אנדער'ן, ווי די ווינדען אין דער ווייסטע. דאָס עלעקטרישע ליכט האָט געשפריצט אין דער ווייסער נאַכט אריין מיט פייער, און איבער דעם עולם איז געהאַנגען א דורכזיכטיגער וואָלקען, וואָס האָט זיך געדראכט. אז עס איז נאָך א חלום פון דעם פערגאַנגענעם טאָג־שיין. דער וואָלקען האָט אריינגענומען אין זיך די ווייסע קופּאָלען און דעכער און בעשי־מערט זיי מיט א ציטערנדען שטערן־ליכט.

אין דעם רעש איז זייער שליטען געלאָפען און דורכגעלעגט זיך א וועג און מערי און קאַוואַלסקי האָבען גערעדט:

— און סאַוואַרין וועט זיין?

— יאָ, מאַקסימאָוויטש האָט געזאָגט, אז סאַוואַרין האָט זיך פלוצלינג געפונען.

— סאַוואַרין, דער בעריהמטער רוסישער שריפטשטעלער?

— יאָ, ער קומט אַהין מיט ביקאָוו'ן.

— וואָס? קענסט דו זיך שוין מיט דעם שוישפּיעלער ביקאָוו'ן אויך?

— יאָ, — האָט קאַוואַלסקי געזאָגט, — ער האָט מיך שטאַרק גע־בעטען צו זיך; ער האָט געזאָגט, אז אַלץ אין פּעטערבורג קומט צו איהם. א פרעהליכער יונג דער ביקאָוו. ער בעדאַרף נישט מעהר נור זיין גיטאַרע און זינגט תמיד איין ליעד: „מאַלטשיק פּאַגיבאַל" און איז גאַנץ גליקליך איבער אַלץ, וואָס איז דאָ. מיט אַלע איז ער פריינד, אַלע ליעבען איהם און ער ליעבט אַלעמען. א קוריאָז, ווי ער האָט זיך מיט מיר בעקענט. נאָך צוויי־דריי ווערטער, קומט ער צו מיר און שטרעקט מיר אויס די האַנד: — „יאָ ביקאָוו", — זאָגט ער. „איך האָב געזעהען דיין בילד און עס געפעלט מיר, איך האָב דיך גע־הערט ריידען און דו געפעלסט מיר זעהר, גיב די האַנד און מיר וועלען זיין פריינד" — און דערביי נעהמט ער מיך ארום און צוקושט זיך מיט מיר, און מיר זיינען שוין אויף „דו". אָבער גאַנץ אויפריכטיג, זיין האָאר נישט פאַלש.

— אָ, ביי ביקאָוו איז דאָס נאַכט־אזיל, דאָרט קומען זיך צונויף אַלע שריפטשטעלער, שוישפּיעלער, מאָלער און טרינקען גאַנצע נעכט; דאָרט זאָל זיך עפּעס שרעקליכעס אָבטהאָן — דערצעהלט ווייטער

קאוואלסקי — ער זאל האבען א גרויסע וואהנונג, און ביי איהם וואהנט אויך מאקסימאוויטש, ביי איהם זאל זיך אויך אויפהאלטען דער בעריהמטער רוסישער שריפטשטעלער סאווארין. ער ווערט פער־פאלען אויף עטליכע טעג, האלט זיך אויף אין שענקען, צווישען איז־וואשטשיקעס, דאן קומט ער צו ביקאוו'ן און לעגט זיך אוועק און שלאפט איינינע טעג דורכאנאנד. אה, איז דאס א וואהנונג ביקאוו'ס, טהוען זיך דארט זאכען אבי!

מערי האט דערביי געווארפען א בליק איבער נעווסקי, איבער וועלכער זיי זיינען איצט געפאהרען. דאס ענדע פון דער גאס איז גע־ווען פערהוילען אין א לייכטענדען נעבעל, פון וועלכען עס האבען זיך טויזענדער און איבער טויזענדער ליכטער געטוקט. און עס האט זיך פערנומען פון דארט אנ'עטעמען, ווי עס וואלט אבגעקרעכצט די נשמה פון גרויסען פעטערבורג. אין די גאסען האבען זיך געלאזט די שליטענס אהין און צוריק, אהין און צוריק, און די ברייטע טראָ־טוארען זיינען פול געווען מיט מענשען — דאס האט זיך פעטערבורג געלאזט אין די טהעאטרען אריין. פון די אפענע געוועלבער האט זיך ארויסגעגאסען דאס ליכט און בעגאסען אלץ מיט א גאלדענעם ברוינעם שיין און די נאכט איז געקומען און האט עס פערהוילען אין איהר טונקעלהייט און אלץ האט זיך צונויפגעמישט: דאס ליכט, די פערד, די מענשען, פערהוילען אלץ אין דעם וואלקען און מערי'ן האט זיך געדאכט, אז „פיטער" איז דער גרויסער, גרויסער קעסעל, וואס האט אלץ צונויפגעקאכט און זי האט זיך געפונען אויך אין מיטען אין דעם קעסעל און זי איז אויך איין טראפען פון דעם גרויסען, גרויסען לעבען, וואס הייסט „פיטער"; און ווי גליקליך איז זי געווען דעריבער.

באלד האט זיך זייער שליטען אבגעשטעלט אויף דער סאדאוואַ; זיי זיינען געשטאנען פאר'ן פריסיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיאָ־נאוויטש'עס הויז.

דער שווייצאר מיט די צוויי גרויסע באקענבערד האט זיי גע־האלפען פון שליטען אויסשטייגען. זיי זיינען אריין אין דעם גרויסען ליכטיגען פעטערבורגער קארידאר. אין א מינוט ארום וועט זי די אלע זעהן, סאווארינ'ען אליין. גאט, ווי גליקליך זי איז געווען!

דאס זעקסטע קאפיטעל.

די טהיר האט זיך געעפענט. זיי זיינען אריין אין א רויט־טונקעל בעלויכטענעם קארידאר. די וואנד זיינען געווען בעהאנגען מיט כינעזישע געמעלדען. א מיידעל האט זיי געהאלפען די פוטערס אויסטהאן. דער קארידאר איז פול געווען מיט פעלצען, פון די אפענע טהירען פון דעם סאלאן שלאגט אנטקעגען א בעלעבטעס בע־וועגען. די מאדאם אליין, נאטאליא מיכאילאווגא, ווייזט זיך אין דער טהיר.

— אך, דאס איז שעהן פון אייך, — דריקט זי די האנד קא־וואלסקי'ן.

— און דאס איז געווים פריילין ראזענצווייג, — האט די מאדאם פון הויז דורכגעלעכערט מערי'ן מיט א טיעפען בליק, — איך דאנק אייך זעהר. א! פיעל האב איך פון אייך געהערט פון די פריילינס עהרליך און פון מיכאאיל אבראמאוויטש, — ווייזט זי אויף קא־וואלסקי'ן.

קאוואלסקי האט פערלעגען געשמייכעלט. מערי האט זיך באלד געפונען און האט צוגעניקט דער מאדאם. פאר איהר איז געשטאנען א טונקעלע, שארפע ברונעטקע, גענוג יונג, גענוג שעהן, מיט שווארצע שטארק געצייכענטע ברעמען און גרויסע בעלעבטע אויגען, אנגעטהאן אזוי, אז מערי האט די ערשטע מינוט נישט געקאנט רעכט כאפען, וואס דאס איז אייגענטליך: אין א דורכזיכטיגען, אפען גריכישען קלייד, וואס האט נישט בלויז ארויסגעוויזען די איידעלע ליניען פון איהר קערפער, נור אויך אפען געלאזט און געצייגט איהר פראכטפא־לען ברוין־הויטיגען טיעפען דעקאלטע. דערביי זיינען איהרע געדיכטע שווארצע האהר געווען אראבגעלאזט אין לאקען איבער איהר האלב־נאקעטען קערפער און א שטארקער ארכעדייען־דופט האט זיך געטרא־גען פון איהר.

זי האט מערי'ן אריינגעפיהרט אין א וואונדערליך בעלויכטענעם סאלאן: פון די פיעל וואנד־ווינקלען האבען ארויסגעקוקט פיער שלאנ־גען קעפ און פון זייערע גרויסע גרויע אויגען האט זיך ארויסגעגאסען א געלבעס ליכט, וועלכעס האט בלייך געמאכט די געזיכטער פון אלע

געסט — אזוי אז עס האט זיך געדאכט, ווי טויטע וואלטען ארום געזעסען. דאס ליכט האט געשטערט מערי'ן, און דעם ערשטען אויגענבליק האט זי קיינעם נישט געקאנט דערקענען, חאטש זי האט געזעהן מענשען אין סאלאן זיצען און געהערט, אז מען פיהרט א געשפרעך. דאס מין ליכט האט צום ערשטען מאל לעסער איינעפיהרט אין נעראסלאווסקא'ס טהעאטער צו א סימבאליש שטיק און פון דעמאלט אן איז עס אין געוויסע פעטערבורגער קרייזען זעהר מאדיש געווארען.

קאוואלסקי און מערי האבען זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעל, זיינען צוגעוואהנט געווארען צום ליכט און האבען זיך אנגעהויבען ארומקוקען, וואו זיי געפינען זיך דא.

דער סאלאן איז געווען א געמיש פון סטילען: דאס מעבעל איז געווען אלט פעטערבורגער אמפיר, דערביי האט אבער נישט געפעהלט א ראקאקא-גארניטור, טיש און ביינקלעך מיט פיינעם זיידען-ברוקאט אין א ווינקעל אויפגעשטעלט; איבער דער פאדלאגע א גרויסער פראנצויזישער טעפיך, די ווענד בעהאנגען מיט יאפאנישע געהאפטענע שטאפען און אין די ווינקלען אלטע אריענטאלישע ארנאמענטען, עגיפטישע אייל-לאמפען. איבער די קליינע אמפיר-פאלעצעס זיינען געווען אנגעשטעלט כינעזישע בודיסטען, אלט-זאקסישער פארצעלאן, ווענעציאנישע קלערען און דערביי האט אויך נישט געפעהלט קיין פאמפייאישע מאלערייען אינאיינעם מיט סלאווישע קירכען-בילדער, קליין-רוסישע שטיקערייען מיט אידישע סאמעט-פרוכת'ן. מען האט געזעהן, אז דא האט געארבייט ניט נור געשמאק-לאזיגקייט, נור דא איז אלץ אויך נור צופעליג געווען. עס האט אויסגעזעהן, ווי דער סאלאן וואלט געווען א סקלאד פון פערשיעדענע אנטיקען און אלטע זאכען. עס האט זיך געפיהלט שטויב און עס האט געפעהלט דופט...

מערי האט געזוכט מיט די אויגען מאקסימאוויטש'ן. ער איז געזעסען אין א ווינקעל שטוב, איין פוס פערלעגט אויפ'ן צווייטען און אויף זיינע גלאט-ראזירטע ליפען האט געשוועבט א קלוג, קלוג שמייכעלע. ער האט ווי געוואלט זיך גוט איינהערען צום געשפרעך, וואס ווערט אין סאלאן געפיהרט. ער האט די גאנצע צייט זיין הויכען פריסטער-שטערן געקנייטשט, נאר זיינע קליינע פינקעלענדע אויגעלעך האבען אריבערגעבליקט צו מערי'ן און קאוואלסקי'ן. ער האט לייכט צו זיי מיט'ן קאפ גענויגט, איינגעהערט זיך צום געשפרעך

און זיין טראגישער שמייכעל איז איהם ניט אראב פון די ליפען, ווי עס וואלט געהייסען — ווי איך בין, נעביך, דא אריינגעפאלען אין א חברה אריין.

— און איך ווייס נור איינס — האט זיך געהערט ווי א פויערשע שטים ביי זייער אריינקומען, עס איז געווען דער שריפטשטעלער אקימאוו. ער האט זיך געווענדעט צו מאקסימאוויטש'ן אין זיין גע־וועהנליכע, פויערישע רוסישע שפראך, מיט זיינע פויערישע מא־נערען; אליין איז ער ארויסגעקומען פון פויערים און מיט זיי האט ער תמיד געקאקעטירט אין דער געזעלשאפט — איך בין נישט אזוי געבילדעט, ווי דו, איך בין נישט אזוי קלוג ווי דו, איך בין נור א געוועהנליכער רוסישער פויער, און ווי א געוועהנליכער רוסישער פויער לאז מיר דיר זאגען, אז די מיליע־שילדערונגען זיינען נישט אבגעשטאר־בען און וועלען נישט אבשטארבען, און וואס עס איז דא שעהנעס אין דער ליטעראטור, דאס האט אלץ זיין ווארצעל אין דער ערד, פון וואנען עס קומט ארויס. איז דען האמער נישט מיליע? יא, אדיסעי איז גריי־כישע מיליע! איז דען שעקספיר און זיינע קעניג־דראמען נישט מיליע? אויך מיליע! און אונזער גרויסער פושקין? און אונזערע דריי: גאגאל, דאסטאיעווסקי און טאלסטאי — וואס עס איז דא גרויסעס, איז אלץ מיליע.

— און עדגאר פא, און מעטערלינק, און אנדריי ביעלי און איך — האט זיך אבגערופען דער שריפטשטעלער באמאוו, וועלכער האט גע־שפיעלט דעם ליץ אין דער געזעלשאפט און וועמענס אויפגאבע איז געווען אויסצולאכען יעדעס ערנסטע געשפרעך, און זיין הויפט־ציעל איז שטענדיג געווען אקימאוו מיט זיינע פויערישע מאנערען.

— אמת, אמת, — האט געזאגט מאקסימאוויטש, און האט דערביי פערהאלטען זיין געלעכטער מיט זיין דארער ביינערדיגער האנד און מען האט נישט געוואוסט, צי מיינט ער דאס ערנסט, צי אויף געלעכ־טער, און צו וועמען ער זאגט „אמת", צי אקימאוו'ן, צי באמאוו'ן. דערביי האט ער זיך אויפגעהויבען און געזאגט עפעס אנגענעהמעס דער מאדאם פון הויז, דעם פריסיאזשני פאווערעני, וועלכער איז געווען פערנומען ביי זיך אין קאבינעט מיט זעהר וויכטיגע זאכען, און איז נור אלע מאל אריינגעקומען צו דער געזעלשאפט מיט דעם צושויבערטען קאפ האהר און די פעדער הינטער דעם אויער, און אונטערגעהאלטען

זיך מיט דעם א וואָרט, מיט יענעם א וואָרט, אבי יוצא זיין פאר זיין ווייב, פאר די ליטעראַטען און פאר דעם סאַלאָן, און צוריק ווידער אין זיין קאַביענט אריין, וואו ער איז ווירקליך געווען פערנומען מיט זעהר וויכטיגע עסקים — ער איז געווען איינער פון די בעקאַנטעסטע אדוואָקאַטען אין רוסלאַנד.

נור אין דעם מאָמענט איז אין קאָרידאָר אַ גערודער געוואָרען, ווי עס וואָלט זיך אַ שטורם־ווינד אריינגעריסען. אין אַ מינוט ארום איז אין סאַלאָן אריין אַ קליין ריהרעוודיג אידעל מיט געקרייזטע העהרלעך, ווי אַ שעפּס, און מיט אַ קוויטשענדיג קול'כעל, וואָס מאַכט אַן אַ גערודער, און געהאַלטען אין איין קושען נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ די האַנד. ער האָט אָבגעקרעכצט, פערגלאָנצט די אויגען און, לעַ־גענדיג זיך די האַנד אויפ'ן האַרץ, האָט ער געזאָגט צו דער געזעלשאַפט:

— ער איז דער צווייטער משה רבינו!

— ווער דאָס, פּעאָדיוס? — האָבען געפרעגט שטימען, וועלכע האָבען געוואוסט, אז פּעאָדיוס קומט נאָר־וואָס פון רעדאַקציע און האָט געבראַכט נייעס.

— אונזער לעוו ניקאָלאַיעוויטש! — אַח, די העררען האָבען נאָך נישט געלייענט דעם בריעף, וואָס אונזער הייליגער טאָלסטאָי האָט אָבגעדרוקט אין די ענגלישע צייטונגען געגען דער רעגיערונג! ניין, ער איז אַ צווייטער משה, אַ אידישער רבי! נור מיט משה'ן, וואָס האָט געפיהרט דאָס אידישע פאָלק אין דער מדבר פערציג יאָהר, קאָן מען איהם פערגלייכען, און מעהר מיט קיינעם נישט. — זאָגט פּעאָדיוס, פערגלאָנצענדיג די אויגען.

— אָבער, הייליגער פּעאָדיוס, וואָס איז געשעהען? — זאָגט צו איהם כאַמאָוו, נאָכמאַכענדיג פּעאָדיוס'ס טאָן און זיין קוויטשענדיג קול'כעל און אויך פערגלאָנצענדיג די אויגען.

— אַח, דאָס ביזט דו, כאַמאָוו, מיין ליעבער, מיין טייערער — און פאַלט ארויף אויף איהם און קושט איהם — איך האָב אַ גאַנצען טאָג געקלערט וועגען דיר, אזוי זאָל משיח קומען — לעגט ער צו אויף אידיש — געקלערט וועגען דיר, איך ווייס נישט פאַרוואָס, דאָס האַרץ האָט מיר נישט גוטס געזאָגט אויף דיר; איז דיר גאָרנישט געשעהן? זיי פאָרזיכטיג, ווארום איך גלויב שטענדיג מיין האַרץ, ווען עס זאָגט מיר עפּעס אָן.

— אַח, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, — געהט ער איבער צו מאַקסימאָוויטש'ן, — ווי פרעהט זיך מיין הארץ דיר צו זעהן! ווי זעהסט דו אוים? ווארט, לאָז מיר דיך צוערשט קושען, איך האָב דאָס בעדערפניש דיך צו קושען. דער מענש איז אזוי עלענד, אז מען איז איבערגליקליך ווען מען זעהט אַ מאָל אַ פריינד. אַח, זעהסט, און אַקימאָוו איז דאָ,—געהט ער צו אַקימאָוו'ן און קושט זיך אויך מיט איהם—טייערער, איך קאָן דיר אָבגעבען אַ הערצליכען גרוס פון דיין פּראַכטפאָלער ווייב. זי איז נישט דאָ?—קוקט ער זיך ארום—ניין, די טייערע איז נישט דאָ, איך האָב זי נעכטען שפּיעלען געזעהען. וואָס פאַר אַ פּראַכט, וואָס פאַר אַ ענטציקונג! — האָט ער געזאָגט צו אַקימאָוו'ן, וואָס ער האָט געוואוסט, אז ער וועט איהם גרוים פערגניגען אָנטהאָן מיט דעם, וואָס ער וועט ריהמען זיין ווייב אלס שוישפּיעלערין. אין אַ מינוט ארום איז ער שוין געווען ביי דער מאַדאַם פון הויז, געקושט איהר די האנד און גערעדט עפּעס מיט איהר.

קאָוואלסקי האָט גאַנץ גוט געוואוסט, ווער דאָס איז, כאָטש ער האָט איהם געזעהן צום ערשטען מאָל אין דער געזעלשאַפט. ער האָט איהם געקענט פון די פיעל אַנעקדאָטען, וואָס מען האָט דערצעהלט פון פּעטאָדיוס'ן און פון זיין קאָמיש ריידען און שמייכלערייען, וועלכע דער שריפטשטעלער באַמאָוו האָט איהם רייצענד נאָכגעמאַכט און געוויילט דערמיט די געזעלשאַפט. ער האָט געוואוסט, אז אָט דער גע'שמד'טער אידעל, וועלכער האָט זיך גע'שמד'ט, כדי ער זאָל קאָנען בלייבען וואָהנען אין פּעטערבורג, בענקט אין הארצען נאָך דער אידישקייט און דערצעהלט יעדען דערפון, אז ער וועט פאָהרען קיין ירושלים און צוריק זיך מגייר זיין, און יעדען יום־כפור, דערצעהלט ער, פאָהרט ער קיין ווילנא אין אַ אידישע שוהל אריין דאווענען, נור קיינער גלויבט איהם דאָס נישט.

אין דעם האָט קאָוואלסקי געזעהן, ווי נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ פיהרט פּעטאָדיוס'ן צו זיי און איידער ער האָט צייט געהאַט זיך צו וואונדערן דערפון, האָט ער שוין געהערט פּעטאָדיוס'ס שטים און געפיהלט זיין האנד:

— איך האָב געבעטען נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ אז זי זאָל מיך מיט אייך בעקענען; איך האָב באַלד געוואוסט, אז איהר זייט דאָס. איך האָב אייך באַלד דערקענט, דאָס זייט איהר דאָך, קאָוואלסקי. אַ,

איך האָב געזעהן אייערע בילדער, איהר זייט אונזער לויב. די שונאים אונזערע זאָגען, אז אידען זיינען נישט אימשטאַנד צו פיהלען די שעהנע נאַטור, — לאָזען זיי זעהן, די גוים! דאָך האָבען מיר געהאַט א לעוויטאַן און איצט אייך (קאָוואַלסקי האָט זיך געדרויטעלט איבער די אויערן). יאָ, יאָ, מיין ליעבער, ווערט נישט פערשעמט, דאָס איז אזוי, עס איז שוין קיין סוד נישט, גאַנץ פעטערבורג זאָגט עס, נישט וואהר, נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ? — מען האָט מיר געזאָגט, אז מען לאָזט אייך דאָ נישט וואָהנען, דאָס, זעהט איהר, איז רוסלאַנד. א וואויל פאָלק, די רוסען, איך האָב זיי ליעב, זיי זיינען מיינע ברי־דער, האָטש זיי שלאָגען אונז. א וואויל פאָלק, נור א שטן שטעקט אין זיי. אָבער איהר קאָנט וואָהנען ביי מיר, אויב איהר ווילט. איך האָב א בעקוועמע וואָהנונג, ביטע זעהר, דער גרעסטער כבוד וועט עס פאַר מיר זיין, אייך צו האָבען ביי מיר.

— און ווער איז דאָס? — ווענדעט ער זיך פּלוצים צו מערי'ן, וועלכע איז ביז איצט געזעסען און געשוויגען — איך וואָלט געשוואָ־רען — א כלה, ווען ניט א פרוי, — און אפשר בין איך זיך טועה.

קאָוואַלסקי איז געקומען אין א אונאַנגענעהמע פערלעגענהייט. וואָס זאָל ער זאָגען? מערי האָט זיך ניט געענדערט, זי האָט נור לייכט געשמייכעלט. נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ, וועלכע איז אין זיך גע־ווען זעהר צופריעדען פון דעם אויספאַל, האָט לאַכענדיג געזאָגט:

— פּעאַדיוס אָסיפּאָוויטש, ווי קאָן מען זיין אזוי אינדיסקרעט? דאָס איז דאָך פריילין —

נור אין סאַלאָן איז פּלוצים שטיל געוואָרען און אין דער טהיר האָט זיך געוויזען לעסער.

מאַקסימאָוויטש האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין אָרט, איז בלייך געוואָרען און דער שמייכעל איז איהם נישט אראָב פון די ליפּען. מען האָט געוואוסט אז די צוויי — לעסער און מאַקסימאָוויטש — זיינען זיך די גרעסטע שונאים.

דאס זיבעטע קאפּיטעל.

עס איז געווען א הויכער מאנספּערשוין, א דארער מיט א שפּי־ציגען קאפּ, פול געקרייזעלטע האָהר אויף א דינעם האַלז ארויפ־געשטעקט: אַן איינגעפאלענע ברוסט, אַן איינגעפאלענעם בויך און די פיס הינטער זיך; א שלאַנגען־קאפּ האָט ארויסגעשטארט פון זיין גרויסען ברייטען קראוואט און ארומגעקוקט זיך, גלייך ווי ער וואלט מיט זיינע גרינע אויגען געשוועבט איבער'ן צימער... ער האָט זיך מאָדנע געגריסט, זיך אוועקגעזעצט אויף דעם ערשטען־בעסטען שטוהל, דעם קאפּ ארונטערגעוואָרפען, די פיס הינטער זיך און האָט זיך נער־ווען די שפּיץ נעגעל געביסען. די פינגער זיינען געווען בעדעקט מיט פיעל עקזאָטישע רינגען אין געשטאַלטען פון שלאַנגען, עקדעשען און פערשיעדענע ווערים; ער האָט זיך געקליידט אין זייער קאליר, האָט די שטיקער, וועלכע ער האָט אויסגעפיהרט אין זיין טהעאַטער, אויס־געשטאַטעט מיט גאנצע מענאַזשעריען פון ווערים און עקדעשען, און דעם סטיל האָבען פּעטערבורגער רייכע אידישע פרויען באַלד איינ־געפיהרט ביי זיך אין דער היים — אויסגעקלעפּט די ווענד מיט טאַ־פּעטען פון טשערעפּאַכען־קאליר און ליכט זיך געמאַכט פון שלאַנגען־אויגען. און אזוי זיצט ער איצט אין סאַלאָן ביי נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ, אויך אין געשטאַלט פון א שלאַנג, אויסשטרעקענדיג זיין צושויבערטען קאפּ פאראויס, זיין דינער האַלז בויגט זיך הינטער איהם און ער מיט'ן שלאַנגען קעפּעל פון קראוואט ארויסקוקט זיך ארום אויף די אנוועזענדע. אין סאַלאָן איז געווען שטיל. א מינוט האָבען אַלע פערוואונדערט אָנגעקוקט דעם מאָדישסטען מענשען אין פּעטערבורג, וועלכער האָט דעם גרעסטען איינפלוס אויף די דאַמען און אין די סאַלאָנען.

באַלד האָט מען טהיי דערלאַנגט אין מאָדישע פּארצעלאַן־טאַסען, די טאַסען געמאַכט אין דער פאָרם פון פערשיעדענע חיה'לעך, זשאַבעס און טשערעפּאַכעס. לעסער'ס געשמאַק איז שוין אזוי פיעל געווען פערשפּרייט אין פּעטערבורג, אז פּארצעלאַן־פאַבריקען האָבען אָנגע־הויבען צו פאַבריצירען געפעס אין זיין סטיל און עס האָבען זיך געפונען בעלנים דערויף.

נאכ'ן טהיי האט מען אנגעהויבען לעזען א דראמע. דער מחבר פון דער דראמע איז געווען א צוועלף־יעהריגע קינד. לעסער האט גע־שטרעבט אויפצופיהרען א שטיק פון א קינד, וואס זאל זיין געשריבען מיט דער גאנצער קינדישער נאאיוויטעט, אזוי ווי עס חלומ'ט אליין, אהן יעדען אויסערליכען איינפלוס. „דעם ריכטיגען ראמאנטיזם קאן מען נאך געפינען נור ביי קינדער" — האט ער געזאגט — „היינטיגע ראמאנטיקער קאנען זיין נור קינדער". און דאס האט איהם נאטאליא מיכאילאוונא אויסגעפונען א צוועלף־יעהריג מיידעל, וואס האט אנ־געשריבען — לויט איהר מיינונג — א געניאלע דראמע. און דא האט מען עס דעם עולם צוזאמענגעבעטען אויסצוהערען די דראמע. דער מחבר פון דער דראמע איז דערביי נישט געווען. די מוטער האט עס נישט ערלויבט — ווייל עס איז געווען די צייט, ווען דאס קינד מוז שלאפען געהן. האט זי נאטאליא מיכאילאוונא אליין פארגעלע־זען.

עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען אז דאס קינד איז שוין געווען אנגעלייענט מיט איבסען, געוואוסט פון מעטערלינק'ן, און די דראמע איז געווען א פילאזאפיש שטיק אין אנדרייעוו'ס סטיל. מען האט זי געמוזט אויפהערען צו לייענען אין מיטען.

אין דעם האט זיך די טהיר פון קארידאר אויפגעעפענט און עס איז אריין דער שוישפיעלער ביקאוו, שלעפענדיג נאך זיך וועמען און האט גערופען צו דער געזעלשאפט:

— „איך האב איהם ארויסגעשלעפט". און נאך איהם האט זיך האלב אריינגעקוילערט א דיקליבער מאנספערשוין, מיט א גראב אנ־געשוואלענע געזיכט און פער'שכור'טע אויגען — עס איז געווען דער בעריהמטער שוישפיעלער סאווארין.

— וואו פיהרסט דו מיך, אין א טייוועלשער הייל אריין? איך זעה נישט קיינעם! — האט געשריען סאווארין טרעטענדיג אין סאלאן אריין, און פערשטעלט זיך מיט די הענד די אויגען פאר דעם ליכט. וואס האט איהם די אויגען געשטאכען.

אין די ווינקעלעך ארום האט זיך געהערט א פערשטיקט לאכען.

— ערלויבט מיר, געזעלשאפט, ליכט אנצוצינדען, איך וויל זעהן. ווער ס'איז דא, — האט אויסגערופען סאווארין, אנגעצונדען א צינ־העלצעל און איז דערמיט אומגעגאנגען ארום דער געזעלשאפט און

יעדען געקוקט אין די אויגען אריין און אויסגערופען: „דעם קען איך. — דעם קען איך ניט!“. עד האט זיך אבגעשטעלט ביי קאַוואלסקי’ן — „וואס ביזטו? א קינסטלער, צי א גנב? ווארום נור מיט די בין איך גוטע פריינד — קיין אנדערע וויל איך ניט האבען פאר קיין בעקאנטע“.

— ער איז ביידע, — האט זיך אנגערופען דער שוישפּיעלער ביקאָוו.

— זעהר אנגענעהם, — האט זיך סאוואַרין פערבויגען.

— אהא, מיין נידריגסטע אונטערטעניגקייט דער קעניגין סאלאַמעא, — האט ער זיך טיעף פערבויגען פאר מערי’ן, האלב קניהענדיג,— דיינע אויגען זיינען שווארץ ווי רובינען און דיין ליעבע איז בעסער פון וויין, — האט ער געענדיגט מיט’ן פסוק פון שיר השירים.

מערי האט זיך ניט געפיהלט בעליידיגט. פערקעהרט, זי איז געווען צופריעדען צו זעהן נעבען זיך סאוואַרינ’ען, און זיין אויפריכטיגקייט האט זי אריינגעבראכט אין א פרעהליכע שטימונג, און זי האט זיך אבגערופען אויך אין זיין טאָן, ארויפלעגענדיג איהרע הענד אויף זיין קאָפּ, וועלכער האט דערגרייכט צו איהר שויס:

— אויב איך בין די קעניגין סאלאמעא, בענש איך דיר און קוש דיין קלוגען ליכטיגען קאָפּ, — האט זי געזאגט און בעריהרט מיט איהרע ליפּען זיינע האָהר.

סאוואַרין איז בעריהרט געווארען פון איהרע ווערטער ביז צום רויט ווערען, האט אנגענומען איהר האנד און זי געקושט:

— „אזוי האנדעלט די פּרינצעסין פון יהודה“, — און זי פערלאָזט מיט א טיעפער פערנויגונג.

קאוואלסקי האט געשמייכעלט צו איהר און געדריקט אין געהיים איהר האנד, אויסדריקענדיג דערמיט זיין צופרידענהייט מיט איהר טהאט.

דער סאלאן איז געווען בעלעבט. זיי ביידע, די ניי געקומענע געסט, האבען אריינגעבראכט לעבען. ביקאוו איז שוין אריין אין א גרויסען דיספּוט מיט אקימאוו’ן וועגען די נייע וועגען פון דער קונסט; כאמאוו געהט נאך פעאדיוס’ן און מאכט נאך זיינע בעוועגונגען; לעסער, א אנגעבלאזענער, זיצט מיט דער מאדאם, נור דער איינער

מאקסימאָוויטש, וועלכער זיצט אַלץ אין אַ ווינקעל פון שטוב בעוועגט זיך ניט, בעקוקט דורכבויערנדיג מיט זיינע בליקען אַלעמען, און דאָס קלוגע שמייבעלע געהט ניט אראָב פון זיין געגאָלטען פּנים.

סאוואַרין איז צו צו דער מאַדאַם פון הויז, פערבויגען זיך אויף רוסישער אַרט און געזאָגט:

— בעל־הבית'טע פון הויז! ערלויב אונז אַריינצוגעהן אין אַ צווייטען צימער, דאָס ליכט ברענט מיר אוים די אויגען, און איך וויל נישט זעהן קיין טויטע מאסקעס ארום מיר. אין נעראָסלאָווסקאַ'ס טהעאַטער בין איך איצט נישט און אויך אַהין געה איך נור מיט פערבונדענע אויגען, כדי ניט צו זעהן די נאַרישקייט, וואָס טהוט זיך אויף דער ביהנע, נור אום צו הערען די געטליכע זיסע שטים פון נעראָסלאָווסקאַ'ן, וועלכע איז איצט, צום אונגליק פון רוסלאַנד, בעזעסען מיט אַ שלעכטען גייסט אין געשטאַלט פון לעסער'ן. גאָט זאָל געבען, אז איהרע אויגען זאָלען זיך עפענען! — האָט ער געזאָגט און דריי מאָל זיך איבערגע'צלמ'ט.

לעסער האָט קיין וואָרט נישט געענטפערט. ער האָט נור פערלעגען געשמייכעלט. עס האָט געהייסען: סאוואַרינ'ען איז אַלץ ערלויבט צו ריידען און קיינער פיהלט זיך נישט פון איהם בעליידיגט.

דער גרויסער וכוח האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אין עס־צימער ביים טיש. דער שווישפּיעלער ביקאָוו האָט זיך געריסען צום וכוח, האָט גערעדט הויך מיט זיין דראַמאַטישען טענאָר, דעקלאַמירענדיג:

— וואָס זאָגט איהר, גאָספּאָדאַ, צו די נייע וועגען, וואָס מיר זוכען אין דער קונסט? די נייע וועגען זיינען נישט די וועגען, אין וועלכע עס זיינען געגאַנגען אונזערע גרויסע, די שטערען פון דער רוסישער ליטעראַטור, אַ דאָסטאָיעווסקי, אַ גאָגאָל, — און אויסגעלאָזט האָט ער זיין רעדע, ווי תמיד, אויף דער גיטאַרע, מיט'ן ליעד: „מאַלטשיק פּאַגיבאַל", מיט טרעהרען אין די אויגען און מיט אַ מעלאַנכאָליש זיסער שטים, וואָס איז אַלעמען בעסער געפעלען, ווי זיין רעדע.

נור די נייע וועגען אין דער קונסט ,וואָס ביקאָוו האָט אריינגעוואָרפען אין דער געזעלשאַפט האָט צופלאַמט דעם עולם. עס רעדט שוין אַקימאָוו אין דעם טאָן פון אַ רוסישען פּויער, מיט די מיינונגען פון רוסישען פּויער; עס מאַכט איהם שוין נאָך כאָמאָוו, און מאַקסי־

מאַוויטש זיצט און קיין איינציג וואָרט הערט מען נישט פון זיין מויל, ער קוקט נור אַלעמען אָן, נעהמט נור אַלעמען אַדורך, און דאָס קלוגע, קלוגע לעכעלן שוועבט אויף זיינע דאַרע געגאָלטע ליפּעלעך.

דער רעזשיסער לעסער, וועלכער האָט די גאַנצע צייט געשוויגען, געקוקט אין די אויגען אריין מאַקסימאַוויטש'ן — ווי ער וואָלט אַ ביסעל מורא געהאַט פאַר איהם, נעהמט זיך צום סוף צונויף צו ענטפע־רען אויף אַלע שטעכווערטלעך, וואָס מען האָט געלאָזט פאַלען אויף זיין אדרעס.

— איהר לאַכט, גאָספּאַדאַ, איבער דעם, וואָס די רוסישע נשמה איז נישט רוהיג, און וויל זיך נישט בענוגענען מיט דעם, וואָס זי האָט שוין און ווייסט שוין, און האַלט אין איין זוכען. יאָ, דאָס זוכען האָט קיינמאָל נישט אויפגעהערט אין דער רוסישער נשמה. צי ביים רוסי־שען פּויער, צי ביים רוסישען אינטעליגענט, צי דאָס האָט זיך אויסגע־דריקט אין גאָט־זוכעניש, צי אין די וועגען פון דער קונסט — אָבער שטענדיג האָט אָט די נשמה געזוכט. ווער ווייס, צי דעם אייביגען זוכעניש, דעם אייביגען אונרוה האָבען מיר ניט צו פערדאַנקען יענע גייסטער פון דער רוסישער קולטור, וואָס האָבען נייע פאָרמען אריינ־געבראַכט אין דעם אינטעלעקטועלען שאַפען. די ליידען פון אַ דאָס־טאָיעווסקי, די לעצטע טעג פון אַ גאָגאָל און „יאַסנאַיאַ פּאָליאַנאַ“ — דאָס איז די רוסישע אונרוהיגקייט. דאָס זוכעניש טרייבט ארויס יאָהר־יעהרליך טויזענדער און טויזענדער פּויערים פון רוסישען דאָרף איבער די ברייטע ווילדע סטעפּעס אַ גאָט צו זוכען. אמת, גאָספּאַדאַ, די נייע וועגען פון דער נייער רוסישער קונסט זיינען אויף אַזוי פיעל נאָך נישט קלאָר, אַז זיי זאָלען געזעהען ווערען פאַר די, וואָס ווילען זיי נישט זעהן, — האָט ער זיך געווענדעט אין מאַקסימאַוויטש'עס זייט, — נור מיר וועלען זיך נישט אָבשטעלען פאַר אייער געלעכטער. איהר וועט אונז נישט אָבשרעקען, ס'וועט קיין נייעס נישט זיין, גאָגאָל'ן האָט איהר אויך נישט פערטריבען...

מאַקסימאַוויטש, וואָס צו איהם זיינען לעסער'ס ווערטער איי־גענטליך געווען געווענדעט, איז דערווייל געשטאַנען אין אַ ווינקעל און גערעדט מיט אַקימאָוו'ן און געמאַכט זיך, גלייך ווי ער הערט זיך נישט איין דערצו, וואָס מען רעדט ביים טיש, און אין דער שטיל

צוגעוואונקען צו כאַמאַוו'ן און איהם איבערגעגעבען אין אַ פּאָר ווער־
טער, וואָס ער זאָל אָבענטפערן לעסער'ן.

— דאָס זוכעניש — האָט ער געזאָגט צו כאַמאַוו'ן — פון אַ דאָסטאָיעווסקי, אַ גאָגאָל, אַ טאָלסטאָי איז געקומען פון אינערליכער אונרוהיגקייט, פון אינערליכען דראנג, און דאָס זוכעניש פון אַ לעסער איז פּאָזע, קאָקעטעריע. ער פערגלייכט זיך מיט דאָסטאָיעווסקי, גאָגאָל, טאָלסטאָי! וואָס פאר אַ נאַכאָלסטוואָ! יענע האָבען געפונען אַ נייעם גאָט, אַ אידעאַל, דעם רוסישען געני, און זיי וואָס? — האָט מאַקסימאָוויטש געזאָגט, ווי ער וואָלט עס פון ארבעל ארויסגעשיקט, ווי עס וואָלט איהם גאָרנישט געווען פעראינטערעסירט אין דעם, וואָס מען רעדט ביים טיש.

— יאָ, דאָס איז וואהר, — האָט דער יונגער שריפטשטעלער אי־בערגעגעבען מאַקסימאָוויטש'עס ווערטער אין זיין אייגענעם ארט — נישט אין דעם זוכעניש געהט עס, נור אין דעם געפינען. דאָס געפו־נענע פון זיי, פון אַ גאָגאָל, טאָלסטאָי, פון דעם געני האָט געבראכט צו עסטעטישען פערגניגען, צו די ערהאבענסטע געפיהלען, און אייער געפינעניש צו וואָס? אז די אויגען זאָלען קאַליע ווערען און די בידנע נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ זאָל זיך פערקיהלען — ווייזט ער אויף דער מאַדאַם, — זעהט זי הוסט דאָך שוין.

דער עולם האָט געלאכט. מאַקסימאָוויטש האָט זיך ביי כאַמאַוו'ס ווערטער רוהיג אוועקגעזעצט ביים טיש און איינגעהערט זיך, און ארומ־גענומען די גאַנצע געזעלשאַפט מיט זיין בליק, געקנייטשט דעם הויכען שטערן און געשמייכעלט מיט די דארע ליפּעלעך.

ער האָט געוואוסט, אז דער עולם וועט איהם בעטען, אז ער זאָל ריידען, און האָט געוואַרט דערויף. און באַלד האָט מען איהם טאַקע אַנגעהויבען צו בעטען. מאַקסימאָוויטש האָט אויפגעצויגען די אַקסעל און געמאַכט אַ פערוואונדערטע מינע, גע'חדושט זיך דערויף און אָב־געשאָקעלט זיך דערפון, און האָט ווייטער גענומען דעם עולם מוסטערן מיט זיין ביטרע געלעכטערעל.

סאַוואַריו, וועלכער איז די גאַנצע צייט געזעסען אין אַ ווינקעל און אלע האָבען געמיינט, אז ער איז פערטהאַן אין טרינקען — האָט זיך אָבער צוגעהערט צו אלעם און גוט בעאָבאַכטעט מאַקסימאָוויטש'עס קלוג שמייכעלע אין זיינע ביטרע אייגעלעך. סאַוואַרינ'ס געזיכט האָט

איצט אַנגענומען אַזאַ אומגליקליכע מינע, אַזאַ טראַגיזם האָט זיך אויפ־געהאַלטען אין די קנייטשען פון זיין מויל, גלייך ווי ער וואָלט געוויינט. זיינע אויגען זיינען וואָס אַמאָל קלענער געוואָרען און גלענצענדער און גוט בעטראַכט מאַקסימאָוויטש'ן, גוט בעטראַכט אַלע זיינע בעוועגונגען, זיין קנייטשען מיט'ן שטערן, זיין שמייכעל, זיין לאָזען זיך בעטען און זיין אָבשאָקלען זיך פון ריידען.

און סאָוואַרין האָט זיך פּלוצלינג אָבגערופען צו מאַקסימאָוויטש'ן הויך פאַר אַלעמען ביים טיש:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש — הויבט ער אָן אין זיין ערנסטען רו־סישען טאָן — וואָס בלאָזט דו זיך? וואָרף אַראָב פון דיר דיינע פּע־דערן, טהו אויס דיין מאַסקע, דו ביזט דאָך אַזאַ אומגליקליכער מענש, ווי מיר אַלע זיינען און איך קען דאָך דיר, און וויים דאָך, אַז ביי דיר אין האַרץ איז אויך נישט אינגאַנצען מיט אַלעמען. דו ביזט דאָך אויך אונטערגעוואָרפען צו שוואַכקייטען, ווי מיר אַלע, און האָסט ליעב כבוד, ווי מיר, און דו האָסט נישט קיין געלד, ווי מיר, און עס זיינען דאַ פראַגען, וואָס דו קאָנסט אויך נישט פערענטפערן, און דו בענקסט אזוי ווי מיר אַלע, און דו ביזט זיך טהיילמאָל אויך טועה, ווי מיר אַלע. וואָס האָסט דו זיך אָנגעטהאָן אין פּעדערן, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, טהו אויס דאָס שמייכעלע פון דיינע ליפּען און זיי, ווי מיר אַלע, דו ביזט דאָך אזוי אומגליקליך ווי מיר אַלע.

מאַקסימאָוויטש האָט געשוויגען, האָט געפּרובט מיט אַלע מעג־ליכקייטען צו דערהאַלטען דאָס שמייכעלע אויף די ליפּען, וואָס האָט זיך איהם אויך איינגעגעבען, נור ער איז בלייך געוואָרען. דער עולם ביים טיש איז שטיל געבליבען, אין דער שטיל הנאה געהאַט פון סאָ־וואַרינ'ס ווערטער, נור קיינער האָט נישט געוואַגט צו שמייכלען — האָבען זיך איבערגעבליקט איינער צום צווייטען און אָנגעהויבען צו ריידען פון גלייכגילטיגע זאַכען. דער עולם האָט געבעטען ביקאָוו'ן, ער זאָל זינגען — וואָס ער האָט אויך מיט פערגניגען געטהאָן. אין זאַל האָט געקלונגען ביקאָוו'ס מעלאַנכאָלישע סענטימענטאַלע שטים. דער עולם האָט זיך אויפגעהויבען פון טיש.

מאַקסימאָוויטש איז צו צו קאָוואַלסקי'ן און מערי'ן, וועלכע זיי־נען די גאַנצע צייט געזעסען צוריקגעהאַלטען און צוגעזעהן אַלץ. אין אַ שמייכלענדען טאָן האָט מאַקסימאָוויטש זיי געפרעגט ווי עס גע־

פעלט זיי דער סאַלאָן, און זיי האָבען נישט געוואוסט: צי מיינט ער עס ערנסט, צי אין אַ געלעכטער? ער האָט אָנגעהויבען צו ריידען פון מאָרגענדיגען צוזאַמענטרעפען זיך. פּלוצים איז ער ערנסט געוואָרען, אויף איין סעקונדע איז דער שמייכעל פערשוואונדען פון זיינע ליפּען און ער האָט געזאָגט מיט צער:

— דאָס איז נישט קיין סאַלאָן, דאָס איז אַ קאַבאַק, שכור'ע מענשען. פערשטאַנען? — האָט ער געוויזען אויף דער גוזעלשאַפט, אין וועלכע ער אַליין האָט זיי אריינגעפיהרט.

דאָס אכטע קאַפּיטעל.

ווען די איינוואָהנער פון ביקאָוו'ס וואָהנונג — ביקאָוו, סאַוואריין און מאַקסימאָוויטש — זיינען אַהיים געקומען פון דעם אָבענד ביי נאַטאַליא מיכאַילאָוונא, האָבען זיי געטראָפען אַ גאַנצע חברה שויפּיעלער, זשורנאַליסטען, צירק־קאָמעדיאַנטען און גלאַט פרעמדע מענשען, וועלכע האָבען פול געמאַכט די צימערן מיט שכור'ע געשרייען. די טישען זיינען אָנגעשטעלט מיט פלאַשען שנאַפּס. איינער האָט געשפּיעלט אויף דער פּיאַנאָ, און סאַשאַ, דער קליינער, דארער רעפּאָרטער סאַשאַ, האָט אין זאָקען געטאַנצט אַ וואַלס אויף דער פּיאַנאָ; אַן אַקראָבאַט פון אַ צירק האָט געוויזען קונצען; ווער עס האָט געפייפט, ווער עס האָט אין דעם רעש דיספּוטירט איבער גאָט און שטן, ווער עס האָט געשריען און דיסקוטירט וועגען דער רעוואָלוציע און פּאַרטייען, אַדער געשפּיעלט אויף אַ גיטאַרע און געזונגען אַ ליעד. און דאָס לעבען האָט זיך צוגאָסען איבער דער גאַנצער וואָהנונג — אין סאַלאָן, אין דער גרויסער ביבליאָטעק, וואָס ביקאָוו האָט געהאַט, ביז אין שלאָף־צימער אריין.

זיי זיינען ניט פערוואונדערט געווען צו טרעפען דאָ די חברה. עס איז קיין נייעס נישט געווען, אז חברה, טרינקענדיג אין אַ רעסטאָראַן, האָט זיך דערנאָך אוועקגעלאָזט צו ביקאָוו'ן און דאָרט פאָרטגעזעצט זייער נאַכט־לעבען. עס איז קיין חלוק נישט געווען, צי ביקאָוו איז יאָ דאָ אין דער היים, צי ניט. פּיאָטער, דער דיענער, האָט זיי אריינגעלאָזט, ער האָט געוואוסט, אז דער בעל־הבית ליעבט

עס, און דערלאַנגט אויפ'ן טיש אַלץ, וואָס עס האָט זיך געפונען אין שטוב.

ביקאָוו און סאַוואַרין זיינען אויפגענומען געוואָרען פון דעם פּרעהליכען עולם מיט אַ דונערדיגען „הורא". זיי האָבען זיך באַלד אריינגעלאָזט אין דעם טומעל. שוין האָט ביקאָוו געכאַפּט די גיטאַרע און איבער דעם סאַלאָן האָט זיך צוגאָסען זיין וויינענדיג ליעד „מאַלטשיק פּאַגיבאַל". סאַוואַרין נעהמט זיך ראַנגלען מיט דעם בע־ריהמטען אַטלעט ,דעם טשעמפּיאָן פון צירק און דער עולם, מיט אַ רווישענדען „הורא" ארום זיי, פּאַטשט בראַוואָ. מאַקסימאָוויטש האָט זיך ארויסגעמאַכט פון דער חברה, איז אנטרונען געוואָרען אין זיין קליין צימערל, וואָס האָט זיך געפונען אין אַ ווינקעל פון דער גרויסער וואָהנונג.

אַז ער איז געוועזען ביי זיך, האָט ער אויסגעטהאָן זיין מאַסקע פון פּנים. עס איז אַראָב פון זיינע ליפּען דאָס גלאַטע פּעראַכטענדע שמייכעלע; זיינע אויגען האָבען אויפגעהערט צו פינקלען און זיין גאַנץ געזיכט איז פול געוואָרען מיט קנייטשען; ארום זיינע ליפּען האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען גרימאַסען פון צער, זיין רוקען האָט זיך געהויקערט אונטער דעם לאַסט פון צרות און וואָס העכער עס האָט זיך גע־הערט דאָס גערודער פון די שכורים אין יענעם צימער, אַלץ פינסטע־רער איז געוואָרען זיין פּנים, אַלץ איינגעפאַלענער די אויגען.

ער האָט זיך אין דער שטוב ארויף און אראָב געדרעהט און האָט געקרעכצט מיט אמת'ע אידישע ביטערע קרעכצען.

ער האָט זיך אומגעקוקט אין זיין קליין צימעריל. זיין קליין צימעריל איז געוועזען דאָס בעהעלטעניש פאַר איהם אין דעם גיהנום. ער האָט זיך איינגעקוקט אין דעם קאָפּ פון אַפּאַלאָ, ער האָט דער־זעהן דעם קאָפּ פון עראָס, וואָס איז געהאַנגען פאַר זיין בעט. און ער האָט זיך דערמאָהנט אָן דעם מאָהלצייט ביי אַגאַטאָן, פון וועלכען פּלאַטאָן דערצעהלט: „זיי האָבען געטרונקען נישט שכור צו זיין, נור אום פרעהליך צו זיין", און די יונגלינגען אין זייערע אָרעמס, און האָבען געערדט וועגען עראָס — דעם גאָט פון דער ליעבע, וואָס איז געשטאַנען פאַר זיי.

פון דער צווייטער שטוב האָט זיך געהערט דאָס אונערטרעגליכע

געשריי פון די שכורים. דער איד מאַקסימאָוויטש האָט זיך אָבגעשאָ־קעלט און ביטער אָבגעקרעכצט.

ער האָט זיך ארומגעקוקט אויף די פּאַליצעס מיט די ביכער פון זיין קלאַסיקער ביבליאָטעק, וואָס איז איהם איבערגעבליבען פון זיין גרויסער קלאַסישער ביכער־זאַמלונג פון די גוטע צייטען און ער האָט זיי מיטגעשלעפּט אהער אין דעם גיהנום אריין; צווישען די שטיקלעך אַנ־טיקען מאַרמאָר, וואָס ער האָט מיט זיך מיטגעבראַכט פון זיינע רייזעס אין גריכענלאַנד און איטאַליען, האָט ער דערזעהן דאָס בילד פון אַ אונ־בעקאַנטען פראַנצויזישען מאַלער, וואָס ער האָט אַמאָל געקויפט ביי אַנ׳אַנטיקוואַר — דאָס בילד שטעלט פאָר אַ שעפער־סצענע פון מאַריאַ אַנטואַנעט׳ס צייטען. דאָס בילד איז נישט געווען קיין בעדייטענדעס, נור ער האָט זיך איינגערעדט, אז הינטער דעם בילד געפינט זיך אַנ׳עכטער טיציאַן. ער האָט געקוקט אויף זיינע זאַכען, וואָס ער האָט מיטגעשלעפּט אהער אין דעם גהנים, אין דעם נעץ פון שכורים, בעהאַלטען ביי זיך, און זיי געפינען זיך מיט איהם אינאיינעם אין גלות, דאָ, ביי די גוים, און האָט ביטער, ביטער אָבגעקרעכצט.

שלאָפען האָט ער נישט געקאָנט, האָט ער זיך אוועקגעזעצט ביים טיש, דערזעהן די אָפענע גריכישע ביבעל, וואָס איז שטענדיג געלעגען אָפען אויף זיין טיש. ער האָט עס איצט אָבגערוקט, געכאַפּט אַ בוך און געוואָלט פערשרייען די שכור׳ע קולות פון דער צווייטער שטוב מיט פּלאַטאָן׳ס דיאַלאָגען. ער האָט אָבער נישט געקאָנט. די גע־וואַלדען זיינען געוואָרען דערינען אַלץ העפטיגער און רעש׳דיגער, — האָט ער זיך אוועקגעלעגט אויף זיין בעט און גענומען איינקוקען זיך צו די בילדער וואָס האָבען פאַרגעשטעלט לעדי אין אַלע איהרע פּאָזעס, וואָס זיינען געהאַנגען אויף דער וואַנד פאַר זיין בעט.

אָבער לאַנג ליגען אין זיינע אַנגענעהמע געדאַנקען האָט מען איהם נישט געלאָזט. מען האָט אָנגעהויבען קלאַפּען אין זיין טהיר. ער האָט זיך צוערשט געמאַכט נישט הערענדיג, אָבער דאָס קלאַפּען איז געוואָרען וואָס אַמאָל העפטיגער, און סאַוואַרין׳ס שטים האָט זיך דער־הערט פון הינטער דער טהיר:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש, עפען אויף, איך בעט דיר! איך וויל דיר עפּעס זאָגען. איך האָב געזינדיגט געגען דיר, איך וויל דיך איבער־בעטען. אָסיפּ גריגאָריעוויטש! איך בעט דיך! —

און נאָך איהם האָט זיך געהערט ביקאָוו'ס שטים:

— אָסיפ גריגאָריעוויטש, נור אויף איין מינוט, יעי באָגו, מיר ווילען דיר נור זעהן, מיר ווילען דיר נור כבוד אָבגעבען, אָסיפ גרי־גאָריעוויטש!

ער האָט זיי געעפענט און האָט צוריק אָנגעטהאָן אויפ'ן פּנים די מאַסקע מיט'ן שמייכעלע. סאַוואָרין איז אריין מיט אַ גלאָז וויין אין דער האַנד און איז צו צו איהם און האָט זיך פערבויגען טיעף פאַר איהם אויפ'ן רוסישען אַרט:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש, איך האָב דיר היינט פערשעמט אין גע־גענוואָרט פון מענשען — האָט ער געזאָגט אין אַ טיעף־ריהרענדער שטים און מען האָט אָנגעזעהן, אַז ער מיינט עס ערנסט, — איך האָב דיך בעליידיגט. איך בעט דיך, זיי מיר מוחל. איך פערשטעה דיך, איך פיהל דיך גאַנץ גוט. דו ביזט אויך אַזוי אומוויסענד ווי מיר און פול מיט ספקות, נור דו ווילסט עס נישט ארויסווייזען פאַר מענשען. מענשען זיינען געמיין. יאָ, דו האָסט רעכט. פאַר מענשען מוז מען אַ מאַסקע טראָגען, מוז מען אין אַ ראָק געהן אָנגעטאָן, אַז זיי זאָלען דיך נישט זעהן. יאָ, דו האָסט רעכט. אָבער דאָ ביי דיר, אין דעם שטיבעל, ביי דיר אין האַרץ ביזט דו אַזוי, ווי מיר. יאָ, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, איך אנערקען מיין שולד, איך קום צו דיר און בויג זיך טיעף פאַר דיר: זיי מיר מוחל, ברודער...

מאַקסימאָוויטש האָט ווידער געשמייכעלט און איהם בערוהיגט, נור פּלוצלינג האָט ער אָנגענומען אַנ'אַנדער מינע, דער שטערן האָט זיך איהם געקנייטשט און די ליפּען פערקרימט, און ער האָט אָנגע־הויבען צו ריידען, וואָרפענדיג מיט ווערטער, ווי זיין שטייגער איז געווען:

— און די גריכען האָבען געלעבט, און די אַלטע רוימער האָבען געלעבט, געגאַסען פון די פערגניגענס פון דער וועלט מעהר פאַר אייך, טויזענד מאָהל מעהר פאַר אייך. אָבער לעזט, לעזט, ווי האָבען זיי גע־לעבט, אַ פּלאַטאָן, אַ סאָקראַטעס, אַ אַריסטאָפאַנעס! צומאָרגענס, ווען אַריסטיד האָט בעגעגענט סאָקראַטעס'ן, געהענדיג צו מאָהלצייט צו אַגאַטאָן, האָט ער אָנגעהויבען איבערצוזאָגען פּלאַטאָן'ס דיאַלאָג „די ליעבע" — זיי האָבען געטרונקען נאָר אַזוי פיעל, אַז זיי זאָלען פרעהליך ווערען, אָבער נישט שכור געוואָרען. בעפּוצט די קעפּ מיט

בלומען־קרענץ, זיינען זיי געלעגען האלב אויף זייערע בעטען אין די ארעמס זייערע געליעבטע יונגליגגען... און זיי האבען גערעדט וועגען ערא'ס, וועגען דעם גאט פון דער ליעבע. סאקראטעס האט זיי דער־צעהלט, ווי דיאטימע פערשטעהט ערא'ס'ן — אבער ביי אייך וואס איז? אייערע הענד און פיס זיינען נישט געוואשען; אנגעזויפען, מיט געשוואלענע פנים'ער, וואלגערט איהר זיך ארום אין שמוץ מיט אונבע־קאנטע מענשען, קיין פרוי איז דאך ס'מאל נישטא מיט אייך, נור שכורים, ווי די פוהרמאנעס. ווי לעבט איהר? אומגליקליכע!

סאווארין האט איהם א מינוט אנגעקוקט, געבראכען זיך אונטער די פיס פון שכרות, די אויגען זיינען איהם קליין געווארען, איינגע־טונקען אין זיין געשוואלענעם געזיכט און די ליפען האבען זיך איהם געקרימט און ער האט געשאקעלט מיט'ן קאפ. נאך א מינוט שוויי־גען האט ער געזאגט:

— און איך זאג דיר, אז דיינע גריכען מיט דיינע רוימער זיינען געווען געמיינע מענשען, פארלעצעס, זיי האבען געטרונקען, ווייל זיי האבען געזוכט וואוילטאג... דער, וואס טרינקט פאר פערגניגען, דער, וואס זוכט וואוילטאג, דער איז געמיין, קליין און לעער. מיר טרינקען, ווייל עס איז שלעכט, פאר לאנגווייליגקייט, פאר ביטערקייט, און ווייל עס בענקט זיך אונז, פערטרינקען מיר אונזער וואָרים, אנטלוי־פען מיר צום גלעזעל, — ווייל דאס איז אונזער רעטונג. נישט פאר וואוילטאג טרינקען מיר. ווייל דא (ווייזט ער אויף זיין הארץ) איז אונז שלעכט, ביטער. — קום, — ווענדעט ער זיך צו ביקאוו'ן, — דו זעהסט דאך, ער ליידט!

און זיי האבען פערלאזט זיין צימער.

— חברה! צו „מעדוועד'ן“, — האט ער אויסגערופען, אז ער איז אריין צו די שכורים, — מען דארף די צימערן דוימען. דארט — ווייזט ער אויף מאקסימאוויטש'עס טהיר — טהוען מיר לייד אן. מיט מיר! —

די חברה האט אנגעהויבען אויסצורוימען די צימערן. דער רע־פארטער סאשא וואס האט געטאנצט אויף דער פיאנא האט זיך אונטערגענומען צו ברענגען שלאנגען, וואס איינעם פון די אנטהייל־נעהמער אין דער „חתונה“ האט זיך פלוצלינג פערגלוסט, און געוועט זיך מיט סאשא'ן, אז ער זאל איהם איצט, דריי ביינאכט, ברענגען עכטע

ביפטיגע שלאנגען. סאשא האט געכאפט א איזוואשטשיק און איז גע־פאהרען און געבראכט די צירק־דאמע, וואס טרעט אין צירק מיט איהרע שלאנגען ארויס, און זי, א האלב נאקעטע, אוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש, פאר וועלכען ער האט געקראגען א ווארימען „הורא" פון דער חברה.

— סאשא, נעהם מיט דיינע שלאנגען און קום, — רופט סאווארין צום רעפארטער, — און דו, ביקאוו — דיינע קאסטומען, דו וועסט פאר די איזוואשטשיקעס טהעאטער שפיעלען, — רופט ער צום שוישפיעלער.

— וואס: „האמלעט", צי „דאן־קארלאס"? — פערגט ביקאוו.

— ניין, „האמלעט", זיי וועלען „האמלעט" גיכער פערשטעהן איידער „דאן־קארלאס".

פיאטר, ביקאוו'ס משרת, האט מיטגענומען די קאסטומען, סאשא— די דאמע מיט די שלאנגען און זיי האבען זיך ארונטערגעלאזט איבער די טרעפען, אויפוועקענדיג אלע איינוואהנער. פאר דער טהיר האבען געווארט איזוואשטשיקעס. און מיט א געזאנג און פייפעריי האבען זיי זיך געלאזט איבער די פעטערבורגער גאסען. אין דער גאס האט זיך קיינער אויף זיי נישט אומגעקוקט, ווארום עס איז שוין געוועזען שפעט, און די, וואס זיינען געגאנגען אין די גאסען, זיינען אלע שכור געוועזען, נישט אויסגענומען די סטראזשניקעס און די סטרוזשעס פאר די טהירען.

דער רעסטאראן „מעדוועד" איז געלעגען אין א פערוואָרפענער גאס. עס איז געוועזען א טראקטיר פון דריטען סארט אין וועלכען עס האבען זיך אויפגעהאלטען מעהרסטען איזוואשטשיקעס. וואס האבען דארט אין הויף זייערע פערד עסען געגעבען און אין דעם רעסטאראן זיינען סאווארין'ס חברה געוועזען בעשטענדיגע געסט. דא האט סאווא־רין ס'רוב אויסגעגעבען זיינע גרויסע האנאראַרען, וואס ער האט בע־קומען פון די פערלעגער פאר זיינע ווערק. ווארום ווער עס האט זיך געפונען אין רעסטאראן, האט געטרונקען אויף זיין חשבון; ער האט פאר אלעמען געצאהלט.

אז זיי זיינען אריינגעקומען, האט זיך דער ווירטה מיט אלע קעל־נערם אויסגעצויגען אויף דער ערד פאר סאווארינ'ען און געשלאגען מיט'ן שטערן אין דער פאדלאגע און געשריען „אללא!" (א פאנטאזיע

האָט סאַווארין געהאַט, אַז ער זאָל שפּיעלען אין דעם רעסטאָראַן די ראָליע פון אַ טאַטערישען פּרינץ). דאַן האָבען זיי זיך אויסגעמישט מיט די איזוואָשטשיקעס, פון וועלכע עס האָט זיך געטראָגען דער פערד־געשטאַנק מיט בראָנפען און קאָלבאַס. דער עולם איז געווען איינס. מען האָט זיך צוזאַמען אוועקגעזעצט ארום די טישען, סאַווארין אויבען־אָן. אויף אַן אויסגעשפּרייטען דיוואַן איז ער געזעסען, די פיס אונטער זיך, ווי אַ מאַכמעדאַנישער פּאַשאַ, און ארום איהם זיין סוויטע. דער ווירטה מיט די קעלנער האָבען דערלאַנגט אויף די טישען. דאַן איז ביקאָוו אריין אין אַ בעזונדער צימער און זיך גרימירט ווי „האַמלעט". פאַר סאַווארינ'ען איז געוואָרען אויסגעשטעלט די ביהנע און דער שוישפּיעלער האָט אָבגעשפּיעלט פאַר די איזוואָשטשיקעס „האַמלעט" אין אַזאַ טראַגיש־אידעלען טאָן און מיט אַזאַ בעגייסטע־רונג, וואָס איז איהם נור זעלטען געלונגען אין טהעאַטער פאַר'ן פּובליקום.. סאַווארין האָט איהם נאָך מעהר מוטה צוגעגעבען:

— דו שפּיעל מיט געפיהל, נור מיט געפיהל, ווארום דו האָסט פאַר דיר דאָס איידעלסטע פּובליקום, זיי ועסט דו נור מיט האַרץ נעהמען, נישט מיט קאָפּ.

דערנאָך, אַז ביקאָוו האָט געהאַט אָבגעשפּיעלט „האַמלעט", האָט סאַווארין פאָרגעלעזען פאַר די איזוואָשטשיקעס זיין ערצעהלונג אין מאַנוסקריפּט, און האָט זיך צוגעקוקט צו זיי, וואָס פאַר אַנ'איינדרוק עס מאַכט אויף זיי, און איז זעהר גליקליך געווען, ווען די איזוואָשטשיקעס האָבען געלאַכט ביי זיין ערצעהלונג. ווארום ער האָט זיי געהאַלטען פאַר די בעסטע מבינים פון ליטעראַטור און קונסט: אַלץ, וואָס ער האָט געשריבען, האָט ער צוערשט פאָרגעלעזען אין רעסטאָראַן „מעדוועד". איז עס געפעלען געוואָרען אין „מעדוועד", האָט ער געדרוקט, אַז נישט — האָט ער צוריסען. — „ווארום איך שרייב נור פאַר זיי, — האָט ער געזאָגט, — פון יענע, דאָרט —ער האָט געמיינט דאָס גרויסע פּובליקום — נעהם איך געלד".

אויף דעם צווייטען טאָג אין דער פריה זיינען זיי אוועק אין אַ באָד, וואו זיי האָבען זיך געלאָזט גוט אויספּאַרען אין דער העכסטער טעמפּעראַטור, אָבגעשלאָפען אַ גאַנצען טאָג און ערשט אויף דער נאַכט איז יעדער אַ ניכטערער אוועק צו זיך אַהיים.

דאָס ניינטע קאַפּיטעל.

דערווייל איז די בעוועגונג ארוים פון די בעהאַלטענע קעלערס, פון די פערבאָרגענע לעכער, אויף די ברייטע גאַסען ארוים. די רעוואָ־לוציע האָט ארום געכאַפּט רוסלאנד ווי א פייער, איבעראַל האָט זיך געטראָגען א קלאַנג, אז עס האָט זיך גערעכט, אז עס הערט זיך דאָס פאַלען פון רוסלאנדס־קייטען.

מישאַ איז נישט אהיים געפאָהרען ווי ער האָט געשריבען אין זיין בריעף צו מערי'ן. אנ'איינזאמער ארומגעדרעהט זיך איבער די פּעטער־בורגער גאַסען אין דעם רעש פון אויפגערעגטע מאַסען. ער איז גע־וואָרען מיטגעשלעפּט מיט דעם שטראָם און טיילמאָל זיך געפיהלט, ווי אויף א פרעמדער חתונה. פיעל מאָל האָט ער זיך געוואָלט אין דעם רעש אריינוואַרפען אינגאַנצען, זיך פערגעסען, געלאָפען זוכען ארבייט, מיטגעהן אין יעדער דעמאָנסטראַציע, אבער אין מיטען האָט ער זיך אָבגעשטעלט, שטעהן געבליבען, ארום זיך געהערט די בעגייס־טערטע ליעדער זינגען — און האָט זיך געפיהלט, ווי א ניכטערער צווישען שכורים. א בעקאַנטער סטודענט האָט איהם מיטגעשלעפּט אין א קיך אריין וואָס די ארבייטער האָבען געהאַט איינגעאָרדענט פאַר זיך אין די טעג פון שטרייק. דאָס האָט איהם פעראינטערע־סירט. די ארבייטער האָבען זיך אליין ברויט געבאַקען, געקאָכט אליין, און דעמאָלט, ווען אין די רייכע הייזער פון פּעטערבורג איז קיין ברויט נישט געווען, האָבען זיי אויסגעטהיילט מיטאָגען פאַר די זייעריגע. ער איז מיטגעגאַנגען מיט אַ גרופּע ארבייטער אין א רייכע שטוב אריין און האָט געפאָדערט, אין נאָמען פון דער פּאַרטיי, אז מען זאָל איהם דאָס געפעס ארויסגעבען, וואָס געפינט זיך אין שטוב, פאַר דער אר־בייטער קיך. קיין הייצונג איז אין שטאָדט נישט געווען, — האָט ער געהאָלפען, צוזאַמען מיט אנדערע, פּלויטען איינלעגען, ברעטער אראָבּרייסען פון די הייזער, אָדער פון אַ רייכער שטוב, וואו מען איז געוואָהר געוואָרען, אז עס איז דאָרט דאָ אין קעלער קויהלען, מיט געוואַלד פאַר דער „קיך" זיי אוועקנעהמען. ער איז ארומגעגאַנגען אָנ־געטהון אין א שירץ, מיטאָגען צוטהיילט די הונגעריגע ארבייטער, וועל־כע זיינען געשטאַנען אין רייהען, איינער נאָך'ן אנדערען, — און פּלוצים

איז ער אפט שטעהן געבליבען און געזאגט: „וואס טהו איך דא? ווי קום איך אהער?" ער איז אין די גאסען געגאנגען, געווען אין דער מענגע פון דעמאנסטראנטען, געזעהען ווי מענשען קאכען זיך, — האמפערן זיך, דיסקוטירען — און זענען פאר עפעס גרייט, און אלע ווארטען, און ווארטען אז עס זאל עפעס געשעהן — און איז מיט דער מענגע אנטלאפען. און עס האט אויסגעזעהן ביי איהם, ווי ער וואלט איז א שווערען שלאף אריינגעפאלען און גע'חלום'ט, גע'חלום'ט.

טיילמאל האט ער זיך גאר אויף א גאנצען טאג אין זיין שטיבעל איינגעשלאסען און אויף דער גאס ניט ארויס, און ער איז געזעסען אויף זיין בעט און וועגען מערי'ן געקלערט, זיך דערמאהנט אלע איהרע בעוועגונגען, אלע איהרע מינעס, איהר לאכען, ריידען און געהן און געפיינינגט זיך דערמיט און פרייד געפונען אין דער פיין... — מענשען זיינען איבער דער גאס געלאפען, עס האט פון גאס א געלייף ווי א ווינד זיך געטראגען — ער האט עס נישט געהערט, נישט געזעהן, ער האט וועגען מערי'ן געקלערט. און געדאכט האט זיך איהם טיילמאל אז זי איז געשטארבען און טיילמאל — אז זי האט גאר קיינמאל נישט עקזיסטירט, אז זי איז נור א שעפפונג פון זיין פאנטאזיע. און טיילמאל האט ער זיך איינגערעדט, אז זי איז גאר נישט דא, אז זי איז ערגיץ וייט, וייט, אוועקגעפאהרען נאך אמעריקא און לעבט דארט אין א גאנץ אנדער אומגעבונג, מיט גאנץ אנדערע מענשען, וואס ער וועט זיי קיינמאל, קיינמאל נישט זעהן...

אין א פאר טעג ארום איז ער אויף דער גאס ארויס. אין א טונקעל ווינקעל אין גאס איז א געשטעל געווען, ער איז צוגעגאנגען. אנ'אגי־טאטאר איז געשטאנען און האט א רעדע געהאלטען, ער האט זיך איינ־געהערט: „רעוואלוציע — און וואו זענען די „גאראנטיעס", „מיט דער פאנסטיטוציע אליין איז מען נאך נישט געהאלפען", „מען דארף גא־ראנטיעס" — און פלוצים זענען קאזאקען אנגעקומען, געשאסען, עפעס איז געפאלען, אימיצער האט געשריען. מען איז אנטלאפען, מען האט אין א הויז אריינגעכאפט. ער איז אויך מיט זיי און האט דורך דער שפארע פון דער טהיר אויף דער גאס ארויסגעקוקט. די גאס איז לעער געווען און טונקעל, איבער די שטיינער האט זיך געהערט טריט פון איינזאמע פאטרולען — און געוואלדען. טונקעלע שאטענס אין דער

נאכט. קיינער איז צו זיי נישט צוגעגאנגען, אלע זיינען אנטלאפען. א וויינענדע פרוי איז איבער דעם טראטואר געגאנגען, האט אויף איהר זוהן געפרעגט, יעדער האט מורא געהאט זיך אבצושטעלען, און די פרוי האט זיך ארומגעדרעהט און געזוכט איהר זוהן. פון דער־ווייטענס האט זיך ווידער אנ׳עולם געוויזען, מען האט אין דער טונקעלער נאכט א ליעד געזונגען, שטולקאצען האבען געברענט. מישא איז אין די מענגע אריין.

נון, האט זיך פעטערבורג אין א פריה־מארגען אויפגעכאפט אין יום־טוב׳דיגע קליידער. יום־טוב איז געווען אין גאס, די זון האט געשיינט, אלע געוועלבער זיינען געווען פערמאכט און מענשען האבען פריי און פראנק איבער די ברייטע גאסען שפאצירט, אלע אין יום־טוב׳דיגע קליידער אנגעטהאן. די דאמען האבען רויטע בענדער אויף זייערע ברוסטען געטראגען און א נצחון־ליעד געזונגען. די מענער האבען פעסט געדריקט די הענד פון די גאראדעוואיעס, פון די סאלדאטען. דא און דארט האט מען געקענט זעהן ווי מענשען האבען געפיהרט סאלדאטען געארימט — מיידלעך און דאמען האבען זיך גע׳חבר׳ט מיט זיי. פון אלע באלקאנען פלאטערן פאהנען אראב, שטראהלען מענשען־געזיכטער, מען קושט זיך איינער מיט׳ן צווייטען און פון יעדענס אויגען קוקט ארויס גליק און האפנונג. אוועק די טויטע אימה פון די פנים׳ער, פריי איז די ברוסט געווארען און דאס געזאנג רייסט זיך אליין פון די העלזער ארויס — דער גרויסער מאניפעסט איז ארויס!

נאך שאלט דאס ליעד, נאך פלאטערט די פאהן, נאך איז ליכטיג דער טאג און אין דער ליכטיגער מענגע שלייכען זיך שאטענס אריין. ווי עס וואלט זיך פלוצים צווישען זיי דער מלאך המות בעוויזען אין דעם הערליכסטען טאג. מענשען סוד׳ען זיך אין די ווינקעלער, בעהאלטען עפעס איינס פאר דעם צווייטען און א מורא׳דיגער ברום געהט אדורך. די מענגע וויים עס נאך נישט, די גאסען זיינען נאך פול מיט אויסגעצירטע מענשען. מען זינגט, מען פרעהט זיך, מען קושט

זיך, און אין דער חתונה איז ווער עס איז געשטאָרבען, און מען שאַרט דעם טויטען אַוועק אין אַ ווינקעל, אַז ער זאָל די חתונה נישט שטערן...

אין דעם הערליכסטען טאָג צווישען די פרייע שאַלענדע ליעדער האָט פּלוצים אַבגעקלונגען דאָס שרייענדע קנאַקען פון ביקסען.

מישאַ איז אויפגעוואַכט געוואָרען ווי נאָך אַ שווערען, שווערען שלאָף, ביי די ערשטע ידיעות פון די פּאַגראָמען האָט ער זיך אויפגעהויבען און איז אַהיים געפאָהרען.

דאָס צעהנטע קאַפּיטעל.

אהיים געקומען, נאָך אַ פּאָר חדשים, האָט ער דאָס שטעדטיל כמעט נישט דערקענט. אַ טרויעריגער וואָלקען איז דעריבער געהאַנגען און די מענשען זיינען אַרומגעגאַנגען מיט טויט־שרעק אין האַרצען.

ווי ער האָט נור אַריבערגעטראָטען דעם שוועל פון זיין עלטערנ'ס שטוב, איז די מוטער מיט'ן פאָטער און די שוועסטער סאָניע אַרויפגעפאַלען אויף איהם מיט טרעהרען אין די אויגען און מיט קושען: „געלויבט צו גאָט, וואָס מען זעהט זיך!“ און אַזוי מאָדנע זיך געהאַלטען, גלייך ווי מען וואָלט געוואָרט אויף עפּיס... אַן אונבעוואוסטע שרעק האָט אַרויסגעקוקט פון זייערע אויגען. די מוטער האָט גערעדט וועגען אַוועקפאָהרען קיין אויסלאַנד, סאָניע האָט דערצעהלט, אַז אַ האַלבע שטאָדט איז שוין אַרויסגעפאָהרען, און דער פעטער פאָהרט אויך באַלד, נור זיי וואַרטען אויף מערי'ן. „יאַ, און וואו איז מערי?“— האָבען איהם אַלע געפרעגט.

מישאַ איז בלייך געוואָרען און דערציטערט. ער האָט זיך דערמאָהנט אָן די אַלע טעלעגראַמעס, וואָס ער האָט די לעצטע צייט ערהאַלטען פון מערי'ס עלטערען פאַר מערי'ן און ער האָט זיי איהר ניט אַבגעשיקט. ער האָט אין דעם ערשטען אויגענבליק געמיינט, אַז אין דער־היים ווייסט מען שוין אַלץ וועגען מערי'ס צוזאַמען־זיין מיט קאָוואַלסקי'ן.

— אָבער וואָס איז געשעהן, וואָס?

— האָסטו עס דען נישט געהערט? עס האָט זיך דאָך שוין אָנגעהויבען.

— און דאַ ריידען שוין די פויערים דערפון.

— אין דער גאַנצער פּראָווינץ ארום זיינען אַלע אַנטלאָפען. מיר האָבען נור געוואַרט אויף דיר.

מישאַ'ן איז ערשט איצט קלאָר געוואָרען, וואָס עס איז געשעהן — דאָס האָבען די פּאָגראָמען אזא שרעק ארויפגעוואָרפען אויף דער פּראָווינץ. אין פּעטערבורג הייסט עס די „קאָנטר־רעוואָלוציע", וועלכע וועט זיך נישט איינגעבען, און אַלע מאַכען זיך גאָרנישט דערויס.

אָבער דאָך נישט דאָ! די גאַנצע שטאָדט איז אין איין פּלאַם.

באַלד זיינען געקומען דער פּעטער מיט דער מוהמע, מערי'ס עלטערן. דער פּעטער איז געווען א זעלטענער גאַסט, אז מישאַ'ס מוטער האָט פּערגעסען אַן די שרעק פאַר די פּאָגראָמען און איהם אויפגענומען מיט פּאַראַד. זיי זיינען געקומען זיך נאָכפרעגען ביי מישאַ'ן אויף מערי'ן.

מישאַ איז געקומען אין א פערלעגענהייט און נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. ליגען זאָגען האָט ער נישט געוואָלט און עפּיס לאָזען פאַלען אַ וואָרט וועגען קאָוואַלסקי'ן וואָלט עס געהייסען, אז ער רעדט אויף איהר רכילות.

— איך האָב זי געלאָזט אין פינלאַנד, — האָט ער געפונען אַן אויסוועג.

— אָבער אַליין וואָס מאַכט זי? פאַרוואָס קומט זי נישט צוּ־פאָהרען? אין אַזאַ צייט! — האָט זיך די מוטער די הענד געבראָכען.

— איך האָב זי געלאָזט אין פינלאַנד, — האָט מישאַ ווייטער איבערגע'חזר'ט.

— פאַרוואָס ענטפערסטו אונז נישט? געוואַלד, מישאַ, מיר געהען דאָך אויס! וואָס איז מיט איהר? ווי לאָזט מען זי אַליין? זי איז דאָך א שוואַך, ארים קינד. פאַרוואָס איז זי נישט מיטגעקומען? —וויינט אַלץ די מוטער.

— איך האָב זי אין פינלאַנד געלאָזט, — ענטפערט מישאַ אַלץ דאָס איינענע און ווערט בלייך און רויט, און דאָס האַרץ קלאַפּט איהם, און עס איז פון איהם מעהר קיין וואָרט נישט ארויסצוקריגען.

ר' חיים האָט זיך דערווייל איבער דעם סאַלאָן ארויף און אראָב געדרעהט, געצויגען דעם שטערן, אויסגעצויגען זיך די באָרד און נישט

צוגעהערט וואס דאס ווייב זאגט. ער האט נור א ווארט אריינ־געווארפען:

— און וואס איז מיט איהר הארץ?

— אין פינלאנד איז איהר בעסער געווארען.

כדי ארויסצוקריגען זיך פון דער אונאנגענעהמער פערלעגענהייט, האט ער זיך דורך אנ׳אויסרייד ארויסגעמאכט פון שטוב ארויף צו זיך, איבערגעטהאן זיך און אין גאס ארויס.

צי האט זיך נאר מישא׳ן אזוי געדאכט, צי איז עס אין אמת׳ן אזוי געווען, — נור די שרעק פאר׳ן טויט איז איבער דער גאס גע־האנגען. שטיל איז אין גאס געווען, די געוועלבלעך האלב געשלאסען. דא און דארט איז אין דער טהיר פון א געוועלבעל א אידענע געזעסען, אדער אנ׳אלטער איד האט תהילים געזאגט און די וויינענדיגע שטים האט זיך אין גאס ארויסגעריסען. איז א איד געגאנגען אין גאס — איז ער געגאנגען דעם קאפ אראבגעלאזען, נידערגעשלאגען און האט ער א גוי בעגעגענט, האט ער איהם דעם וועג צעהן טריט פון דער־ווייטענס אבגעטרעטען, אראב פון טראטואר פון זיינעטוועגען. צוויי ווייבער, אין שווארצע שלייערס געהילט, זיינען מיט אראבגעהאנגענע קעפ געגאנגען געוועלב־איין, געוועלב־אויס. דאס האבען זיי געמוזט אומגעהן א נדבה צונויפנעהמען. פון אנ׳עק גאס האט זיך געהערט דאס שרייען פון א שכור׳ן גוי. צוויי אינגלעך זיינען געלאפען — האט מען שוין דא און דארט א טהירעל איבער׳ן געוועלבעל פערהאקט, און צושראקענע, בלייכע פנים׳ער, אין טיכלעך געהילט, האבען זיך אין די פענסטער און אין די טהירען געוויזען און האבען געפרעגט די פארבייגעהענדע מיט הארץ־קלאפעניש: „וואס איז?“..

מישא איז ווייטער געגאנגען, בעגעגענט אין גאס א פאר יונגע לייטלעך, זיינע בעקאנטע, ארקאדיען מיט דעם לעהרער מענדעלע־וויטש. זיי האבען געהאלטען גראבע שטעקענס אין האנד. בעגעגענט איהם, נישט קיין ציית געהאט „שלום־עליכם“ אבצוגעבען, — האבען זיי איהם געפרעגט:

— צו וועלכען ראיאן געהערט איהר?

— צו א ראיאן? ! איך וויים נאך פון גארנישט. איך בין ערשט נאר־וואס געקומען. וואס איז?

— — — — — — — — — — — —

— ביי אברהם מענדעלעוויטש איז דער „צענטראל". גערהט אהין און שרייבט אייך איין אין וועלכען ראיאן. א „שפייער" האט איהר?

— איך האב נישט

— וועט איהר בעקומען. שא, זעה נור, וואס עס טהוט זיך דארט? — האט איינער געוויזען אויף דעם שכור'ן גוי אין גאס.

זיי זיינען בלייך געווארען און געקוקט.

— ווער האלט דארט וואך? — האט מענדעלעוויטש געפרעגט.

— עס איז דער זעקסטער „ראיאן", — האט יענער געענטפערט.

— זיי שטעהען דארט?

— יא.

— אבער וואס האט זיך דא געמאכט? וואס? — האט מישא געפרעגט.

— איהר זעהט אז די שטאדט איז אין געפאהר און איהר פרעגט קשיות! גערהט אין „צענטראל", — האט איהם מענדעלעוויטש אבגעענטפערט און איז אריבער צו דעם געלאף, וואס איז געווארען איבער דעם שכור'ן גוי.

מישא איז געבליבען שטעהן, ווי א פערשטיינערטער. גאט, וואס טהוט זיך דא! די שטאדט איז אין געפאהר, יונגע לייט האבען זיך ארגאניזירט — — — — די שטאדט איינגעטהיילט אין ראיאנען, אלע האבען זיך אין קאמפף געשטעלט, קינדער אפילו, און ער? וואו איז ער? מיט וואס האט ער זיך ארומגעטראגען? געווען א משרת ביי א מיידעל, אויסגעשטאנען איהרע קאפריזען און וואס זי האט געוואלט פון איהם מאכען, האט זי געמאכט, ביז זי האט איהם שטעהן געלאזט. ניין, ווי קליין, ווי קליין האט ער איצט ביי זיך אויסגעזעהן, און די גאנצע מערי מיט איהר קאוואלסקי'ן, און פעטערבורג! ער האט מיט שנעלע טריט געשפאנט אין „צענטראל" צו דעם לעהרער מענדעלעוויטש.

ביי מענדעלעוויטש'ן אין שול האט ער געטראפען א פאר יונגע לייט מיט מיידלעך. זיי זיינען געזעסען אויף האלב צובראכענע בייגקלעך, אויף די פענסטער, און אלע האבען גערעדט, געשריען, און אלע זיינען הייזעריג געווען פון די געשרייען. יעדעס מאל איז אריינגעקור-

מען צולויפען אנ׳אנדער יונגער־מאן אדער א מיידעל, אוועקגעשלעפט איינעם פון די „גענעראלען" אין א ווינקעל אריין, עפּיס איהם איינ־גערוימט און צוריק ארויס. א פּאר ארבייטער האבען זיך ארומגע־דרעהט מיט גרויסע גראבע שטעקענס אין די הענד און האבען געקוקט אויף מישא׳ן מיט חשד. איין מיידעל האט זיך אויפגעהויבען, צוגע־גאנגען צו איהם, געקוקט איהם אין די אויגען אריין און דער עולם האט אויפגעהערט צו ריידען און אויך איהם אנגעקוקט. ער האט ניט גע־וואוסט, צו וועמען זיך צו ווענדען, ווער עס איז דא דער עלטסטער. עפּיס אלץ אונבעקאנטע געזיכטער. מישא האט נישט געקאנט איבער־טראגען די חשד־בליקען, וואס זיינען אנגעשטעלט געווארען אויף איהם. האט ער זיך אנגערופען הויך, צו אלע:

— דא איז דער צענטראל

— וואס ווילט איהר?

דער עולם האט נאך אלץ געקוקט אויף איהם מיט חשד און פער־וואונדערונג.

— וואס קוקט איהר מיך אזוי אן? איך בין א איד און וויל אויך געהערען צו די, וואס ווילען פערטיידיגען אונזערע פון פּאגראמען.

דער עולם האט נאך אלץ געהאלטען אין איין אנקוקען איהם און געשוויגען. מישא האט בעמערקט צווישען די לייט דעם יונגען מאן, וואס ער האט בעגעגענט ביי לייזעראוויטש׳ן, וועלכער האט געמאכט די פערזאמלונג אין וואלד.

— איהר קענט דאך מיך, מיר האבען זיך דאך געטראפען ביי דאקטאר לייזעראוויטש, — האט ער זיך געווענדעט צו דעם יונגען־מאן.

דער יונגער־מאן, וועלכער איז איצט געווען אהן וואנסען און אנדערש געשוירען, און הייזעריג, קיין ווארט פון מויל ניט ארויס־צובריינגען, האט איהם די האנד געגעבען שטיל.

— ווער איז׳ס? — האבען די בליקען פון דעם עולם געפרעגט דעם יונגען־מאן אויף מישא׳ן.

— דוכט זיך א ציוניסט! — האט ער אבגעענטפערט, קוים צו פערנעהמען זיין שטים פון הייזעריגקייט.

— דאס איז דער קאריעריסט, וואס פאהרט קיין פּעטערבורג אין אוניווערזיטעט אריין אין דער צייט פון דער רעוואלוציע, — האט

זונדעל׳ס זוהן, וואס איז מיט איהם אינאיינעם אין גימנאזיום אין איין קלאס געווען, ארויסגעשריען פון א ווינקעל.

— וועט איהר געהן, וואו איהר זייט געווען ביז איצט.

— צו הערצלען געהט, צו הערצלען, — האט ווער ארויסגערופען פון א צווייטען ווינקעל.

מישא איז געשטאנען א פערוואונדעטער, אין דער ערשטער מינוט ניט געוואוסט, וואס דאס בעדייט.

— ווי הייסט, מען האט צו מיר קיין צוטרוי ניט? איך בין דאך מישא ראזענצווייג, די גאנצע שטאדט קען דאך מיך! — האט ער כמעט ווי אויסגעשריען.

דער יונגער־מאן, וואס האט זיך מיט איהם בעקענט ביי לייזעראַ־וויטש׳ן, איז צוגעגאנגען צו איהם און האט איהם געוואלט געבען צו פערשטעהן אז דער פראלעטאריער קאן נישט אנפערטרויען די פער־טיידיגונג געגען די קאנטער־רעוואלוציאנערען צו דער בורזשואזיע. זיי ווילען אליין פערהיטען זייערע אינטערעסען און כאטש ער קען איהם, אבער זייער קאמיטעט האט בעשטימט, אז די „סאמאאבאראנע" זאל זיין פארטייאיש.

מישא האט איצט ניט געהערט זיינע ווערטער. ער איז געשטאנען ווי א צומישטער. „וואס טהוט זיך דא?" ער האט געהאט דאס געפיהל, ווי ער וואלט פלוצלונג איין אנ׳אנדער וועלט אראבגעפאלען, און די אנדער וועלט איז דאס בעשאפען געווארען דורך די פאר חדשים, וואס ער איז ניט געווען אין דער היים. ער האט ניט געוואלט אויסהערען יענעמס טעאריע.

— און דאוויד איז ביי אייך? — האט ער געפרעגט.

— יא, דאוויד איז א פארטיי־מענש, — האט יענער איהם אבגע־ענטפערט, וועלענדיג זיין העפליך.

— אויב אזוי, וועל איך געהן צו דאוויד׳ן. דאוויד וועט מיך צונעהמען אין זיין ראיאן, כאטש איך בין א ציוניסט.

— דאוויד איז ארעסטירט.

— וואס? און דאקטאר לייזעראוויטש?

— אויך ארעסטירט.

— און וואס איז מיט ראחעל?

— דאס וויסען מיר נישט.

— וואָס איז מיט דער מיידעל? ווי האָט איהר זי געלאָזט אליין?
— מיר אינטערעסירען זיך ניט מיט פאַמיליען־אנגעלעגענהייטען.
מישאַ האָט ניט געהערט דעם לעצטען זאַץ. ער איז ווי א פייל אראָב פון די טרעפּ.

דאָס עלפטע קאַפּיטעל.

טירט, אַ פּאָגראָם אויף אידען. יונגע לייט אָרגאַניזירען זיך אין אַ זעלבסט־שוטץ צו קעמפען פאַר די אייגענע עהרע, פאַר'ן אייגענעם לעבען, און איך זיץ אין פינלאַנד און בין פערליעבט, פערליעבט, אח, אח, פערליעבט.

ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, ווי אַ טייוועלש געלעכטער לויפט איהם נאָך, די מענשען, וואָס ער טרעפט אַן אויפ'ן וועג ווייסען פון אלץ און פון זיין אומגעלומפּערטער, שלים־מזל'דיגער ליעבע און לאַכען איהם אויס. און ער איז געלאָפען, ווי ער וואָלט געוואָלט אַנטלויפען פון זיך אליין. ער איז אריינגעקומען אין „ראָוו" אריין. דער „ראָוו" איז געווען פערשלאָסען, פערהאַקט טהיר און טויער, און עס האָט זיך געדאַכט ווי אויסגעשטאָרבען. ער איז געגאַנגען נישט ווויסענדיג וואוהין און געקומען צו דאָקטאָר לייזעראָוויטש'עס הייזעל.

די טהיר איז פערמאַכט, די לאָדען פון די פאָדערשטע פענסטער זיינען צוגעמאַכט. ער זוכט ווייטער און געפינט, אַז די לאָדען פון דער צווייטער שטוב זיינען אָפען. ער קוקט אריין דורכ'ן פענסטער — עס זיצט וועער דרינען. ער קלאַפּט לייכט אַן. ראָחעל'ס ליכטיגע אויגען האָבען זיך בעוויזען און אַ פערוואונדערט שמייכעלע איז אויף איהרע ליפּען געלעגען. זי האָט געוואונקען צו איהם מיט'ן פינגער. ער איז אריין אין שטוב.

ער האָט זי געטראָפען זיצענדיג ביי אַן אָפענעם אייוועז, איהרע האָאר זיינען געווען צולאָזען און נאַס און זי האָט זיי געטריקענט ביים פייער. ארום איהר אין שטוב זיינען געשטאַנען קאַסטענס, פול מיט יונגע פלאַנצונגען, וועלכע דאָקטאָר לייזעראָוויטש האָט געהאַט אין שטוב דעם גאַנצען ווינטער. זי איז אַזוי געזעסען אַרום די קאַסטענס

בליהעכץ מיט איהרע נאסע לאקען, געפלאכטענע צעפ און זיך געפרעהט מיט מישא'ן:

— אוי, ווי גוט וואס איהר זייט געקומען! איך האב אזוי געווארט אויף אייך! עס קומט קיינער נישט צו אונז.

— שוין לאנג זיינען דאוויד מיט'ן פאטער ארעסטירט?

— שוין דעם דריטען חודש. מען האט זיי ביידע ביינאכט צו־גענומען. איך האב געוואלט מיטגעהן מיט זיי, נור זיי האבען מיך נישט געוואלט מיטנעהמען. איך האב אזוי געוויינט.

— און איהר זייט די גאנצע צייט אליין?

— ביי וועמען זאל איך דען זיין? איך קאך זיי יעדען טאג אב עסען און טראג זיי אהין אין וואך אריין. די אידענע דא, געגענאיבער וואס דער פאפא פלעגט איהר קינד היילען העלפט מיר צו.

— אבער געדענקט אן גאט. אליין! ווי זייט איהר געווען די גאנצע צייט אליין? פארוואס האט איהר קיינעם נישט צו וויסען געגעבען? מיין שוועסטער, אנדערע חבר'טעס. איהר האט דאך פריינד!

— וועמען האב איך געזאלט זאגען? איך האב מיר געקאנט אליין אנ'עצה געבען. נאר איך וויים נישט וואס דאס איז. שוין די צווייטע וואך, ווי פאפא שיקט מיר ארויס די כלים פון טורמע און אין די כלים געפינט זיך א האלב עסען צוריק. אבער פונקט די העלפט. א האלבער בוינעל, א האלבע פארציע. יענע וואך האב איך זיי אריינגעשיקט די ערשטע בלעטלעך פון אונזערע פלאנצונגען — האט מען מיר א העלפט צוריק ארויסגעשיקט.

— האט איהר זיך מיט פאפא נישט געזעהן?

— מיט פאפא יא, אבער מיט דאוויד'ן האט מען מיך נישט גע־לאזען זיך זעהן. די גאנצע צייט נישט. פאפא האב איך פאר צוויי־וואכען געזעהן.

— עס מוז ווער פעהלען פון זיי, אדער פאפא, אדער דאוויד, מען האט זיי וואהרשיינליך צושיידט.

— איך האב אויך אזוי גערעכענט, איך בין מיר געגאנגען נאכ־פרעגען אין דער „אכראנקע". האב איך פון דער צווייטער שטוב געהערט אזא געוואלד, אזא אונמענשליכען שרייען, מען האט וועמען דערינגען געשלאגען, איך בין צוגעלאפען צו דער טהיר און אנגעהויבען רייסען די טהיר און קלאפען: „עפענט־אויף, עפענט־אויף!" די טהיר

האט זיך מיט רעש אויפגעריסען און עס איז ארויס א יונגער אפיצער מיט אזא כעס, מיט אזא געבייזער. נור אז ער האט מיך דערזעהן, האט ער אנגעהויבען די שווארצע וואנסלעך זיינע צו דרעהען, און האט מיך מיט א פריינדליכען שמייכעל געפרעגט וואס איך וויל. איך האב איהם גארנישט געענטפערט, איך האב איהם אנגעקוקט און ער האט געשמייכעלט, און איך בין פלינק ארויסגעלאפען. איך וויל נישט מעהר אהין געהן.

מישא האט געקוקט אויף איהר די גאנצע צייט וואס זי האט גערעדט. דער קינדערשער שמייכעל איז נישט אראב פון איהר פריש־געבליבענעם געזיכט. איהר אונשולדיג געזיכט האט קיין אהנונג נישט געהאט פון די גרויליכקייטען, וועגען וועלכע זי האט דערצעהלט, און א אונבעשרייבליך רחמנות־געפיהל צו איהר האט מישא'ן ארומגענומען,— א רחמנות־געפיהל נישט בלויז ווי צו א בעליידיגטער געבוירענער שוועסטער, נור ווי צו א שוועסטער פון גאנצען פאלק. ער האט איצט געפיהלט די פערבארגענע פעדים, וואס קניפען איהם מיט איהר צוזאמען נישט בלויז ווי א מענש מיט א מענשען, נור ווי א איד מיט א אידען.

ער האט אין איהר געזעהען די בעליידיגטע אידישע שוועסטער, וואס מוז שוין אזוי יונג און אונשולדיג בעליידיגונגען ליידען. עס איז איהם געקומען אויפ'ן זין יהודה ליב גארדאנ'ס געדיכט, וואס ער האט אמאל אין דער יוגענד אויסוועניג געקענט — „אחותי רוחמה“:

„מה תתיפחי, אחותי רוחמה“?!

ער האט לאנג געקוקט אויף איהר. זיין הארץ האט אין איהם געקרעמפפט, די ליפען האט ער פון אהנמאכט געביסען און זיינע אויגען האבען מיט ליעבע געשלונגען איהר פנים, איהרע האאר, איהרע בעוועגונגען, איהר גאנצע נשמה. לאנג האט ער קיין ווארט פון מויל נישט געקענט ארויסברייגען. אין שטיבעל האט אנגעהויבען צו טונקלען און ער איז אליין געזעסען און בעטראכט דאס ליכט פון איהר פנים וואס איז איצט בעלויכטען געווען פון דעם פלאם פון פייער, און ער האט געשוויגען.

— נור איצט וועט גוט זיין. איהר זייט צוריקגעקומען,— האט זי זיך פלוצלינג אנגערופען.

מישא איז נישט רויט געוואָרען, ווי עס וואָלט אַ'אַנדערס מאָל געשעהן. ער האט זיך נישט דערשראָקען, ער האט פּלוצלינג זיין לשון געפונען און אָנגעהויבען צו ריידען, ווי אויס שכרות:

— אודאי, וועט גוט זיין. איך וועל אייך נישט לאָזען קיין שלעכטס טהאָן, נישט לאָזען, דאָס לעבען איינשטעלען, אַלץ איינשטעללען, אלץ, — און ער איז פּלוצלינג שטיל געבליבען.

— און איהר האָט געבענקט נאָך מיר? — האָט זי געפרעגט נאַאיוו, קוקענדיג איהם אין די אויגען אריין.

— אודאי האָב איך געבענקט נאָך אייך. אודאי האָב איך געבענקט נאָך דיר, נור נאָך דיר, נור נאָך דיר; איך האָב קיינעם נישט, אחוץ דיר, קיינעם נישט!

ער האט זיך פּלוצלינג דערמאָהנט וואָס ער רעדט. ער איז געבליבען שטעהן ווי אויף קויהלען געבראָטען, איז בלוט־רויט געוואָרען. די צונג האָט זיך איהם געדרעהט, מיט די הענד האָט ער געוואָרפען און ניט געוואוסט ווי אזוי ער קומט פון שטוב ארויס.

אָבער ראחעל האָט זיך דערווייל אויפגעהויבען, איז צוגעגאַנגען צו איהם און אָנגעהויבען צו גלעטען מיט איהרע גלאַטע קליינע הענטעלעך. איהרע שעהנע שוואַרצע אויגען זיינען שטעהן געבליבען אויף איין אָרט און געקוקט איהם אין פּנים אריין מיט איהר גאַנצער קינדישקייט.

— אַ, ווי גוט איהר זייט מישאַ! — האָט זי זיך געפרעהט, — אַ, ווי גוט דו ביזט, און דאַ איז אזוי שלעכט, אזוי איינזאַם, אזוי טרויעריג.

— אָבער, וואָס וועט איצט זיין? איהר קאָנט דאָך דאָ ניט לענגער בלייבען, איהר מוזט געהן צו אונז אהיים,—האָט זיך מישאַ דערמאָהנט.

— פאַרוואָס? — האָט זי געפרעגט פערוואונדערט.

— די שטאָדט איז אין אַ סכנה, מען ריכט זיך אויף פּאָגראָמען!

— אויף פּאָגראָמען? וואָס איז עס? — האָט זי געפרעגט קינדיש.

— זיי ווילען אונז שלאָגען, אונז אַלע — אייך, מיך, אייער פאָטער — אונז אַלעמען!

— ווער וויל אונז שלאָגען? — האָט דאָס מיידעל געפרעגט פערוואונדערט.

— קריסטען, רוסען, פויערים, — אלעז — האט מישא אויסגע־שריען, ווי ער וואלט ערשטוינט געווארען פון איהרע פראגען.

— אבער פארוואס? — האט דאס מידעל אויסגעשטעלט א פאר אויגען, וואונדערנדיג זיך אין איהר גאנצער נאאיוויטעט.

— פארוואס? פארוואס? פארוואס? — האט זיך מישא היסטע־ריש צולאכט — ווייל מיר זיינען אידען!

— ע, עס איז נישט וואהר, מיר זיינען גאנץ גוט מיט קריסטען. היילט דאך דער פאטער די פויערים, און זיי ברענגען אונז אייער, פוטער דערפאר, און ד״ר שימאנאווסקי קומט יעדען טאג אריין, נאכ־פרעגען זיך אויף דעם טאטען, און זיין זוהן געהט מיט מיר יעדען טאג דאס עסען טראגען אין דער וואך, און ער גיט מיר אב דאס געלד, וואס דער טאטע האט ביי איהם אוועקגעלעגט. ניין, עס איז נישט וואהר, זיי ווילען אונז נישט שלאגען.

— אבער דא קאנט איהר דאך נישט זיין אליין, איהר מוזט צו אונז מיטגעהן.

— איך האב נישט קיין מורא פאר גוים, זאלען זיי קומען. מיך וועלען זיי נישט שלאגען. איך האב זיי קיינמאל קיין שלעכטס נישט געטהאן, קיינמאל!

אויף דעם איז פינסטער געווארען און ראחעל האט אנגעצונדען דעם לאמפ. זיי זיינעןביידע געזעסען און האבען זיך איינס דאס אנ־דערע אנגעקוקט.

— און ווי האט איהר געלעבט אין פעטערבורג? וואס, אין פע־טערבורג איז פרעהליך?

מישא האט געשוויגען.

— יא, און מערי, דאכט זיך, זי איז מיט אייך אינאיינעם מיטגע־פאהרען? — זי האט אין מיטען אבגעהאקט און האט אנגעקוקט מי־שא׳ן און האט זעהר טרויעריג געזאגט:

— איך ווייס, איהר האט מערי׳ן ליעב, איך ווייס, — האט זי געזאגט, און דאס ערשטע מאל, זינט מישא האט זי געקענט, האט זי זיין בליק אויסגעמידען און איהר געזיכט איז פערענדערט געווארען. דאן האבען זיי ביידע לאנג געשוויגען.

דאס צוועלפטע קאפיטעל

אז מישא איז דערנאך אהיים געגאנגען, איז שוין פינסטער געווען אין „ראוו“. ער איז געגאנגען פאמעליך, דעם קאפ אראבגעלאזען און געקלערט וועגען ראחעל, וועגען דער לאגע פון די אידען, וועגען דעם אומגליק, וואס שטעהט פאר אלעמען, וועגען דער אלטער, אלטער אידישער טראגעדיע. נור אין די אלע געדאנקען איז איהם אדורכגעגאנגען ווי א בליץ מערי. און ווי ער האט זיך אויך געוואלט בעפרייען פון איהר, און וויפיעל ער האט זיך אויף פארווירפע געמאכט, האט ער דאך געמוט קלעהרען וועגען איהר. וואו איז זי איצט? מיט קאוואלסקי'ן, מיט קאוואלסקי'ן אליין. ער האט פיעל, פיעל זאכען געזעהן... פלוצים האט ער דערהערט שטימען, וואס דאוונען. ער האט זיך אומגעקוקט: פון א קליינעם שוהל־פענסטערל האבען ארויסגעשיינט שטראהלען פון אנגעצונדענע ליכטלעך און עס האט זיך ארויסגעריסען דער געהילך פון תפלות. ער איז אריין אין שוהל. דאס שוהל'כעל איז געווען טיעף ווי אין א קעלער איינגעפאלען, עס איז געווען אנ'ארים, קליין שוהל'כעל. אויף טרעפלעך איז מען אהין אראבגעגאנגען, האלב אין א קעלער איז עס געלעגען — דאס בית־המקדש פאר די ארימע אידישע בעלי־מלאכות, פאר די איינוואהנער פון „ראוו“. נאקעטע זיינען געשטאנען די ווענדטלעך, און אנ'ארון, מיט א שטיק ארימען לייוונד פערשטעלט. פאר דעם צובראכענעם עמוד איז געשטאנען אן ארימאן, א איד אין א צוריסענעם טלית איינגעהילט, און האט פאר די קליינע גראשענדיגע ליכטלעך זיין תפלה געזאגט. און פול איז דאס שוהל'כעל אנגעשטאפט געווען מיט די ארימע־לייט פון „ראוו“. און דאס דאוונען איז דא געווען א ווארימס און פול מיט קרעכצען און געשרייען, וואס זיינען געקומען פון די צובראכענע הערצער—פון צער און צרות, וואס האבען דאס שוהל'כעל פול געמאכט... עס האט זיך געדאכט, אז אלע אונערפילטע וואונשען, אז אלע ליידען פון די דאוונער גיסען זיך אויס אין זייערע תפילות און לעגען זיך ווי א וואלקען אונטער דעם באלקען פון דעם ארימען שוהל'כעל.

מישא האט אנגעקוקט די דאוונער. ער איז אריין ווי א פרעמדער צווישען זיי. נישט זיין ארט איז דא, נישט ער האט דאס רעכט צו דאוונען אין דעם בית התפילה און צווישען זיי דא. ער קאן נישט אזוי דאוונען ווי זיי און איז ניט אזוי זאט מיט צרות ווי זיי. נאר ער האט געקוקט אויף די דאוונער מיט אויגען פול קנאה. זיי האבען פאר וועמען צו בעטען. זיי גלויבען און האפען. ער האט געהאט דאס געפיהל, ווי ער געפינט זיך אויף א חתונה און ער זעהט טאנצען און פרעהען זיך, און קאן זיך ניט מיטפרעהען. ער האט דא בעגריפען דעם סוד פון זיין נאציאן, דעם סוד פון גלות, דעם סוד, וואס אידען קאנען אלץ איבערטראגען. ער האט געזעהן זיין פאלק אדורכשלעפענדיג זיינעביינער דורך דעם לאנגען ברענענדיגען קאלך־אייוועז פון דער וועלט־געשיכטע ביז'ן היינטיגען טאג. ער האט דאס געזעהן אין די ארימע נאקעטע ווענד פון שוהל, פון דעם בעלעמער, פון דעם אבגעריסענעם ארימען עולם, פון דעם טרויעריגען נגון פון דער תפלה, וואס איז מעהר עהנליך צו א ווילד שרייען, ווי צו דאוונען, און אינ'ם ווילדען שאקלען זיך פון דעם עולם. ער האט דארט אלץ ג ע ז ע ה ן. עס איז אבער נישט געווען אין איהם. ער האט געוואלט אינווייניג זיין, צוגעדעקט מיט'ן שלייער פונ'ם סוד, נור ער האט נישט געקאנט. זיין רעכענונג מיט גאט האט ער שוין לאנג געהאט אבגעשלאסען. ער איז ניט געווען רעליגיעז: ער האט שוין נישט געדאווענט און נישט געגלויבט זינט ער איז געווען אין פיערטען קלאס. איצט מיט־דאוונען מיט זיי האט עס אויסגעזעהן ווי א צבוע'יאטשעסטווע, ווי ער וואלט געגנארט זיך אליין. נור די מינוט האט ער פון גארניט געוואלט קלערען, וויסען. ער האט זיך אריינגעבויגען אין א סדור אריין ביי אנ'ארימען אבגעריסענעם אידען און האט אנגעהויבען מיטצו־דאוונען, הויך, הויך, אויפ'ן קול, אין זייער טאן אריין, אין זייערע שטימען — ווי ער וואלט זיך געוואלט אריינווארפען אין זייער געבעט, אין זייער סוד און זיין מיט זיי אינאיינעם, הינטער איין וואלקען, הינטער איין צודעק...

אז ער איז אהיים געגאנגען, זיינען איהם פיעל זאכען קלעהרער געווארען. די קינפטיגע טעג האבען איהם שוין נישט אזוי שרעקליך אויסגעזעהן. נישט דער בטחון אויף גאט האט איהם בערוהיגט (ער האט זיך געשעמט פאר דעם געדאנק), נור ער האט געהאט דאס געפיהל

ווי ער פאָהרט אויף א גרויסען שיף, דאָס גאַנצע אידישע פאָלק פאָהרט אויף דעם שיף. און דאָס שיף איז ארויסגעפאָהרען אין דעם ערשטען טאָג יואָס די וועלט איז בעשאַפען געוואָרען, און פאָהרט ביז צום היינטיגען טאָג, און יעדעס מאָל בלייבט עס שטעהן ביי אַנ'אַנדער פּאָרט — מצרים, ארץ ישראל, בבל, אראביען, שפּאניען, טערקיי, האָלאַנד, רוסלאַנד — די גאַנצע אידישע געשיכטע איז איהם פאר די אויגען פערביינגעגאנגען. און היינט איז איין טאָג פון דער אידישער געשיכטע: נעכטען איז די זאך געשעהן אין אלעקסאַנדריא, אין קסריה, אין רום, אין מאדריד, אין פראַנקפורט, אין קראָקוי, — היינט געשעהט עס אין קישינעוו, אין קיעוו — און עס האָט איהם שוין נישט געד שראָקען. עס וועט אדורכגעהן, אדורכגעהן — אלץ וועט אדורכגעהן. און דאָס שיף וועט ווייטער שווימען, ווייטער שווימען, ווייטער שווי־מען, ביי אַנדערע פּאָרטען זיך אבשטעלען, ביז צום לעצטען טאָג פון דער וועלט.

מיט די געדאנקען איז ער געקומען אהיים. אין דער שטוב ביי זיי האָט ער געטראָפען א גרויסע אונארדנונג: אלע שרענק און קאָ־מאָדען זיינען געווען אָפען געשטאַנען, אין סאלאָן — גרויסע קערב, און די מוטער, סאָניע און אלע דיענסטען שטעהען און פּאַקען די זאכען.

די מוטער האָט איהם בעגריסט מיט א געבייזער:

— מישא, וואו ביזטו א גאַנצען טאָג? דא פּאַקט מען די זאכען, איך האָב געוואָלט איינפּאַקען דיינע זאכען אויך. דיין שראַנק איז צו און דו ביזט נישטאָ, גיב דעם שליסעל.

— אָבער וואוהין פאָהרט איהר? וואָס איז דען?

— מיר פאָהרען דאך מאָרגען אב נאך בערלין. א האַלבע שטאָדט איז שוין דאך ארויסגעפאָהרען!

— אָבער צו וואָס? וואָס טהוט זיך דא? — האָט ער געפרעגט פערוואונדערט.

— וואָס רעדסטו?! ווער עס קאָן נור, אנטלויפט. איז אזא סכנה!

מישא'ן איז מיט אמאָל אלץ קלאָהר געוואָרען. אין ערשטען אוי־גענבליק האָט זיך איהם פארגעשטעלט א בילד פון מיטעל־אלטער, ווי אידען ציהען אב פון א שטאָדט, פון וועלכער מען טרייבט זיי ארויס. זייערע קאַסטענס אויף די רעדלעך שטעהען שטענדיג גרייט יעדע

מינוט אבצוציהען. ער האט זיך דערמאהנט אן קאסטען מיט די רערלעך, וואס שטעהט ביים פעטער, א ירושה פון עלטער־עלטער־זיידען. ער האט זיך געפיהלט, ווי ער איז נאך אין מיטעל־אלטער, אין שפאניען, א נאכט פאר'ן גירוש, אלע אידען פאקען די זאכען איין און ציהען אב... אבער באלד האט ער זיך דערמאהנט אן „ראוו", אהן די שוהל, אן יענע אידען, אן גאנצען אידישען פאלק, וואס בלייבט איבער און מיט אמאל דערפיהלט די גאנצע געמיינהייט, פחדנות און בעל־הבת'ישען עגאאיזם, וואס ליעגט אין דעם אנטלויפען, און עס האט איהם אנגענומען א שרעק און אנ'עקעל פאר זיינע עלטערן און ער האט אויסגעשריען מיט אן אונמענשליכען קול:

— אבער וואס טהוט איהר? וואוהין אנטלויפט איהר? אומגליקליכע! וואוהין אנטלויפט איהר?

— אבער קינד, וואס טהוט זיך מיט דיר? — איז די מוטער צוגעגאנגען צו איהם און האט איהם אנגענומען ביי דער האנד און געפרואווט צו בעריהרען זיין קאפ. מישא האט זיך ארויסגעריסען פון איהר.

— און וואס זאלען טהאן די, וואס האבען נישט קיין געלד צו אנטלויפען? וואס לאזט איהר זיי איבער? איהר פערשטעהט, וואס איהר טהוט, איהר פערשטעהט, ווי איהר האנדעלט? איהר פערשטעהט?

—האט ער געשריען,ווי א טיער, וואס איז פערוואונדעט געווארען.

— אבער, קינד, וואס זאלען מיר טהאן? מיר מוזען זיך ראטעווען. ווער עס קאן, דער ראטעוועט זיך — אבער בערוהיג דיך, בערוהיג דיך, גיב דאך דעם שליסעל, מיר וועלען דיינע זאכען איינפאקען.

— וואס! און מיך ווילט איהר אויך מיטנעהמען מיט זיך? ניין, ניין! פאהרט, אנטלויפט, — איך געה נישט מיט אייך. זאלען זיי קומען, איך בין גרייט צו די פאגראמען, איך בין גרייט.

דער פאטער איז אריינגעקומען צולויפען פון דער צווייטער שטוב אין קאפעל, האלטענדיג אין דער האנד א פאק פאפיערען, געלד און צירונג, וואס ער האט געהאלטען אין איינפאקען, און געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

— וואס איז געשעהן?

— אבער, קינד, וואו וועסטו בלייבען? בערוהיג דיך, בעדענק דיך, יעדער ראטעוועט זיך, ווער עס קאן נור: בעדענק דיך, וואו

וועסטו בלייבען, וואו וועלען מיר דיך לאזען? בעדענק דיך, וואס רעדסטו? — האט זיך די מוטער געבעטען אין טרעהרען.

מישא האט געקוקט מיט פערואכטונג אויפ'ן פאטער מיט די צירונג אין דער האנד, און האט געשריען צו איהם:

— אח, ווי פעראכט איך אייך! גאנץ גוט אזוי, גאנץ גוט איז אלץ וואס עס קומט אויף אייך, און וואלט איך ניט געגלויבט אין דעם נייעם דור, וואס וועט קומען נאך אייך, אין דעם נייעם דור, וואס וועט בעסער זיין פון אייך, וואלט איך מיט ליעבע אן ענדע געמאכט צו מיין טרויעריג לעבען. — און ער איז האסטיג ארויס פון שטוב.

די מוטער האט זיך אויפגעכאפט, גענומען א טוף:

— דאס קינד איז קראנק. מישא, מישא! — איז זי איהם נאכ־געלאפען אין קארידאר ביז פון הויז ארויס, — מישא, מישא, וואוהין געהסטו! מישא, מישא!

מישא איז געלאפען, ווי עס וואלט איהם ווער נאכגעיאגט, אב־געשטעלט זיך אין מיטען גאס, ארומגעקוקט זיך. די גאס איז שוין פינסטער געווען, אלע געוועלבען פערמאכט, די לאמטערנס פערלא־שען, און עס האבען זיך געהערט די טריט פון די זעלנער, וואס זיינען געגאנגען מיט די ביקסען אין גאס. ער האט מיט אמאל דערפיהלט זיין גאנץ עלענדקייט. וואוהין געהט מען? וואוהין געהט מען? ער האט זיך אן עפים דערמאהנט און האט אנגעהויבען צו געהן מיט פלינקע טריט אריין אין „ראוו" און אנגעקומען פאר דאקטאר לייזע־ראוויטש'עס הויז. דער לאדען איז שוין צו געווען, נור אינווייניג האט די לאמפ נאך געלויכטען. ער האט אריינגעקוקט דורך א שפאלט פון לאדען. ראחעל איז געווען איינע אליין ביים טיש און האט איבערגעזעצט דאס בליהעכץ פון איין קאסטען אין צווייטען אריין. ער האט אנגעקלאפט:

— איך בין עס, מישא.

— אה, מישא, ווי גוט איז, וואס איהר זייט געקומען. — האט זי מיט פרייד אויסגערופען, אבער באלד איבערגעריסען און געקוקט איהם אין די אויגען אריין: פארוואס זייט איהר אזוי טרויעריג?

מישא האט זיך קוים איינגעהאלטען פון טרעהרען. ער האט גע־רעדט ערנסט:

— לאזט מיך דא זיין מיט איהר, איך האב נישט קיינעם, — האט ער נישט געענדיגט זיין זאץ. ער האט דערפיהלט ראחעל'ס קאלטע הענד אויף זיין קאפ, אויף זיין פנים, אויף זיין האלז.

— אבער, מישא, מישא, טייערינקער מישא, — האט זי אויסגע־רופען אויף אידיש.

דאס דרייצעהנטע קאפיטעל.

מאקסימאוויטש איז געווארען א בעשטענדיגער גאסט ביי קאוואל־סקי'ן און האט זיך זעהר דערנעהענטערט צו מערי'ן.

מערי איז פיר איהם געווארען איינע פון יענע נשמות ביי וועלכע ער האט דערוואַרימט און אויפגעפרישט זיין ביסעל צר־אלט געמיטה.

ער האט ליעב געהאט יוגענד, און דאס יונגע פאר, וואס האט אלץ אוועקגעווארפען און וואוינט זיך בעזונדער דא, אויף דעם „אסטראוו", האט איהם ענטציקט. ער פלעגט זיך דארט געפינען יעדען פאר־נאכט צום קאפע, און האט זיך צוגעוועהנט צו זיי, אז עס איז געווארען זיין געליעבט היים. ער האט געפיהרט מערי'ן איבער פעטערבורג, אין „ערמיטאזש", שעה'ן אבגעשטאנען פאר די רעמבראנדטישע קעפ און איהר דערצעהלט די געשיכטע פון יעדען בעדייטענדען בילד, ווי אזוי עס איז אנגעקומען אין „ערמיטאזש". ער איז געקראכען אין די פארצעלאן־אבטהיילונג, מיט ליעבע בעטראכט יעדען טעלער בעזונדער און מיט מערי'ן געטהיילט זיינע אנשויאונגען. פאר איהר איז ער געווען אויפריכטיג, האט אויפגעעפענט זיין גאנץ הארץ, אויסגעגאסען זיין כעס אויף דעם סיסטעם פון רוסישען ביוראקראטיזם, וואס האט אריינגעבראכט אין „ערמיטאזש" א סך אונעכטע בילדער, און האט זיך אבגערעכענט מיט זיי פאר דער אכטצעהן־יעהריגער מיידעל.

— געקומען פיאטער אין א רינשטאק, צווישען זומפען, און האט געזאגט: „דא, וויל איך, זאל זיין דער פונקט פון דער וועלט" — און עס איז געווארען! און הונדערט מיט דרייסיג מיליאן מענשען, צו־ווארפען אויף א זעקסטעל פון דער ערד, ארבייטען אויף דעם פיתום ורעמסס, וואס פיאטער האט געגרינדעט, יאגען פון זיך ארויס זייערע קרעפטען און שפייזען דעם רינשטאק, וואס הייסט פעטערבורג. אין

די פוילישע סאלאנען און שלעסער האט מען די בילדער ארויסגע־שלעפט, צושטערט א קולטור פון הונדערטער יאהרען און צוזאמענ־געשלעפט זיי אויף איין ארט, אהן טעם און אהן סיסטעם, קיין מענש זעהט זיי נישט, קיין רעכטע פאטאגראפיע איז דאך ס'מאל נישטא פון זיי. האט איהר שוין געזעהן א ריכטיגע אבבילדונג פון די בילדער אין „ערמיטאזש"? ווייסט דען די וועלט פון רעמבראנדט'ס בעסטע בילד: „דער צוריקגעקומענער זוהן"? נא, קוקט דארויף, זעהט דאס פנים פון דעם יונג, וואס דרעהט זיך איין אין פאטער'ס שוים. איז ער נישט ווי א קאלב, וואס בעהאלט זיין קאפ אונטער דער קוה'ס ברוסט? דאס איז דאך דאס פרימיטיווע געפיהל, דאס נאטור־געזעץ, וואס שטעקט אין יעדען שטאנג פון א בלום, קען עס די וועלט? זיי זיינען אין די מעטשעטען פון קאווקאז אריינגעקומען, האבען די טייערסטע קרוגען ארויסגענומען, וועלכע ענטהאלטען אין זיך טרעהרען פון פעל־קער; געטער, צו וועלכע נאציאנען האבען געבעטען, און האבען זיי אין דעם פינסטערען קעלער פון „ערמיטאזש" איינגעגראבען. די געהיימניספאלע געטער פון די מדבריות, וועלכע זיינען דורכגע־בריהט מיט זוננען־שטראהלען פון פיער טויזענד יאהר, האט מען דא, ביי די רינשטאקען פון פעטערבורג אויפגעשטעלט. די זון שיינט דאך קיינמאל ניט איבער זיי, זיי זיינען פערהילט אין פינסטערע חמארעס. קוקט אויף די צוויי ספינקסען, וואס שטעהען ביי דער נעווא! זיי בענקען דאך צוריק אין דער מדבר אריין, נאך די זון, וואו די מענשען זיינען געקומען געבלאנדזשעט צו זיי, עולה רגל זיין, האבען געשלאגען די שטערנס צו דר'ערד און געפרעגט ביי זיי בעשייד אויף דאס רעטעניש פון לעבען. און דא, צו וואס דיענען זיי? ווער קוקט זיך אויף זיי ארום? די איזוואזטשיקעס בינדען אן די פערד ביי זייערע העלזער. איך בין אמאל אדורכגעגאנגען, האב איך געזעהן, ווי א שכור'ער גוי שטעהט און פארעט זיך ארום די ספינקסען — האב איך אין דעם געזעהן דעם סימוואל פון רוסלאנד. אויף דעם רינשטאק, וואו מען האט דעם שטענדיגען קאטאר, אויף דער פייכטקייט, וואו דער מענש איז שטענדיג פערקיהלט, ארבייט גאנץ רוסלאנד. עקסטרא־צוגען געהען אב פון ניצא מיט די שעהנסטע בלומען פון דער רעוויערא, און ווי זיי פיהלען נור די לופט פון פעטערבורג, ווערען זיין פער־שמאכט. איז דען א וואונדער, וואס אויף דעם זומפ האט געבלינט

אויסוואקסען אזא ווילדע שרעקענדע פרוכט, ווי דאסטאיעווסקי. יעדער צווייטער מענש אין פעטערבורג איז דאך דאסטאיעווסקי'ס א טיפ — דאס איז די לופט שולדיג, די פייכטקייט און די טונקעלע חמארע, וואס הענגט ווי א קללה איבער פעטערבורג.

געשטעקט האט ער מיט'ן קאפ אין דער רוסישער קולטור, איז געווען א טרעגער פון איהר און א שעפפער פון איהר, און א טיעפע שנאה איז געלעגען פערהוילען אין די ביינער פון דעם אידען צו אלץ, וואס איז רוסיש.

— געהען מאכען א רעוואלוציע — ווער? דער רוסישער פויער— האט ער געשימפפט איבער דער רעוואלוציע פאר מערי'ן, — זייער לופט איז דאך אנגעשטעקט מיט פראוואקאציע, אהן צו וויסען און אהן צו ווילען. ווייסטו דען, וואס דער רוסישער פויער וועט ווילען אין צוויי שעה ארום? עס איז דאך א מאטעריאל וואס האלט אין קאכען. זיי שטעהען דאך נאך אין דער פאר־היסטארישער צייט. מען האט זיי מיט געוואלד א קריסטליכע רעליגיאן אנגעווארפען, און זיי האבען נאך א נטיה צו די ווילדע געטער, צום אנטלויפען פון די דערפער, געהן אין די סטעפעס און פערברענגען זייערע קינדער. און מיט דעם זאל איך שותפות מאכען, מיין גורל פערבינדען מיט זיינעם! ניין. דאס מוז מען נאך מיט דער רוט שלאגען. איך וועל ליעבער האבען צו טהאן מיט דעם וואס שלאגט זיי; ער האט דאך מעהר מענשליכע בעדערפנישען.

אזוי פלעגט ער זיין כעס אויסגיסען אויף דער שטאדט, אויף פעטערבורג, אויף די מענשען, וועלכע זיינען איינגעטונקט אין דער רעוואלוציע און האבען אין איהם פערגעסען. אזוי פלעגט ער זיך שטעלען פאר דער אכטצעהן־יעהריגער מיידעל, פאר וועלכע ער האט אנגעהויבען צו פראנטעווען, זיינע גרויע האהר אביסעל אונטערגע־פארבט און נייע שווארצע וועסטען זיך געניהט.

און מענשען האבען געקוקט דערויף, וואס ער טראגט זיך אין דער ערנסטער צייט מיט אן אכצעהן־יעהריגע מיידעל און האבען געלאכט אין די פויסטען: „אהא, מאקסימאוויטש האט שוין ווידער עפים געפונען".

מערי'ן האט זעהר אימפאנירט, וואס אזא געבילדעטער און בע־וואוסטער מענש געהט מיט איהר ארום. זי האט איהם ליעבליך יוּדען

פריהמארגען צוגעשמייכעלט און געקומען פינקטליך צו די „ראנדע־וואוס“ אין די מוזעאומס, הערצליך געפלוידערט מיט איהם אין די פאר־נאַכטען אין דעם טונקעלען קליינעם סאלאָן, ביי דעם זידענדען טערקישען קאפע־קאָן. אַמאָל, אזוי גאר, ווי אונבעמערקט, האָט זי זיינע האאר געגלעט, איהם איבערראשט מיט א קראוואטע אדער מיט אַנ'אלטער גראוויורע. עס איז נישט בלויז געווען א בעציהונג ווי צו אַ פעטער, ניין, נור עפּיס א רחמנות, אויסגעמישט מיט אַ מאָדנעם געפיהל, וואָס זי ווייסט עס נישט ווי אַנצורופען. האָט זי ארומגענומען צו דעם שטאלצען, ליידענדען קונסט־קענער.

מאקסימאָוויטש פלעגט דאַן טהיילמאָל פאר איהר אויסטהאָן זיין מאסקע און זיין געזיכט פלעגט אננעהמען זיין נאטירליך טרויעריג אויסזעהן, נור בעגאָסען זיך מיט'ן שמייכעל פון גליק און אמת'ן נחת..

דאס פערצעהנטע קאַפּיטעל.

קאָוואלסקי האָט געקוקט אויף מאַקסימאָוויטש'עס בעציהונג צו מערי'ן זעהר גלייכגילטיג און אפילו מיט סימפּאַטיע. ער האָט גע־וואוסט, אז מערי קאָן פון דעם אלטען קונסט־קענער זעהר פיעל לער־נען. ער האָט בעמערקט אַ שמייכעל ביים עולם צו מאַקסימאָוויטש'עס ארומטראָגען זיך מיט דער „אכטצעהן־יעהריגער“ (מאַקסימאָוויטש'עס שוואכקייט איז געווען איבעראל בעקאַנט). קאָוואלסקי'ן איז געגאַנ־גען אום מערי'ס כבוד, ער האָט זי געוואלט מאַכען אויפמערקזאַם — נור עס איז ניט געווען אויף וואָס. מאַקסימאָוויטש'עס בעציהונגען צו מערי'ן האָבען איהם אויסגעזעהן אזוי נאאיוו, אונשולדיג און אויסער קאָנקורענץ, אז עס האָט איהם אַ רחמנות ארומגענומען צו דעם אלטען פערא‎יינזאַמטען קונסט־קענער. האָט ער נאָך אליין מערי'ן צוגערעדט צו דער פריינדשאַפט.

— זיי גוט צו מאַקסימאָוויטש'ן, זיי גוט, קינד, עס איז אַ רחמנות אויף איהם, און ער האָט דאָך דיך אזוי ליעב.

דערצו איז קאָוואלסקי געווען די לעצטע צייט זעהר פערטראָגען, בייז און אויפגערעגט. דערצו האָט איהם געבראַכט נאַטאַליא מיכאַי־לאָוונאַ — די דאַמע פון דעם בעקאַנטען סאַלאָן. פון דער ערשטער

צייט אַז, ווען קאַוואַלסקי איז נור קיין פּעטערבורג געקומען און מען האָט פון איהם אָנגעהויבען צו ריידען אין די קינסטלערישע קרייזען, איז איהר געגאַנגען אום דעם, אז ער — ווי יעדעס שטיקעל „בעריהמט־הייט" אין פּעטערבורג, — זאָל פערליעבט זיין אין איהר. נור זינט מערי האָט זיך בעוויזען, אַלע האָבען אָנגעהויבען ריידען פון איהר און זי האָט ביי איהר גאָר אינגאַנצען צוגענומען מאַקסימאָוויטש'ן, וועלכער זיצט ביי איהר גאַנצענע טעג, איז עס פּשוט געגאַנגען אין איהר וויבערשער עהרע, אַבצונעהמען קאַוואַלסקי'ן פון מערי'ן. זי האָט געזעהן אין איהר אַ קאָנקורענט און האָט איהר געוואָלט וויזען איהר מאַכט. און זי האָט אָנגעהויבען צו פיינינען קאַוואַלסקי'ן מיט איהר צודרינגליכקייט. זי האָט געזעהן מיט אַלע מעגליכקייטען זיך צו טרעפען מיט איהם אליין, געוואָרפען צו איהם אַ צווייידייטיג וואָרט, אַ בליק, אַ קרעכץ, אָנגעטהאָן זיך פאַר איהם, און וויפיעל ער האָט מיט זיך נישט מלחמה געהאַלטען, און וויפיעל ער האָט זיך נישט בעמיהט זי אויסצומיידען, דאָך האָט ער זיך מיט איהר בעגעגענט. צי איז דאָס געווען אַ צופאַל, צי האָט זיך דער יצר הרע פאַר זיי גענומען — זי האָט איהם כמעט געזעהן יעדען טאָג אין זי האָט איהם אַלץ מעהר זיינע נערווען געגרייצט מיט איהר ווייבליכען שעהנעם קערפּער.

קאַוואַלסקי האָט בעקומען אַן'איינלאַדונג צו עפענען די „אויס־שטעלונג פון די פרייע רוסישע קינסטלער". מאַקסימאָוויטש האָט זיי אָבגערעדט דאָרט אהין צו געהן. מאַקסימאָוויטש איז איבערהויפּט מעהר נישט געגאַנגען נישט אויף קיין היינטיגע אויסשטעלונגען, נישט אין טהעאַטער אריין און נישט געלעזען קיין בוך פון אַ היינטיגען אויטאָר. „סאָציאַל־דעמאָקראַטען" — האָט ער געשימפּפט. מערי האָט אויך נישט געוואָלט געהן. זיי האָבען איבערהויפּט געזעהן אויס־צומיידען מענשליכע גערייִדעריי, און מערי און קאַוואַלסקי האָבען זיך אַלץ זעלטענער צוזאַמען געוויזען. קאַוואַלסקין האָט דער יצר הרע געצווינגען — צי ער האָט יאָ געוואוסט דערפון, צי נישט. ער האָט באַלד דאָרט געטראָפען אויף דער ערעפנונג נאַטאַליאַ מיכאַי־לאָוונאַ. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ בלוי סאַמעט קלייד מיט פוטער בענייהט אין אַ טיעפען דעקלאָטע, פון וועלכען עס האָט זיך איהר רונדיגע פולע ברוינליכע ברוסט ארויסגעגאָסען, ווי אַ רייפע קאָרש מיט טוי בעדעקט... זי האָט זיך באַלד דערנעהנטערט צו איהם

מיט דעם בעקאנטען פערבענקטען שמייכעל אויף איהרע פרישע רויטע ליפען, פון וועלכע עס האבען זיך ווי פער'חלש'ט ארויסגעוויזען איהרע ווייסע עלפאנט־ביינערנע צייהן.

די ערעפנונג איז געווען גוט בעזוכט פון דעם עלעגאנטעסטען פעטערבורגער פובליקום, האלב עקזאטיש אנגעטהאן אין לעסער'ס סטיל, וואס איז דעמאלט געווען די מאדע אין פעטערבורג. אטהעניש אפראדיטען האבען זיך דא געוויזען מיט געשפאלטענע העלע קליידער, פון וועלכע עס האבען זיך ארויסגעוויזען די ראזען־לייבעדיגע פיס פון די זיידענע לאנגע שטרימף. עס האט גערוישט דאס זיידענס און די שפיצען האבען געשוימט, ווי דער שוים פון ים. עס האבען געבלאנקט די שווארצע אויגען־ברעמען און די זיידענע האהר־טואלעטען. זיי האבען זיך דערווייטערט אין אנ'אבגעלעגטען קליינעם סאלאן און אבגעשטעלט זיך פאר א נאקעטער מיידעל מיט שרעקליכע דינע געטאקטע הענד און פיס און האבען בעטראכט שוויינענדיג דאס בילד.

— און איהר דענקט, אז דאס וייבליכע, וואס די פרוי גיט איבער דעם קינסטלער האט ניט קיין דויערנדען איינפלוס אויף זיין קונסט? — האט נאטאליא מיכאילאוונא איהם געפרעגט, קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען אריין, וועלכע זיינען שטעהן געבליבען אויף איין ארט, און געוויזען איהרע פער'חלש'טע ווייסע צייהן פון איהרע ליפען ארוים.

קאוואלסקי האט נישט געפרובט די אויגען אראבצונעהמען. מיט א פער'חלומ'טען ברומען האט ער איהר בליק אנטקעגען גענומען און האט געענטפערט:

— ניין, איך קען מיינע קאלעגען צו־גוט.

פון די ווייטערדיגע סאלאנען האט זיך פערנומען דאס גערויש פון די זיידענע טואלעטען איבער די טעפיכער און א שטיל פליסטערן פון די הערעץ.

— ווי מיינט איהר דאס? — האט נאטאליא איהם געפרעגט, האט הויך אבגעעטעמט הארט נעבען איהם, און איהר ברוינליכער דעקאלטע האט זיך געהויבען פון די ארומגענייהטע שפיצען ביי איהר קלייד, און א הויך, מעהר פון איהר לייב, ווי פון דעם ארכידעאוספערפום, וואס האט זיך געטראגען פון איהר דעקאלטע, האט ארומגעכאפט זיין אטעם און איהם פער'שכור'ט.

— אַ, איך קען מיינע קאָלעגען צו־גוט, — האָט קאָוואַלסקי ווי־דערהאָלט זיינע ווערטער אַ ביסעל בייז, — ווען מיר וואָלטען אויפ־גענומען דאָס אַלץ, וואָס יעדע וויל פון איהר אייגענעם ביי אונז לאָזען, וואָלט שוין גאָרניט איבערגעבליבען פאַר ס'אייגענע.

— און דאָס אַלץ — געמאָסטען מיט דער אייגענער מאָס, — האָט זי געזאָגט מעהר מיט איהרע אויגען, ווי מיט איהרע ליפּען.

— איינע מעהר, די צווייטע ווייניגער. נור עס איז אינטערע־סאַנט. יעדע פרוי, מיט וועלכען קינסטלער זי קומט צוזאַמען, זוכט מיט אַלע מעגליכקייטען איהם צו בעאיינפלוסען מיט איהר אינדי־ווידואַליטעט. עס איז זיי ווייניג דאָס ליבּ, זיי מוזען אויך נאָך אַ חלק האָבען אין דער נשמה. און דאָס איז יעדע. מיט אַנ'אמת, — האָט ער זיך מיט אַ פּערלענגען שמייכעל געווענדעט צו איהר, ווי ער וואָלט איהר געוואָלט פערגעלטען פאַר דעם רויטען בלוט־פלעק, וואָס זיינע ווערטער האָבען אַרויסגערופען אויף איהר געזיכט, — מיט אַנ'אמת, האָט איהר נישט בעמערקט, אַ פרוי געהט גאַנץ אַנדערש צו צו אַ קינסטלער, ווי צו יעדען אַנדערן מאַנספּערשוין? און דאָס יעדע, אפילו אַזעלכע, וועלכע ער טרעפט צופעליג, דורכגעהענדיג, קוים ווערט זי געוואָהר, אַז יענער איז אויסער מאַן נאָך אַ קינסטלער, לאָזט זי באַלד פאַלען דאָס, וואָס האָט זיי אייגענטליך צוזאַמענגעפיהרט, און הויבט באַלד אָן צו צו־ווינקען צו זיין קונסט, ווי זיי וואָלטען אַזוי אַרום געוואָלט ווייזען זייער אונפעהיגקייט צו זיין אַליין פּראָדוקטיוו, נור צו ווירקען אויפ'ן צווייטען.

זי האָט איהם אַנגעקוקט און האָט ווידער לייכט געשמייכעלט.

— גלויבט איהר נישט אַז קינסטלער זיינען ווי די ביהנען, וועלכע פליהען אַרום איבער די בלומען, און די בלומען — דאָס זיינען מיר, פרויען, פון יעדער פון אונז נאַגט איהר אויס דעם זאַפט, — האָט נאַ־טאַליא געזאָגט, געוואָרפען אויף איהם אַ פערשעמט שמייכעלע און אַראָבגעלאָזט די אויגען צו דר'ערד.

אין דעם קליינעם סאַלאָן האָבען זיך אַנגעהויבען ווייזען די געסט פון דער אויסשטעלונג. אייניגע דאַמען אין פאַנטאַסטישע קליידער. געפיהרט פון אַ יונגען מאָלער מיט לאַנגע צושויבערטע האָהר, אין אַ קורץ רעקעל, פון וועלכען עס האָבען זיך אַרויסגעזעהן זיינע צו־לאַנגע הענד, זיינען אַריין אין דעם סאַלאָן, וואו דער יונגער מאָלער האָט

צוגעפיהרט די דאמען צו זיינע סקיצען, וועלכע זיינען געהאנגען אויף דערזעלבער וואנד, וואו נאטאליא און קאוואלסקי זיינען געשטאנען. און האט אנגעהויבען די דאמען צו ערקלערען דאס ניי־ערפונדענע ליכט פון זיינע סקיצען. נאטאליא און קאוואלסקי האבען אבגעהאקט זייער געשפרעך און אנגעהויבען ריידען פון עטוואס אנדערש.

— האט איהר שוין געזעהן די נייע טעפּיכער, וואס דער אגענט פון מיין פאטער'ס פאבריק האט מיר מיטגעבראכט פון פערסיען?

— ניין.

— דאס מוזט איהר זעהן, עס וועט אייך זיין זעהר אינטערע־סאנט.

— ביי א געלעגענהייט.

— האט איהר איצט עפּעס וואס בעסערס צו טהאן? ווילט איהר דען נישט געהן? איך גלויב, מיר האבען שוין אלץ געזעהן.

— איך בין גרייט.

זיי האבען דעם סאלאן פערלאזט. אין קארידאר פרעגט נא־טאליא:

— וואו איז מערי? פארוואס האט איהר זי נישט מיטגעבראכט?

— זי האט נישט געוואלט געהן. זי האט בעזוך. איך גלויב אז מאקסימאוויטש וועט היינט זיין ביי אונז, מיר זאלען אינאיינעם געהן צו דעם אבענד צו סאפיא אנדרייעוונא.

— וואס, איז ער אפט ביי אייך? אח, דער מאקסימאוויטש! זינט ער האט געזעהן אייער מערי, ווייזט ער זיך נישט מעהר, זייט איהר נישט אייפערזיכטיג? — האט זי זיך געווענדעט צו קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקין איז שרעקליך אונאנגענעם געווען דאס געשפרעך. ער האט'ס איבערגעריסען מיט שווייגען.

— ווילט איהר דען נישט מיך אהיים בעגלייטען? איהר וואלט באלד די טעפּיכער געזעהן.

— איזוואשטשיק! — רופט דער שווייצאר צו א שליטען.

— מען דארף נישט, — ווינקט זי מיט דער האנד צום שווייצאר,— איך האב ליעב דעם פּעטערבורגער פאר־נאכט. אזוי זעלטען האבען מיר דא די זון, דאס לעצטע ביסעל, — זאגט זי צו קאוואלסקי'ן, — וועלען מיר נישט צו־פוס געהן?

— ווי איהר ווילט.

אין פעטערבורג קומט זעלטען ווען אריין די זון אין ווינטער־צייט. נאר קוים קומט זי שוין אמאל אריין, שטעהט זי א גאנצען טאג מיט אזא הערליכקייט, מיט אזא פראכט, אז עס דאכט זיך, אז זי וואלט געוואלט אבנעהמען פאר דער גאנצער צייט, וואס זי איז נישט געווען. לאנגזאם, גאנץ לאנגזאם איז זי אויסגעגאנגען אונטער דעם גאלדענעם נאדעל־שפיץ פון פעטראפאוולאווסקי. דער גאלדענער נאדעל־טורם, האט זיך געדרעהט, צוגעהט זיך אין דעם ברענענדיגען ליכט. די הייזער זיינען געווארען בעגאסען מיט אזא פאנטאסטישער בעלויכטונג, אז עס האט זיך געדאכט, ווי דאס קומט ארויס אויס א לעגענדע; ווי ליכטיגע זונען וואלטען ארומגעבלאנדזשעט איבער די בעשנייטע גאסען, כאטש די קאנאלען האבען זיך שוין געהילט אין טונקעלן אבענד.

א קליינע צייט זיינען זיי געגאנגען אהן א ווארט צו ריידען. איינגעהילט אין איהר לאנגען פאקענעם זשאקעט, האט זי ארויסגעוויזען איהר פולען קארשען־קאפ. איהר פנים האט געברענט, און מען האט געהערט, אז איהר הארץ שלאגט אין דעם נאקעטען דעקאלטע הינטער דעם ווייסען פוטער פעלץ. זי האט אונבעהאלפען־קינדיש אייניגע מאל איבערגעווארפען איהרע ברענענדיגע אויגען אויף קאוואלסקי'ן, וועלכער איז געגאנגען נעבען איהר עפעס בייז און דעם קאפ אראבגעלאזט צו דר'ערד. זי האט אייניגע מאל הויך אבגעקרעכצט און דער וואַרימער דופט, וואס האט געשלאגען פון איהר, האט ווידער געהויכט אויף קאוואלסקי'ן און ער האט זיך נישט אומגעקוקט, ווי ער וואלט מורא געהאט א ווארט ארויסצוריידען.

זי איז פלוצלים שטעהן געבליבען, ווי אונבעהאלפען. איהר טיעפער קאלאש איז אראבגעפאלען פון איהר פוס, און דער קליינער געטאקטער לאק־שוה מיט איהר זיידענעם שווארצען שטרומפף איז געבליבען הענגען אין דער לופטען, איבער דער פעטערבורגער בלאטע. קאוואלסקי האט איהר דעם קאלאש דערלאנגט. זי האט צו איהם אפיר געקוקט פון איהר טיעפען הוט און געוויזען איהם דעם איידעלען אויסגעטאקטען פוס.

— פארוואס זייט איהר אזוי שלעכט צו מיר היינט? — האט זי פלוצלינג געזאגט און געקוקט איהם ווידער אין די אויגען אריין.

— איך בין שלעכט? איך ווייס עס גארנישט! — האט קאוואלסקי ווידער געשמייכעלט און ווידער ניט געקאנט איבערטראגען דעם ברען פון איהרע אויגען.

— יא, איהר זייט צו מיר זעהר שלעכט היינט, זעהר שלעכט, — האט זי געזאגט און געביסען איהר אויבערשטע ליפּ מיט איהרע ווייסע אלבאסטער־צייהן.

— פילייכט וועלען מיר פאהרען, צו איך איז נאך אזוי ווייט — האט ער געזאגט אויפגערעגט.

— איז איהר ווילט, וועלען מיר פאהרען.

זיי האבען צוגערופען אַנ'איזוואשטשיק און געזאגט דעם אדרעס.

לאנג זיינען זיי געפאהרען און האבען צווישען זיך קיין ווארט נישט גערעדט, יעדער אין זיין זייט געקוקט. פלוצים האט זיך קאַוואלסקי אומגעקערט און געקוקט איהר אין די אויגען אריין.

זי האט זיין פּנים נישט דערקענט, עס האט געפלאמט און די אויגען זיינען איהם אנדערש געווארען, גרעסער און געלויכטען אין זיין פּנים; ער איז געוועזן ערנסט, נור צורודערט און איהר געקוקט גלייך, גלייך אין די אויגען אריין.

זי האט פון איהם איהר בליק נישט אוועקגענומען. דאגעגען, זי האט זיך געלאזט בעטראכטען פון איהם, אויסגעשטעלט דעם פלאם פון איהר אויג געגענאיבער זיינעם און געלאזט אפען איהרע חלש'דיגע ווייסע צייהן. פון אונטער איהר פעלץ האט זיך געטראגען דער וואַרימער אטהעם פון איהר קערפּער אינאיינעם אויסגעמישט מיט ארכידעען־געשמאק. קאוואלסקי האט געטרונקען דעם געשמאק מיט אַן אפען מויל. אזוי האבען זיי זיך אנגעקוקט, ווי צוויי טיער אַ לאנגע מינוט.

זי האט געוואוסט, אז זי זיעגט איצט און האט שוין קיין ווארט נישט גערעדט, נור מיט דעם טריאומפירענדען שמייכעל, וואס איז אזוי אייגען דער ארט פרויען, האט זי געשמייכעלט און געלאזט זיך אויפעסען פון קאוואלסקי'ס דורשטיגע בליקען.

אז זיי זיינען אנגעקומען ביים קארידאר, האט זי שוין געפרעגט גאנץ גלייכגילטיג:

— איהר געהט מיט ארויף?

— געוויס, איך בין דאך נייגעריג צו זעהן די טעפּיכער, — האָט ער פערקרימט די צייהן.

זי האָט אין זיך געשמייכעלט און, טריאומפירענדיג, פריהער ארויף אויף די טרעפּ.

אז זיי זיינען אין צימער אריין און די דיענסט האָט פון איהר דעם מאַנטעל און הוט אראָבגענומען, האָט זי איהם אין סאַלאָן אריינגע־פיהרט און געוויזען איהם די טעפּיכער, וועלכע זיינען געלעגען אויס־געלעגט אזוי נור, זיי צו בעטראכטען.

— נישט וואהר, שעהן, בעזעהט, מיכאיל, — האָט זי געשמיי־כעלט, — פערצייהט, איך קום באלד אריין.

זי איז ארוים פון צימער מיט קליינע רוהיגע טריט, צוריקוואר־פענדיג דעם קאָפּ הינטער זיך.

ער האָט נאָכגעקוקט איהרע שעהנע, געטאָקטע פיס, איהרע טריט, וואָס זיינען געווען ריטמיש און גלייך, ווי זי וואָלט געזונגען מיט איהר גאַנצען שווארצען, חנ'עוודיגען קערפּער, וואָס האָט זיך איצט ווי א פוילע פרוכט ארויסגעגאָסען פון איהר זיידען קלייד, און אויפגעגעסען יעדע בעוועגונג איהרע.

אז זי איז פערשוואונדען, האָט ער זיך ארומגעקוקט אין דעם האַלב־טונקעלן צימער, און א גרוים געלעכטער, אויסגעמישט מיט פער־דרוס, האָט איהם ארומגענומען אויף זיך. „שעהנע צייטען", — האָט ער צו זיך געזאָגט, — „מען האָט דיך געפאנגען, קאָוואלסקי, — מיט וואָס מען נעהמט דיך?!... אח, איך קען דאך די שטיק! מיך וועסטו נישט נעהמען, וועסטו נישט נעהמען", — האָט ער צו זיך געזאָגט, אנגעהויבען ארויף און אראָב צו געהן איבער'ן צימער. „אבער, וואָס טהו איך דאָ?" — האָט ער צו זיך געזאָגט, — „אריינגעפיהרט מיך אין סאַלאָן און איבערגעלאָזט מיך דאָ אין טונקעלהייט. און וואָס וואָלט געווען ווען איך געה אזוי אוועק איצט און לאָז זי איבער? נאָ, מיך נעהמט מען נישט מיט אזעלכע זאכען; אח, וואָלט דאָס געווען א שטיקעל, וואָלט דאָס געווען א שטיקעל". אבער ער איז דאך געבליבען און איז צוגעגאַנגען צו די טעפּיכער, זיי בעטראכטען ביי דער קאַרגער שיין פון דער טאָג־ליכט.

— נישט וואהר, דאס איז דאך רייצענד, — האט איהם אין פנים געגעבען א שלאג פלוצלינג דער דופט פון איהר דעקאלטע. ער האט געגעבען א קוק אום — זי שטעהט הארט נעבען איהם, אבער אזוי הארט, אז איהר ברוסט דערגרייכט די זייגיגע, און איהרע לאנגע נאקעטע הענד האלט זי ארום איהרע געקרייזעלטע לאקען און קוקט איהם גלייך אין די אויגען אריין מיט יענעם פער'חלש'טען שמייכעל אויף די ליפען און אבגעפרישט אינגאנצען מיט יונגען הייד־פערפום, וואס דופטעט ווי א צויבער פון איהרע האאר און הארץ.

— נישט וואהר זיי זיינען שעהן, — ווייזט זי גלייכגילטיג אויף די טעפיכער.

קאוואלסקי האט זי פלוצלינג געגעבען א שלים־איין אין זיינע ארעמס און האט זי אנגעהויבען צו בערעקען מיט קושען, וויא א משוגע'נער.

— אבער געדענקט אין גאט — מיין מאן איז דא, — האט זי געפליסטערט אין דער שטיל און געריסען זיך פון איהם — מיין מאן, מיין מאן.

— טויזענד מענער איז מיר נישט קיין חלוק, — האט קאוואלסקי געערעדט הויך — זאל ער זיין, איך האב קיין מורא נים. און האט ליידענשאפטליך געקושט איהרע אויגען, איהרע האאר.

זי האט איהם פערשטעלט מיט דער האנד דאס געזיכט און געלאכט צו איהם מיט די אויגען.

— אבער נישט אזוי הויך, משוגע'נער, מיין מאן וועט הערען, ער איז דארט. — ווייזט זי אויפ'ן קאבינעט.

— געהט מיך נישט אן, — האט ער געערעדט בייז, ווי אויף זיך אליין, — זאל ער זיין, איך וויל אלץ, אלץ.

זי איז בלייך געווארען, געשיקט זיך ארויסגעדרעהט פון איהם און בעגאסען איהם מיט איהר ביסעל פערפום און געערעדט מיט א געהיימען פליסטערן:

— אבער בערוהיג דיך, משוגע'נער, בערוהיג דיך, מיין מאן איז אין דער היים.

ער האט זי אנגענומען שטארק ביי די הענד און זי האט געציטערט.

— מיט מיר שפּיעלט מען זיך ניט! איך האב לאנג מלחמה גע־האלטען. האסטו דוקא געוואלט זיך מיט פייער שפּיעלען, טא ביז אין לעצטען אריין, — האט ער אויסגעשריען און זי ארומגעחאפּט מיט ביידע הענד, ברוטאל זי אויפ'ן דיוואן געווארפען און אנגע־הויבען איהרע ליפען צו בייסען.

— אבער מיין מאן איז אין דער היים, געדענק אין גאט, — האט זי זיך געבעטען.

— זאל ער זיין, — האט ער איהרע ליפען צוגעשלאסען מיט זיינע ציינער.

זי האט מורא געהאט פאר איהם, נאר זי האט שרעקליך ליעב געהאט איצט צו קוקען אין זיינע גרויסע אויגען אריין. זי האט זיך געטרייסעלט און מורא געהאט, אז די טהיר זאל זיך נישט עפענען, און אונטערגעגעבען זיך ווי א קעצעל אונטער א רעגען.

— וועסט געהערען צו מיר?

— יא.

— ווען זאל איך קומען?

— קום מארגען, פיער; איך וועל ארויסהענגען א רויט טיכעל אין ליפטשיק, וועסטו זעהן.

זי האט נאך אויסגעשטרעקט איהרע קארשען־ליפען צו איהם, איהרע פולע הענד, ער האט זיך ארויסגעמאכט פון איהרע הענד, ברוטאל זי אבגעשטופט, און איז האסטיג ארויס פון שטוב, גע־חאפּט דעם פעלץ, און אהן א ווארט צו ריידען האט ער די טהיר צוגעהאקט הינטער זיך.

קאוואלסקי איז אויפ'ן גאס ארויס. ער האט זיך געפיהלט פרייער און בעסער. עס איז שוין נאכט געווען. פון אומעטום האט זיך גע־גאסען דאס ליכט, די בעוועגונג איז געווען זעהר בעלעבט, און ער האט זיך אין מיטען דער מענגע געפיהלט ווי אין א נייער וועלט: ער האט געוואלט פלינק אנטלויפען פון דעם ארט, געחאפּט א איז־וואשטשיק און געהייסען פאהרען. וואוהין — האט ער נישט געזאגט, און מיט דעם יאגען פון שליטען זיינען זיינע געדאנקען געלאפען. ער האט אנגעהויבען אליין זיך צו בעטראכטען, און מיט אמאל איז

איהם פאר די אויגען שטעהן געבליבען די גאנצע פעטערבורגער געזעלשאפט, אין וועלכער ער געפינט זיך איצט, און די ראליע, וואס ער שפּיעלט אין איהר — דער דאָן־זשואן, וואס פערפיהרט די ווייבליך פון דער געזעלשאפט.

— וואס טהו איך דא? וואס דרעה איך זיך אין פעטערבורג ארום? — איך האב געמאלט א בילד און עס איז מיר איין מאל אין מיין לעבען געראטען צו נעהמען דערפאר טויזענד רובל, און שויז, און איך האב שוין גענוג. קיין פאריז נישט געפאהרען, קיין אי־טאליען נישט געפאהרען, נור זיך אין פעטערבורג און שפּיעל די ראליע פון גרויסען מאלער און פערפיהר מיידלעך און ווייבלעך, און לעב א גוטען טאג, א גוטען טאג. ער האט געפיהלט אז ער מוז אוועקפאהרען פון פעטערבורג, ווי צום גיכסטען, פלוצים פערשווינ־דען, ארויסרייסען זיך, אז ניט — וועט ער דא זיין גאנץ לעבען שטעקען בלייבען. עס איז איהם מיאוס געוואָרען פעטערבורג, און ער האט זיך פערבענקט צו זיך אליין, אליין נור מיט זיין פענזעל, דאָרט הינטער׳ן טיעפען וואלד אין די בערג און בעטראכטען יעדען טאג די זון און די בערג, דאס וואסער, וואס ברעכט זיך אין אייז, די שאָטענס, ווי זיי לעגען זיך איבער׳ן שניי. און וואָהנען דאָרט אויפ׳ן בוידעם־שטיבעל מיט זיין קאָלעגע, דעם רוטענישען פּויער בויטשוק, מיט וועלכען ער איז צוזאמען אין אקאדעמיע געוועזען. קיין געלד זאָל נישט זיין, נור ברויט, ברויט א סך און א טונבעל מיט האניג, וואס בויטשוק׳ס פאטער, דער פּויער פון דאָרף, האט דעם זוהן פון דער היים געשיקט, און זיצען און טונקען דאס ברויט אין האניג און עסען, און ליעגען א גאנצען טאג אין די וועלדער אויף די בערגער און חאפּען וואלקען, וואלקען.

אח, האָט זיך איצט איהם פערבענקט נאָך וואלקען, נאָך הימעל, נאָך דער לופט, נאָך די ריינע דורכזיכטיגע לופט, נאָך דעם ריח פון דער ערד, נאָך דעם שניי, וואס לעגט זיך איבער די בערגער, און נאָך דעם אַלטען הויכען „געקאנט", און נאָך די פרישע טוי, וואס פאלט פון הימעל יעדען טאָג און דעקט אַלץ צו! ער וואָלט צומאָרגענס געגעבען אַ געה ארויס און אריינגעגומען אין זיך דעם ריינעם דורכ־זיכטיגען דופט (עס איז איהם עפּעס אריינגעפאלען אין קאפּ און ער האָט געטאַפּט זיין קעשענע). הונדערט און פופציג האָב איך נאָך,

און וואס וואלט געווען, ווען איך האב זיך אזוי אויף, ווי איך שטעה און געה, און אוועק, היידא, אוועק, אוועק...

ער איז שוין געפאהרען, ער האט שוין געזעהן, געפיהלט די לופט פון דער רייזע פון אויף יענער זייט פעטערבורג. אין הארץ האט געגע־בען א טרייסעל — מערי.

ער איז פערשעמט געווארען ביי דעם געדאנק. מערי — ער האט זי אין דעם אויגענבליק געזעהן אין אלע איהרע געשטאלטען, איהר גאנצע נשמה און ווענן האט ער געפיהלט, אזוי ווי ער האט זי געקענט, — און ער האט זי געקושט אין זיך. זיין פנים איז בעלויכטען געווארען פאר גליק, אז זי געהערט צו איהם און פלינק האט ער געהייסען דעם איזוואשטשיק, אז ער זאל אהיים פאהרען. ער האט זי געוואלט די מינוט זעהן, זעהן זי, הערען זי, פיהלען זי און קושען זי, קושען זי — איהר גאנצע נשמה אויסקושען.

ער האט געבענקט נאך א גרויסען ליעבעס געפיהל, וואס זאל איהם אינגאנצען ארייננעהמען, ער זאל זיך קאנען אינגאנצען אוועק־געבען דעם געפיהל, דינען דערצו. און ווי האט ער איצט מקנא געווען מישא'ן. יא, עס איז דא א גרויס געפיהל אויף דער וועלט, און נור געצעהלטע בעזיצען עס — מישא. ער האט'ס פון דערווייטענס געזעהן, טיף געקוקט אין זיין הארץ, און פערגליכען זיך צו מישא'ן...

א שרעק האט איהם ארומגענומען פאר זיין לעערקייט. ער האט דערזעהן פאר זיך א גרויס ליכט, צו וועלכען ער קאן ניט דערגרייכען, און א בענקשאפט האט איהם איצט ארומגענומען צו בעזיצען יענעם געפיהל פון איבערגעבענהייט, פון אוועקשענקען זיך, אויסטוישען אלע קליינע פערגעניגענס אויף א גרויס גליק און פרייד. און ער האט זיך געוואלט איינריידען, אז ער בעזיצט דאס געפיהל צו מערי'ן, און ער האט אין זיין זכרון איהר גאנצע שעהנהייט ארויסגערופען און מיט פיעל צערטליכקייט ארויסגעבראכט איהר נאמען פון זיינע ליפען, און געהייסען אבשטעלען דעם איזוואשטשיק פאר א בלומען־געשעפט און געקויפט דריי פון די צערטליכע ווייסע רויזען, צו בעפוצען איהר שווארצען קאפ האהר אויף דעם אבענד, וואס זיי געהן איצט צו דער בעוואוסטער שריפטשטעלערין סאפיא אנדרייעווונא.

ער האט געזעהן איהרע שווארצע פערל־האהר בלישטשען ארויס פון צווישען די ווייסע רויזען, און א גרויס צערטליכקייט האט איהם

ארומגענומען צו איהר, געזעהן די געשטאַלט פון איהר יונגען קער־פער און האָט אַלץ געקושט אין איהר. איך וועל מיר זי נעהמען און אוועקפאָהרען קיין איטאַליען, קיין רוים און דאָרט מיט איהר וואָהנען און בעגליקט ווערען פון איהר בליק, נור ווי צום שנעלסטען, ווי צום שנעלסטען, — האָט ער געזאָגט — דאַרף מען דאָס טהאָן, שוין, שוין, היינט ביי נאַכט. פּעטערבורג איז סם, עס לאָזט נישט צוזאַמען זיין, צונויפנעהמען זיך און אוועקגעבען זיך אינגאַנצען.

אין דער טיעפסטער בעהעלטעניש פון זיין האַרץ איז ווער געזעסען און מיט'ן קאָפּ שפּאָטיש געשאָקעלט אויף איהם, און עס האָט גע־הנעסען: „וועמען נאַרסטו? וועמען? צום בעסטען וואָלסטו דאָך געוואָלט איצט אַליין זיין"...

מיט זיין פרייד און גליק האָט ער פערשטומט די שפּאָטישע שטים אין זיין האַרץ. ער האָט זיך פערטיעפט אין דער ענטציקונג פון איהר שעהנקייט און זי געזעהן אין איהרע שעהנסטע מינוטען, און עס איז איהם געלונגען — ער האָט זיך געפיהלט גליקליך און פרעהליך דערמיט, וואָס ער וועט זי באַלד זעהן, וואָס דאָס שטילע זינגענדע וועזען זיצט איצט דאָרט ביי זיך אין צימער און איז אינגאַנצען איבערגעגעבען איהם, וואַרט אויף איהם און געהערט צו איהם.

מיט ליעבע האָט ער אָנגעקלאַפּט אין איהר טהיר, ער איז אריין. ביי איהר אין צימער האָט ער געטראָפען מאַקסימאָוויטש'ן, וועלכער איז געווען אינגאַנצען אַ אויסגעפּראַנטעוועטער און אַ אויסגעגאָלטער, פערלעגט איין פוס אויפ'ן צווייטען און געטרונקען שוואַרצע קאַפע. דאָס טערקישע קעסעלע האָט זיך געקאָכט פאַר איהם און ער האָט געפיהרט מיט מערי'ן אַ לייכט קאַפע־געשפּרעך. זי איז געווען ביי זיך אין שלאָף־צימער, געמאַכט דעם טואַלעט און געפיהרט דאָס קאַפע־געשפּרעך דורך דעם קאָרעלען פאָרהאַנג, וואָס האָט פערשטעלט איהר שלאָף־צימער.

— נו, ווי געפעהלט אייך די אויסשטעלונג פון אונזערע מוזשי־קעס? — פרעגט מאַקסימאָוויטש אַ ביסעל צומישט און מיט אַ פער־לעגען לעכלען, וואָס ער האָט איהם געטראָפען ריידען מיט מערי'ן דורכ'ן פאָרהאַנג.

— אַח, דו ביזט עס! — רופט מערי — ניין, ניין, מען קאָן נאָך ניט אריינגעהן. — האָט זי גערופען פון דעם צווייטען צימער.

— מיר וואַרטען אויף אייך. מיר וועלען אינאיינעם געהן צו סאָפּיאַ אַנדרייעוונאַ, זי האָט אייך זעהר געבעטען, — האָט זיך מאַק־סימאָוויטש ווי האַלב פערענטפערט.

קאָוואַלסקי׳ן איז מיט אַ מאָל קלאָר געוואָרען די לאַגע פון מערי׳ן, ווי זי זעהט אויס אין דער געזעלשאַפט, אין וועלכע ער האָט זי אַריינ־געבראַכט, און דערין האָט ער זיך זעלבסט בעשולדיגט, און צום ערשטען מאָל האָט ער מיט׳ן גאַנצען ערנסט פערשטאַנען, וואָס ער האָט געטהאָן. ער האָט גענומען אַ יונג מיידעל פון אַ גוט הויז אַרויס, וואָס דאַרף נאָך האָבען איבער זיך אַנ׳אַפּעקון, און האָט זי אַריינגעבראַכט אין אַ געזעלשאַפט פון אַבגעלעבטע, זעטיגע מענער, וועלכע האָבען געמאַכט אויס איהר אַ פּריהצייטיגע סאַלאָן דאַמע, און פאַר די אויגען האָט זיך איהם געגעבען אַ שטעל פאַר דאָס בילד פון נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ.

— דו קאָנסט, — האָט זי אַרויסגעשטעקט איהר קאָפּ דורך דעם פּאָרהאַנג און האָט גערופען קאָוואַלסקי׳ן, — זעה, ווי איך זעה אויס! אָבער איהר, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, אייך בעט איך, איהר קוקט נישט, — האָט זי גערופען קאָקעטיש.

— איך וואַרט, ביז עס וועט אינגאַנצען פאַרטיג זיין, — רופט זיך אָן מאַקסימאָוויטש.

קאָוואַלסקי האָט די בלומען גענומען און איז אַריין צו איהר אין שלאָף־צימער. זי, נאָך קעמענדיג זיך די האָאָר ביים שפּיגעל, זאָגט אין דער שטיל:

— איך האָב ערהאַלטען אַ גרויסע טעלעגראַמע פון טאַטען. ער שרייבט, איך זאָל באַלד אהיים פאָהרען, אז ניט — קומט ער אַליין צופאָהרען.

— ס׳אי שוין לאַנג צייט געווען — רופט זיך אָן קאָוואַלסקי בייז, מיט אַ הויך קול.

— וואָס? — האָט זיך מערי מיט אַ בלייך געזיכט אַבגעווענדעט פון שפּיגעל און איהם געקוקט גלייך אין די אויגען אַריין.

— דו דאַרפסט האָבען איבער דיר אַ מענשען, אַנ־אַפּעקון, דו ביזט נאָך אַ יונג, נאַריש מיידעל!

זי האָט איהם גלייך געקוקט אין די אויגען אַריין. ביי דעם גאַנ־צען צאָרן, וואָס זיינע רייד האָבען ערוועקט אין איהר, האָט זי אַרויס־

געפיהלט זיין ליעבע צו איהר, זיין אייפערזוכט. און זי האט ליעב גע־
האט צו קוקען אויף זיין בלייך געזיכט, אויף זיינע ציטערדיגע ליפען.
זי האט באלד געוואלט איינפּאקען איהרע זאכען און אהיים פאהרען.
נור אז זי האט דאס בעשלאסען, איז זי רוהיג געווארען, זי האט זיך
ווייטער אנגעטהאן, איז אריין צו מאקסימאוויטש'ן און אויפ'ן געזיכט
ביי איהר איז גארנישט געווען צו דערקענען.

קאוואלסקי'ן האט שוין באנג געטהאן זיינע רייד. ער איז איצט
געווען פערליעבט אין איהר ביז צום טיעפסטען ביין.

ער האט געוואלט דערגעהן וועגען וואס זי קלערט, וואס זי האט
בעשטימט, נור איהר געזיכט איז אזוי גלייכגילטיג געווען, אז עס
איז גארנישט געווען צו דערקענען.

זי האט אנטקעגען גענומען מיט דאנקבארע בליקען די בלומען,
וואס ער האט איהר געגעבען, און די רייד, וואס ער האט גערעדט
צו איהר, אבער דאס האט איהם קיין זאך ניט קלאהר געמאכט.

זיי זיינען אלע דריי אוועק צו דעם אבענד, צו דער שריפטשטעלערין
סאפיא אנדרייעוונא, און קאוואלסקי האט געקלערט די גאנצע צייט,
ווי אזוי זי איבערצובעטען.

דאס פופצעהנטע קאפיטעל.

ביי סאפיא אנדרעיעוונא איז געווען דער נייטראלער באדען, אויף
וועלכען עס זיינען זיך צוזאמענגעקומען מענשען פון פערשיעדענע
ריכטונגען אין דער קונסט און אין דער פאליטיק. ביי איהר אין סא־
לאן האבען זיך בעגעגענט דער ליבעראלער פּאפּ מיט'ן עקסט־לינקען
אנהענגער פון לעסער'ס שוהל מיט א בכבוד'ן פּראפעסאר, און אלע
האבען זיך ביי איהר געפיהלט גוט. אליין איז זי געווען א העכסט
אינטעליגענטע פרוי, דורכגעדרונגען מיט דער קולטור פון מערב־
אייראפא, וואו זי האט פערבראכט א לענגערע צייט פון איהר לעבען.
זי האט זיך בעשעפטיגט מיט ליטעראטור מעהר אויס דילעטאנטישער
קולטור־זעטיגקייט, ווי אויס טאלענט. זי האט אבער געקאנט האל־
טען איהר סאלאן אין יענעם לייכטען גייסטרייכען טאן, אויסגעמישט

מיט שענהייט און פארנעהם. נידריג געוואקסען, פערקעמט די האאר שייטעל־גלאט, האט זי זיך אנגעטהון איינפאך, נור מיט גרויס געשמאק. אין שווארצען זיידענם מיט דעם זילבערנעם צלם אויף איהר הארץ (סאפיא אנדרעיעוונא האט געשטאמט פון אידען און האט געטראגען א זילבערנעם קרייץ מעהר אלס ציהרונג, ווי אוים רעליגיאזיטעט), האט זי עמפפאנגען די געסט אין איהר ליכטיג לופטיגען סאלאן, וועלכער איז פול געווען מיט בלומען אין אלע ווינקעלעך. אויף איהרע קליינע חנ׳עוודיגע ליפעלעך האט געשוועבט יענער אפענהערציגער שמייכעל, מיט וועלכען זי האט עמפפאנגען די געסט, וועלכער איז ניט בלויז געקומען פון גוטער ערציהונג, נור אויך פון איהר אמת׳ער אויפריכטיגער נשמה. די געסט זיינען דא געווען די אייגענע וואס ביי נאטאליא מיכאילאוונא, נור עטוואס געמישט מיט מעהר ערנסטע און פארנעהמע הערען. א פראגרעסיווער פאפ איז געזעסען, וועלכער איז געווען בעקאנט אין גאנצען פראגרעסיווען רוסלאנד, א צוויי אקאדעמיסטען, פראפעסארען און איניגע קאדעטישע פאליטיקער. די געזעלשאפט פון נאטאליא מיכאילאוונא האט זיך דא געפיהרט ערנסטער, צוריקגעהאלטענער און געלאזט ריידען די עלטערע. סאפיא אנדרעיעוונא איז געווען א גוטע בעל־הבית׳טע. זי האט געוואוסט די שוואכקייט פון יעדען גאסט איהרען און האט געזעהן, אז ביי איהר אויפ׳ן אווענד, זאל יעדער געפינען די דאמע, צו וועלכער זיין הארץ נויגט. דורכדעם האבען זיך אויף די „זשור־פיקסען" פון סאפיא אנדרייעוונא געפונען פיעל פון דעם שעהנעם געשלעכט, און זי האט געקאנט אזוי צוזאמענשטעלען די ליסטע פון איהרע געסט, אז עס זאל נישט ארויסקומען קיינע דיסהארמאניע. אלע האבען זיך געפיהלט ביי איהר גוט און אפילו דער בעריהמטער סאווארין איז היינט אויסגעפראנטעוועט אין א קראגען מיט א שניפס און זיצט אין א ווינקעל־שטוב און הערט זיך איין צום געשפרעך, מעשה מענש. צום סוף איז איהם געווארען לאנגווייליג צו זיצען און אויסצוהערען דאס לאנגווייליג געשפרעך פון די פראפעסארען, וואו עס האט זיך געהאנדעלט וועגען א נייער איבערזעצונג פון דאנטע אין רוסישען, און האט שוין אויסגעזידעלט א אידישען יונגען מאן, א דאקטאר פילאזאפיע, וועלכער איז געקומען צופאהרען פון בערלין און מיטגעבראכט וויינינגער׳ס אידעען. דער יונגער מאן האט זיך

אוועקגעזעצט מיט זיינע געפּרעסטע הייזלעך און האָט מיט זיין פּי־
לאָזאָפיש קאַקעטישער מינע אַנגעהויבן אַלע אַרום צו מוסטערן.
סאַוואַרין האָט איהם אויסגעזידעלט, געפרעגט, וואָס ער וויל דאָ, דער־
נאָך האָט ער פערלאַנגט צו טרינקען. מען האָט איהם דערלאַנגט אויף
אַ זילבערנעם טאַץ, וואָס ער האָט געוואָלט. „יעדען איינעם דאָס, וואָס
ער ליעבט", האָט עס געהייסען אין דער געזעלשאַפט. מען האָט גע־
לאַכט און געקוקט אויף מאַקסימאָוויטש'ן, וועלכער איז געזעסען אין
אַ ווינקעל און עלעגאַנט גערעדט מיט מערי'ן. געזאָגט האָט מען עס
צו סאַוואַרינען, נור געמיינט האָט מען עס מאַקסימאָוויטש'ן, וואָס
די גאַנצע געזעלשאַפט האָט געוואוסט זיין שוואַכקייט צו דער אַכט־
צעהן־יאָהריגער, און זיין ראָליע, וואָס ער וויל שפּיעלען אַלס יונגער
קאַוואַלער. צום סוף איז סאַוואַרין שכור געוואָרען. די מאַדאַם פון
הויז האָט זיך באַלד געפונען נעבען איהם און גענומען איהם אונ־
טער'ן אָרעם און מיט איהר הערצליך לעכלען איהם אַרויסגעפיהרט
פון סאַלאָן און שלאָפען איהם געפיהרט אין דעם צימער, וואָס איז
שוין פריהער געווען פאַר איהם אַנגעגרייט צו דעם צוועק. זי האָט
איהם מיט איהרע ליעבע רייד, ווי אַ קינד, צוגערעדט, אַז ער זאָל
זיך אויס'ן בעט לעגען. ער האָט זי געפאָלגט און זיך אוועקגעלעגט
אין אַנטהון אויף דעם ריין־אויסגעבעטען בעט. אַ גוט שמייכעלע האָט
געשוועבט אויף איהרע ליפען, זי האָט געלעגט איהרע קליינע הענד
אויף זיין קאָפּ און מוטערליך געקושט איהם אויפ'ן שטערן און איז
צוריק צו די געסט אַריינגעגאַנגען.

דאָס געשפּרעך האָט זיך באַלד געדרעהט אַרום די לעצטע גע־
שעהנישען — אַרום די פּאָגראָמען. אַלע האָבען אויסגעהערט מיט
גרויס אויפמערקזאַמקייט דעם פּראָגרעסיווען פּאָפּ, וועלכער האָט גע־
פּרובט צו ערקלעהרען די אכזריות, וואָס דער רוסישער פּויער האָט
אַרויסגעוויזען ביי די פּאָגראָמען. דערמיט, וואָס ער האָט די אמונה
פערלאָרען. „די ערשטע זאַך, וואָס די רעוואָלוציאָנערען האָבען גע־
טהון, אַז זיי זיינען צום פּויער געקומען — האָט דער פּאָפּ געזאָגט
— איז נישט געווען איהם בילדונג צו ברענגען, איהם אויסלערנען שריי־
בען און לעזען, נור דעם גאָט ביי איהם אַבצונעהמען. זיי האָבען זיין
אמונה צום געלעכטער געמאַכט און די קירך בעליידיגט. די אמונה
האָבען זיי ביי איהם צוגענומען און קיין אַנדער מאָראַל ניט געגעבען.

זעלבסטפערשטענדליך, אז עס איז קיין גאט ניטא און קיינער איז ניט איבער אונז, מעג מען גנב'נען, גזל'נען, הרג'ענען און רציחות אנטהון. איז אויסגעגאנגען דער צארן צום שוואכסטען — צום אידען, צו דעם, וואס קאן זיך אם וועניגסטען וועהרען, און פאר וועלכען מען וועט זיך אם וועניגסטען אננעהמען".

אלע האבען אויסגעהערט דעם עהרווירדיגען פראגרעסיווען פאטער און צוגעשאקעלט מיט די קעפ און איהם רעכט געגעבען. מען האט בעדויערט די אידען, וואס זיינען דא נעבאך בחנם דאס כפרה־הינ־דעל געווארען. ווארום די געזעלשאפט איז געווען א פראגרעסיווע און מען האט שטארק רחמנות געהאט, און דער שריפטשטעלער אקימאוו האט זיך אנגערופען אין זיין פויערישער, מאלארוסישער שפראך:

— וואס איז דא א סך צו ריידען? איך וועל אייך זאגען, ווי א פראסטער פויער זאגט, דא איז נישטא קיין איד און קיין רוס. ביי אונז אין רוסלאנד זיינען נור צוויי פארטייען: איינע — די רעגירונג, די איבעריגע — אלע זשידעס!

דאס ווארט איז זעהר געפעלען און אלע האבען געלאכט און געזוכט מיט די אויגען מאקסימאוויטשען, און אלע האבען ווי שטענ־דיג געווארט און געוואלט הערען, וואס וועט מאקסימאוויטש זאגען וועגען די פאגראמען. אלע האבען ערווארט פון איהם אנ'אריגינעל ווארט, ער, אלס איד, און וואס פיהלט דערביי אזוי טיעף דעם רוסי־שען גייסט.

אבער מאקסימאוויטש איז אלץ געזעסען אין א ווינקעל הינטער א קארב מיט בלומען און האט זעהר בעלעבט גערעדט מיט מערי'ן.

— און אייך געפעלט דא דאס לעבען? און איהר וואלט געוואלט דא בלייבען? — האט מאקסימאוויטש געפרעגט.

— וואס זאל איך זיך נארען?! יא, איך האב פיעל וועגען דעם געקלערט. מיר דאכט זיך, אז דאס איז מיין מיליע, אז איך געהער דא אהער, און איידער נאך איך האב אט דאס לעבען געקענט, האב איך, דאכט זיך, דא אהער אנגעהערט. איך האב דאס געפיהל, אז איך וועל שוין נישט קאנען לעבען אין אן אנדער געזעלשאפט. מיר געפעלט דא דאס לעבען.

— איהר זייט א ציגיינער־קינד, — האט מאקסימאוויטש גע־לאכט.

— וואָס מיינט איהר דערמיט?

— האָט איהר נישט געהערט, אַז עס זיינען דאָ אַזעלכע קינדער, וואָס ווערען געבוירען ביי אַנשטענדיגע עלטערן, און האָבען אַ נויגונג צום ציגיינער־לעבען? אונבעוווּסט קומט צו זיי דאָס געפיהל, און אַז זיי דערהערען צופעליג פאַר זייערע פענסטער זינגען דורכציהענדע ציגיינער, ציהט זיי אַהין צו די ציגיינער. און עס כאַפּט זיך טייל־מאָל אַזאַ מיידעל אויף און געפינט זיך פּלוצים אין אַ לאַגער פון ציגיינער און ווייסט נישט, ווי אַזוי זי איז אַהין געקומען. דאָס איז אַ ציגיינער־קינד.

— גלויבט איהר, אַז איך בין אַ ציגיינער־קינד? — פרעגט מערי איהם קוקענדיג אין די אויגען אריין.

— איהר האָט דאָס אליין געזאָגט, — לאַכט מאַקסימאָוויטש, — איהר קאָנט אין קיין אַנדער געזעלשאַפט שוין נישט זיין.

— דאָס איז וואהר, — איבעריגענס, דאַכט זיך מיר, איהר האָט רעכט. יאָ, איך בין אַ ציגיינער־קינד, און מיין צוקונפט איז אין דעם ציגיינער לאַגער. איך האָב אַמאָל אַ חלום געהאַט. עס דאַרף זיך נור דער ריכטיגער ציגיינער געפינען.

— האָט איהר דען נישט דעם ריכטיגען ציגיינער געטראָפען? — פרעגט מאַקסימאָוויטש.

מערי האָט די מינוט דערזעהן קאָוואַלסקי'ס פינקעלנדע אויגען, וועלכער איז געזעסען געגענאיבער זיי אין אַ צווייטען ווינקעל און איז אויפפאַלענד אליין געזעסען און בעטראַכט יעדע זייער מינע, און האָט גאָרנישט בעהאַלטען זיין אייפערזיכטיגקייט פאַר דער געזעל־שאַפט, וואָס די געזעלשאַפט האָט אויך גוט בעמערקט.

— דאָס וועט זיך נאָך ווייזען, — האָט זי געזאָגט.

— אָ, דער ציגיינער וועט זיך שטענדיג געפינען, — האָט מאַקסי־מאָוויטש געשמייכעלט.

— דענקט איהר אַזוי?

די געזעלשאַפט האָט שוין לאַנג בעמערקט מאַקסימאָוויטש'עס אויפפאַלענד־פערטיפטעס געשפּרעך מיט מערי'ן און קאָוואַלסקי'ס אליין־זיצען. דאָס האָט ארויסגערופען גלייך־ווערטלעך פון די לצים

אין די ווינקעלעך און א שטיל פערשטיקטעס לאכען. די מאדאם פון הויז, וועלכע איז וואך געווען אויף אלץ, וואס קומט פאר צווישען איהרע געסט אין איהר סאלאן, האט דאס בעמערקט, און כדי אויס־צומיידען דאס גערייִדעריי, איז זי צו צו מאקסימאוויטש'ן און פריינד־ליך אנגעהויבען צו ריידען מיט מערי'ן, זי גענומען אונטער'ן ארעם און אנגעהויבען זי צו פיהרען איבער'ן סאלאן, ריידענדיג מיט איהר וועגען פעטערבורגער טהעאטער.

מאקסימאוויטש איז צו צו די מענער און אנגעהויבען זיך צו־הערען צום געשפרעך, וואס ווערט געפיהרט.

ער האט בעמערקט, אז אין דער געזעלשאפט הערשט א לייכטער טאן איבער זיין אויפפאלענד צוזאמען־זיצען מיט מערי'ן און האט געוואלט צוריק אויפהויבען זיין כבוד אין די אויגען פון דערגעזעלשאפט. ער האט נאכאמאל אנגעקניפט דאס געשפרעך איבער די פאגראמען און געזאגט א מיינונג, אז די אורזאכע פון די פאגראמען דארף מען זוכען ניט אין די אויסערליכע סבות, נור אין דער טיפעניש פון דער רוסישער נשמה. דאס האט פעראינטערעסירט די געזעלשאפט, און אז ער האט געזעהן, אז ער האט דעם עולם פעראינטערעסירט מיט זיינע רייד, האט ער מיט א גרינגשעציגען בליק ארומגענומען די אלע מיטגליעדער פון דער געזעלשאפט, ווי ער וואלט זיך ערשט געוואלט איבערלעגען, צי עס לוינט זיך צו ריידען פאר זיי. ער האט פער־קנייטשט דעם שטערן, פערמאכט די אויגען און געהאלטען א לאנגע רעדע אין זיין גלענצענדען רוסיש, אין שטארקע ווערטער, רייך אין גייסט, ארויסווייזענדיג דערין זיין קענטעניש.

— אום צו פערשטעהן די נשמה פון רוסישען פויער, מוז מען געהן צו זיין לאנדשאפט, מוז מען קענען די געזיכטער פון זיינע הייליגע, צו וועלכע ער בעט, ווי ער שטעלט זיך זיין גאט פאר. און ער האט אנגעהויבען צו ריידען וועגען די רעליגיעזע סלאווישע בילדער, און פון דעם איבערגאנגען צום מיסטיציזם פון רוסישען פויער און האט עס פערגליכען מיט דעם מיסטיציזם פון דעם אידישען חסידיזם, גערעדט איבער די מאראל פון דער ערד ביים רוסישען פויער און זי פערגלייכט מיט דער מאראל פון די ביבעל־העלדען. דער צארן, וואס האט זיך ארויסגעריסען פון דער רוסישער נשמה — דאס קומט פון פער־

צווייפלונג, פון זיין גאָט זוכעניש; אין יעדען רוסישען פויער ליעגט א שטיק פון דאָסטאָיעווסקי'ס אונרוהיגע זוכענדיגע נשמות. מען דערקענט עס באַלד, ווי ער מאָלט זיך זיינע הייליגע בילדער. די גע־זיכטער פון די רוסישע הייליגע זיינען פול מיט גרויזאַמקייט, מיט שרעק, אַזוי מאָלט ער זיך זיין גאָט. און זיין צאָרן־אויסברוך איז גע־ווען נישט בלויז צו אידען. ער וואָלט זיך מיט דערזעלבער פער־צווייפלונג געוואָרפען אויף זיין אייגען קינד. ער האָט אויסגעקליבען דעם אידען, ווייל דער איד איז איהם דער נאָהענסטער, ער איז איהם דער היימישער. אָבער זעהט איצט זיין חרטה־געפיהל. אין קיינעם וועט איהר נישט געפינען אַזאַ געפיהל פון בענקשאַפט, ווי ביים רו־סישען פויער. ער ליעגט אודאי איצט, דער פויער, און נישט נור ער בעדויערט דאָס, וואָס ער האָט געטהאָן, נאָר מיט די פערבלוטיגטע הענד העלפט ער נאָך פערבינדען די אידישע וואונדען, צוזאַמענגעהמען זיין צובראָכען אָרימקייט. האָט דוך אַרץ פאַר דעם מענשען, וואָס טראָגט אין זיך אַזאַ שטן און וואָס קאָן דערנאָך אַזוי חרטה האָבען, — האָט ער אויסגעפיהרט זיין רעדע.

זיין רעדע, וואָס איז פול געווען מיט פּאַטעטיש־מיסטישער בע־גייסטערונג פון רוסישען פויער, האָט גראָד נישט געמאַכט קיין גרוי־סען איינדרוק אויף דער געזעלשאַפט. נור די דאַמען האָבען זיך אַרומ־געשטעלט אַרום איהם און געשלונגען זיינע ווערטער. ער האָט געזעהן דורך די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט גערעדט, מערי'ס בלישטשענדע אויגען, וועלכע האָבען איהם גלייך געקוקט אין פּנים אריין. ער האָט צופריעדען געשמייכעלט און גערעדט גאַנץ גלייכגילטיג מיט דער מאַדאַם פון הויז, לאָזענדיג זיך בעוואונדערן פון די דאַמען.

— אַח, טייערינקער, האָסטו מיר פון האַרץ אַראָבגערעדט, מיין קראַנק האַרץ האָסטו מיר געהיילט מיט דיינע ווערטער, — איז צו צו איהם פעאָדיוס מיט אויסגעשטרעקטע הענד, — מיין נשמה האָסטו מיר געהיילט, מיין פאָטערלאַנד האָסטו מיר צוריקגעגעבען, מיין ברודער, דעם רוסישען פויער, צוריקגעקעהרט. לאָז דיר קושען, טייערינקער,— פאַלט ער אַרויף אויף מאַקסימאַוויטש'ן, איך האָב קיין צייט ניט, מוז אין רעדאַקציע צוריקגעהן, עס וועט איצט אודאי זיין די איינצעלהייטען פון פּאָגראָם צו בעשרייבען, איך מוז נאָך דאָס לייט־אַרטיקעל מאַכען. בלייב געזונד, מיין טייערער, — און לויפט שנעל אַרויס פון צימער.

מאקסימאָוויטש האָט געשמייכעלט, אויסהערענדיג פּעאָדיוס'ס לויב, און האָט אויף מערי'ן געקוקט. ער האָט געזעהן, ווי קאָוואַלסקי שטעהט מיט איהר אין אַ ווינקעל און רעדט מיט איהר זעהר האַסטיג. ער האָט זיך ארויסגעמאַכט פון פּעאָדיוס'ן און איז צו צו זיי.

— אַח, איהר געהט שוין אַהיים! און איך האָב נאָך מיט אייך געוואָלט אַביסעל פּערברענגען. פּיליכט, געהען מיר וואו אינאיינעם?

— איהר זייט אַ קאָקעט און רעדט אין די סאַלאָנען, כדי צו אימ־פּאָנירען אַזעלכע אַכטצעהן־יעהריגע נאַרישע מיידלעך, ווי זי איז, — ווייזט קאָוואַלסקי אויף מערי'ן.

— וואָס? — שרייט האַלב אויס מאַקסימאָוויטש און ווערט בלייך, ער האָט זיך אָבער באַלד געפונען, פּערצויגען דעם שטערן און געזאָגט צו קאָוואַלסקי'ן מיט פּעראַכטונג:

— ווער זייט איהר דאָס אַזעלכער? איך קען אייך גאַרניט!

קאָוואַלסקי האָט באַלד מיט געוואַלד ארויסגעצויגען מערי'ן פון סאַלאָן און זיי האָבען פּערלאָזט דאָס הויז.

מאַקסימאָוויטש איז איבערגעבליבען און זיי נאָכגעקוקט מיט זיין פּעראַכטענדען שמייכעלע און זיך געמאַכט גלייכגילטיג ריידען מיט זעם בכבוד'ן פּאַפּ און פיעל נאָך גערעדט מיט איהם וועגען די רעליגי־עזע אַלטע בילדער, און האָט דאָ ארויסגעוויזען זיין גאַנץ קענטעניש.

ביים טיש האָט מען פיעל גערעדט וועגען מאַקסימאָוויטש'עס רעדע. דער יונגער כאַמאָוו האָט געטרונקען אויף זיין וואויל, די גע־זעלשאַפט האָט אונטערגעכאַפּט און מען האָט געהאַלטען הויכע לויב־רעדעס אויף דעם רוסישען פּויער. מען האָט דערביי דערמאַהנט טאָלסטאָי'ען, משה רבינו, און אקימאָוו האָט גערעדט די גאַנצע צייט מיט דעם רוסישען פּויערישען אַקצענט. מאַקסימאָוויטש האָט אַלץ גלייכגילטיג צוגעהערט און צוגעשמייכלט לייכט, ווי עס הייסט: איך טהו אייך צוליעב און הער אייך אויס, אָבער וואָס קענט איהר מיר, מישטיינס געזאָגט, זאָגען?...

אַהיים געקומען אין ביקאָוו'ס וואָהנונג, האָט מאַקסימאָוויטש גע־טראָפען דעם קאָמיסאַר פון זיין צירקעל, מאַכענדיג אַ רעוויזיע אין דער וואָהנונג פון דעם שווישפּיעלער ביקאָוו. דערזעהן מאַקסימאָ־וויטש'ן, האָט דער קאָמיסאַר געפרעגט:

— ווער ביזטו? ווי הייסטו? א פאס האסטו?

מאקסימאוויטש האט זיך גלייך געשטעלט און געזאגט:

— איך? איך הייס יאנקעל ליכטענבערג און בין פון קאוונא.

— און מיט וואס פאר א רעכט וואהנסטו אין פעטערבורג?

— איך? — האט מאקסימאוויטש געזאגט מיט אן אויפגעהויבענעם קאפ, מיט דער האנד אויף'ן הארץ און מיט פאטאס — איך בין א דיענער ביים באראן גינצבורג!...

— און וואס טהוסט דו דא? אהיים שלאפען צו דיין בעל־הבית.

מאקסימאוויטש האט די שטוב פערלאזט

דאס זעכצעהנטע קאפיטעל.

מאקסימאוויטש איז איצט בעגאנגען אליין איבער די טונקעלע גאסען פון פעטערבורג און האט ניט געהאט וואו זיך אהינצוטהאן. שכורים האבען די גאסען אנגעפיללט, געוואקעלט זיך, געשריען, ליעדער געזונגען, שכור'ע פראסטיטוטקעס האבען זיך אין די ארעמס געווארפען. ער האט געטראכט וועגען דעם פסוק פון נייעם טעסטאמענט, וואו קריסטוס זאגט: „און גאט'ס זוהן האט ניט וואו דעם קאפ אני־דערצולעגען“. אויסגעטהאן האט ער פון זיך איצט אלע מאסקעס און אלע קליידער און איז געבליבען א נאקעטער שטעהן דא אויף די פעטערבורגער גאסען. און א בענקעניש האט איהם ארומגענומען מיט וועמען צו זיין, איצט ווען צו ווען בייזיך צו האבען, וואס קען איהם, וואס ווייסט, ווער מאקסימאוויטש איז. ער האט מורא געהאט פאר דער גאס, פאר דער רויהייט, פאר די שכורים. עס איז איהם איינגעפאלען פעאדיוס. פעאדיוס האט אן אייגענע וואהנונג, און ער האט אן איז־וואשטשיק גענומען און איז אהין געפאהרען צו פעאדיוס'ן.

פעאדיוס איז אוועק פון סאפיא אנדרייעוונא אין דער רעדאקציע, וואו ער האט געארבייט. עס איז געווען איינע פון די פראגרעסיווע צייטונגען אין רוסלאנד, דארט האט ער בעקומען די לעצטע ידיעות, וואס זיינען געלאפען פון די קארעספאנדענטען און זיינען פול גע־

ווען מיט שרעקליכע איינצעלהייטען פון די פּאָגראָמען. דאָס אכזריות, מיט וועלכע די אידישע קינדער זיינען געוואָרען געטויט, האָט איהם אזוי ערציטערט, אז דער זשורנאַליסט האָט זיך צום ערשטען מאָל אָבּ־געזאָגט צו שרייבען אַ לייט־אַרטיקעל. וואָס האָט געזאָלט זיין דער פּראָגרעסיווער פּראָטעסט פון רוסלאַנד געגען די פּאָגראָמען און איז אוועק אַהיים.

אז ער איז אַהיים געקומען, האָט ער פערשלאָסען די טהיר הינטער זיך, ארויף און אראָב געדרעהט זיך איבער דער שטוב, ארויסגענומען דעם טלית פון הינטער אַ טיעף בעהעלטעניש פון שראַנק — דעם טלית, מיט וועלכען ער פאָהרט אין געהיים אויף יעדען יום־כפור קיין ווילנאָ, אין שוהל אריין דאַווענען, און אוועקגעלעגט איהם פאר זיך אויפ'ן טיש, האָט געוואָרפען אַ בייזען בליק אויף דער איקאָנע, וועלכע האָט געברענט אין אַ ווינקעל שטוב. דאָס געזיכט פון פּעטרוס'ן, פון דעם אידישען פישער, פון וועלכען ער פלעגט אזוי אָפט ריידען אין דער אַר־דישער געזעלשאַפט, אז עס איז אזוי אידיש, אז עס דערמאָהנט איהם אָן דעם פאָטער'ס געזיכט, און ער פיהלט זיך אזוי נאָהנט דערצו — איז איהם איצט פרעמד און שלעכט געווען. ער איז ארויפגעקראָכען, פערשטעלט עס מיט אַ האַנדטוך. פון דער קיך האָט זיך דערהערט דער דיענסט'ס שטים, ווי זי זאָגט עפּעס, האָט ער זיך דערשראָקען, שיער ניט אראָבגעפאַלען און האָט אריינגערופען: „נאַטאַשאַ, נאַ־טאַשאַ! בלייבט דאָך שטיל אויף אַ מינוטע!" דערנאָך האָט ער אָנגעשטעלט דעם גראַמאָפאָן, וואָס ער האָט ביי זיך אין שטוב געהאַט, און געלאָזט זיך שפּיעלען „כל נדרי", ארויף און אראָב געדרעהט זיך איבער דער שטוב און אָנגעקוואָלען מיט דער מעלאָדיע פון „כל נדרי" און מיטגעכאַפּט דעם טאָן: כ־ל נ־ד־ר־י! און אמת'ע אידישע טרעהרען, אפשר די איינציגע אמת'ע טרעהרען, וואָס ער האָט פערמאָגט, האָבען זיך איהם געוויזען אין די אויגען.

נור באַלד האָט מען געקלונגען אין דער טהיר. פּעאָדיוס איז אַ בלייכער געוואָרען און אַ דערציטערטער האָט ער גערופען דורך דער טהיר צו דער דיענסט: „נאַטאַשאַ, נאַטאַשאַ! עפען נישט!" ער איז פלינק ארויף אויף דעם שטוהל, אראָבגעכאַפּט דעם האַנדטוך פון דער איקאָנע, בעהאַלטען דעם טלית אין שראַנק אריין, ארויסגעשטעקט דעם קאָפּ אין טהיר און האָט געפרעגט:

— ווער? אַה, דאָס ביזטו, מאַקסימאָוויטש, טייערינקער, טפו, זיך דערשראָקען, געמיינט אַ קריסט. קום אריין. הער, וואָס איך האָב דאָ, הער — לאָזט ער דעם גראַמאָפאָן — איז דאָס נישט קיין פּרינצען־ליעד? דאָס איז דאָך אַ פּרינצען־ליעד, דאָס האָבען דאָך אונזערע עלטערען געזונגען. הער, טייערער, ווייסט, זיי האָבען דאָך אונז שוין ווידער געשלאָגען. איך קום פון דער רעדאַקציע. קיעוו, טייערינקער, ערגער פון קישינעוו. קליינינקע קינדערלעך — לעגט ער פּשוט צו אויף אידיש — קליינינקע קינדערלעך — ווייזען זיך איהם טרעהרען אין די אויגען — פאַרוואָס? הער דאָס ליעד, דאָרט קוק נישט — ווייזט ער צו דער איקאָנע — עס האָט אונז פיעל צרות אָנגעטהאָן. קליינינקע קינדערלעך! איך וועל אַוועקפאָהרען קיין ירושלים, ווי איך בין אַ איד, קיין ירושלים. אָט ביי דעם טלית דאָ, ווייזט ער אויף דעם שראַנק, מגייר זיין זיך, צוריק אַ איד ווערען. דיר וועל איך די ביבליאָטעק פערשרייבען, פאַר מיין יורש דיך מאַכען נאָך מיין טויט, אַזוי זאָל מיר גאָט העלפען. וואָס? דעם סינאָד רייכער מאַכען? דיר אַלץ פערשרייבען, און אַליין פאָהרען קיין ירושלים, וועסטו זעהן. עס איז אַ פּרינצען־ליעד, אַ ליעד פון קעניגען איז דאָס. קליינינקע קינדערלעך האָבען זיי גע'שחט'ן פאַר די מוטערס אין די אויגען. אידישע ביינדעלעך, אָרים אידיש קינדער־בלוט — האָט ער אָנגעהויבען צו ריידען אידיש, און איז געפאַלען אויף מאַקסימאָוויטש'עס ברוסט, און האָט אָנגעהויבען ביטערליך, הויך צו וויינען.

מאַקסימאָוויטש האָט זיך אויסגעצויגען, שטעהן געבליבען, ערנסט געוואָרען, דעם שטערן פערקנייטשט, די ליפּען פערצויגען אין אַ ביטערער גרימאַסע.

— זיי האָבען מיך פון מיין שטוב ארויסגעיאָגט.

— ווער? — פרעגט פּעאָדיוס.

— די, וואָס האָבען אונזערע קינדער גע'שחט'ען, — רעדט מאַקסימאָוויטש פּראָסט אידיש.

זיי האָבען זיך ביידע אַוועקגעזעצט מיט געזונקענע קעפּ, און דער גראַמאָפאָן האָט פאַר זיי געשפּיעלט „כל נדרי“.

דאס זיבענצעהנטע קאפיטעל.

אז קאוואלסקי און מערי זיינען אהיים געפאהרען פון אבענד, האבען זיי דורכ'ן גאנצען וועג קיין ווארט נישט גערעדט. געזעסען זיינען זיי יעדער בעזונדער אין זיין ווינקעל און געווען פערטיעפט אין זייערע געדאנקען. אז זיי זיינען אהיים געקומען, האט מערי גע־וואלט אריין צו זיך אין צימער. קאוואלסקי האט זיך אנגערופען: „איך מוז מיט דיר עפעס ריידען". זי האט איהם אנגעקוקט נישט בייז, נור ווי עפעס מיט מיטלייד, און ער איז אריין צו איהר אין צימער.

— איך האב בעשטימט מארגען אבצופאהרען פון פעטערבורג, — האט קאוואלסקי געזאגט.

אנשטאט זי זאל פערשווייגען, אדער מיסטרויאיש קוקען אויף איהם, האט זיך קאוואלסקי פערוואונדערט צו הערען מערי'ס פריינד־ליכע שטים:

— אזוי? וואוהין?

— איך וויים נאך נישט וואוהין, נור איך וויל אבפאהרען פון פעטערבורג.

מערי האט געשוויגען.

— איך וויים נישט, וואס דו האסט בעשטימט, נור דיך אין פע־טערבורג וועל איך נישט לאזען, — האט קאוואלסקי געזאגט פעסט און בעשטימט.

מערי האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט: „ווי הייסט?"

— איך וועל דיך נישט לאזען אין פעטערבורג. איך האלט עס פאר מיין פפליכט דיך פון דער קינסטלער־אטמאספערע ארויס־צונעהמען.

— פאר א פפליכט? — האט מערי געשמייכעלט, — נעגען וועמען האסטו זיך דען פערפפליכטעט?

— נעגען מיר אליין.

— ווילסטו מיך, הייסט דאס, נעהמען מיט געוואלד?

— אז עס וועט אויסקומען, — האט קאוואלסקי געזאגט זעהר געלאסען און רוהיג.

מערי האט איהם געקוקט אין פנים אריין און האט געזעהן, אז ער מיינט דאס ערנסט, און עס איז בעשטימט, און אז ער איז גרייט אויסצופיהרען זיין פלאן, אפילו ווען עס זאל קומען צו אן עפענטליכען סקאנדאל.

זי האט זיך אביסעל דערשראקען.

— און אז איך וועל נישט וועלען?

— וועל איך בענוצען געוואלט, — האט ער געזאגט גאנץ בעשטימט.

— אבער דאס איז דאך קאמיש!

— רוף עס, ווי דו ווילסט, אבער איך וועל דאס באין אופן נישט דערלאזען. איך וואלט עס מיר קיינמאל נישט געקענט מוחל זיין צו פאהרען און דיך דא איבערלאזען אין דער פער'עפּוש'טער לופט פון דער קינסטלער־מיליע. דו ביזט א קליין נאריש מיידעל, וואס האט זיך דעם קאפ פערדרעהט פון א פאר ביכלעך, און אז דו הערסט אזא מאקסימאוויטש'ן ריידען, לויפסטו צו איהם. דאס איז ליטעראטור און דו ביזט א אידיש „ליטעראריש" מיידעל. מען דארף דיך מיט געוואלט אוועקנעהמען פון דער סביבה. ווען דו אליין האסט קיין שכל נים.

מערי איז רויט געווארען פאר קרענקונג. יעדעס ווארט האט א וואונד אויסגעבריהט אין איהר הארץ. אבער זי האט געקוקט אין זיינע אויגען אריין, אין זיינע ווערטער האט זי געפיהלט זיין ליעבע צו איהר, זיין גרויסען אייפערזוכט און זי האט געוואלט, ער זאל זי וואס מעהר אויסזידלען, וואס שטארקערע ווערטער זאגען.

— גאט, ביזטו גראב! — האט זי אויסגערופען, — ביזטו אונקולטורעל!

— רוף עס ווי דו ווילסט, און דיך דא לאזען וועל איך נישט. אזעלכע אלטע, אבגעלעבטע יונגען, ווי דיין מאקסימאוויטש איז קאנען נור געפינען דעם שליסעל צו אזעלכע נארישע אידישע מיידלעך, ווי דו ביזט, און די „ליטעראטור" פערשטעלט — די נעפארבטע האהר און דאס גערונצעלטע פנים.

— ווילסטו מיך, הייסט דאָס, מיט געוואַלט אוועקנעהמען. אַח, אַח! — האָט מערי מעהר געלאַכט אויס פרייד פון זיין אייפערזוכט, איידער אויס קרענקונג.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום.

— און וואו ווילסטו מיך דאָס מיט געוואַלט נעהמען?

— אַז דו ווילסט, פאָהר מיט מיר מיט אין די קאַרפּאַטען אין זאַקאַפּאַנע, מיר וועלען דאָרט וואָהנען ווייט פון מענשען. דו ווייסט, ווי איך האָב דיר ליעב, — האָט ער פערשעמט אָבגעבראָכען אין מיטען.

זי האָט מיט אַ פול האַרץ נחת אויסגעהערט זיין פערשעמטע ליעבע און דאָך האָט זי זיך אָנגערופען:

— מיט דיר פאָהרען? ניין, דאָס איז קאָמיש — איך האָב דיך פיינט.

זי האָט געוואוסט, אַז די ווערטער זיינען איהר טויט־אורטהייל קאָוואַלסקי, וועלכער איז שטאָלץ, וועט נאָך איינמאָל נישט איבער־ריידען זיין וואונש — וויפיעל ער זאָל נישט ליידען דעריבער. און דאָך האָט זי צוגעגעבען:

— עס וואָלט פאַר מיר געווען דער גרעסטער אומגליק.

— איז פערפאַלען, איז פערפאַלען, — האָט ער געביסען זיינע ליפּען, זיינע נעגעל. בלייך געוואָרען און געפיהלט, ווי עפּעס וואָלט זיך געריסען אין זיין האַרץ. — איז שנייז דאָ אויף דער וועלט, זיינען בערג דאָ, און מאָרגען־גרוי און פייכטער טוי. אַ, עס איז אַ גוט בעהאַלטע־ניש, אַ פאַנצער איז דאָס, קאָן אונז גאָרנישט געשעהן, אַז דו ביזט איינגעטונקט אין דער אַרבייט. אַז דו זעהסט דאָס ליכט פון די בערגער, קאָן דיר גאָרנישט געשעהן.

— איך ווייס עס, איך ווייס עס, — האָט מערי געזאָגט, און ווי טרעהרען וואָלטען זיך איהר געוויזען אין די אויגען. — אייך קאָן גאָרנישט געשעהן, אייך קאָן מען גאָר נישט טהון. איהר האָט אייער קונסט, זי בעשיצט אייך פון אַלץ, איהר זייט נישט ווי דער נאַרישער מישא, וועלכער האָט גאָרנישט מעהר, גאָרנישט מעהר. אָבער איהר ליעבט נישט, איהר קאָנט נישט ליעבען, איהר ווייסט נישט פון דעם גרויסען געפיהל, נישט, וואָס חייסט אינגאַנצען זיך נעהמען און אוועק־געבען זיך; איהר זייט פערקויפט, דיענט צו אַנ׳אָבגאָט, צוערשט

אנ׳אנדערען די שבועה געשוואָרען, דערנאָך ערשט זיך. א, איהר קאָנט נישט ליעבען, איהר האָט זיך אַליין נישט, איהר קעהרט אַן ווערמען אַנדערש. ניין, ניין, איך קאָן מען גאַרניט טהון, גאַרנישט טהון.

קאוואלסקי איז געשטאַנען אַנ׳אויגענבליק און עס האָט זיך איהם געדאכט, ווי מען וואָלט איהם אַ שרעקליך טויט־אורטייל געלעזען. זי האָט איהם אויסגעזאָגט דעם טיעפען סוד, פון וועלכען ער האָט ניט געוואגט צו קלעהרען. זי האָט רעכט, אַז טיעף דאָרט אין האַרץ ביי איהם איז איהם אייגענטליך אַלץ איינס, צו זי וועט יאָ מיט־פאַהרען מיט איהם, צי ניין. יאָ, ער ווייסט אייגענטליך נישט פון דעם גרויסען געפיהל, וואָס הייסט „ליעבע אָדער טויט“, אַז ער שטעהט אַ נאַקעטער פאַר איהר. און אין אמת׳ן אַרט איהם ווייניג די גאַנצע מעשה. און פאַרוואָס איז אַזוי? צי וועט ער שטענדיג אינערליך אַזוי גלייכגילטיג בלייבען? צי איז גאָר נישטאָ, וואָס זאָל איהם טיעפער ריהרען? און ער האָט זי דאָך ליעב — איהרע האָאַר, איהרע הענד, איהרע קליינע דינגע ליפּען. ווי האָט ער זיך איצט געוואָלט וואַרפען פאַר איהר צו איהרע פיס, זי קושען און וויינען און שרייען: „עס איז נישט וואָהר! א, איך קאָן ליעבען, איך קאָן אויך אוועקשענקען, אַלץ אוועקשענקען, אַלץ אוועקשענקען“.

נור ער האָט געוואוסט, אַז עס איז נישט וואָהר, אַז עס איז נישט וואָהר. ער האָט זיך געפיהלט, ווי ער וואָלט געקומען אויף אַ חתונה, און ער איז צו דער חתונה נישט גרייט... ער האָט ניט געקאָנט קיין ליגען זאָגען די מינוט, האָט ער אַהן אַ וואָרט די שטוב פערלאָזט און איבער די גאַסען געגאַנגען.

אַז מערי איז אַליין געבליבען, איז זי אויף איהר דיוואַן געפאַלען; זי האָט איהר קליין געזיכט אין איהרע ביידע קליינע, קאַלטע הענד איינגעהילט און האָט וועגען מישאַ׳ן געקלעהרט. זי האָט זיך געוואָלט דערמאַהנען יעדע איינצעלהייט פון זיין פערגעטערונג, פון זיין איבער־געבענהייט צו איהר, זיין בליק, זיין פּנים, ווען ער קוקט זי אַן, זיין פרייד, וואָס יעדעס איהר פריינדליך לעכלען רופט אַרויס אין איהם. זי האָט זיך געוואָלט דערמאַנען אַן מישאַ׳ן און איהם ליעב האָבען. זי האָט זיך אָבער באַלד אַליין געפונען אין דער לאַגע, וואָס קאוואלסקי. דער געדאַנק וועגען מישאַ׳ן האָט זי געלאַנגווייליגט, זיין בילד איז צורונען צווישען איהרע פינגער און די עראינערונגען זיינע צופלאָסען

געוואָרען. פאר איהרע אויגען האָט זיך געשטעלט קאָוואַלסקי, קאָ־וואַלסקי מיט זיין קאַלטער גלייכגילטיגקייט. זי האָט זיך דערמאָהנט אַן מאַקסימאָוויטש'עס ווערטער וועגען דעם ציגיינער־קינד און זי האָט עס פּלוצלינג דערפיהלט, דאָס ציגיינער־קינד, וואָס איז בעהאַל־טען אין איהר טיעף. יאָ, זי האָט אין זיך אויך פון דעם כשוף, וואָס קאָוואַלסקי; אז אייגענטליך טיעף אין איהר איז אויך עפּיס הויל, איז איהר אויך אַלץ איינס...

זי האָט זיך אויפגעהויבען און, ווי אַ צובראָכענע אונטער דער לאַסט פון קאָוואַלסקי'ס ווערטער, געגאַנגען אויספיהרען זיין בעפעהל, זיך די זאכען איינפּאַקען אין קאַסטען.

צו מאָרגענס, ווען קאָוואַלסקי איז אריינגעקומען, האָט ער שוין געפונען די זאכען איהרע איינגעפּאַקט. זי האָט געוואַרט, אז ער זאָל אָנהויבען אַנ'אַנדער טאָן. ער איז אָבער געווען ערנסט און גלייכ־גילטיג. זעהר פריינדליך צו איהר, האָט ער געפרעגט וואָס זי דאַרף צו דער רייזע, און איהר מיטגעבראַכט קלייניגקייטען. זי איז געוואָרען בייז, שווייגענדיג און פערקלעהרט. ער האָט געהייסען דעם מענש די זאכען אראָבנעהמען און דעם איזוואָשטשיק רופען צו דער באַהן צו פאָהרען.

אַז זיי זיינען פערבייגעפאָהרען די סאַדאָווע גאַס, האָט קאָוואַלסקי דעם קאָפּ פון דער דראָזשקע ארויסגעשטעקט און אין אַ פענסטער בעמערקט אַ רויט טיכעל. ער האָט אויף דעם זייגער געקוקט — עס איז פונקט געווען פיער אַזייגער...

— מיר פאָהרען פאַרביי נאַטאַליאַ מיכאַילאָווּנאַ'ס הויז, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט.

— זאָלען מיר אראָבגעהן זיך געזעגנען?

— ניין, — האָט קאָוואַלסקי אויסגעשריען, בלייך וועררענדיג און אָנכאַפּענדיג מערי'ס האַנד.

— פאַרוואָס?

— איך בעט דיך — פרעג מיך ניט.

מערי האָט געקוקט אויף איהם און איז בלייך געוואָרען. זי האָט אָנגעהויבען אַלץ צו פערשטעהן. זי האָט מעהר קיין וואָרט ניט גע־

רעדט און דעם קאָפּ געבויגען צו דער ערד. אז זיי זיינען צו דעם וואָקזאַל אָנגעקומען האָט קאַוואַלסקי געפרעגט:

— וואויהין זאָל איך קויפען בילעטען? קיין ווארשוי?

— ניין,איך וויל אהיים, אהיים! — האָט מערי אויסגעשריען.

דורך דער גאַנצער רייזע איז זי געזעסען אין א ווינקעל וואַגאָן, איינגעוויקעלט אין איהר זשאַקעט און איז זעהר בלייך געווען. זי האָט ניט געקוקט אויף קאַוואַלסקי'ן, האָט דעם קאָפּ אראבגעבויגען צו דער ערד און איז פערטראַכט געווען. מיט צרות האָט קאַוואַלסקי אריינ־געבראַכט אין איהר די פּרוכטען, וואָס ער האָט מיטגענומען אויפ'ן וועג. קאַוואַלסקי האָט זיך אַלץ געפּרואווט זי אריינצוברענגען אין הומאָר, ער האָט איינינע מאָל געפּרואווט רעדען וועגען שלום, וועגען צוזאַמען־לעבען, וועגען זיינע פּלענער אויף ווייטער, און פאַר־נאַכט האָט ער איהר דערצעהלט פון זיין ליעבע. זי איז אָבער געווען פער־שלאָסען און קיין וואָרט ניט אבגעענטפערט. א מעת־לעת זיינען זיי אזוי אבגעפאָהרען. אין מיטען דער־נאַכט זיינען זיי אויף דער סטאַנ־ציע פון איהר שטאָדט אָנגעקומען. קאַוואַלסקי איז מיט איהר אראָב, איהר די זאַכען ארויסגענומען, און א בריטשקע גענומען, און זי אָב־געפיהרט צו איהרע עלטערנ'ס הויז.

די נאַכט איז געווען א טונקעלע, מיט וואָלקענס בעלעגט און די גאַסען זיינען געווען ווי אויסגעשטאָרבען. קיין מענש ניט. נאָר פון דערווייטענס האָבען זיך געהערט די טריט פון דעם פּאַטרול. צוערשט האָט זי געשוויגען, זיצענדיג אין בריטשקע, נאָר אז קאַוואַלסקי האָט זי געפרעגט:

— האָסט מיר גאָרנישט צו זאָגען, איידער מיר געהען זיך פונאַנ־דער?

— יאָ, — האָט זי געענטפערט, און דאָס איז געווען דאָס ערשטע וואָרט, וואָס זי האָט גערעדט צו איהם דורך דער גאַנצער רייזע. זי האָט זיך נעהנטער צוגערוקט צו איהם און גענומען זיין פּנים אין איהרע קליינע הענד. קאַוואַלסקי האָט געהערט ווי איהר האַרץ קלאַפּט הויך, און זי האָט מיט שטראַהלענדע, דורכלעבערענדע בליקען געקוקט אין זיינע אויגען אריין.

— זאָג מיר דעם אמת, האָסטו מיט יענער פרוי אין פּעטערבורג געהאַט צו טהאָן?

קאוואלסקי האט איהר געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— ניין, איך בין צוליעב דעם אוועקגעפאהרען פון פעטערבורג — האט ער קורץ און בעשטימט אבגעענטפערט.

— איך גלויב דיר, — האט זי געזאגט און האט צוגענויגט איהרע ליפען צו זיינע, און א לאנגער, לאנגער קוש האט זיי ביידע בעהאפטען.

זיי האבען ביידע געשוויגען. דער איזוואשטשיק האט זיך דער־נעהענטערט צו זייער וואהנונג. זיי האבען ביידע געוואוסט. זיי האבען געוואוסט, אז איצט איז די לעצטע מינוט, אז זאלען זיך דורכ־ריידען. זי האט געוואוסט, אז אויב ניט איצט — איז קיינמאל ניט. און דאך האבען זיי געשוויגען, זיינען ביידע געזעסען און געזעהן, ווי דער איזוואשטשיק דערנעהענטערט זיך צו איהר הויז און געהאט ביידע דאס געפיהל, ווי דער טויט־אורטהייל, וואס זיי האבען זיך ביידע ארויסגעגעבען, קומט אויף זיי, און קיינער האט דאס מויל ניט געעפענט דעם טויט־אורטהייל צו פערניכטען.

דער איזוואשטשיק האט זיך אבגעשטעלט. זיי זיינען אין קארי־דאר אריין. נאך פיהלט זי זיין ווארימע האנד, זיין הויך קלאפענדע הארץ, זי ווארט אויף זיין ווארט, ווען וועט ער עס זאגען?... דער לעצ־טער האנד־דרוק, דער לעצטער בליק, די לעצטע בעריהרונג פון זיינע הויך געוואקסענע האהר. ער שווייגט און דאס הארץ קלאפט. זי געהט פלינק ארויף אויף די טרעפ.

— בלייב געזונד! — און זי קלינגט אן דעם גוט־בעקאנטען גלאק.

ער דערוויטערט זיך אין דער פינסטערער נאכט אריין, פון וואנען ער איז אנגעקומען.

זי האט מיט אמאל דערפיהלט איהר גאנץ עלענד און פוסטקייט אהן איהם, איהר גאנצע צוגעבונדענקייט צו איהם, און זי וויל איהם נאכלויפען, נאכלויפען: „קאוואלסקי"! זיך ווארפען פאר איהם אויף די קניע, קושען זיין האנד: „פערלאז מיך נישט! פערלאז מיך נישט!" שוין האט זי געמאכט א טריט הינטער זיך — עס איז שוין אבער צו־שפעט. די דערשראקענע טאטע־מאמע מיט ווארימע קושען זיינען שוין ארום איהר.

— ארים קינד! געלויבט איז גאָט, וואָס מיר זעהען זיך!

— וואָס מיר האָבען דורכגעלעבט, דורכגעלעבט!

* * *

די שטאָדט איז געווען נאָך א פאָגראָם. אנגעהויבען האָט עס זיך אין מיטען העלען טאָג, ווען מען האָט אם ווענינסטען גערעכענט דערויף, און אין דעם קווארטאַל אויף וועלכען מען האָט גאָרניט געדענקט — אין „ראווו”. אין מיטען העלען טאָג איז געוואָרען א גערודער און א געשריי אויף די גאַסען. וואָס? ווער? — דאָס האָט קיינער ניט געוואוסט. די געוועלבער פערהאַקט, די לאַדען און טויערען צושלאָסען און די גאַסען אויסגעשטאָרבען. א מענש איז געשטאַנען איבער די ליידיגע גאַסען און האָט געשריען אין די פערמאַכטע לאַדען און טויערן:

— אין „ראווו” האָט זיך אנגעהויבען!

אז די יונגע לייט פון די זעלבסט־שוטץ זענען אנגעקומען צולויפען צום פּלאַץ פון פּאָגראָם, האָבען שוין געפונען דעם פּלאַץ אבגעשלאָסען. קאַזאַקען אויף פערד האָבען געהאַט ארום גערינגעלט דעם גאַנצען ראווו, און קיינעם ניט ארויסגעלאָזט און קיינעם ניט אריינגעלאָזט. פון „ראווו” האָבען זיך געטראָגען מורא׳דיגע געשרייען, טיילמאָל האָט זיך דערהערט א שיסען און באַלד איז ווידער אלעם איינגעשטילט געוואָרען — די נאַכט האָט געשלאָגען פון דאָרט — און ארום איז געשטאַנען א אייזערנע קייט פון קאַזאַקען אויף פערד. אייניגע מוטיגע יונגע לייט האָבען זיך געפּרואווט דורך רייסען די רייהען פון די קאַזאַקען — אבער נאָגייקעס, אַפּט מאָל קאַלטעס שטאָל און שטענדיג די רעהרען פון די ביקסען האָבען זיי געהאַלטען פון דערווייטענס. און די יונגע לייט זיינען געשטאַנען ווי משוגעים, ווי אין חלום, און האָבען געקוקט אין „ראווו” אריין. פון דאָרט האָט מען נאָרנישט געהערט, גאָרנישט געזעהן, נור א שטיל ברומען האָט מען פערנומען. ווי א ים וואָלט געזאָדען, און פון צייט צו צייט א פערשטיקט געשריי, וועלכעס איז אבגעשטאָרבען אין מיטען. וואָס דאָרט, אין ראווו האָט זיך געטהאָן — האָט קיינער נישט געוואוסט.

צווישען די יונגע לייט, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף דער זייט „ראווו”, איז אויך געווען מישא. די גאַנצע צייט האָט ער ניט אבגע־

טראַטעז פון ראחעל און דורך גאַנצע נעכט איז ער אומגעגאַנגען מיט זיין רעוואָלווער אין האַנד און געהיט די שלאָפענדע ראחעל — ווייל עס האָט זיך איהם געדאַכט אַז ער איז פערפליכטעט צו היטען איהר עהרע, נישט בלויז פון מענשליכקייט, נור אויך פון פאָלקס־פּפליכט, ווארום ער האָט געזעהן אין איהר דעם סימבאָל פון דער פערלאָזטער אידישער שוועסטער. און ווען דאָס אומגליק האָט זיך אָנגעהויבען, האָט זיין מזל געוואָלט, אַז ער זאָל זיך דוקא געפינען אויף דער זייט פון „ראוו", ווייט פון איהר. ער איז דאָ געשטאַנען אַ בלייכער, מיט דעם בעוואוסטזיין, אַז ראחעל איז דאָרט אַליין, אָהן שוץ, אין מיטען דער ראַזענדער ווילדקייט. זיין קאָפּ איז געוואָרען אָנגעצונדען פון די פאַנטאַזיעס, פון דער גרויזאַמקייט, וואָס איז איהם פאַר די אויגען געשטאַנען. עס איז איהם אַ חרפּה געווען איצט צו לעבען. אַ פּאָר מאָל האָט ער זיך שוין געוואָרפען אויף די רייהען, געפּרואווט אַדורך גנב'ענען זיך צווישען די קאַזאַקען, אָבער יעדעס מאָל האָט איהם אַ פלאַם מיט אַ שטאַלענעם באַטאָל פערטויבט און צוריק געטריבען. ער איז געשטאַנען הילפלאָז ווי צעהנדליגע אַנדערע. אויף דער צווייטער זייט איז געווען זיין נשמה, און ער האָט זי נישט געקענט בעשיצען... דערנאָך האָט ער זי געזעהן. מיט'ן ערשטען אויגענבליק האָט ער אַלץ געוואוסט. די שטוב איז געווען חרוב, צובראָכען אַלץ. צווישען די קאַסטענס ערד און יונגע אויסגעריסענע בליהעכטס איז זי געלעגען בעהאַלטען אין אַ ווינקעל, דאָס פּנים איינגעשטעקט אין קישענס. איז שטיל, איז שטיל געווען, און צום ערשטען מאָל — צום ערשטען מאָל! — זינט מישאַ האָט זי געקענט, האָט זי דעם קאָפּ אַרויסגעריסען פון זיינע הענד און פערשעמט צוריק אַריינגעשטעקט איהם צווישען די קישענס.

ער האָט פון אַלץ געוואוסט.

ווי אַ משוגע'נער איז ער אויף איהר אַרויפגעפאַלען, האָט זי אָנגעהויבען בעדעקען מיט קושען און איהר אָבגעווישט מיט די ליפּען דאָס בלוט פון איהר פּנים.

— מיין שוועסטער, מען האָט דיר שלעכטס געטהאָן!

זי האָט זיך אַרויסגעריסען פון זיינע הענד און בעהאַלטען דאָס פּנים אין די קישענס.

און זי איז אָבגעלעגען צוויי טעג און גאַרנישט גענומען צו זיך.

מישא איז געזעסען נעבען איהר. ער האט צו איהר קיין ווארט נישט גערעדט. ער האט זי נישט געטרייסט, ער איז נור נישט אב־געטראטען פון איהר אויף איין מינוט.

דורך די צוויי טעג איז זיין צער צייטיג געווארען.

דאס אכצעהנטע קאפיטעל.

אין צוויי טעג ארום איז דאקטאר לייזעראוויטש אהיים געקומען פון טורמע. דאוויד איז אבער שוין נישט געווען אויף דער וועלט. —

פאטער און זוהן זיינען די גאנצע צייט געזעסען צוזאמען אין איין קאמער. פאר־טאג האט מען דאוויד'ן ארויסגענומען און געפיהרט צום געריכט, נאך מיטאג האט מען איהם צוריקגעבראכט. דער יונג איז געווען בלייך, די ליפען פערביסען און די אויגען האבען איהם ארויס־געשטארט פון פנים. ער איז מיט'ן פאטער אבגעזעסען א גאנצען נאך־מיטאג ביז אין דער האלבער נאכט אריין, און קיין איין ווארט נישט מיט'ן פאטער אויסגערעדט. דער פאטער האט געוואוסט אז מען האט איהם געשלאגען, ער האט עס בעמערקט אין זיינע רויטע צייכענס, און זיין געשוואלענע פנים. אבער טאטע און זוהן האבען נישט געקוקט איינער אויפ'ן אנדערן.

פארטאג איז מען געקומען נאך איהם. דער יונג האט געוואוסט, אז מען פיהרט איהם צום טויט. (דעם פסק־דין האט מען איהם שוין ביי־טאג געלעזען און צוריקגעשיקט אין קאמער אריין מיט'ן טאטען זיך צו געזעגענען). אבער קיין ווארט האט ער דעם טאטען ניט געזאגט דערפון. ער האט זיך נור ארויסגענומען פון די ריינע וועש, וואס זיי האבען געהאט, א געוואשען האנדטוך און ארומגעוויקעלט זיך דאס לייב דערמיט, — און איז געגאנגען.

ביים שיסען האט ער זיך נישט געלאזט די אויגען פארבינדען.

זיין לעצטע פאטאגראפיע, וואס א אפיצער האט גענומען ביים אויספיהרען דעם משפט, האט איהם געוויזען מיט אפענע אויגען.

די לעצטע פאטאגראפיע זיינע האט געוויזען אין כעס צוזאמענ־געביסענע צייהן אויף די ליפען און גרויסע אויסגעשטארטע אויגען...

דאקטאר לייזעראוויטש איז געוואהר געווארען פון זיין זוהנ'ס טויט ווען ער איז שוין פריי געווען.

ווען דאקטאר לייזעראוויטש האָט געפונען די טאָכטער אין אַזאַ צושטאַנד — פערבארגען דאָס פּנים אין קישען און קיין מענש ניט געוואָלט אין געזיכט קוקען, האָט ער ביי איהר קיין זאַך נישט געפרעגט. ער האָט זי אָבגעוואַשען מיט עטהער, קיין טיעפע וואונדען זיינען נישט געווען, דעם קאָפּ האָט ער איהר געוואַשען, אויסגעטהאָן זי און אין בעט אריינגעלעגט. מיט געדולד און גלייכגילטיגקייט האָט ער אָנגעהויבען צוריק צונויפשטעלען זיין צושטערט אָפּטייקעל, די שיינקלעך צוזאַמענגעשלאָגען, פּאַליצעס צוריק איינגעהאַקט און אָנגעהויבען אויפצוזוכען פון די חורבות ארויס די פלעשלעך מיט רפואות, און זיי צוריקגעשטעלט יעדעס אויף זיין אָרט. זיין געזיכט האָט זיך נישט געענדערט, קיין צער, קיין וועהטאָג איז ניט געווען אָן איהם צו בעמערקען. נאָר דער רוקען איז אביסעל מעהר איינגעהויקערט געוואָרען און די לעצטע קאָלטנעס אויף זיין אויסגעקראָכענעם קאָפּ זיינען דורך דער קורצער צייט גרוי געוואָרען. שטיל־שווייגענדיג און אריינגעטהאָן איינגאַנצען אין דער ארבייט, האָט ער דעם זעלבען טאָג, וואָס ער איז אהיים געקומען, שוין פּאַציענטען אויפגענומען. „דער „ראָוו" קאָן נישט וואַרטען" — האָט ער געשמייכעלט, דערזעהענדיג די ערשטע פּאַציענטען, וועלכע האָבען אָנגעהויבען אריינצוקריכען צו איהם פאַרנאַכט, ווי זיי זיינען נור געוואַר געוואָרען, אַז דער דאָקטאָר איז צוריקגעקומען.

— וואָס? שוין ווידער קראַנק? — האָט ער בעגעגענט די פּאַציענטען מיט זיין אריגינעלער פּרעטענזיע, — נישט געקאָנט דערווייל געזונד ווערען, וואָס? — לאָזט מיר נור דאָס אָפּטייקעל אויפשטעלען.

אין אַ פּאָר טעג ארום האָט זיך ראחעל אויפגעהויבען פון בעט. איהר געזיכט האָט זיך ווייניג וואָס געענדערט — דער זעלבער קינדערשער בליק פון די אויגען. נור הינטער דער אויבערשטער ליפּ האָט זיך אריינגעגנב'עט אַ פּרעך שמייכעלע און אַז זי האָט מיט וועמען גערעדט האָט זי יענעמ'ס בליק אויסגעמידען.

קיינער האָט נישט געוואוסט דעם סוד פון דעם שמייכעלע. קיינער האָט זי גאָרנישט געפרעגט און קיינעם האָט זי קיינמאָל נישט דערצעהלט, וואָס דאָס שמייכעלע בעטייט.

ערשט נעכטען דאַ געווען אין גאָרטען, — האָט מערי געזאָגט.

דאס נייצעהנטע קאפיטעל.

עס איז געווען א פאר טעג נאך מערי'ס קומען. עס איז א הערליכער פריה־מארגען. דער ערשטער פריהלינגס־ווינד האט געוועהט אין מערי'ס אפענע פענסטער. עס איז געווען לאנגווייליג צו זיצען אליין אין דער היים און צו הערען די מוטער דערצעהלען פון די שרעקליכע טעג. די עלטערען האבען זיך געקליבען, קיין אויסלאנד און געווארט נאר ביז זיי וועלען פערענדיגען זייערע געשעפטען. זי האט געזאלט מיטפאהרען און איז געווען בעשעפטיגט מיט פארבערייטונגען. ביז איצט האבען זי די עלטערען אויף דער גאס ניט ארויסגעלאזט. נאך געווען איבערגעשראקען פון די פאגראמען, און זינט זי איז געקומען האט זי קיין מענש ניט אנגעזעהן אין די אויגען. מישא האט זיך ניט געוויזען, כאטש זי האט איהם געלאזט זאגען אז זי איז דא, און פון די חבר'טארינס האט מען אויך קיינע נישט געזעהן. נור די שטאדט האט זיך געהאט בערוהיגט: די טויטע זיינען שוין געווען בעגראבען און די קראנקע זיינען געלעגען אין די שפיטאלען. אין שטאדט האבען זיך געבילדעט קאמיטעטען צו צוטהיילען די שטיצע פאר יענע, וואס האבען געליטען — די שטיצע, וואס איז געקומען פון אויסלאנד. יעדער איינער איז געווען פערנומען מיט צונויפשטעלען צוריק זיין רואינירטע היים און בעקומען וואס מעהר געלד פון די קאמיטעטען. די געשעפטען האבען זיך שוין געעפענט, דער האנדעל איז געגאנגען און די גאסען האבען אנגעהויבען צוריק צו בעקומען זייער געוועהנליך אויסזעהן.

די עלטערן האבען ערלויבט מערי'ן דאס ערשטע מאל ארויסצוגעהן אין גאס. דער טאג איז געווען א שעהנער, א פריהלינגס־הויך איז געלעגען אין דער לופט פערשפרייט, און די בוימער איבער די טראטוארען האבען אנגעהויבען אויסצוציהען זייערע שווארצע צווייגען און אויפגעריכט זיך צום פריהלינג. דער הימעל איז געווען ריין, און די מענשען אויף דער גאס — פיעל בעלעבטער און פול מיט האפנונג. די טויטע זיינען שוין געווען בעגראבען און די איבערגעבליבענע האבען זיך ארייגעווארפען אין לעבען אריין, וואס איז זיי נאך איבערגעבליבען, און פערגעסען אן די טויטע.

דא און דארט האט מען געזעהן מענשען בעגעגנען זיך, פאלען איינער דעם אנדערען אויפ'ן האלז און קושען זיך און פרעהען זיך, וואס מען זעהט זיך ווידער. מערי איז ווייטער געגאנגען. זי האט נאך קיין איינציגען בעקאנטען נישט געטראפען. זי איז אנגעקומען פאר דעם שטאדט-גארטען און האט פון דער־ווייטענס בעמערקט מישא'ן, ווי ער געהט זיך אליין פון הינטער איהר.

ער האט זי שוין פריהער געהאט בעמערקט אויף דער גאס און איז איהר נאכגעגאנגען אויף דעם צווייטען טראטואר און האט זי בעטראכט פון דער־ווייטענס. אויסער רחמנות, האט ער שוין איצט גארניט געפיהלט צו איהר.

— אהא, מישא, — האט זי מיט פרייד אויסגערופען, גלייך ווי עס וואלט צווישען זיי גארניט געשעהן.

איהר שטים האט אין זיין הארץ עפּיס אויפגעוועקט און ער איז אוים געוועהנהייט רויט געווארען און דאס הארץ האט איהם אנגע־הויבען צו קלאפען.

— און איך בין שוין אזוי לאנג דא, און מען זעהט דיך נישט, זיץ אליין אין דער היים, און קיינער קומט נישט צוגעהן!

מישא האט נאך קיין צייט נישט געהאט קיין ווארט פון מויל ארויסצוברענגען.

דער גארטען האט זיך בעפרייט פון זיין ווינטער־דעק. דער אי־בערגעבליבענער שניי האט געשמאלצען אין די ווינקלען, און די בוימער זיינען שווארץ געווען, האבען זיך געטריקענט אין דער פריהלינגס־זון און פויגעל זיינען שוין אומגעפלויגען. דער הימעל איז ריין געווען. אין א מינוט ארום האט זיך זיי ביידען געדאכט, אז דאס אלץ, וואס זיי האבען דורכגעלעבט אין דער קורצער צייט, איז א שלעכטער חלום געווען, און אט האבען זיי זיך ערשט ווידער בעגעגענט אין דעם גארטען, אין וועלכען זיי פלעגען אזוי אפט שפאצירען צוזאמען, ווען זיי זיינען נאך קינדער געווען.

— טרויעריגע טעג געהאט, וואס?

— איך האב געהאט — טרויעריגע.

— אין אזא קורצער צייט, גאט מיינער, מיר דאכט, איך בין א אלטע פרוי געווארען.

— מיר דאכט זיך צומאל אויף אזוי, שמייכעלט מישא.

— דאס אומגליק איז גרויס! יא, עס איז וואהר, מיט ראחעל, דאקטאר לייזעראוויטש'עס טאכטער, האט זיך געטראפען אזא אומגליק? — האט מערי געפרעגט דערשראקען.

מישא איז בלייך געווארען און אבגעענטפערט הויך און שארף:

— ראחעל, דאקטאר לייזעראוויטש'עס טאכטער איז מיין כלה, און מיט איהר האט זיך קיין שום אומגליק ניט געטראפען.

מערי האט איהם אנגעקוקט האלב פערוואונדערט, צי מיינט ער דאס ערנסט און האט בעמערקט, אז ער מיינט דאס ערנסט.

— איך גראטוליר דיך, — האט זי אויך ערנסט געענטפערט.

— איך דאנק אייך, — האט מישא צורקגעענטפערט.

זיי זיינען נאךביידע געגאנגען א קורצע ווייל צוזאמען, זיי האבען זיך אבער ביידע געפיהלט שלעכט און האבען זיך צושיידט.

מישא איז איצט מיט פלינקע טריט אריינגעגאנגען אין „ראוו". עפּיס א גרויסע אידעע האט איהם געגעבען א בליץ אין קאפּ. — דאס וואס ער האט אזוי פיעל געקלעהרט דעריבער אין דער לעצטער צייט, איז איהם איצט קלאהר געווארען. יא, ער האט עפּיס, עס איז דא — חתונה האבען און אוועק ערגעץ. וואוהין? — דאס האט ער נישט געוואוסט, האט ער נישט געזעהן. נור געפיהלט האט ער די גרויסע שאנד און וועהטאג און זיין מאכטלאזיגקייט. דאס האט ער געפיהלט. דאס האט ע ר דעם וועהטאג, דעם צער — יא, בויען די צוקונפט, דאס ווייטערדיגע לעבען אויף ד ע ם צער, וואס ער טראגט אין זיך.

ער איז געגאנגען געשווינד, ווי בעניית מיט א האפנונג, מיט א ווייטען, ווייטען שטראהל, וועלכען ער האט געזעהן, ווי אוים א נעבעל. אידען זיינען געשטאנען אין „ראוו" און צונויפגעקלאפּט מיט ברעטער זייערע צוואוארפענע חורבות און אויפגעקליבען פון די אנגעווארפענע הויפענס זייערע זאכען.

ער האט נישט בעמערקט, ווי ער איז אנגעקומען צו דאקטאר לייזעראוויטש'עס הויז.

זינט עס האט זיך מיט ראחעל דאס אומגליק געטראפען, האט זי פאר מענשען מורא געקראגען און פלעגט זיך דערווייטערען, ווען א

מענש איז אין שטוב אריינגעקומען. דער דאָקטאָר האָט זי גאָרנישט געפרעגט. זי פלעגט זיך אויף גאַנצע טעג איינשליסען ביי זיך אין צימער און קיינעם נישט צוגעלאָזען צו זיך. דער פאָטער האָט מורא געהאָט, אז זי זאָל זיך א מעשה ניט אנטהאָן און פלעגט האַלטען הינטערן שלאָס אַלע גיפט־געטראַנקען און זי אויס דעם אויג נישט געלאָזט. נור מעהר ווי אַלע פלעגט זי אויסמיידען מישאַ׳ן. קוים פלעגט מישאַ קומען צו זיי, פלעגט זי אין צווייטען צימער אריין און אפילו נישט געגריסט זיך מיט איהם. מישאַ האָט בעמערקט, אז זי וויל זיך מיט איהם ניט טרעפען, האָט ער אויסגעמיטען דאָס הויז.

איצט איז ער אריינגעקומען אונבעמערקט. דער דאָקטאָר איז נישט געווען, ער איז געלאָפען צו א קראַנקען. ער האָט זי געטראָפען זיצענדיג ביים טיש און איבערזעצענדיג די צוטרעטענע פלאַנצען אין די קאָסטענס. זי איז זעהר טרויעריג געווען און בלייך. ביי מישאַ׳ס אריינקומען איז זי דערשראָקען געוואָרען און זי האָט געוואָלט זיך אויפהויבען און אריין אין א צווייטען צימער. מישאַ האָט זי אָבער ביי דער האַנד אָנגעכאַפּט און געזאָגט מיט א האַסטיגער שטאַרקער שטים:

— ראחעל, אַנטלויפט נישט פון מיר, איך ליעב אייך, איך ליעב אייך זעהר און וויל מיט אייך חתונה האָבען!

דאָס מיידעל האָט איהם אַנגעקוקט ווילד און דערשראָקען. איהר האַרץ האָט הויך געקלאַפּט, זי האָט אָנגעהויבען צו קלאַפּען מיט די צייהן און א מינוט נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. פּלוצלונג האָט זי זיך געגעבען א ריס ארויס פון זיינע הענד, א בויג ארונטער דעם קאָפּ הינטער דעם טיש און האָט צום ערשטען מאָל אָנגעהויבען צו שלוכצען:

— אָבער איך קאָן דאָך נישט, איך קאָן דאָך נישט!

ער האָט איהר מיט געוואָלט דעם קאָפּ אויפגעהויבען און געקוקט איהר גלייך אין די אויגען אריין:

— דו קאָנסט, דו ביזט מיין ווייב, איך וויים פון אַלץ.

ביי דעם לעצטען וואָרט האָט זי זיך געגעבען פלינק א ריס ארויס פון זיינע הענד און געוואָלט אַנטלויפען פון שטוב ארויס.

מישאַ האָט זי אָנגעכאַפּט פאַרביידע הענד, גענומען איהר קאָפּ און ווידער איהר געקוקט גלייך אין די אויגען אריין:

— ווילסטו ניט, געה איך און לעג זיך אנידער א טויטער פאר דיינע אויגען.

זי איז דערשראָקען געוואָרען. זי האָט געזעהן אין זיין בליק, אז ער וועט עס טהאָן און זי האָט אָנגעהויבען צו ציטערען:

— אָבער, מישא, איינציגער מישא, — האָט זי ארויסגעשטאמעלט די ווערטער אין אידיש, און איז געפאַלען אויף זיין הארץ און האָט הויך און לאַנג געוויינט, ווי א קינד.

ער האָט זי געלאָזט אויסוויינען.

— איך ליעב דיך. איך האָב קיינמאָל קיינעם נישט געליעבט, נור דיך. און מעג זיין דיין שאַנד און דיין אומגליק נאָך טויזענד מאָל גרעסער, ווי עס איז, איז עס מ י י ן אומגליק, מ י י ן שאַנד, וועל איך עס נעהמען ווי א קרוין און אויף מיינע הענד ארומטראָגען.

זי האָט איהם אָנגעקוקט, נור מיט יענעם בליק, וועלכער קיהלט דאָס בלוט. איהר גאַנצער צער, איהר פערבאָרגענער גרויזאַמער סוד איז געלעגען אין איהר בליק.

— מישא, אָבער איינציגער מישא!

— זאָג, וואָס זאָל איך טהאָן פאר דיר, זאָג!

— גאָרנישט, מישא, גאָרנישט, — און זי האָט געציטערט אין זיינע ארעמס און האָט איהם געקושט אויף די ליפּען.

אז דאָקטאָר לייזעראָוויטש איז אריינגעקומען, איז מישא צוגע־גאַנגען צו איהם און געזאָגט:

— דאָקטאָר לייזעראָוויטש, איך בין נאָך א יונגער מענש, איך האָב נאָך נישט קיין פּראָפעסיע און קען נאָך גאָרנישט. אָבער איך וועל זיך נעהמען צום לערנען און וועל פלינק ענדיגען. איך ליעב אייער טאָכטער און אייער טאָכטער ליעבט מיך, און איך וויל חתונה האָבען מיט אייער טאָכטער.

דאָקטאָר לייזעראָוויטש האָט זיי ביידען אָנגעקוקט ווי משוגע, פערוואונדערט און ערשטוינט. ער האָט זיך געקראַצט אין די איבער־געבליבענע גרויהע לאָקען און געקלאַפּט מיט די ליפּען צופריעדען:

— וואָס? וואָס חתונה האָבען? חתונה האָבען? און וואָס זאָגט זי? — ווייזט ער אויף זיין טאָכטער.

— זי וויל אויך, — זאָגט מישא און ווייזט אויף די שטעהענדי ראחעל, וועלכע האלט מישא׳ס האנד שוואך.

— וויל אויך, וויל אויך, — קלאַפּט ער מיט די ליפּען. — ווען?

— היינט, באַלד, — שרייט אויס מישא, — מיר ווילען ווי אַם שנעלסטען אוועקפאָהרען קיין אויסלאַנד. איך וויל זיך צוגרייטען צום עקזאַמען אין אויסלאַנד.

— און וואָס זאָגט זי? — ווייזט ער אויף דער טאָכטער.

— זי וויל אויך, — זאָגט מישא.

— אַזוי, אַזוי, — קלאַפּט דער דאָקטאָר מיט די ליפּען, — נו, וואָס ווילט איהר פון מיר? וואָס זאָל איך טהאָן?

— מיר ווילען נעהמען חופה וקדושין ביים רב.

— וואָס? — וואונדערט זיך דער ראַדיקאַלער דאָקטאָר, — אַ רב? נאָך וואָס קומט דאָ אַהער דער רב? וואָס דאַרף מען דאָ אַ רב? — מור־מעלט דער אַלטער.

— ניין, נור חופה וקדושין ביים רב, — שפּאַרט זיך איין מישא.

דער דאָקטאָר האָט זיך לאַנג געאַמפּערט און האָט צום סוף געמוזט בעשטעהן, אַז עס זאָל זיין חופה וקדושין ביים רב. מישא האָט דורכאויס פערלאַנגט, דער דאָקטאָר האָט עס געמוזט נאָכגעבען און אליין פערבעטען דעם רב צו זיך אין שטוב.

— אַ דור היינט! — האָט ער געברומט, — וואָס פאַר אַ דור איז היינט! מיר האָבען חתונה געהאַט אָהן חופה וקדושין, אָהן אַ רב, און זיי דאַרפען אַ שטריימעל, חופה וקדושין. שעהנע ראַדיקאַלען! — האָט ער געמורמעלט, ארויסגעהענדיג פון רב.

מערי האָט זיך נאָך ארומגעדרעהט אַ געוויסע צייט אין איהר שטעדטיל. עס איז איהר געווען לאַנגוויילינ און טרויעריג. מיט די חבר׳טאָרינס האָט זי זיך ווענינ געזעהן, און מיט די, וואָס זי האָט זיך בענעגענט, איז איהר געווען לאַנגווייליג און ניט אינטערעסאַנט. זי האָט זיך ארומגעדרעהט אין שטעדטיל און קיין זאַך האָט זי דאָ נישט

פעראינטערעסירט. זי איז שוין געווען אבגעוועהנט פון דער געזעל־
שאפט און האט געבענקט נאך דער גרויסער שטאדט, נאך דער מיליע,
וואס זי האט דארט געהאט. זי האט געפרואווט צו לעבען איינזאם,
אליין, אין איהר בענקשאפט נאך קאוואלסקי׳ן. אבער דאס האט איהר
נישט געניגט. אלץ האט זיך איהר אויסגעוויזען קליין און לאנגווייליג
און זי האט געבענקט, געבענקט נאך דער גרויסער שטאדט.

דורך גאנצע נעכט איז זי געלעגען אויף איהר געלעגער און האט
נאכגעקלעהרט מאקסימאוויטש׳עס ווערטער, וואס ער האט איהר גע־
זאגט פאר דעם אוועקפאהרען, — אז זי איז א ציגיינער־קינד און עס
זיינען פאראן אזעלכע ציגיינער־קינדער, וועלכע הערען ביי־נאכט דאס
ציגיינער־ליעד קלינגט זיי דורך די פענסטער אריין און צו־מארגענס
געפינט מען זיי אין ציגיינער־לאגער.

זי איז געלעגען דורך גאנצע נעכט און האט געהארכט נאך דעם
ציגיינער־ליעד, וואס וועט זיך אין איהר פענסטער הערען, נאך דער
ציגיינער־באנדע, וואס וועט פאר איהר טהיר פארבייציהען.

זי האט אמאל דאך געמוזט פערנעהמען דאס ליעד אין א נאכט.
ווארום צו־מארגענס אין די פריה, אז די עלטערן זיינען אויפגעשטאנען,
האבען זיי זי שוין מעהר נישט געפונען: זי איז געווען אנטלאפען קיין
פעטערבורג און האט איבערגעלאזט א בריעף, אז זי קאן מעהר נישט
לעבען אין דעם קליינעם שטעדטעל.

ע ג ד ע